

Verslag 2011

Financiële stabiliteit en prudentieel toezicht

© Nationale Bank van België

Alle rechten voorbehouden.
De gehele of gedeeltelijke vermenigvuldiging van deze publicatie
voor educatieve en niet-commerciële doeleinden is toegestaan met
bronvermelding.

Inhoud

DEEL 1: ONTWIKKELINGEN VAN HET FINANCIËLE SYSTEEM	9
Internationale financiële markten	9
Belgische financiële sector	18
Banksector	18
Verzekeringsondernemingen	32
DEEL 2: PRUDENTIËLE REGELGEVING	45
Architectuur van het toezicht	45
Het Europese institutionele kader	45
De nieuwe toezichtarchitectuur voor de Belgische financiële sector – Invoering van het ‘twin peaks’-model	48
Internationale en Europese ontwikkelingen	50
Internationale ontwikkelingen	50
Eigenvermogensvereisten en het Bazel III-kader	52
Ontwikkeling van het kader voor crisisbeheer	57
Verzekeringen	58
Internationale en EU-ontwikkelingen inzake verrekening en vereffening	62
Witwasregelgeving	63
Recente ontwikkelingen inzake deugdelijk bestuur en beloningsbeleid	63
Omzetting van de CRD II-richtlijn – Versterking van het toezicht op de grensoverschrijdende financiële groepen	67
Ontwikkelingen inzake boekhoudnormen en financiële rapportering	67
DEEL 3: PRUDENTIEEL TOEZICHT	71
Wijze van uitvoering van het prudentiële toezicht	71
Algemene organisatie	71
Toezichtmethodologie	73
Opvolging van de binnenlandse systeemrelevante instellingen	75
Specifieke operationele functies inzake prudentieel toezicht	76
Depositogarantiestelsel en bijdrage voor de financiële stabiliteit	78

Prudentieel toezicht op de banken	79
Acties ten aanzien van Dexia	79
Toezicht op de liquiditeit	81
Toezicht op grensoverschrijdende bankgroepen	82
Toezichtcollege	83
<i>Cross-border stability group</i>	85
Prudentieel toezicht op de verzekeringsondernemingen	85
Prudentiële toezichtacties	85
<i>Pre-application</i> procedure voor interne modellen	86
Toezicht op verzekeringsgroepen	87
Oversight en prudentieel toezicht op financiëlemarktinfrastructuren	88
<i>Oversight</i>	88
Prudentieel toezicht op instellingen die financiëlemarktinfrastructuren beheren	90
BIJLAGEN	
Statistische bijlage	93
Conventionele tekens	101
Lijst van afkortingen	103
Lijst van kaders, tabellen en grafieken	107

1. Ontwikkelingen van het financiële systeem

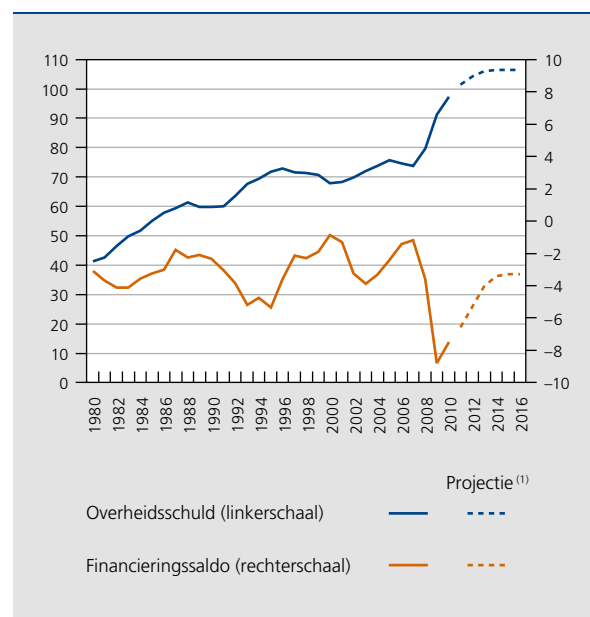
1.1 Internationale financiële markten

In 2011 waren de meest markante ontwikkelingen op de internationale financiële markten de intensivering en de veralgemening van de bezorgdheid van de beleggers omtrent het soevereine risico, die zich in het bijzonder manifesteerde ten opzichte van meerdere landen van het eurogebied. Deze nieuwe fase in de wereldwijde financiële crisis, die in 2007 was losgebarsten naar aanleiding van de vrees voor potentiële verliezen op gestructureerde kredietinstrumenten met een hoge rating ingedekt door Amerikaanse hypothecaire leningen, werd gekenmerkt door het oplopen van talrijke risicopremies tot niveaus die niet meer waren bereikt sinds de maanden volgend op de faling van de Amerikaanse investeringsbank Lehman Brothers in september 2008.

De ongerustheid van de markten over de soliditeit van de overheidsfinanciën in de geavanceerde economieën was reeds aan de oppervlakte gekomen in 2010. De begrotingsmaatregelen ter ondersteuning van de financiële sector en, nog in sterkere mate, de forse vertraging van de economische bedrijvigheid in de tweede helft van 2008 en in 2009 hadden het gemiddelde begrotingstekort in de geavanceerde economieën immers tot boven 8% van het bruto binnenlands product (bbp) gestuwd, en een toename van de overheidsschuld teweeggebracht van nagenoeg 18% van het gecombineerde bbp van die landen tussen eind 2007 en eind 2009. In 2011 handhaafden die tekorten zich op een hoog peil, terwijl de herwaardering door de markten van de mogelijke risico's verbonden aan de overheidsschulden van bepaalde landen – die voordien als volledig of nagenoeg risicoloos werden beschouwd – ook werd gevoed door de indruk dat politieke en andere factoren de goedkeuring verhinderden van passende maatregelen om de rusteloosheid op de markten

tot bedaren te brengen. Zo kon, begin augustus 2011, een lange politieke impasse in de Verenigde Staten (VS) met betrekking tot de verhoging van het plafond van de federale overheidsschuld slechts worden gedeblokkeerd enkele uren vóór de Amerikaanse federale overheid zich in een staat van technische wanbetaling zou bevinden. Tegen die achtergrond besloot een groot ratingbureau de rating van de VS met één stap te verlagen van AAA naar AA+ (met een negatief vooruitzicht), terwijl twee andere bureaus het

GRAFIEK 1 FINANCIERINGSSALDO EN OVERHEIDSSCHULD VAN DE GEAVANCEERDE ECONOMIEËN
(in % bbp)

Bron: IMF.

(1) De onderliggende hypothesen van deze projectie worden verduidelijkt in de IMF World Economic Outlook van september 2011 in het Kader A1 (pag. 172-175).

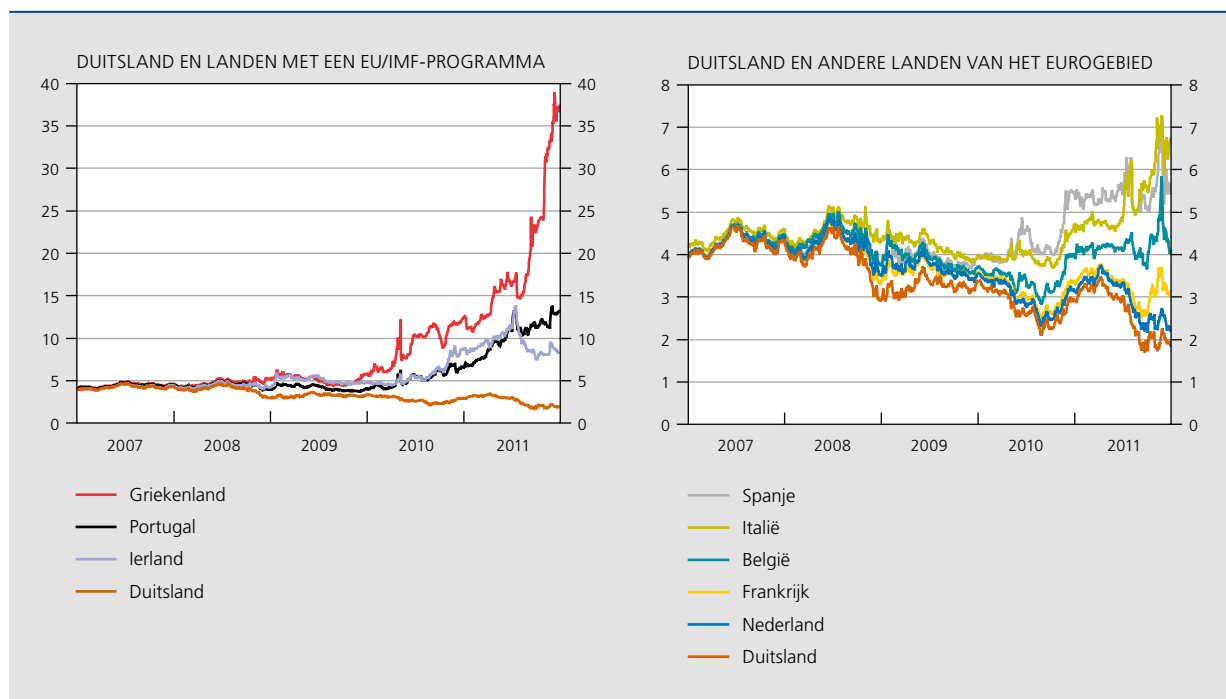
voorzicht van de rating van de VS neerwaarts bijstelden van stabiel naar negatief. Ondanks deze ontwikkelingen zijn de rendementen op Amerikaanse overheidsobligaties op een historisch laag peil gebleven, vergelijkbaar met de rendementen van een aantal andere grote geavanceerde economieën met een AAA-rating, zoals het Verenigd Koninkrijk of Duitsland. De historisch lage rendementen op de obligaties van die landen, die profiteerden van een grote vraag naar veilige beleggingen als gevolg van risicoaversie op de financiële markten, stonden in contrast met de rentetarieven die werden toegepast op de leningen van bepaalde perifere landen van het eurogebied, waar de bezorgdheid van de markten ten aanzien van het soevereine risico bijzonder hoog opliep.

In 2010 had de grotere ongerustheid ten aanzien van het soevereine risico reeds een meer uitgesproken differentiatie van de financieringskosten binnen het eurogebied met zich gebracht. Zo lieten Griekenland, Portugal en Ierland een vrij spectaculaire stijging van het rendement op hun staatsleningen op tien jaar optekenen ten opzichte van de Duitse Bund met dezelfde looptijd. Zoals benadrukt in het Jaarverslag van vorig jaar, hebben deze ongunstige ontwikkelingen, in combinatie met de verlaging van de rating van verscheidene landen, in mei 2010 geleid tot de goedkeuring, door de Europese Unie (EU) en het

Internationaal Monetair Fonds (IMF), van een financieel ondersteuningsprogramma ter waarde van € 110 miljard ten gunste van Griekenland, en tot de oprichting van het Europees financieel stabilisatiemechanisme. Zes maanden later werd Ierland door de financiële markten gedwongen een EU/IMF-hulpprogramma voor een bedrag van € 85 miljard aan te vragen. In april 2011 was het de beurt aan Portugal, resulterend in een hulpprogramma van € 78 miljard.

De rendementen op de secundaire markt van staatsleningen van de drie landen waaraan de EU en het IMF een financieel hulpprogramma toekenden, handhaafden zich in heel 2011 op een zeer hoog niveau. Dit doet vermoeden dat de financiële markten twijfels bleven koesteren omtrent het vermogen van die landen om terug te keren naar een houdbare overheidsschuld zonder een beroep te moeten doen op een schuldverlichting, en dit ondanks de door de EU en het IMF gefinancierde bezuinigings- en herstructureringsprogramma's. In hun beoordeling van het soevereine risico van die landen maakten de financiële markten echter een vrij duidelijk onderscheid tussen de drie landen, waarbij Ierland erin slaagde het vertrouwen van de markten deels terug te winnen dankzij een doortastende uitvoering van de maatregelen, vooral na de Europese top van 21 juli, die de kosten van de aan Ierland

GRAFIEK 2 RENDEMENTEN VAN STAATSLENINGEN OP TIEN JAAR IN HET EUROGEBIED
(daggegevens, in %)

Bron: Thomson Reuters Datastream.

toegekende buitenlandse hulp verlaagde. Wat daarentegen Griekenland betreft, hebben belangrijke vertragingen in de tenuitvoerlegging van de maatregelen, alsook ernstige structurele problemen in de economie, bijgedragen tot een totaal verlies aan vertrouwen vanwege de beleggers, waardoor de stortingen van de vijfde en zesde schijf van het hulpprogramma aan Griekenland werden uitgesteld. De zwakke economische prestaties en de politieke problemen in dit land deden ook een nieuwe, externe financieringsbehoefte ontstaan, waardoor een tweede hulpprogramma ten gunste van Griekenland noodzakelijk werd om een wanbetaling te vermijden. Tijdens de discussies over de modaliteiten van dit tweede hulpprogramma, die van start gingen in het tweede kwartaal van 2011, gaven verscheidene crediteurlanden te kennen dat extra buitenlandse hulp slechts mogelijk was als ook de private sector aan dit programma zou bijdragen. Deze deelname van de private sector moest de vorm aannemen van een vrijwillige deelname van de private schuldeisers aan een herschikking van de looptijden van de Griekse overheidsschuld, door hun obligaties van de Griekse staat om te wisselen tegen nieuwe Griekse schuldbewijzen met een langere looptijd. Hoewel de hoofdsom onveranderd bleef, zou deze operatie toch een verlies in geactualiseerde nettowaarde van circa 21 % betekenen. Hoewel deze bijdrage van de private sector in het tweede hulpprogramma aan Griekenland een van de belangrijke maatregelen was die tijdens de Europese top van 21 juli werden goedgekeurd, was de belangrijkste beslissing toch het akkoord om de effectieve beleningscapaciteit van de Europese faciliteit voor financiële stabiliteit (EFFS), met AAA-rating, te verhogen tot € 440 miljard door het totale bedrag van de garanties van de lidstaten van het eurogebied op te voeren tot € 780 miljard.

De goedkeuring van dit omvangrijke programma in juli werd deels ingegeven door het belangrijke besmettings-effect van het soevereine risico dat uitging van de drie landen waaraan een EU/IMF-programma was toegekend, op de veel grotere markten van Italiaanse en Spaanse staatsleningen, waar de rendementen aanzienlijk waren gestegen tijdens de eerste drie weken van juli tot een niveau in de buurt van 6%. De hierboven vermelde maatregelen werden evenwel op gemengde gevoelens onthaald door de markten. Behalve de twijfels omtrent de vereiste termijnen om die maatregelen effectief in te voeren, liet de markt ook onzekerheid blijken over de mate waarin de loutere uitbreiding van de effectieve beleningscapaciteit van de EFFS tot € 440 miljard voldoende zou zijn om tegemoet te komen aan eventuele herfinancieringsbehoeften in Italië of Spanje, als die landen niet langer een beroep zouden kunnen doen op de markt. Aan het einde van de maand juli en het begin van augustus vertoonden de spanningen op de markten van de

soevereine schuld de neiging om over te slaan op de grote landen van Zuid-Europa, en werden ze nog versterkt door de publicatie van conjunctuurenquêtes die wezen op een duidelijke vertraging van de economische groei in Europa en in andere grote zones van de wereldeconomie. Begin augustus bereikten de rendementen van de staatsobligaties op tien jaar in Italië en Spanje 6,2%, hun hoogste niveau sinds de oprichting van het eurogebied. Tegen deze achtergrond van de toenemende besmetting blies het Eurosysteem zijn programma voor de effectenmarkten nieuw leven in en begon het Italiaanse en Spaanse staatsleningen aan te kopen waardoor de rust op de markten terugkeerde. Daar deze interventies waren aangekondigd en werden beschouwd als een tijdelijke oplossing in afwachting van de tenuitvoerlegging van de afgesproken aanpassingen aan de EFFS, vormden ze, zoals verwacht, geen alternatief voor meer fundamentele maatregelen die de kern van de problemen inzake soeverein risico moesten aanpakken. Toen deze maatregelen niet werden ingevoerd in het tempo en met de omvang die door de markten waren vooropgesteld, stak een nieuwe golf van risicoaversie de kop op, die zich door besmetting geleidelijk uitbreidde tot kernlanden van het eurogebied.

Het uitdijen van de soevereineschuldencrisis naar Italië en Spanje, en vervolgens naar verscheidene andere landen in het eurogebied, waaronder Frankrijk, Oostenrijk en België, droeg bij aan de forse stijging van de *credit default swap*-index *SovX*, die meer dan 350 basispunten bereikte in de laatste week van september. De toename van die index – die het gemiddelde niveau weergeeft van de premies op *credit default swaps* op vijf jaar gelinkt aan de soevereine schuld van 19 West-Europese landen – tot zijn hoogste niveau sinds die reeks voor het eerst werd berekend, vloeide voort uit een stijging van alle premies op de *credit default swaps* op vijf jaar van de afzonderlijke landen, met inbegrip van Duitsland en andere landen met een AAA-rating, waaronder Frankrijk en Oostenrijk. In het licht van die ontwikkelingen kondigden beleidsmakers van het eurogebied aan dat een nieuwe reeks maatregelen zou worden overwogen, waaronder opties om de beleningscapaciteit van de EFFS te verhogen door hefboomeffecten te laten spelen, evenals een herkapitalisatie van de Europese banksector op basis van een nieuwe beoordeling van de kapitaalbuffers van de banken die hadden deelgenomen aan de door de Europese Bankautoriteit (*European Banking Authority* – EBA) eerder in 2011 uitgevoerde stresstest (zie Kader 1). Die maatregelen werden goedgekeurd op 26 oktober, samen met de details van het tweede hulpprogramma ten gunste van Griekenland dat voorzag in een grotere bijdrage van de private sector dan aangekondigd in juli, in de vorm van een schuldomzettingsoperatie. Het positieve effect op het vertrouwen van de markten werd echter weggeveegd

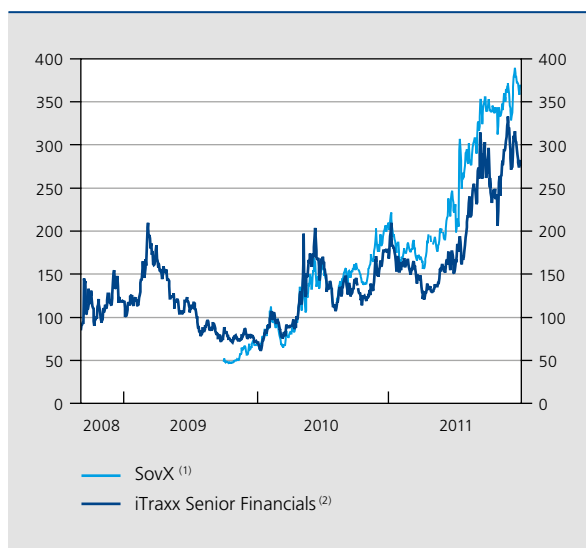
door de aankondiging, door de Griekse eerste minister, van zijn intentie om een referendum te organiseren over de maatregelen die Griekenland moest goedkeuren in het kader van dit tweede hulpprogramma. Als gevolg hiervan deden de risicopremies op de staatsleningen en de ecarts op de *credit default swaps* de vernauwing teniet die had plaatsgehad in afwachting van de Europese top van 26 oktober, en hernam de besmetting in alle hevigheid, waarbij de kernlanden van het eurogebied niet werden ontzien. Zo zag Frankrijk, dat een AAA-rating heeft, zijn premie op *credit default swaps* op vijf jaar, dat wil zeggen de prijs die de beleggers bereid zijn te betalen voor een verzekeringsovereenkomst ter dekking van een eventuele kredietgebeurtenis in verband met de Franse staatsobligaties, oplopen tot een recordniveau van 250 basispunten op 23 november. De Belgische *credit default swaps* bereikten nagenoeg 400 basispunten tijdens deze periode, tegen 143 basispunten eind juni 2011 en 217 basispunten eind 2010. Zelfs de premie op Duitse *credit default swaps* beliep meer dan 100 basispunten.

Deze verspreiding van de bezorgdheid omtrent het soevereine risico in het hart zelf van het eurogebied tijdens de tweede helft van 2011, hield verband met een herwaardering door de financiële markten van de soliditeit van de begrotingspositie van alle landen van het eurogebied, tegen de achtergrond van de aanmerkelijke vertraging van de economische groei in de tweede helft van 2011, en de inachtneming van de potentieel omvangrijke verplichtingen voor de landen die zouden kunnen voortvloeien uit de aan de EFFS verstrekte garanties of nog uit de eventuele aanvullende ondersteuningsmaatregelen ten gunste van kredietinstellingen met een sterke blootstelling aan de meest kwetsbare lidstaten. Tegen het einde van het jaar droeg de risicoaversie als gevolg van onzekerheid omtrent de toekomstige structuur van de Monetaire Unie mogelijk bij aan de algemene stijging van de premies op de *credit default swaps* van het eurogebied.

Als reactie op deze nieuwe intensivering van de spanningen op de markten in november, bereikten de staatshoofden en regeringsleiders van het eurogebied en van andere Europese landen tijdens hun top van 8 en 9 december overeenstemming over de grote lijnen van een nieuw begrotingspact en van een nauwere coördinatie van het economische beleid, terwijl de bestaande stabilisatie-instrumenten werden versterkt om het hoofd te bieden aan de kortetermijnproblemen. Wat dit laatste punt betreft, werd onder meer aangekondigd dat de hefboom voor de EFFS snel zou worden geactiveerd en dat de goedkeuring van het Europees Stabiliteitsmechanisme zou worden vervroegd, om versneld te worden ingevoerd in juli 2012. De lidstaten van het eurogebied en de andere lidstaten kondigden tevens aan dat ze de mobilisering van

GRAFIEK 3 INDEXEN VAN *CREDIT DEFAULT SWAPS* VOOR DE SCHULDEN VAN EUROPESE OVERHEDEN EN VOOR DE *SENIOR DEBT* VAN EUROPESE FINANCIËLE INSTELLINGEN

(daggegevens, basispunten)

Bronnen: Bloomberg, Thomson Reuters Datastream.

- (1) Index die het gemiddelde niveau meet van de premies op de *credit default swaps* op vijf jaar met verwijzing naar de overheidsschuld van 19 West-Europese landen.
 (2) Index die het gemiddelde niveau meet van de premies op de *credit default swaps* op vijf jaar met verwijzing naar de *senior debt* van 25 grote Europese financiële instellingen.

bijkomende middelen voor het IMF zouden overwegen voor een bedrag tot € 200 miljard in de vorm van bilaterale leningen, terwijl ook werd gewezen op het unieke en uitzonderlijke karakter van de beoogde modaliteiten van de deelname van de private sector in het pakket steunmaatregelen ten gunste van Griekenland.

De gevolgen van de crisis van de overheidsschuld in een aantal perifere landen van het eurogebied kwamen tevens tot uiting in belangrijke negatieve effecten op de financiële situatie van zowel de Europese bank- als verzekeringssector, zoals blijkt uit de nauwe correlatie tussen de SovX-index en een overeenkomstige index voor de *credit default swaps* gelinkt aan de *senior debt* van 25 grote Europese financiële instellingen (iTraxx Senior Financials). Hoewel deze tendens is afgezwakt, zijn de banken bij het aankopen van staatsleningen, na de oprichting van de Monetaire Unie, een duidelijke voorkeur aan de dag blijven leggen voor de nationale markt. Derhalve is een belangrijk deel van de blootstelling van de Europese banken aan de leningen van de meest kwetsbare landen van het eurogebied opgenomen in de balansen van de nationale bankstelsels van die landen. In de drie landen die hulp ontvangen via een EU/IMF-programma, heeft deze situatie een totaal verlies van toegang tot de interbancaire markten met zich gebracht voor de nationale banken, waardoor ze zeer

TABEL 1 GRENDOERSCHRIJDENDE VORDERINGEN VAN EUROPESE BANKEN ⁽¹⁾ OP DIVERSE TEGENPARTIJEN IN EEN SELECTIE VAN LANDE VAN HET EUROGEBIED

(voorlopige gegevens per einde september 2011, op geconsolideerde basis ⁽²⁾, in € miljard)

	Griekenland	Portugal	Ierland	Italië	Spanje	Totaal
Overheidssector	22,8	19,7	10,2	135,3	58,9	246,8
Banksector	3,0	20,7	45,3	87,4	127,7	284,2
Andere buitenlandse vorderingen	52,2	90,6	211,0	325,7	253,3	932,9
Potentiële blootstelling ⁽³⁾	24,2	37,5	119,9	196,9	122,8	501,2
Totaal	102,2	168,5	386,4	745,2	562,7	1 965,1
<i>p.m. Totaal op het einde van december 2010</i> ..	<i>115,2</i>	<i>182,2</i>	<i>396,8</i>	<i>744,5</i>	<i>577,4</i>	<i>2 016,1</i>

Bron: BIS.

(1) Banken in eigendom van ingezetenen en gevestigd in Duitsland, Oostenrijk, België, Spanje, Finland, Frankrijk, Griekenland, Ierland, Italië, Nederland, Noorwegen, Portugal, het Verenigd Koninkrijk, Zweden, Zwitserland en Turkije.

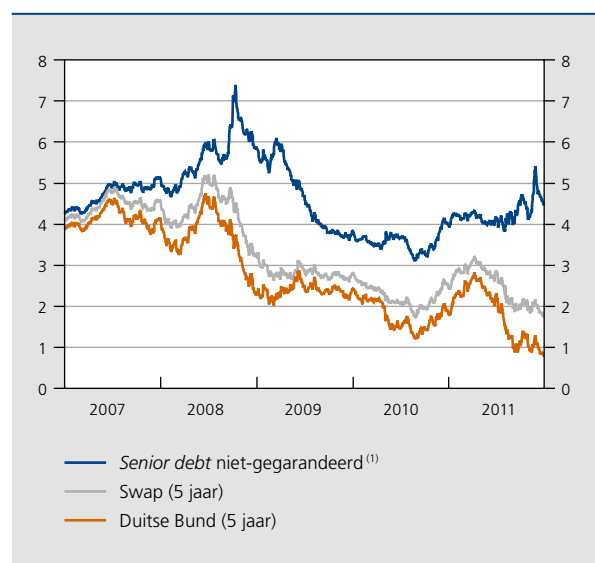
(2) Gegevens afkomstig van de rapportering van de geconsolideerde internationale bankstatistieken. De activa zijn onderverdeeld naar finaal risico, dat wil zeggen na risico-overdrachten.

(3) Grensoverschrijdende vorderingen als gevolg van contracten in afgeleide producten, verleende waarborgen en kredietverbintenissen.

afhankelijk zijn geworden van de financiering afkomstig van het Eurosysteem. Doordat de buitenlandse banken ook belangrijke vorderingen op de perifere landen van het eurogebied aanhielden, is het uitdijen van de spanningen op de markten van de soevereine schuld veel verder gegaan dan de nationale bankstelsels van de meest kwetsbare lidstaten. Eind september 2011 bedroegen

de grensoverschrijdende risicoposities van de Europese banken jegens de overheidssector van Griekenland, Portugal, Ierland, Italië en Spanje € 246,8 miljard. Aan dit bedrag moeten nog andere belangrijke risicoposities jegens andere tegenpartijen worden toegevoegd, waaronder de banken (€ 284,2 miljard) of andere debiteuren van de private sector (€ 932,9 miljard).

GRAFIEK 4 RENDEMENTEN OP BANCAIRE SENIOR DEBT, SWAPOVEREENKOMSTEN EN DE DUITSE BUND (daggegevens, in %)

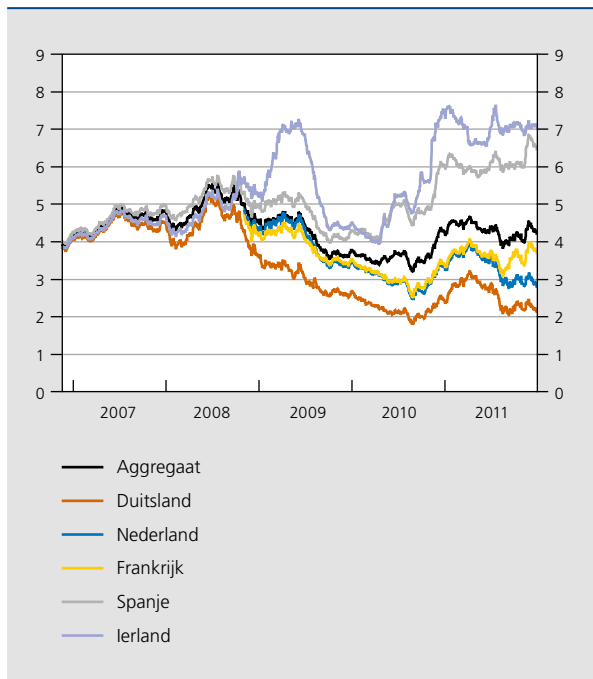

Bronnen: iBoxx, Thomson Reuters Datastream.

(1) iBoxx euro corporate banks index die verwijst naar de niet-gegarandeerde bancaire senior debt uitgedrukt in euro.

Banken houden doorgaans zeer grote volumes staatsleningen aan omdat ze deze instrumenten kunnen aanwenden als onderpand voor hun leningen. De kwaliteit en de beleenbaarheid als onderpand van heel wat van deze instrumenten hadden in 2010 en 2011 sterk te lijden onder de koersschommelingen van de staatsleningen en de ratingverlagingen. Het beroep op deze instrumenten in het kader van de externe financiering van de banken is derhalve duurder en zelfs onmogelijk geworden op de private markten. Aangezien de marktwaarde van sommige staatsleningen scherp neerwaarts is herzien op de balansen van de Europese banken, hadden deze laatste het ook moeilijker om niet-gegarandeerde financieringen aan te trekken, omdat de potentiële kredietgevers rekening hielden met deze niet-gerealiseerde verliezen in hun beoordeling van de solvabiliteit van hun Europese debiteuren. In de loop van 2011 heeft deze situatie bijgedragen tot een nieuwe significante stijging van de gemiddelde kosten van de niet-gegarandeerde, in euro luidende senior debt van de Europese banken, wat leidde tot een verruiming van de ecarts, vanaf zeer geringe niveaus in het begin van 2007, ten opzichte van de vijfjarige swapprente of de rente van de vijfjarige Bund. Hoewel de swapprente een profiel vertoont dat iets verschilt van dat van de rendementen op Duitse staatsbons, is ze in de buurt gebleven van de

GRAFIEK 5 RENDEMENTEN VAN COVERED BONDS
(daggegevens, in %)

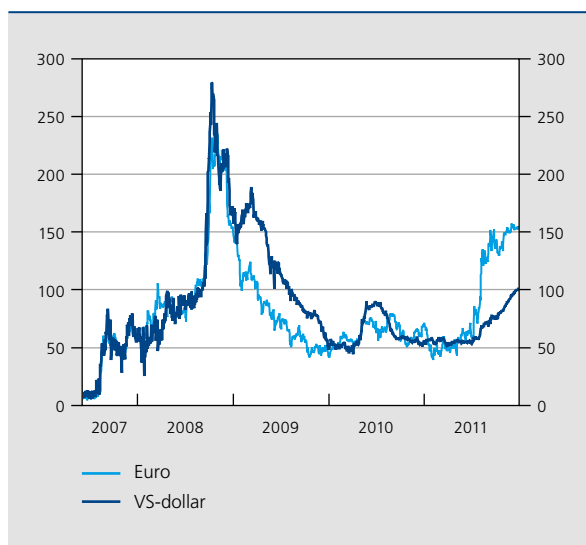
Bronnen : iBoxx, Thomson Reuters Datastream.

risicoloze tarieven, aangezien het tegenpartijrisico in die contracten wordt gemilderd door het feit dat geen enkele hoofdsom is uitgewisseld in het kader van deze operaties, en door het wijdverbreide gebruik van *master agreements* die voorzien in de mobilisering van onderpand om de marktwaarde van die contracten te garanderen. In het geval van een niet-gegarandeerde financiering, daarentegen, draagt de kredietgever het tegenpartijrisico voor het geleende bedrag in zijn geheel, wat verklaart waarom een nagenoeg volledige opdroging van de primaire markt van de emissies, door de Europese banken, van niet-gegarandeerde *senior bonds* werd waargenomen tijdens de tweede helft van 2011. De banken hebben hierop gereageerd door in grotere mate een beroep te doen op emissies van gegarandeerde obligaties, zoals *covered bonds*. In de kernlanden van het eurogebied zijn de markten van deze *covered bonds* vrij goed bestand gebleken tegen de toenemende spanningen op de markten. Dit heeft de banken in staat gesteld schuld op middellange en lange termijn te blijven uitgeven, en dit ondanks een toenemende differentiatie, waarbij de rendementen op de Ierse en Spaanse *covered bonds* zich op een hoog niveau handhaafden, en ondanks het feit dat de rendementen op de Franse *covered bonds* zich in het najaar loskoppelden van de Nederlandse. Om deze belangrijke component van de financiering van de banken te ondersteunen, heeft

de Europese Centrale Bank (ECB) in november een programma voor de aankoop van *covered bonds* gelanceerd voor een bedrag van € 40 miljard.

Aangezien financiering op de middellangetermijnmarkten in de loop van de tweede helft van 2011 niet langer toegankelijk was voor de Europese banken, hebben die zich voor hun herfinanciering geheroriënteerd naar de kortetermijnmarkten of in toenemende mate een beroep gedaan op de kredietverlening van het Eurosysteem. Op de markten in VS-dollar werden de Europese banken geconfronteerd met een aanzienlijke toename van de risicoaversie vanwege Amerikaanse geldmarktfondsen, waardoor ze een belangrijk bedrag aan kortetermijnfinanciering in deze valuta's verloren die door deze traditionele geldschieters werden verschaft. Ook op de niet-gegarandeerde kortetermijnmarkten in euro is de bezorgdheid omtrent het tegenpartijrisico opnieuw opgedoken als bepalend element voor de financieringsvoorwaarden. Sommige banken verloren zonder meer de toegang tot deze markt, terwijl heel wat andere banken een premie dienden te betalen ten opzichte van de Overnight Index Swap (OIS)-rente, wat een vaste rente is die wordt betaald door de tegenpartij van een renteswap die daarvoor de daggeldrente ontvangt gedurende een bepaalde periode. Deze premie bereikte in de tweede helft van 2011 gemiddeld haar hoogste niveau sinds het begin van 2009.

GRAFIEK 6 RENDE-ECARTS TUSSEN DE LIBOR EN DE OIS OP ÉÉN JAAR⁽¹⁾
(daggegevens, basispunten)

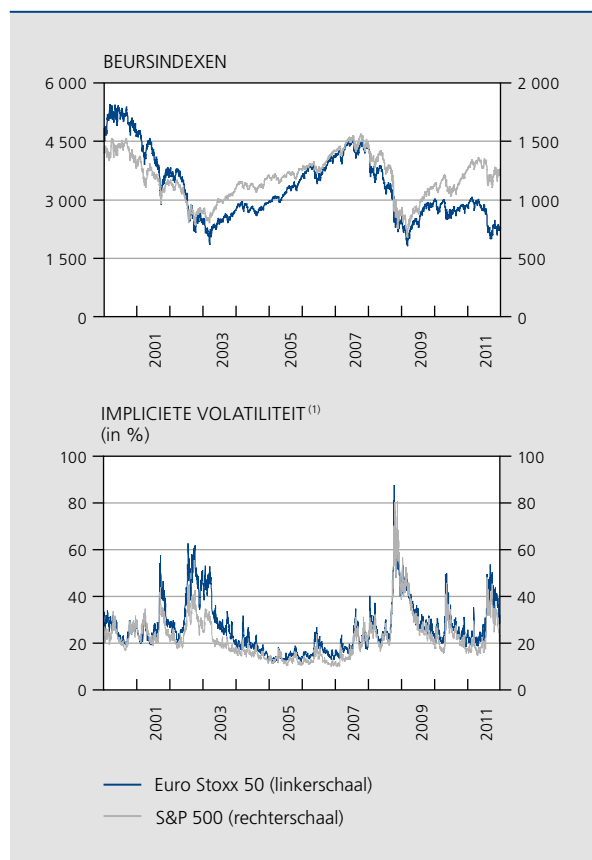

Bron : Thomson Reuters Datastream.

(1) Ecarts tussen de Libor op één jaar en de vaste rente betaald door de tegenpartij van een renteswap die de daggeldrente ontvangt gedurende een periode van één jaar.

De monetaire autoriteiten hebben op die nieuwe golf van financieringsproblemen in de loop van de tweede helft van 2011 gereageerd door bijkomende maatregelen te nemen ter ondersteuning van de liquiditeitspositie van de Europese banken. Deze maatregelen omvatten de invoering van langlopende herfinancieringstransacties, de versoepeling van de regels in verband met het onderpand, evenals nieuwe faciliteiten voor het toekennen van financiering in VS-dollar. Teneinde de ongerustheid van de marktactoren ten aanzien van de soevereine risicoposities van de Europese banken tot bedaren te brengen, heeft de EBA een aanvullende stresstest uitgewerkt, die wordt voorgesteld in Kader 1, en die minwaarden op staatsleningen in rekening neemt. Deze oefening vond plaats op een ogenblik dat de banken op de toenemende spanningen op de markten hadden gereageerd door de transparantie van hun soevereine risicoposities en van hun liquiditeitspositie te verbeteren, maar ook door actief hun blootstelling aan staatsleningen te beperken en door programma's voor de versnelde afbouw van hun balans

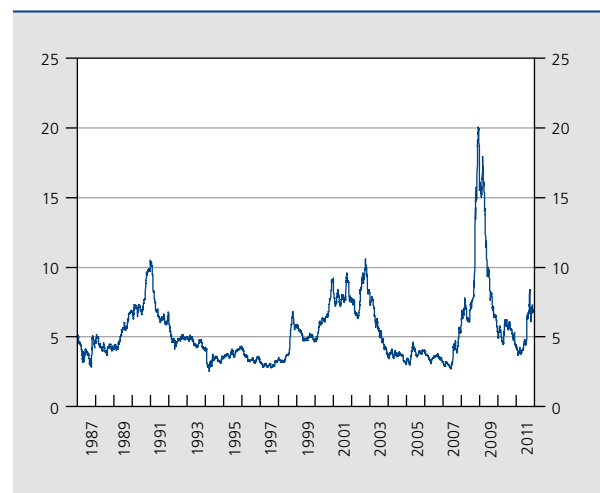
GRAFIEK 7 AANDELENMARKTEN
(daggegevens)

Bron: Thomson Reuters Datastream.

(1) Gebaseerd op de impliciete volatiliteit die is afgeleid uit de opties op de indexen S&P 500 en Euro Stoxx 50.

GRAFIEK 8 RENDEMENTSECART VAN DE HOOGRENTENDE OBLIGATIES IN DE VERENIGDE STATEN⁽¹⁾
(daggegevens, in %)

Bron: Thomson Reuters Datastream.

(1) Verschil tussen het rendement van de in dollar luidende bedrijfsobligaties met een rating lager dan BBB/Baa3 en de rente op Amerikaanse staatsbons op tien jaar.

aan te kondigen, teneinde hun reglementaire kapitaalratio's sneller te verhogen dan vereist door de convergentietermijn van het nieuwe referentiekader Bazil III (zie sectie 2.2.2). Om zoveel als mogelijk het risico te beperken dat deze balansafbouwprogramma's een aanzienlijke verstrakking van de kredietverleningsvoorwaarden zouden teweegbrengen voor de niet-financiële debiteuren, hebben de Europese autoriteiten in de aanvullende stresstest van de EBA een controlekader ingevoerd voor de plannen inzake balansafbouw en herkapitalisatie van de banken die worden beschouwd als banken met een ontoereikend eigen vermogen.

Als gevolg van de vertraging van de economische groei en de belangrijke verliezen die werden geleden op de mondiale financiële markten, ondervonden ook de niet-financiële sectoren in belangrijke mate de gevolgen van de crisis van de overheidsschuld in het eurogebied. De Europese beurzen leden aanzienlijke verliezen, waarbij de Euro Stoxx 50 een daling met 17% liet optekenen ten opzichte van eind 2010. In de VS lieten de maatstaven van de onzekerheid en de risicoaversie van de beleggers – zoals de indexen van de impliciete volatiliteit van de beurskoersen of de rendementsecarts van de hoogrentende obligaties – eveneens een sterke opwaartse tendens zien als gevolg van de angst voor de mondiale economische vooruitzichten en voor de Europese schulden crisis, ook al bevond de S&P 500-index zich aan het einde van 2011 op hetzelfde niveau als het jaar daarvoor.

De landen van Centraal- en Oost-Europa ondervonden, door hun nauwe economische en financiële banden met het eurogebied, eveneens een belangrijke weerslag van de soevereineschuldencrisis. Het klimaat is in het bijzonder verslechterd in de landen die worden gekenmerkt door een kwetsbare budgettaire of externe positie, zoals Hongarije. Een groot volume van in Zwitserse frank luidende leningen vormde er een bijkomende bron van transmissie voor de spanningen, omdat de crisis in het eurogebied had bijgedragen tot een forse koersstijging van de Zwitserse frank ten opzichte van de euro en de Hongaarse forint. Om de impact van deze appreciatie op de huishoudens die een hypotheeklening hadden aangegaan te verminderen,

kondigde de Hongaarse regering in september eenzijdig de invoering aan van een woningbeschermingsplan dat, tot eind januari 2012, voorzag in de mogelijkheid voor de particulieren om hun hypotheekleningen terug te betalen tegen een veel lagere wisselkoers dan de marktkoers. Dit verplichtte de banksector om belangrijke waardeverminderingen te boeken op een belangrijk deel van hun hypotheekleningen van betere kwaliteit. In december stelde de regering, in samenspraak met de banksector, een reeks aanvullende maatregelen voor, ditmaal ook gericht op dubieuze of onzekere vorderingen, die voorzagen in een verdeling van de kosten van deze ondersteuningsmaatregelen tussen de overheid en de banken.

Kader 1 – EBA-Stresstest van Europese banken en evaluatie van de door de soevereine crisis veroorzaakte kapitaalbehoeften

De EBA heeft in 2011, in het verlengde van soortgelijke tests die werden uitgevoerd in 2009 en 2010, een stresstest op de Europese systeemrelevante banken uitgevoerd.

Het doel van de stresstest bestond erin te beoordelen of een bank een toereikend bedrag aan Tier 1-kernkapitaal (core Tier 1 capital) aanhield. Dit kernkapitaal, op een restrictieve manier gedefinieerd om enkel de eigenvermogensinstrumenten van de hoogste kwaliteit te omvatten, moest ten minste 5% van de risicogewogen activa belopen in zowel een macro-economisch basisscenario als in een ander, ongunstig scenario over een periode van twee jaar. Het ongunstige macro-economische scenario week af van de economische basisvooruitzichten door de invoering van drie hypothesen, te weten schokken eigen aan de EU als gevolg van de soevereineschuldencrisis, een wereldwijde schok veroorzaakt door een recessie in de Verenigde Staten en een depreciatie van de VS-dollar.

Naast zijn weerslag op het ongunstige scenario, werd het soevereine risico ook rechtstreeks getest door rekening te houden met de verliezen aan marktwaarde op soevereine posities in de handelsportefeuilles, alsook met bepaalde specifieke verhogingen in de voorzieningen voor kredietrisico's op de soevereine posities in de bankportefeuille.

Behalve de krediet- en marktrisico's die reeds waren getest tijdens voorgaande stresstests, introduceerde deze van 2011 ook een meer specifieke test op het financieringsrisico, die de impact van een algemene stijging van de rente maar ook van de ecarts op de financieringskosten van de banken beoogde te onderzoeken. Aangezien het verloop van de ecarts afhankelijk is van de ontwikkeling van de nationale markten voor de soevereine schuld, werden de banken gevestigd in de meest kwetsbare landen geconfronteerd met een toename van de financieringskosten die verhoudingsgewijs hoger was, zowel op hun *wholesale* financiering als op de financiering verkregen bij retailcliënten.

De resultaten van de test werden gepubliceerd op 15 juli door 90 deelnemende banken, waaronder KBC Bank en Dexia nv, tezamen met uitvoerige informatie over de samenstelling van de kredietportefeuilles, meer bepaald inzake blootstelling aan de soevereine schuld en aan de vastgoedsector, en over de structuur van het eigen vermogen.

Voorafgaand aan deze publicatie hadden sommige banken in de eerste helft van 2011 reeds maatregelen genomen of aangekondigd om hun core Tier 1-kapitaalratio te versterken door kapitaal in te brengen of herstructureringen. Na inachtneming van deze maatregelen, die ongeveer € 50 miljard aan eigen vermogen hadden opgebracht, bleek uit

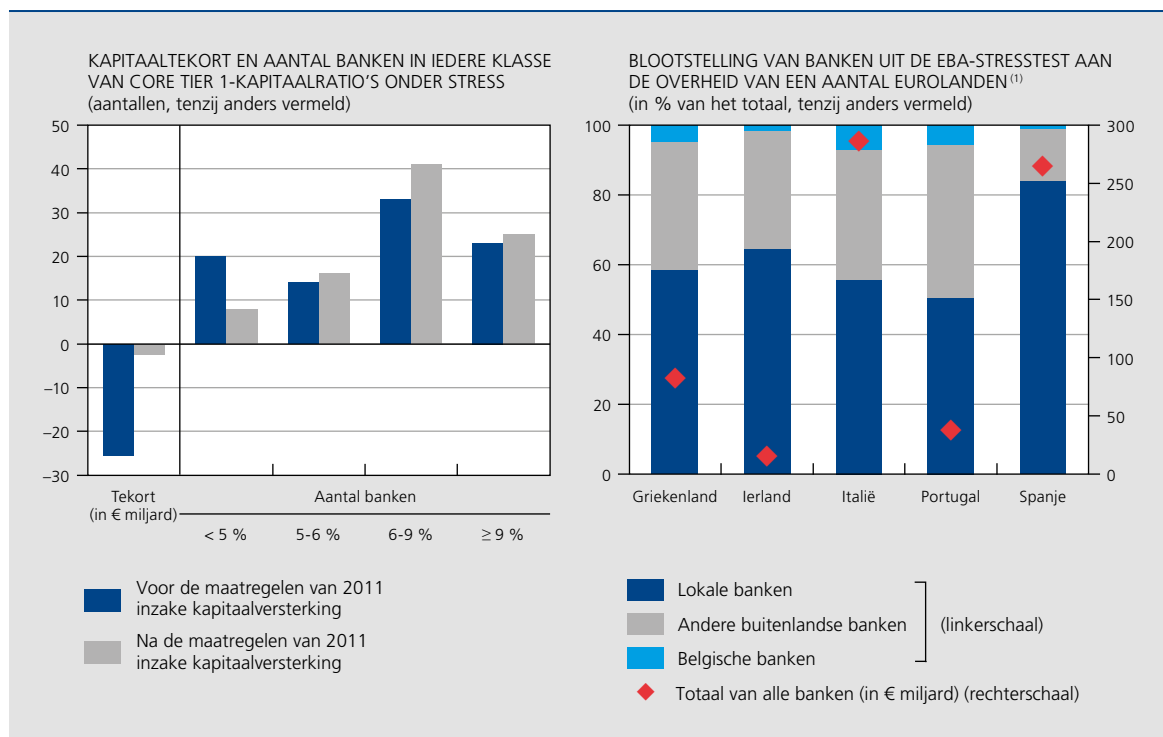
de resultaten dat acht banken niet waren geslaagd in de stresstest, als gevolg van een gezamenlijke ontoereikendheid van het eigen vermogen ten belope van € 2,5 miljard, en dat 16 andere banken core Tier 1-kapitaalratio's van 5 à 6 % hadden opgetekend. Gemiddeld genomen vertoonden de core Tier 1-kapitaalratio's een daling van 8,9 % eind 2010 naar 7,7 % eind 2012. Ondanks een aanzienlijke weerslag van het ongunstige scenario overschreden BNP Paribas, ING Bank, KBC Bank en Dexia nv ruimschoots de drempel van 5 %.

De belangrijkste kritiek op de stresstest is dat hij geen rekening hield met de liquiditeitsrisico's als dusdanig, dat hij onvoldoende rekening hield met de verhoging van het soevereine risico in 2011 en dat de definitie of de kalibratie, met 5 %, van de eigenvermogensvereisten niet strikt genoeg was en, ten slotte, dat de specifieke kenmerken en individuele zwakheden van bepaalde banken niet geïntegreerd werden als gevolg van de geharmoniseerde hypothesen van de stresstest. Meer bepaald was geen rekening gehouden met diverse kenmerken van Dexia nv, zoals de impact van het renterisicobeheer op de liquiditeitspositie van de groep. Daarentegen verwelkomden de markten wel de precieze uitsplitsing – per land, per looptijd en per boekhoudkundige portefeuille – van de individuele kredietposities jegens de centrale en lokale overheden van de Europese Economische Ruimte (EER), evenals de gedetailleerde informatie over de samenstelling van het eigen vermogen en de kredietportefeuille.

De publicatie van de soevereine kredietposities heeft bevestigd dat de Europese banksector een belangrijk deel van de soevereine schuld van de zogenaamde perifere landen van het eurogebied financiert. Terwijl de lokale banken nog steeds meer dan 50 % van de totale blootstelling van de banksector aan hun soevereine schuld vertegenwoordigen, hebben de Belgische banken meegedeeld dat ze respectievelijk 7,2, 5,5 en 4,7 % van het

SAMENVATTING VAN DE RESULTATEN VAN DE DOOR DE EBA UITGEVOERDE STRESSTEST

(in juli 2011 gepubliceerde resultaten)

Bron: EBA.

(1) Situatie per einde december 2010.

totaal van de Italiaanse, Portugese en Griekse schulden in handen van de Europese banken aanhouden. Dexia publiceerde ook nog andere belangrijke kredietposities, via zijn dochterondernemingen in Italië en Spanje, jegens deze economieën. Als men de totale kredietposities jegens deze economieën in procenten van het Tier 1-kernkapitaal vergelijkt voor 30 van de grootste Europese banken die hebben deelgenomen aan de test van de EBA (met uitzondering van de lokale banken), was Dexia verhoudingsgewijs de bank die het sterkst was blootgesteld aan Spanje en Italië, het vierde sterkst blootgesteld aan Griekenland, en het zevende sterkst blootgesteld aan Portugal. Hierdoor stond Dexia op de tweede plaats inzake blootstelling aan de perifere economieën als geheel.

Overeenkomstig wat werd aangekondigd tijdens de Europese top van 26 oktober 2011, hebben 71 grote Europese banken op 8 december hun soevereine kredietposities gepubliceerd, evenals de resultaten van een tweede test die beoogde hun kapitaalbuffer te ramen op basis van deze posities op 30 september 2011. Meer bepaald meet deze test of de banken, na inachtneming van de verschillen tussen de boekwaarde en de marktwaarde van al hun Europese soevereine posities op die datum, over voldoende Tier 1-kernkapitaal beschikken om 9 % van hun risicogewogen activa te dekken. Elk tekort aan eigen vermogen moet worden aangevuld vóór juni 2012, door het uitgeven van Tier 1-kernkapitaal, de reservering van winsten, de beperking van dividenduitkeringen of de verkoop van niet-strategische activa.

Terwijl KBC voldeed aan de voorwaarden van deze tweede test, kondigde Dexia een tekort aan van € 6,3 miljard. Dit resultaat moet evenwel worden beschouwd als zijnde pro forma, in die zin dat de groep sindsdien grondig is geherstructureerd. Na inachtneming van de verkoop van Dexia Bank België aan de Belgische Staat voor een bedrag van € 4 miljard, werd dit tekort teruggedrongen tot € 4,2 miljard voor de nieuwe consolidatiekring van Dexia nv. Deze geherstructureerde groep, die geen significante grensoverschrijdende activiteiten meer zal ontwikkelen en die fors zal afslanken, zal niet langer in de steekproef van de EBA worden opgenomen. Dexia Bank België, die officieel niet heeft deelgenomen aan de test van de EBA, heeft verklaard dat ze de in het scenario van de EBA bepaalde drempel van 9 % overschreed. Het dient opgemerkt dat het percentage van 9 % dat door de EBA is vastgelegd, nog steeds wordt gemeten volgens de Bazel II-normen. De nieuwe regels van Bazel III zullen een veel restrictievere definitie van het Tier 1-basiskapitaal introduceren (*common equity Tier 1 capital*). Hierdoor zullen de Belgische banken hun solvabiliteitsratio geleidelijk moeten verhogen tijdens de overgangperiode die voorafgaat aan de volledige inwerkingtreding van Bazel III op 1 januari 2019.

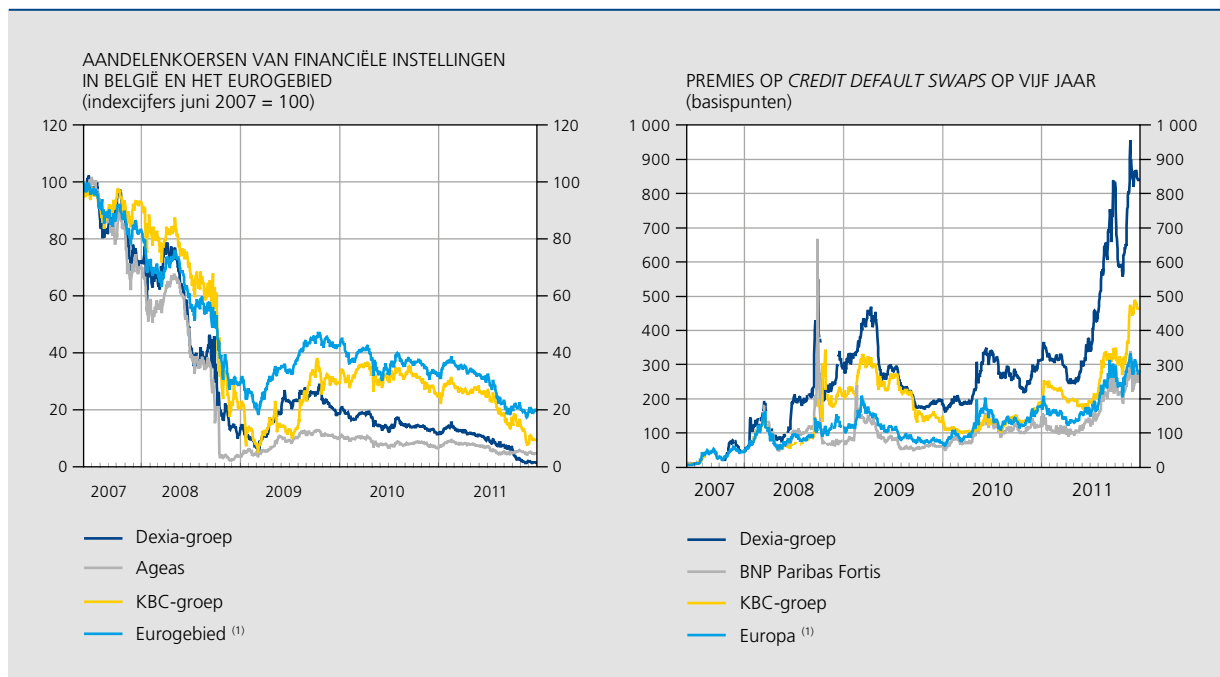
1.2 Belgische financiële sector

1.2.1 Banksector

Het jaar 2011 werd gekenmerkt door een gevoelige daling van de rentabiliteit van de Belgische banksector. De soevereineschuldencrisis en de verslechterende economische omgeving hebben substantiële minwaarden en verliezen met zich gebracht, in het bijzonder op de portefeuille van Griekse overheidseffecten en op andere buitenlandse vorderingen, terwijl de aan de gang zijnde herstructureringen gepaard gingen met hoge kosten. Deze ontwikkelingen zijn des te zorgwekkender, omdat de Belgische banken erop rekenen dat ze een belangrijk deel van hun winsten kunnen reserveren om tegemoet te komen aan de nieuwe reglementaire vereisten. Hoewel alle Europese kredietinstellingen werden getroffen, zijn vooral de beurskoersen en de premies op de *credit default swaps* met verwijzing

naar de schuld van bepaalde instellingen – die als risicovol worden beschouwd – sterk getroffen. In België was dit het geval voor Dexia, waarvan de premies op *credit default swaps* eind november meer dan 950 basispunten beliepen, een aanzienlijk hoger niveau dan het niveau dat tijdens de maanden na de faling van Lehman Brothers in 2008 werd bereikt.

Dexia bleef te lijden hebben van de tekortkomingen van haar oude bedrijfsmodel, dat wordt gekenmerkt door een sterke afhankelijkheid van *wholesale*financiering, in een context waarin de interbancaire markt opnieuw onder druk is komen te staan. Ondanks de aankondiging van een versnelde uitvoering van het oorspronkelijke herstructureringsplan in mei, hebben de liquiditeitsproblemen en de belangrijke risicoposities van de groep jegens bepaalde landen van het eurogebied een nieuw plan noodzakelijk gemaakt dat, zoals in 2008, een sterke interventie van de Belgische, Franse en Luxemburgse

Bronnen: Bloomberg, Thomson Reuters Datastream.

(1) Beursindex, opgesteld door Thomson Reuters Datastream, voor de beurskoersen van financiële tussenpersonen en iTraxx Senior Financials index voor de *credit default swaps*, met een looptijd van vijf jaar, voor een staal van 25 Europese financiële instellingen.

overheden impliceerde (zie Kader 2). KBC paste eveneens, in ruggespraak met de Europese Commissie (EC), haar in 2009 opgestelde herstructureringsplan aan. Dat plan omhelst nu de desinvestering van de Poolse banken verzekeringsfilialen van KBC, Kredyt Bank en Warta, evenals de verkoop of liquidatie van specifieke *asset*

backed securities (ABS) of collateralized debt obligations (CDO). Deze maatregelen komen in de plaats van de beursintroductions van minderheidsbelangen in CSOB Bank (Tsjechië) en K&H Bank (Hongarije), alsook van de *sale and lease back* van het hoofdkantoor van KBC in België.

Kader 2 – Het nieuwe herstructureringsplan van Dexia

Na de overheidsinterventies van 2008 werd Dexia nv verplicht een ingrijpend herstructureringsplan op te zetten, met de bedoeling het risicoprofiel van de groep te reduceren en haar balanstotaal terug te dringen.

Dit plan voorzag in de heroriëntering van de activiteiten van Dexia naar de klassieke financiële intermediaat, door het verkopen van niet-strategische operationele entiteiten en financiële activa, en door het stopzetten van de tradingactiviteiten voor eigen rekening. Het plan voorzag tevens in een verlaging van de werkingskosten van de groep om haar rentabiliteit te versterken.

Dit plan moest de financiële instelling in staat stellen haar financieringsbehoeften op korte termijn geleidelijk terug te schroeven. Die hadden in oktober 2008 immers een niveau van € 260 miljard bereikt, nagenoeg 40 % van het balanstotaal. Deze hoge bedragen waren vooral het gevolg van de sterke groei van de activiteiten van de groep

in de periode 2005-2008, die tot uiting kwam in een stijging van het balanstotaal met 28 %, voornamelijk als gevolg van de aangroei van de obligatieportefeuille en de expansie van de activiteiten op niet-traditionele markten. Deze groei kon worden gefinancierd dankzij een vlotte toegang tot de interbancaire markt onder gunstige voorwaarden. Door de toegenomen spanningen op deze markt sinds 2008 is de voortzetting van een dergelijke strategie evenwel onrealistisch en onwenselijk geworden.

Tot eind juli slaagde de groep erin om, dankzij de uitvoering van het door de EC opgelegde herstructureringsplan, haar balanstotaal terug te dringen met € 130 miljard (dat is een vermindering met 20 %), onder meer door de portefeuille van niet-strategische activa af te bouwen, en haar financieringsbehoeften op korte termijn te verminderen met € 160 miljard tussen december 2008 en juni 2011. De solvabiliteit van de groep versterkte, met een Tier 1-kapitaalratio van 11,4 % in juni 2011 tegen 10,6 % in december 2008.

Rekening houdend met het onstabiele financiële klimaat dat sinds begin 2011 heerst, besliste Dexia op verzoek van de Bank, dit proces te versnellen om zijn risicoprofiel sneller te reduceren en zo zijn financiële situatie te verbeteren. Deze versnelling werd aangekondigd op 27 mei 2011.

Ondanks deze aankondiging, en rekening houdend met de kwetsbare liquiditeitspositie van de groep, is de situatie evenwel verder verslechterd waardoor de in 2008 ingezette strategie onmogelijk kon worden voortgezet. Tegen de achtergrond van een snelle verslechtering van het risicoprofiel, heeft de Bank erop aangedrongen dat Dexia een ontmantelingsplan zou voorstellen om de strategische entiteiten van de groep veilig te stellen (zie sectie 3.2.1). De verslechtering van de financiële toestand van Dexia was het gevolg van het feit dat Standard & Poor's zijn vooruitzichten voor de kortetermijnrating in mei op negatief plaatste. Dit leidde tot een vermindering van de niet-gegarandeerde financiering van Dexia met € 22 miljard. De verscherping van de soevereineschuldencrisis, die werd gekenmerkt door een sterke waardedaling van de overheidsschuldeffecten van talrijke landen, heeft des te zwaarder gewogen op de financieringsvoorwaarden van de groep, omdat ze gepaard ging met een daling van de langetermijnrente, tegen de achtergrond van een algemene vrees voor een vertraging van de economische bedrijvigheid en een toevlucht tot activa met een gering risico. Deze dubbele beweging leidde tot een substantiële toename van het onderpand (€ 15 miljard in de loop van het derde kwartaal) dat Dexia moest inbrengen om de tegenpartijrisico's te dekken die verbonden waren aan haar renteswaps. De kwetsbaarheid van de financiële instelling nam ook toe door het vervallen van een groot aantal door de groep uitgegeven effecten onder staatswaarborg in 2011.

Toen Moody's op 3 oktober de vooruitzichten voor de rating op negatief plaatste, kwamen de gebeurtenissen in een stroomversnelling. De liquiditeitspositie van de groep werd hierdoor immers bijzonder precair en de financiële stabiliteit kwam in het gedrang. Na deze aankondiging verloor de groep haast € 9 miljard aan niet-gewaarborgde kortetermijnfinancieringen evenals € 7 miljard van de cliëntendeposito's.

In die context zag Dexia zich verplicht om opnieuw bij de overheid aan te kloppen voor steun, om een globaal herstructureringsplan te kunnen opstellen dat voorzag in de volledige ontmanteling van Dexia nv. Met dit plan wilde Dexia het vertrouwen van de markt in de gezonde entiteiten van de groep herstellen en besmettingseffecten vermijden.

Dit plan bevat de volgende elementen :

- de overname door de Belgische staat, op 20 oktober 2011, voor een bedrag van € 4 miljard, van alle aandelen die Dexia nv heeft in haar dochteronderneming Dexia Bank België, met uitzondering van de aandelen van Dexia Asset Management. De bedoeling van deze overdracht is de systeemrisico's te verminderen en de commerciële activiteiten van deze dochteronderneming veilig te stellen. Om de operationele risico's te vermijden die uit een dergelijke afsplitsing kunnen voortvloeien, werd een Overgangscomité opgericht met vertegenwoordigers van Dexia nv, Dexia Bank België en de Belgische Staat;

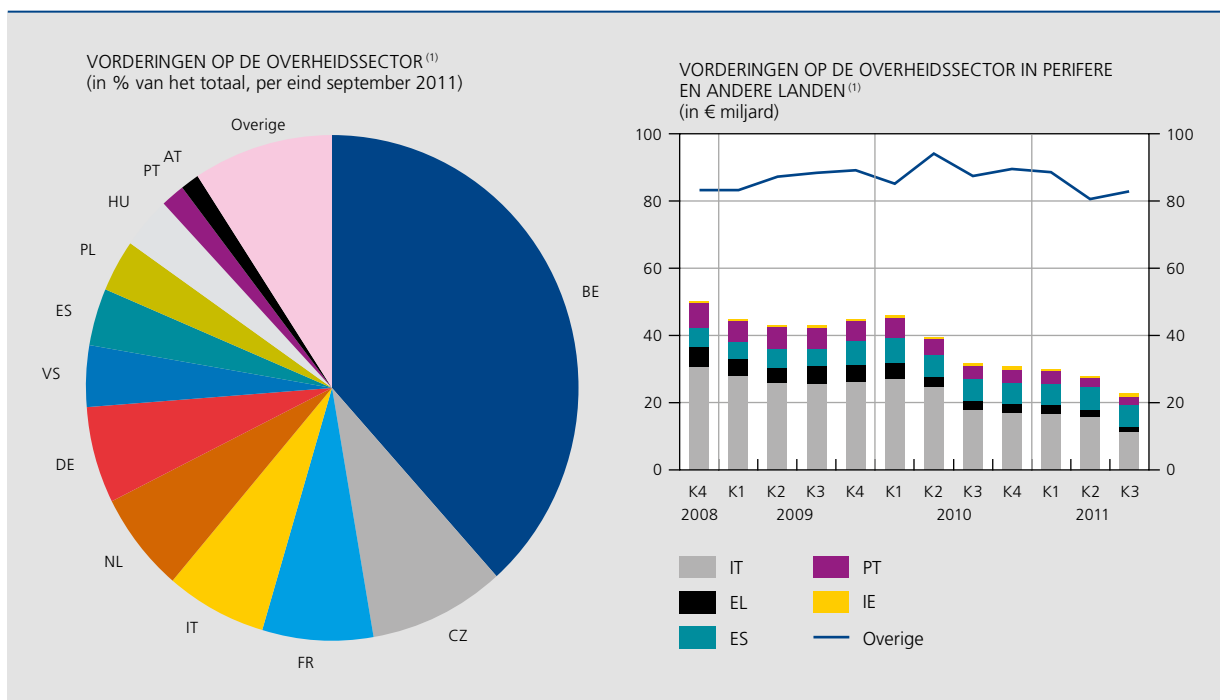

- de invoering van een nieuw kader voor waarborgen op financieringen, verleend door de Belgische, Franse en Luxemburgse overheden voor een bedrag van maximaal € 90 miljard ten gunste van Dexia nv en haar dochteronderneming Dexia Crédit Local. De overheden stellen zich gezamenlijk maar niet hoofdelijk borg voor de interbancaire en obligatiefinancieringen die een looptijd kunnen hebben van 10 jaar en die door Dexia nv en haar dochteronderneming Dexia Crédit Local worden opgehaald. Deze waarborg is als volgt verdeeld over de landen: 60,5 % voor België, 36,5 % voor Frankrijk en 3 % voor Luxemburg;
- de overname door de Caisse des Dépôts et Consignations (CDC) en de Banque Postale van een deel van het kapitaal van Dexia Municipal Agency, met het oog op de herfinanciering van de kredietverlening aan de Franse lokale overheden;
- de oprichting van een joint venture tussen CDC en La Banque Postale met het oog op de hervatting van de kredietverleningsactiviteiten aan de Franse lokale overheden;
- de verkoop van een aantal andere dochterondernemingen, waaronder Dexia Banque Internationale à Luxembourg, Dexia Asset Management en Denizbank in Turkije, alsook van de participatie van de groep in RBC Dexia Investor Services. De verkoop van deze operationele entiteiten moet de kapitaalpositie van Dexia nv versterken en zo het risico voor de overheden beperken.

De verkoop van Dexia Bank België alsook de staatswaarborg op de herfinanciering van Dexia nv en Dexia Crédit Local kregen de voorlopige goedkeuring van de EC, hoewel het bedrag van de waarborg werd beperkt tot € 45 miljard in afwachting van een gedetailleerd herstructurerings- of liquidatieplan van Dexia nv, dat ten laatste op 20 maart 2012 aan de EC moet worden voorgelegd. De waarborg slaat verder slechts op effecten met een looptijd van maximaal drie jaar die worden uitgegeven vóór 1 juni 2012. De overige elementen van het ontmantelingsplan moesten aan het einde van de verslagperiode nog door de EC worden goedgekeurd.

GRAFIEK 10 VORDERINGEN VAN DE BELGISCHE BANKEN OP DE OVERHEIDSSECTOR

Bron: NBB.

(1) Vorderingen op de overheidssector in de vorm van leningen en schuldbewijzen, met uitzondering van België, waarvoor enkel staatsobligaties zijn opgenomen.

TABEL 2 SAMENSTELLING VAN DE PORTEFEUILLES KREDIETEN EN SCHULDBEWIJZEN VAN DE BELGISCHE BANKEN

(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard)

	Totaal					waarvan aan in België gevestigde tegenpartijen				
	2007	2008	2009	2010	September 2011	2007	2008	2009	2010	September 2011
Leningen en voorschotten ⁽¹⁾										
Kredietinstellingen	320,8	213,2	156,1	195,8	211,3	14,8	8,2	7,9	12,3	6,3
Niet-bancaire vennootschappen ⁽²⁾	313,5	290,7	244,4	197,8	193,7	97,0	111,0	101,3	92,7	96,5
Particulieren ⁽³⁾	276,2	208,0	237,4	254,0	264,3	151,2	141,6	173,0	195,2	203,0
Centrale overheden	16,4	13,3	14,4	11,3	6,6	9,6	6,4	8,7	3,7	4,5
Niet-bancaire instellingen ⁽⁴⁾	60,1	43,5	40,3	43,6	45,3	30,3	33,0	35,4	34,1	40,1
Totaal	987,0	768,7	692,6	702,4	721,1	302,9	300,2	326,3	338,0	350,4
Schuldbewijzen										
Kredietinstellingen	80,2	63,7	53,1	36,8	27,2	1,2	0,4	0,4	1,0	0,3
Niet-bancaire vennootschappen ⁽²⁾	70,2	71,7	49,1	45,0	37,6	4,3	19,5	1,0	1,4	2,3
Centrale overheden	136,6	156,7	156,7	143,4	142,4	46,1	48,1	55,3	56,1	66,0
Niet-bancaire instellingen ⁽⁴⁾	8,9	6,6	5,8	6,7	7,5	0,7	0,6	0,7	0,4	0,7
Totaal	296,2	298,8	264,7	231,9	214,8	49,4	68,7	57,4	58,9	69,3
Totaal van de leningen en voorschotten en schuldbewijzen	1 283,2	1 067,5	957,2	934,3	935,9	352,2	368,9	383,7	396,9	419,7

Bron: NBB.

(1) Met inbegrip van de leningen en voorschotten die werden gerapporteerd in de categorie 'Aangehouden voor transactiedoeleinden' (respectievelijk € 39,1, 13,5, 4,3, 28,9 en 25,9 miljard aan het einde van 2007, 2008, 2009, 2010 en september 2011).

(2) Inclusief de vorderingen op niet-financiële vennootschappen en bepaalde kmo's, en op bepaalde financiële niet-bancaire vennootschappen.

(3) Inclusief zelfstandigen en bepaalde kmo's.

(4) Inclusief vorderingen op bepaalde financiële niet-bancaire vennootschappen en op lokale overheden.

De door de EBA uitgevoerde stresstests, zoals beschreven in Kader 1, hebben bevestigd in welke mate de grote Europese banken, waaronder Belgische banken, zijn blootgesteld aan de landen van het eurogebied die in het bijzonder onder druk staan van de markten. Toen de soevereineschuldencrisis zich verscherpte, hebben de Belgische kredietinstellingen deze vorderingen in 2011 versneld afgebouwd om de eventuele, met het bezit van deze effecten gepaard gaande verliezen te beperken. Hoewel de vorderingen gestaag werden afgebouwd sinds begin 2010, toen zij € 46 miljard bedroegen, blijft het totale bedrag van de risicoposities jegens de overheden van deze zogenoemde perifere landen met een bedrag van € 23 miljard per eind september 2011 nog steeds aanzienlijk. De afbouw van deze posities betrof vooral Italiaanse, Griekse en Portugese staatsleningen. De totale blootstelling aan de overige buitenlandse overheidssectoren is teruggelopen van € 90 miljard naar € 83 miljard tussen eind december 2010 en eind september 2011. Over dezelfde periode is het bedrag van de door de Belgische

Staat uitgegeven en door de Belgische banken aangehouden effecten opgelopen van € 56 miljard naar € 66 miljard. Sinds eind 2007 is het bedrag van de Belgische staatsleningen in de portefeuille van de Belgische banken aangegroeid met nagenoeg 43 %. Samen met de leningen van de Tsjechische, Franse, Italiaanse, Nederlandse en Duitse overheden, maken deze effecten het grootste deel uit van de vorderingen op de overheidssector ⁽¹⁾.

De afbouw van de blootstelling aan buitenlandse tegenpartijen bleef niet beperkt tot staatsleningen. Deze afbouw moet immers worden gezien als onderdeel van

(1) Tegen deze achtergrond is het belangrijk eraan te herinneren dat het sectoraggregaat dat in dit verslag wordt gebruikt om de financiële situatie van de Belgische banken als geheel te analyseren, gebaseerd is op gegevens die beschikbaar zijn in de standaardrapporteringsschema's in het kader van het toezicht. De geconsolideerde basis van dit schema omvat alle in België gevestigde bankentiteiten met één of meerdere dochterondernemingen. Voor een aantal entiteiten, waaronder ING België en BNP Paribas Fortis, kan het gaan over een subconsolidatie. In het geval van Dexia vermelden de gegevens enkel de activiteiten van Dexia Bank België en haar dochterondernemingen, dus zonder Dexia Crédit Local, Dexia Banque Internationale à Luxembourg en Denizbank. De impact van de herstructurering van Dexia nv op het in dit verslag gepubliceerde sectoraggregaat zal daarom beperkt zijn.

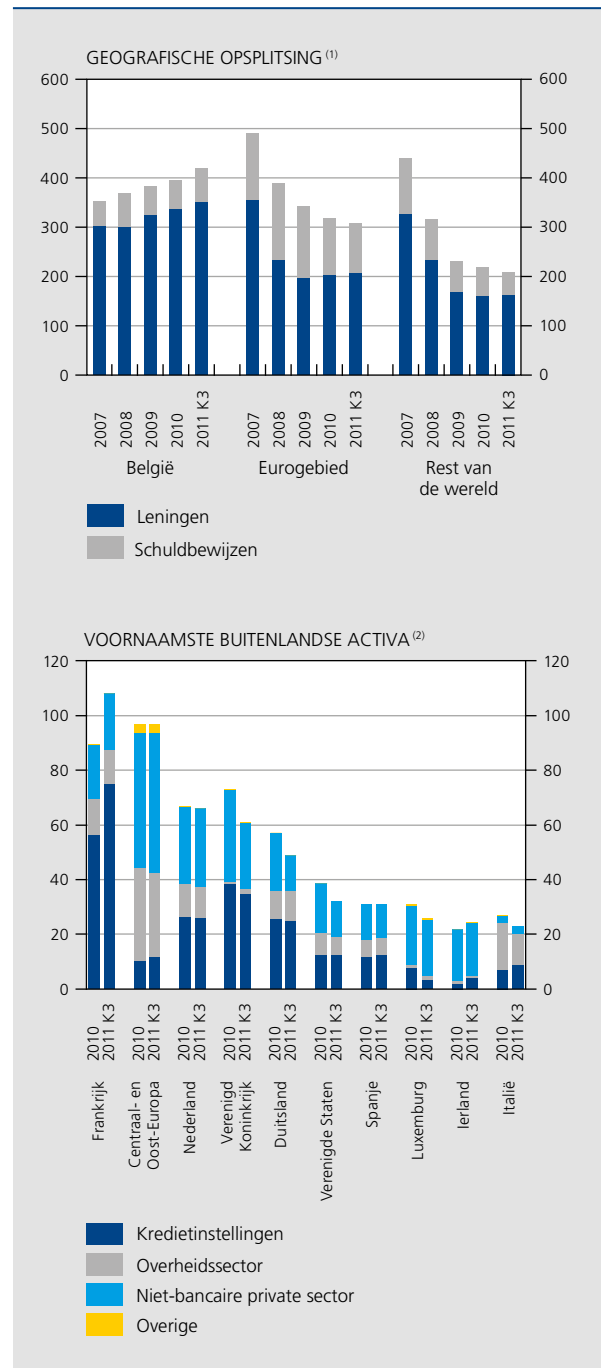
een breder proces van een terugkeer van de kredietinstellingen naar Belgisch recht naar hun strategische kernmarkten en naar traditionelere bankactiviteiten. Hiertoe hebben deze instellingen een aantal activiteiten stopgezet, bepaalde posities afgestoten en bepaalde portefeuilles van de hand gedaan. In de toekomst zouden de banken zich verplicht kunnen zien om de omvang van hun balans verder terug te dringen, teneinde – in een voor kapitaalverhogingen ongunstig klimaat – tegemoet te komen aan de verwachting van de markten om de solvabiliteit te versterken, zoals trouwens ook beoogd in de nieuwe reglementaire vereisten.

In tegenstelling tot de afname van de vorderingen op buitenlandse tegenpartijen, al dan niet ingezetenen van het eurogebied, is het aandeel van de leningen en schuldbewijzen ten aanzien van in België verblijvende tegenpartijen sinds 2007 toegenomen. Naast de heroriëntering van de activiteiten op België of op landen waar de Belgische banken een strategische aanwezigheid hebben verworven, waren de herstructureringsplannen tevens gekenmerkt door een vermindering van de posities jegens de vennootschappen. De interbancaire vorderingen, zelfs al kenden zij een onderliggend verloop dat overeenstemt met dat van de vennootschappen, stegen zowel in 2010 als in 2011, om redenen die losstaan van de strategie voor het verkleinen van de balans van de Belgische banken. Terwijl de waargenomen stijging in 2010 de opname van de Bank of New York Mellon in het sectoraggregaat weergaf, heeft de stijging van de waarde van de afgeleide producten op het passief van de kredietinstellingen, in het derde kwartaal van 2011, geleid tot een verhoging van de waarborgen die de banken moeten voorzien in het kader van dergelijke producten en waarvan de waarborgen meestal de vorm aannemen van interbancaire deposito's. Het bedrag van de aan particuliere cliënten toegekende kredieten is sinds 2008 de hoogte ingegaan, wat de terugkeer naar traditionelere activiteiten bevestigt. Het aandeel van de vorderingen op deze cliënten was eind september 2011 goed voor 28% van het totaal van de portefeuilles leningen en voorschotten en schuldinstrumenten. De portefeuilles leningen en schuldbewijzen, met een totaal van respectievelijk € 721 miljard en € 215 miljard, vertegenwoordigen nog steeds meer dan 80% van de totale activa van de banken en vormen de belangrijkste bron van kredietrisico.

Onder die schuldvorderingen blijven de vorderingen die worden aangehouden in de vorm van leningen aan en schuldbewijzen van buitenlandse bankinstellingen, de belangrijkste component van het totaal van de posities jegens buitenlandse tegenpartijen uitmaken (43% per einde september 2011). De buitenlandse

GRAFIEK 11 GEOGRAFISCHE VERDELING VAN DE DOOR DE BELGISCHE KREDIETINSTELLINGEN AANGEHOUDEN ACTIVA IN DE VORM VAN LENINGEN EN SCHULDBEWIJZEN

(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard)

Bron: NBB.

(1) Gegevens afkomstig van de rapportering op geconsolideerde basis van de Belgische kredietinstellingen. Verdeling in overeenstemming met de prudentiële rapportering FINREP.

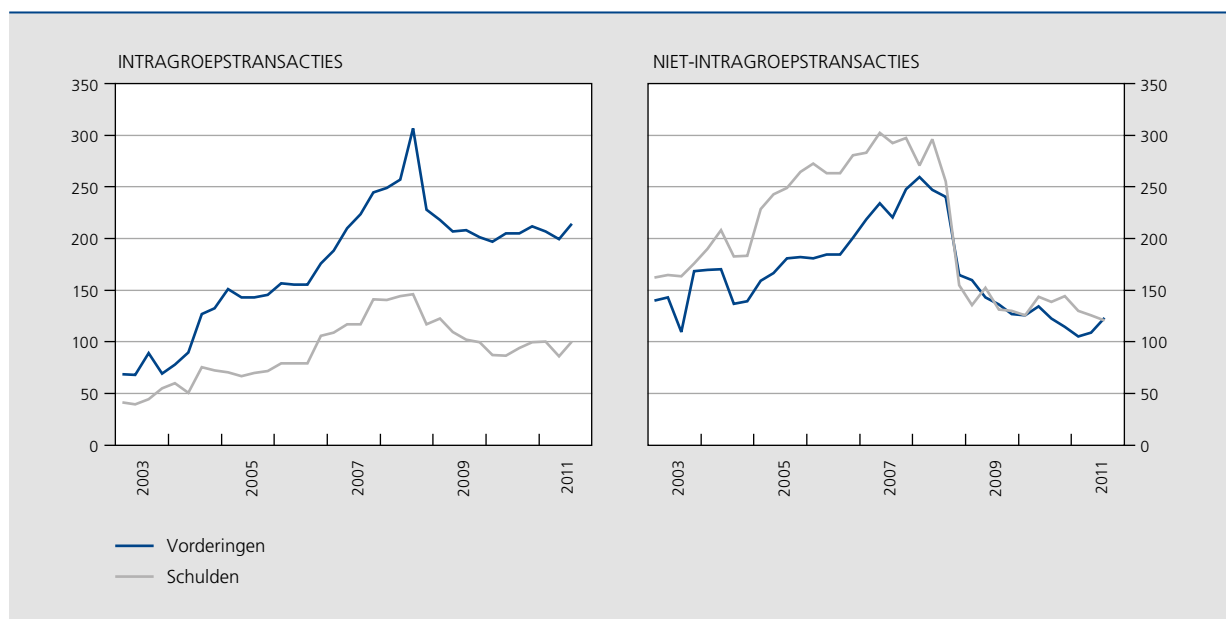
(2) Gegevens afkomstig van de rapportering van de geconsolideerde internationale bankstatistieken. De gegevens zijn opgesteld in overeenstemming met de Belgische boekhoudnormen (*Belgian GAAP*). De activa zijn onderverdeeld naar finaal risico, dat wil zeggen na risico-overdrachten.

banksectoren waaraan de Belgische banken het meest zijn blootgesteld, zijn de Franse (€ 75 miljard), die van het Verenigd Koninkrijk (€ 35 miljard), de Nederlandse (€ 26 miljard) en de Duitse (€ 25 miljard). In tegenstelling tot de gegevens op geconsolideerde basis, werpen de op territoriale basis opgestelde gegevens een licht op de intragroepsstromen tussen de in België gevestigde bankentiteiten en die welke in het buitenland gevestigd zijn. Aan de hand van deze gegevens kunnen de transacties die door de in België gevestigde bankentiteiten op de interbancaire markt zijn uitgevoerd, apart worden beschouwd door een onderscheid te maken tussen de transacties met entiteiten van dezelfde groep en die welke met andere banken zijn uitgevoerd. De nettofinanciering die door de Belgische entiteiten van kredietinstellingen aan andere, in het buitenland gevestigde bankentiteiten van dezelfde groep werd verstrekt, heeft volgens deze cijfers de laatste jaren aan belang gewonnen. Het verschil tussen de in het kader van dergelijke transacties geleende en opgenomen bedragen is opgelopen van € 102 miljard eind 2009 tot € 115 miljard eind september 2011. Omgekeerd hebben de bedragen van de interbancaire vorderingen en schulden van de in België gevestigde kredietinstellingen ten aanzien van tegenpartijen van buiten hun eigen groep, die gedeeltelijk bestaan uit deposito's verbonden met derivatencontracten, zich sinds eind 2008 gestabiliseerd, en zijn ze de afgelopen jaren zelfs teruggelopen.

De Belgische banken zijn tevens blootgesteld aan de buitenlandse niet-bancaire private sector. Deze laatste sector vertegenwoordigde eind september 2011 38 % van het totaal van hun vorderingen jegens buitenlandse tegenpartijen. Deze posities zijn vooral geconcentreerd in Centraal- en Oost-Europa (€ 51 miljard), Nederland (€ 29 miljard), het Verenigd Koninkrijk (€ 24 miljard), Luxemburg (€ 21 miljard), Frankrijk (€ 21 miljard) en Ierland (€ 19 miljard). Hoewel het totaal van deze posities sterk is teruggelopen in de loop van de laatste drie jaar en nog met 10 % is afgenomen tijdens de eerste negen maanden van 2011, stabiliseerden de vorderingen jegens de niet-bancaire private sector van de landen van Centraal- en Oost-Europa, waar de Belgische banksector activiteiten ontwikkelde via zijn dochterondernemingen, zich op een hoog niveau. De posities jegens alle in die landen gevestigde tegenpartijen zijn met nagenoeg 13 % gestegen sinds eind 2007, en beliepen € 97 miljard per eind september 2011. De cijfers van dit verslag slaan voor Dexia uitsluitend op de activiteiten van Dexia Bank België, en omvatten dus bijvoorbeeld niet de posities van de groep die in Turkije door haar dochteronderneming Denizbank zijn aangegaan ten aanzien van Turkse tegenpartijen.

Hoewel de Belgische banken hebben getracht hun kredietactiviteiten geleidelijk te heroriënteren, moesten ze toch een verhoging incasseren van de gedeprecieerde

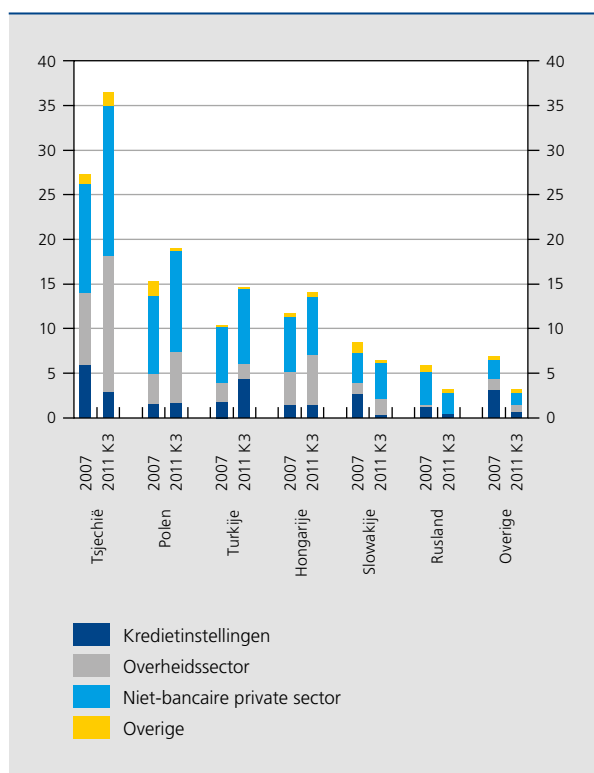
GRAFIEK 12 INTERNATIONALE INTERBANCAIRE INTRAGROEPS- EN NIET-INTRAGROEPSPOSITIES
(eindeperiodegegevens, op territoriale basis, in € miljard)

Bron: NBB.

GRAFIEK 13 VORDERINGEN VAN DE BELGISCHE BANKEN OP CENTRAAL- EN OOST-EUROPA

(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard)

Bron: NBB.

vorderingen die – ongerekend de schuldbewijzen – €21 miljard beliepen eind september 2011 tegen €15 miljard eind 2007. Tijdens deze periode liet het percentage van de gedeprecieerde vorderingen een forse toename zien, namelijk van 1,5% eind 2007 tot 2,9% eind 2009. In 2011 waren het vooral de aan de particulieren verstrekte kredieten die werden gekenmerkt door een stijging van de gedeprecieerde vorderingen van 3,5% naar 4,0% over de eerste negen maanden van het jaar. Omgekeerd is dit percentage gedaald voor de overige tegenpartijen. De dekkingsgraad situeerde zich eind september 2011 op 41,6%. De vertraging van het groeitempo dreigt het percentage van de door de banken opgetekende gedeprecieerde vorderingen op te drijven. Toch mag niet uit het oog worden verloren dat een verslechtering van de financiële gezondheid van de economische actoren pas met een zekere vertraging tot uiting komt in de wanbetalingen.

Wat de aan de Belgische huishoudens verstrekte leningen betreft, wijzen de kwaliteitsindicatoren niet op een toename van de wanbetalingen op hypotheekleningen. Het percentage hypotheekleningen met een betalingsachterstand daalt zelfs ten opzichte van zijn historisch profiel. Een omgekeerde ontwikkeling wordt daarentegen vastgesteld voor de consumptieve kredieten.

De gedeprecieerde vorderingen omvatten voor een belangrijk deel vorderingen ten aanzien van buitenlandse tegenpartijen, hetzij via de deelname van de Belgische banken aan de internationale financieringsmarkten voor

TABEL 3 INDICATOREN VAN DE KREDIETKWALITEIT

(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard, tenzij anders vermeld)

	Totaal van de verstrekte kredieten	% van de gedeprecieerde vorderingen ⁽¹⁾					Dekkingsgraad ⁽²⁾				
		September 2011	2007	2008	2009	2010	September 2011	2007	2008	2009	2010
Kredietinstellingen	211,3	0,0	0,4	0,8	0,4	0,2	59,0	68,2	47,7	55,5	58,6
Niet-bancaire vennootschappen	193,7	2,3	2,3	4,3	4,9	4,8	37,2	47,1	46,0	43,2	45,8
Particulieren	264,3	2,8	3,3	3,5	3,5	4,0	27,6	33,6	39,0	41,2	37,9
Niet-bancaire instellingen	45,3	0,3	1,3	0,3	0,9	0,6	31,9	19,9	17,9	45,4	12,1
Totaal⁽³⁾	721,1	1,5	2,0	2,9	2,8	2,9	32,3	41,1	43,0	42,8	41,6

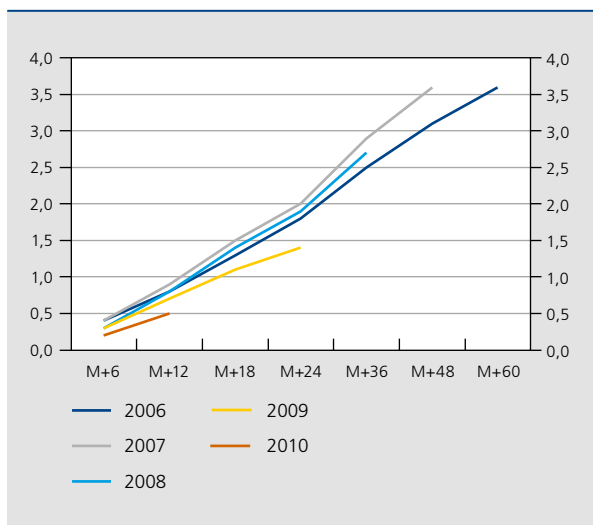
Bron: NBB.

(1) Gedeprecieerde vorderingen (volgens de definitie van IAS 39) in procenten van het totaal van de verstrekte kredieten.

(2) In % van de gedeprecieerde vorderingen gedekt door specifieke of algemene voorzieningen.

(3) Inclusief leningen verstrekt aan centrale overheden.

GRAFIEK 14 WANBETALINGSGRAAD VAN AAN DE BELGISCHE HUISHOUDENS VERSTREKTE HYPOTHEEKLENINGEN⁽¹⁾, PER VINTAGE⁽²⁾
(in %)

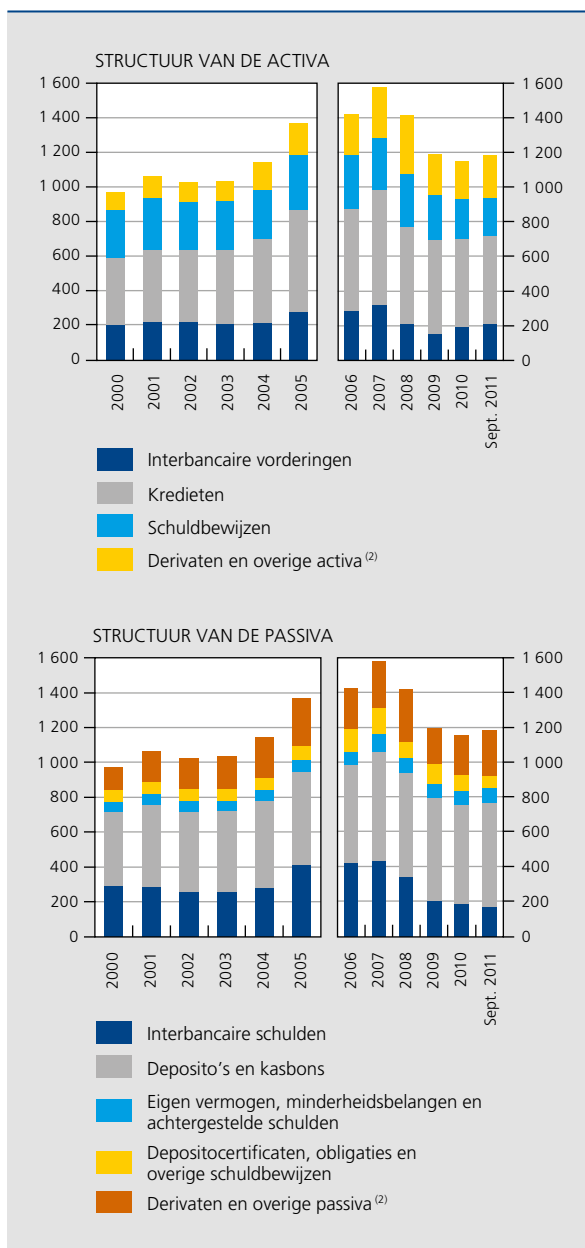

Bron: NBB.

- (1) Er is sprake van een betalingsachterstand wanneer drie terugbetalingen niet (volledig) zijn uitgevoerd of wanneer een terugbetaling niet binnen de drie maanden is uitgevoerd.
- (2) *Vintages* zijn de in de loop van hetzelfde jaar verstrekte leningen. Voor elk van deze *vintages* geeft de curve het aantal leningen met een betalingsachterstand weer als een percentage van het totaal van de oorspronkelijke leningen na een bepaald aantal maanden vanaf de toekenning van de leningen. Er wordt geen rekening gehouden met de mogelijke regularisaties van de leningen.

bedrijven of projectfinancieringsactiviteiten, hetzij via de strategische aanwezigheid van de Belgische banken in bepaalde landen door middel van lokale dochterondernemingen. Op dit laatste vlak werden de Belgische banken getroffen door de ongunstige ontwikkelingen die zich in 2011 in bepaalde landen hebben voorgedaan, met name in Ierland en Hongarije. In Ierland waren er nieuwe verliezen op de hypotheekleningen aan de particulieren en op de ondernemingen die actief zijn in de vastgoedsector waardoor omvangrijke voorzieningen dienden te worden aangelegd. In Hongarije veroorzaakte de scherpe waardevermindering van de forint een beduidende toename van de schuldenlast voor de talrijke huishoudens die een hypotheeklening hadden afgesloten in vreemde valuta's, hoofdzakelijk in Zwitserse frank. Dit zette de regering ertoe aan in september een steunplan op te zetten dat de huishoudens in staat stelde hun lening terug te betalen tegen de forfaitaire koers van 180 forint per Zwitserse frank, heel wat voordeliger dan de marktkoers. De terugbetalingen van leningen onder dergelijke voorwaarden zullen de op deze markt actieve banken des te grotere verliezen doen lijden, omdat ze zichzelf hadden ingedekt tegen het wisselkoersrisico. In overleg met de banksector werd het initiële plan in december 2011 aangevuld met nieuwe maatregelen die de leninglast verminderden

GRAFIEK 15 BALANSSTRUCTUUR VAN DE BELGISCHE KREDIETINSTELLINGEN
(eindeperiodegegevens, in € miljard)

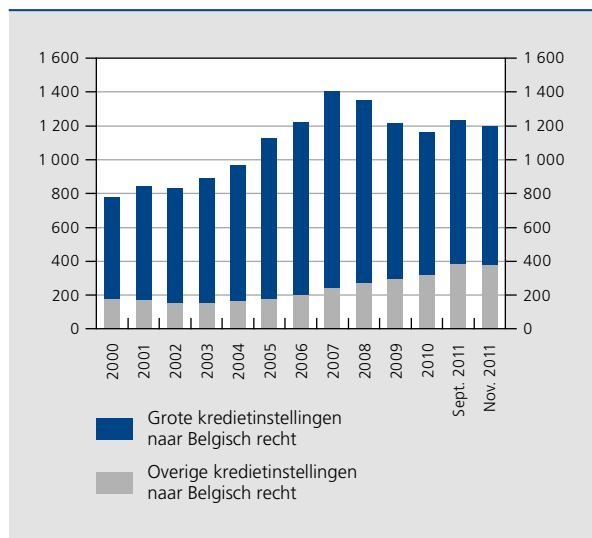
Bron: NBB.

- (1) Gegevens opgesteld in overeenstemming met de Belgische boekhoudnormen tot 2005 (*Belgian GAAP*) en volgens de IAS/IFRS-normen vanaf 2006.
- (2) De afgeleide producten worden gewaardeerd volgens hun marktwaarde, met inbegrip van, sinds 2007, de te ontvangen opbrengsten en de te betalen onkosten (die niet zijn opgenomen in het gerapporteerde cijfer voor 2006).

voor schuldenaren die reeds enkele vervaldagen hebben gemist. Daarnaast werd overeengekomen dat een deel van de lasten van dit plan zal worden gedragen door de overheid en dat bovendien de banken 30% van de verliezen die het plan met zich zal brengen, in mindering mogen brengen van het bedrag dat zij moeten betalen in het kader van de bankentaks.

GRAFIEK 16 VERLOOP VAN HET BALANSTOTAAL VAN DE BELGISCHE BANKSECTOR

(eindeperiodegegevens, op vennootschappelijke basis, in € miljard)

Bron: NBB.

De vier grote kredietinstellingen laten gemiddeld genomen een hoger percentage afgeschreven leningen voor hun vorderingen optekenen dan andere instellingen die sterker geconcentreerd zijn op de Belgische markt. Het bedrijfsmodel van die kleinere instellingen is ook sterker gericht op retailcliënten en op kleine en middelgrote ondernemingen, terwijl hun financiering in grotere mate berust op de deposito's van de particulieren. Deze instellingen werden in 2008 en 2009 ook minder hard getroffen door de financiële crisis, omdat ze in mindere mate blootgesteld waren aan gestructureerde producten. Dit verklaart waarom de daling van het balanstotaal van de Belgische banksector van € 1 700 miljard eind september 2008 tot € 1 185 miljard eind september 2011, te wijten is aan ontwikkelingen bij de vier grote Belgische kredietinstellingen, deels doordat Fortis Bank Nederland in 2008 de consolidatiekring van Fortis Bank verliet. De in 2011 opgetekende stijging van het balanstotaal weerspiegelt de toename van, enerzijds, de marktwaarde van derivaten en, anderzijds, de vorderingen en de mobilisering van onderpand in het kader van dergelijke contracten. De gegevens op vennootschappelijke basis tonen vanaf oktober een nieuwe vermindering van de balans van de vier grote instellingen. Omgekeerd is het balanstotaal van de andere instellingen gestaag toegenomen sinds 2001, wat de terugkeer van de Belgische banksector naar traditionelere bankactiviteiten ondersteunde.

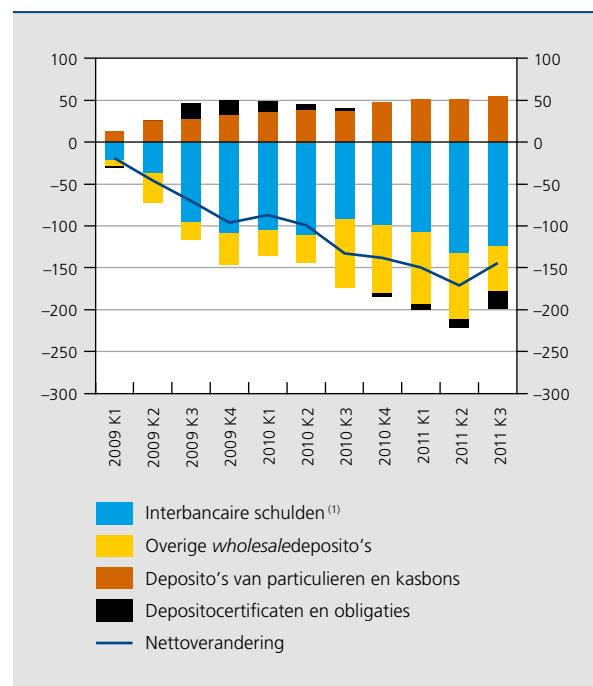
De Belgische banken hebben ook hun financieringsstructuur geheroriënteerd naar traditionelere bronnen. Zo is

de vermindering van het balanstotaal van de Belgische banksector gepaard gegaan met een sterk afgenomen beroep op *wholesale*financiering. Het uitstaande bedrag aan interbancaire schulden en andere *wholesale*deposito's daalde sinds eind 2008 met respectievelijk € 124 en € 54 miljard, niettegenstaande de nieuwe toename van deze financieringsbronnen in het derde kwartaal van 2011 wat, enerzijds, het gevolg was van de stijging van de marktwaarde van derivaten aan de actiefzijde van de balans en, anderzijds, volgde uit de toegenomen repotransacties die de opdroging van andere financieringsbronnen compenseerden. Omgekeerd is het bedrag van de retaildeposito's en kasbons gestaag gestegen. In relatief aandeel nam de via de retailcliënten opgehaalde financiering toe van 27,9% naar 40,9% tussen eind 2008 en eind september 2011. Het succes van de staatsbons die in november en december 2011 werden uitgegeven, heeft evenwel gewogen op het uitstaande bedrag aan deposito's bij de Belgische banken.

Deze groei van de deposito's van de retailcliënten werd in 2009 en 2010 voornamelijk geschraagd door de spaardeposito's, omdat deze instrumenten een duidelijk rentevoordeel genoten ten opzichte van de termijndeposito's. Hoewel deze situatie in de loop van 2011 is omgeslagen,

GRAFIEK 17 GECUMULEERDE MUTATIES VAN DE AANGETROKKEN DEPOSITO'S EN UITGEGEVEN EFFECTEN SINDE EINDE 2008

(op geconsolideerde basis, in € miljard)

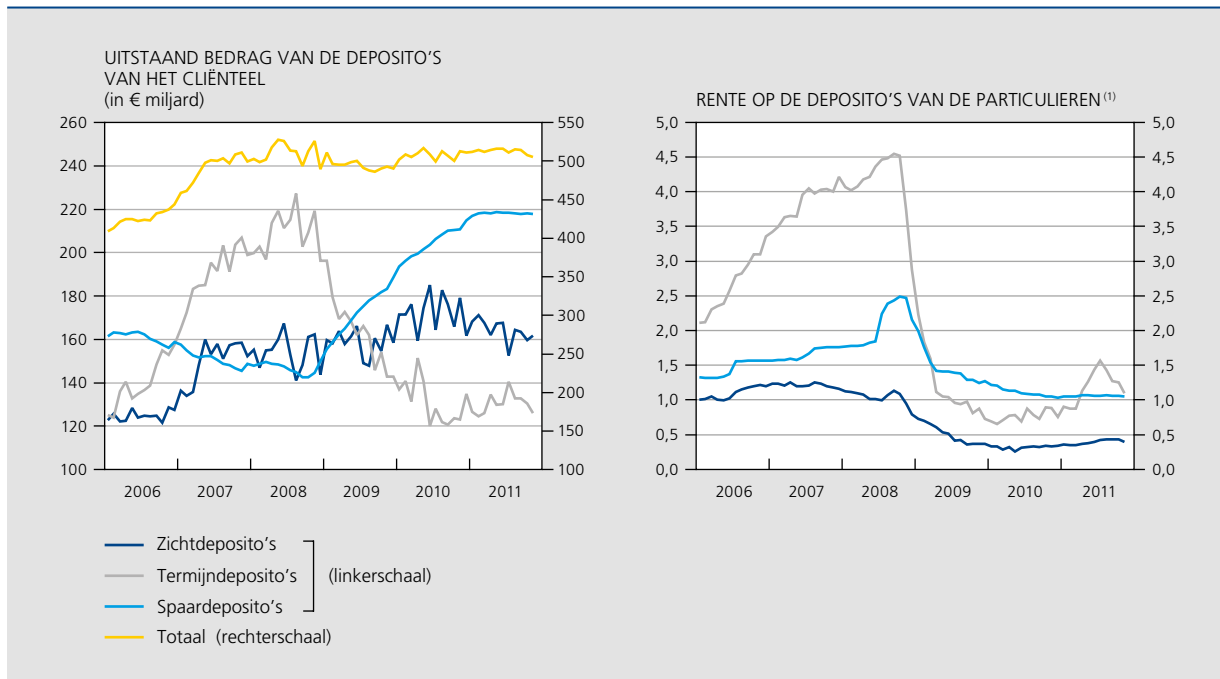

Bron: NBB.

(1) Uitzonderd de aan centrale banken verschuldigde bedragen.

GRAFIEK 18 KLANTENDEPOSITO'S: UITSTAANDE BEDRAGEN EN TOEGEPASTE RENTEVOETEN

(op niet-geconsolideerde basis)

Bron: NBB.

(1) Gegevens over nieuwe deposito's uit de maandelijkse MIR-enquête. De gegevens over de termijndeposito's hebben betrekking op deposito's met een looptijd tot één jaar.

heeft dit zich niet vertaald in een duidelijk veranderde voorkeur van de Belgische particulieren, aangezien het uitstaande bedrag van de termijndeposito's slechts in geringe mate is gestegen, terwijl dat van de spaarboekjes zich heeft gestabiliseerd rond € 220 miljard.

Naast de deposito's van de particulieren vormt ook de uitgifte van middellange- of langetermijneffecten een stabiele financieringsbron. Het totaal van de bedragen die werden opgehaald door de uitgifte van schuldbewijzen, daalde echter opnieuw in de loop van de eerste negen maanden van 2011. Deze uitgiften werden met name benadeeld door het verloop van de ratings van de Belgische banken die in 2011, in navolging van andere Europese kredietinstellingen, door de belangrijkste ratingbureaus werden verlaagd of onder toezicht gesteld. Deze wijziging in de beoordeling van het vermogen van de Europese banken om hun verplichtingen na te komen, heeft bijgedragen aan het opdrogen van de primaire markt voor niet-gewaarborgde obligaties. Het algemene wantrouwen jegens de kredietinstellingen bemoeilijkte tevens de *wholesale* financiering in haar geheel, doordat de terughoudendheid van de Amerikaanse tegenpartijen om leningen aan de Europese banken te verstrekken, een hindernis vormde voor de (her)financiering in dollar.

In een klimaat dat ongunstig was voor de uitgifte van niet-gewaarborgde effecten, namen bepaalde Belgische banken, en Dexia in het bijzonder, hun toevlucht tot de uitgifte van *covered bonds*, dat wil zeggen effecten die worden gedekt door vorderingen op de overheidssector of door hypotheekleningen. Hoewel de primaire markt voor de uitgifte van *covered bonds* vrij dynamisch is gebleven tijdens de eerste helft van het verslagjaar, is de toegang tot die markt nadien ingeperkt. Meer structureel is het beroep op dit type van financiering afhankelijk van de beschikbaarheid van de in aanmerking komende dekkingswaarden, rekening houdend met het feit dat de *covered bonds* overmatig onderpand benodigen om de houders van de effecten een bijkomende veiligheidsmarge te bieden. Aangezien de uitgifte van deze effecten onderworpen is aan een specifieke wetgeving die momenteel in voorbereiding is in België, hebben de Belgische banken hun effecten uitgegeven via hun dochterondernemingen in het buitenland.

Ondanks een groter beroep op de deposito's van de particulieren maakten de Belgische banken, en met name Dexia Bank België, in ruimere mate gebruik van de door de centrale banken verstrekte financiering. De herstructurering van de financieringsbronnen van de Belgische banken moet hen, in combinatie met de herstructurering

van hun activa, in staat stellen hun liquiditeitspositie te verbeteren. Om de liquiditeit van de kredietinstellingen op te volgen, baseert de Bank zich op een bindende reglementaire ratio die in januari 2011 van kracht werd, en die vooruitloopt op de invoering van twee nieuwe liquiditeitsratio's in het kader van de Bazel III-normen vanaf 2015 en 2018. Deze beide ratio's worden nader toegelicht in sectie 3.2.2 van dit verslag. De huidige ratio van de Bank beoogt te beoordelen of de gedurende de termijn van één maand wegvloeiende middelen als gevolg van een uitzonderlijke liquiditeitsschok, tijdens die periode onder het niveau van de mobiliseerbare liquide activa blijven. Voor de bronnen van kortetermijnfinanciering voorzien de scenario's die werden ingesteld in het kader van de berekening van de ratio, onder meer in het onttrekken van alle niet-gewaarborgde *wholesale*financieringen op korte termijn, terwijl voor de deposito's van de retailcliënten slechts wordt uitgegaan van een onttrekkingspercentage van 20%. De terugkeer van de Belgische banksector naar een financieringsstructuur die sterker is gericht op de deposito's van de particulieren, beperkt de potentiële onttrekkingen op korte termijn, zoals wordt gesimuleerd in het kader van de berekening van de reglementaire ratio.

De buffer van niet-gemobiliseerde liquide activa, die € 203 miljard bedroeg per eind september, werd in 2011 negatief beïnvloed door het gezamenlijk effect van de lagere marktwaarde van bepaalde staatsleningen, de toename van de voor renteswaps vereiste onderpandgevingen en, ten slotte, door de toename van het volume van repotransacties via dewelke, door het tijdelijk afstaan van activa, de banken zich hebben gefinancierd.

Tussen eind 2009 en eind september 2011 is de voor de hele sector berekende ratio, waarvan het niveau 100% of minder moet bedragen om te voldoen aan de reglementaire vereisten, teruggelopen van 102 naar 75%, wat evenwel hoger was dan het in juni 2011 bereikte niveau van 70%. Dit recente verloop toont de verslechtering van de liquiditeitspositie op korte termijn van de Belgische kredietinstellingen, onder meer van Dexia Bank België, doordat de voorwaarden op de markten voor financieringen op korte termijn (inclusief in dollar) in toenemende mate werden gekenmerkt door een beperking van de toegekende bedragen en looptijden.

De effecten van de soevereinschuldencrisis en van de invoering van de herstructureringsplannen door de grote Belgische banken kwamen tot uiting in de resultatenrekeningen, die in 2011 een zeer uiteenlopend beeld te zien gaven. Dankzij intermediatie-activiteiten en commissiegenererende activiteiten kon, tijdens de eerste drie kwartalen van 2011, weliswaar een brutobedrijfsresultaat vóór waardeverminderingen en voorzieningen worden geboekt dat dicht in de buurt van dat van 2010 lag, namelijk € 4,7 miljard tegen € 5,1 miljard, maar de waardeverminderingen en voorzieningen alsook de uitzonderlijke componenten van de resultatenrekening, in het bijzonder de verliezen als gevolg van de aan de gang zijnde herstructureringen, hebben toch aan de resultaten geknaagd. Per saldo resulteerde dit alles in een kleinere winst, namelijk € 0,3 miljard in plaats van € 4,4 miljard voor de eerste negen maanden van 2010.⁽¹⁾

Net als de overige Europese kredietinstellingen hebben de Belgische banken in het tweede en derde kwartaal van het verslagjaar belangrijke waardeverminderingen moeten boeken op de Griekse overheidsleningen in hun portefeuille. De opmerkelijke toename van het totale bedrag van de waardeverminderingen tot € 3,1 miljard tijdens de eerste negen maanden van 2011 tegen € 1,2 miljard in 2010, is ook toe te schrijven aan de stijging van de voorzieningen voor verliezen op vorderingen als gevolg van de in de tweede helft van 2011 opgetreden economische vertraging en de ontwikkelingen in bepaalde landen, waaronder Ierland en Hongarije. Uitgedrukt

(1) Het dient opgemerkt dat de in dit verslag opgenomen sectorresultaten geen rekening houden met de Dexia-groep als geheel, waarvan de ontwikkelingen worden toegelicht in Kader 2, maar enkel met Dexia Bank België.

TABEL 4 LIQUIDITEITSBUFFER, FINANCIERINGSSTRUCTUUR EN REGLEMENTAIRE LIQUIDITEITSRATIO
(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard, tenzij anders vermeld)

	2009	2010	September 2011
Totale activa	1 190	1 151	1 185
waarvan:			
Niet-gemobiliseerde liquiditeitsbuffer	223	232	203
Totale financiering ⁽¹⁾	913	849	843
waarvan:			
Retaildeposito's	283	300	306
Niet-gewaarborgde <i>wholesale</i> financiering op korte termijn ⁽²⁾	267	222	182
Reglementaire liquiditeitsratio (in %) ⁽³⁾	102	78	75

Bron: NBB.

- (1) Gedefinieerd als de som van het totaal van de deposito's en het totaal van de emissies van schuldbewijzen (waaronder obligaties).
- (2) Financieringen die vervallen in de loop van het jaar na de rapporteringsdatum. Deze *wholesale*financiering bevat middelen verkregen van verschillende tegenpartijen, banken en institutionele beleggers aan overheidsdiensten en grote ondernemingen.
- (3) Reglementaire ratio met een horizon van één maand. Het doel van deze ratio is te verzekeren dat de kredietinstellingen voldoende liquide activa aanhouden om bestand te zijn tegen de impact van bepaalde, door de toezichthouder gedefinieerde, uitzonderlijke omstandigheden. Concreet vergelijkt de ratio de netto-uitstroom van contanten in een scenario waarin de liquiditeitspositie in het gedrang komt – o.a. door te veronderstellen dat er veel geld wordt onttrokken aan de verschillende financieringsbronnen – en de buffer die bestaat uit de beschikbare niet-gemobiliseerde liquiditeiten. Deze ratio moet 100% of minder bedragen om tegemoet te komen aan de reglementaire verplichtingen.

TABEL 5 RESULTATENREKENING VAN DE BELGISCHE KREDIETINSTELLINGEN

(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard, tenzij anders vermeld)

	2007	2008	2009	2010	Eerste negen maanden		In % van het bankprovenu
					2010	2011	
Nettorenteresultaat	13,30	14,48	14,89	13,77	10,11	10,49	70,7
Niet-renteresultaat	13,01	4,80	3,93	6,39	4,90	4,35	29,3
Netto-inkomsten uit commissies (exclusief aan de agenten uitgekeerde commissies)	7,35	6,76	5,66	5,15	3,94	4,08	27,5
(Niet-)gerealiseerde winsten en verliezen op financiële instrumenten ⁽¹⁾	3,76	-3,83	-2,74	-0,04	0,03	-0,54	
Overige niet-renteopbrengsten	1,91	1,86	1,01	1,28	0,93	0,81	
Bankprovenu	26,31	19,28	18,82	20,15	15,01	14,85	100,0
Bedrijfskosten	-16,08	-16,59	-14,61	-13,29	-9,87	-10,19	68,7⁽²⁾
Brutobedrijfsresultaat	10,23	2,69	4,20	6,86	5,14	4,66	
Waardeverminderingen en voorzieningen ..	-3,18	-13,31	-7,36	-1,83	-1,21	-3,11	
Overige componenten van de resultatenrekening	-0,39	-10,60	1,94	0,53	0,48	-1,25	
Nettowinst of -verlies	6,66	-21,21	-1,22	5,56	4,41	0,29	

Bron: NBB.

(1) Deze rubriek bevat de nettowinsten (-verliezen) die zijn gerealiseerd op de financiële activa en passiva die niet tegen hun reële waarde worden gewaardeerd in de resultatenrekening, de nettowinsten (-verliezen) op de financiële activa en passiva die worden aangehouden voor transactiedoelinden en die tegen hun reële waarde worden gewaardeerd in de resultatenrekening en de nettowinsten (-verliezen) verbonden met de afdekkingstransacties.

(2) Dit getal vormt de kosten- en inkomstenverhouding van de Belgische banksector.

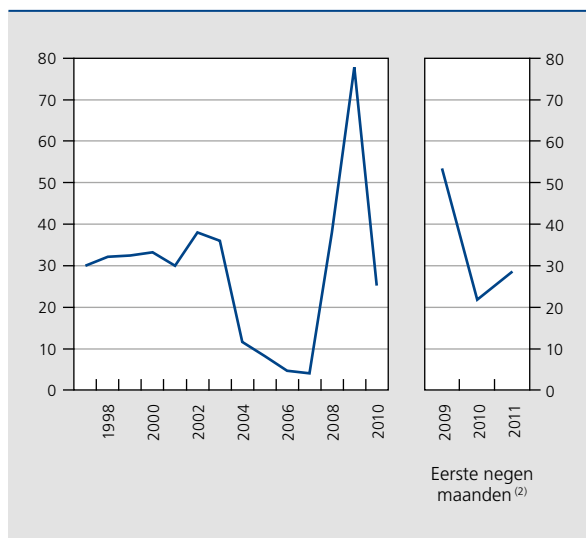
als percentage van het totale bedrag aan uitstaande leningen, vertegenwoordigden deze voorzieningen op jaarbasis 29 basispunten, een hoger niveau dan dat van dezelfde periode in 2010. In de toekomst worden verdere waardeverminderingen in het vooruitzicht gesteld als gevolg van de verwachte verslechtering van het economische klimaat.

De relatieve stabilisatie van het brutobedrijfsresultaat weerspiegelt deels een beheersing van de bedrijfskosten, die in 2011 een gelijkaardig niveau als in 2010 bereikten. Deze handhaving van de bedrijfskosten ging evenwel gepaard met een vermindering van de bedrijfsinkomsten, zodat de kosten- en inkomstenverhouding (*cost to income*) eind september 2011 uitkwam op 69%, wat nog steeds hoger is dan die van 2010 welke 66% bedroeg.

De nettorenteopbrengsten, de belangrijkste bron van inkomsten voor de kredietinstellingen naar Belgisch recht, bedroegen € 10,5 miljard tijdens de eerste negen maanden van 2011, tegen € 10,1 miljard tijdens de overeenstemmende periode van 2010. Het niveau van het nettorenteresultaat is voornamelijk afhankelijk van twee factoren, namelijk het volume van de rentedragende

GRAFIEK 19 VOORZIENINGEN VAN DE BELGISCHE KREDIETINSTELLINGEN VOOR VERLIEZEN OP VORDERINGEN ⁽¹⁾

(gegevens op geconsolideerde basis, basispunten)

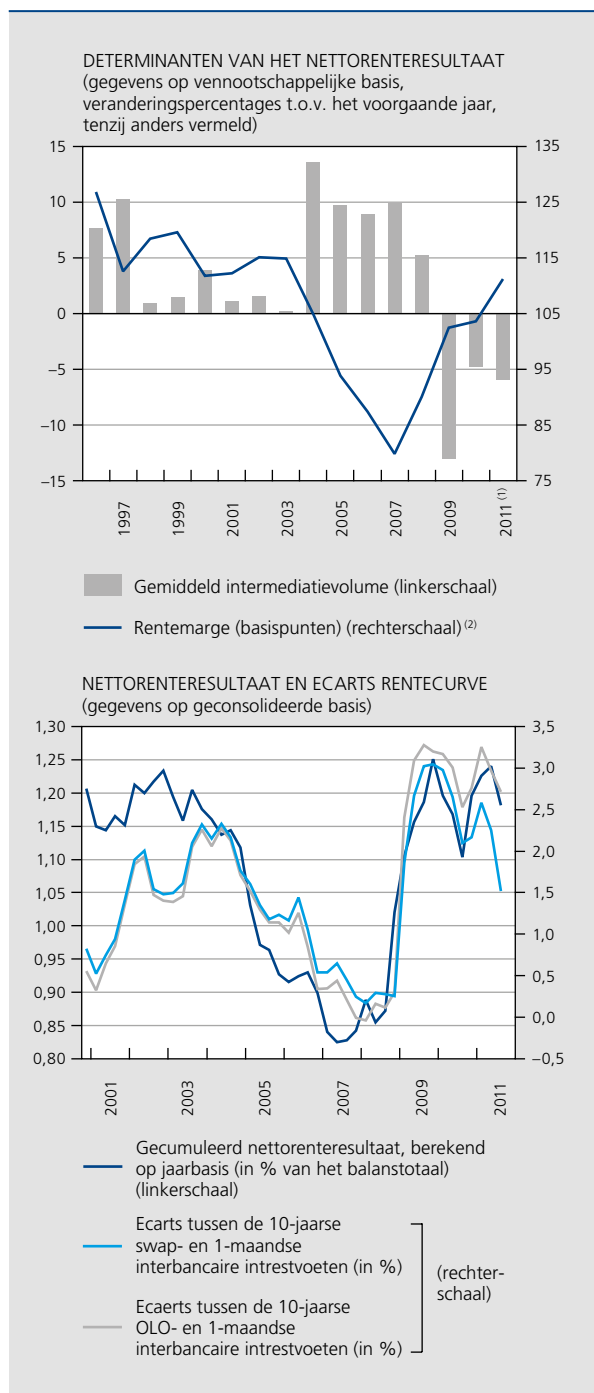

Bron: NBB.

(1) Nettostromen van de nieuwe voorzieningen voor verliezen op vorderingen, uitgedrukt in procenten van het uitstaande bedrag aan vorderingen. De gegevens vanaf 2006 hebben betrekking op de voorzieningen voor de categorie « leningen en vorderingen » volgens de IAS/IFRS-boekhoudnormen.

(2) Op jaarbasis.

GRAFIEK 20 DETERMINANTEN VAN HET NETTORENTRESULTAAT

Bron: NBB.

- (1) In % op jaarbasis berekend aan de hand van de eerste negen maanden.
- (2) De intermediaatimarge stemt overeen met het verschil tussen de gemiddelde ontvangen en betaalde impliciete rente op het uitstaande bedrag van respectievelijk de rentedragende activa en passiva.

activa en passiva en de rentemarge, die het verschil meet tussen de gemiddelde op activa ontvangen rente en de op passiva betaalde rente. De stabilisatie ervan in absoluut niveau is te verklaren door de combinatie van een negatief

volume-effect en een nieuwe stijging van de intermediaatimarge van de Belgische banken.

De belangrijkste verklarende factor voor deze toename is het voortbestaan in 2011 van een rentestructuur die gunstig is voor de intermediaatieactiviteit tussen kortlopende passiva en langlopende activa, zoals blijkt uit het rendementsecant tussen de rentetarieven op 10 jaar en de interbancaire rente op 1 maand. Deze rentestructuur heeft de Belgische banken in staat gesteld om, enerzijds, de stijging van de financieringskosten te compenseren waaraan ze in 2011 het hoofd moesten bieden als gevolg van het algemene wantrouwen jegens de kredietinstellingen dat de *wholesale* financieringen duurder maakte en, anderzijds, de negatieve effecten van het lage renteniveau voor de winst die de kredietinstellingen kunnen halen uit de middelen met een zeer lage kostprijs, zoals de zichtdeposito's. In de toekomst zullen de inkomsten van de intermediaatieactiviteit van de Belgische banken deels afhankelijk zijn van de mate waarin de langlopende leningen en operaties van de banken zijn afgestemd op het verloop van de OLO-rentetarieven of tarieven die nauwer aansluiten bij de Bund, zoals de swaprente. Deze twee types van lange rente kenden in 2011 immers een verloop dat in toenemende mate uiteenliep. De prijszetting van langetermijnoperaties van de banken, en in het bijzonder van hypotheekleningen, berust bovendien niet louter op de financieringskosten ervan maar brengt eveneens commerciële belangen in rekening, in de mate dat deze leningen worden gebruikt als middel tot klantenbinding waarmee bijkomende deposito's worden aangetrokken.

Om zich in te dekken tegen de mogelijke gevolgen van een bruske renteverandering voor de rentemarge, nemen de banken hun toevlucht tot derivatencontracten, vooral renteswaps en opties. Voor zover er al minwaarden werden geboekt op deze operaties, waren deze veel minder groot dan in 2010. Desalniettemin heeft de banksector belangrijke verliezen moeten nemen op de activa en passiva die werden aangehouden voor transactiedoeleinden, met name CDO's en aandelen, wat geleid heeft tot een totaal verlies op financiële instrumenten van € 0,5 miljard tegenover een bijna-evenwicht op deze post in 2010. Dat verlies is de belangrijkste verklarende factor voor de daling van het niet-renteresultaat.

De Belgische banken zijn genoodzaakt om, in de toekomst, een hogere winstgevendheid te behalen omdat ze een deel van hun winst in reserve moeten houden om tegemoet te komen aan de nieuwe reglementaire vereisten, de zogenaamde Bazel III-normen, die gaandeweg van kracht zullen worden vanaf 2013. Voor de banken die kapitaalinjecties van de overheid hebben ontvangen, zal een deel van de winst ook moeten worden aangewend

voor de terugbetaling van deze financiële steun. De maatregelen inzake overheidssteun aan de banksector hebben immers een tijdelijk karakter, en de sector zal zijn soliditeit en onafhankelijkheid moeten herstellen.

Hoewel de Tier 1-kapitaalratio van de banksector, die momenteel wordt berekend volgens de Bazel II-normen, het behoorlijke niveau van 15,6% bereikte eind september 2011, zullen haar belangrijkste determinanten sterk worden beïnvloed door de toepassing van Bazel III. Deze nieuwe normen, die nader worden toegelicht in sectie 2.2.2. van dit verslag, zullen de vereisten immers in aanzienlijke mate verscherpen, aangezien ze tegelijk een

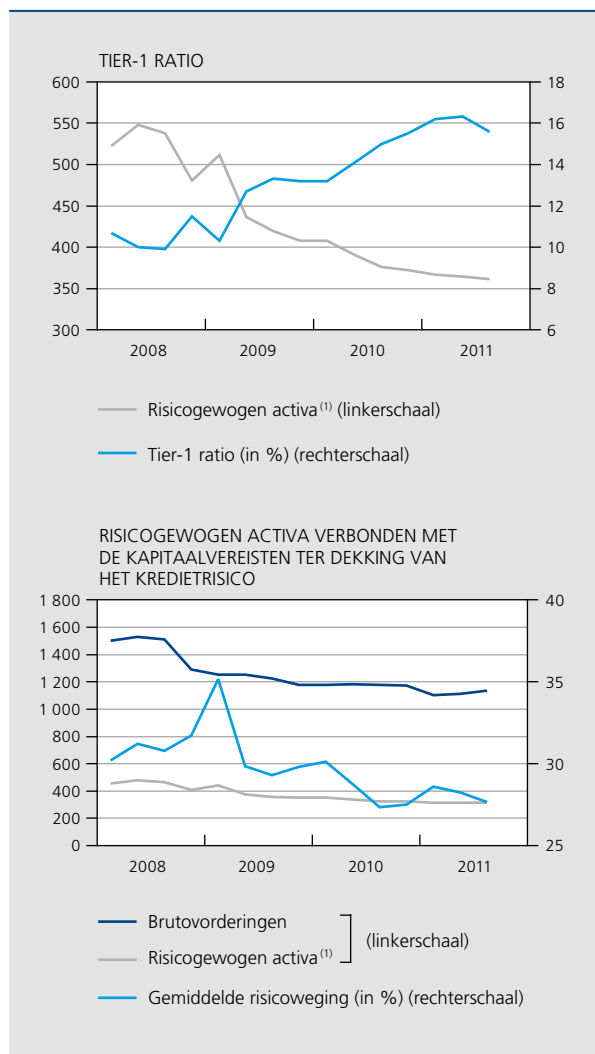
impact zullen hebben op de twee componenten van de eigenvermogensratio, door de definitie en de drempels van het reglementaire kapitaal strenger te maken en door de risicogewingscoëfficiënten van diverse categorieën van activa te verhogen.

Sinds 2008 zijn de Belgische banken erin geslaagd hun Tier 1-kapitaal licht op te drijven van € 56,1 miljard eind maart 2008 naar € 56,3 miljard eind september 2011, dankzij de overheidsinterventies en, wanneer dit mogelijk was, de reservering van de winst. Teneinde de kwaliteit van het eigen vermogen te versterken, zal Bazel III hiervoor een veel striktere definitie opleggen. Het eigen vermogen zal moeten worden aangepast, zodat het rekening houdt met de aftrek van nieuwe elementen, onder meer de uitgestelde belastingactiva, alsook met de zogenaamde *available for sale* reserve. Onder Bazel II wordt die reserve, die overeenkomt met de niet-gerealiseerde meer- of minderwaarden op de *available for sale* activa, niet in aanmerking genomen bij de berekening van het reglementaire kapitaal, maar enkel geboekt in het boekhoudkundige eigen vermogen. Aan het einde van september 2011 vertegenwoordigde deze reserve een negatief bedrag van € 4 miljard.

In de toekomst zullen de Bazel III-normen tevens een verhoging opleggen van de weging die op bepaalde vorderingen moet worden toegepast, met name op de interbancaire posities evenals op de kredietrisico's die worden gelopen in het kader van derivatenactiviteiten. Deze maatregelen zullen een invloed hebben op het verloop van de risicogewogen activa, waarvan de geleidelijke daling tijdens de afgelopen jaren de belangrijkste oorzaak was van de groei van de solvabiliteitscoëfficiënt volgens Bazel II. De inkrimping van deze risicogewogen activa, van € 480 miljard eind 2008 tot € 361 miljard eind september 2011, is voornamelijk toe te schrijven aan de daling van de kapitaalvereisten voor het dekken van het kredietrisico, die worden verkregen door de kredietrisicoposities te vermenigvuldigen met de op de diverse risicocategorieën toegepaste wegingen. De banken hebben hun risicoposities teruggedrongen door de omvang van hun balanstotaal te verminderen, en hebben zich ingespannen om hun risicogewingen te verlagen door de meer risicovolle activa af te stoten.

GRAFIEK 21 SOLVABILITEIT VAN DE KREDIETINSTELLINGEN NAAR BELGISCH RECHT

(gegevens op geconsolideerde basis, in € miljard, tenzij anders vermeld)

Bron: NBB.

(1) De eerste deelgrafiek bevat alle gewogen activa, terwijl de andere enkel die activa bevat die verband houden met de kapitaalvereisten ter dekking van het kredietrisico.

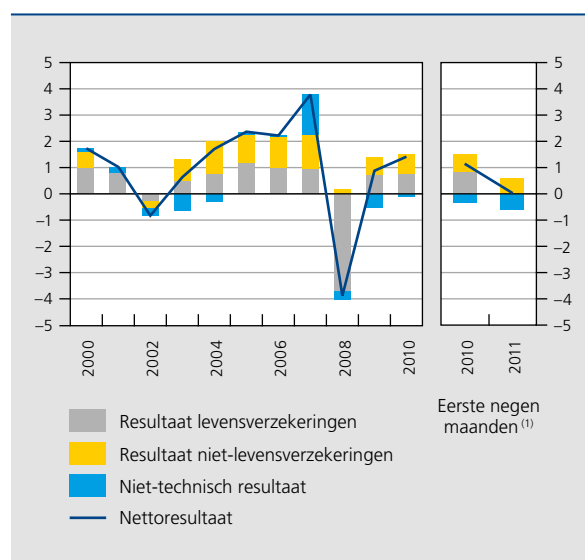
1.2.2 Verzekeringsondernemingen

De winstgevendheid van de Belgische verzekeringssector werd ernstig aangetast door de ontwikkelingen op de Europese financiële markten, aangezien zijn nettowinst tijdens de eerste negen maanden van 2011 nauwelijks € 0,03 miljard beliep. Ter vergelijking: in dezelfde periode

van 2010 werd een nettoresultaat van € 1,16 miljard opgetekend. De belangrijkste oorzaak voor deze ongunstige ontwikkeling was de boeking van € 3,3 miljard aan waardeverminderingen op de beleggingsportefeuille in de verlies- en winstrekening, grotendeels als gevolg van verliezen op beleggingen in overheidsschuld papier en, in mindere mate, op posities in aandeleninstrumenten. Bovendien werd tijdens dezelfde periode een brutoverlies van € 1,2 miljard op de realisatie van activa, inclusief overheidsobligaties, opgetekend in de resultatenrekening.

Wanneer men een onderscheid maakt tussen de drie belangrijkste componenten van de resultatenrekening van de verzekeringssector – namelijk het technisch resultaat levensverzekeringen; het technisch resultaat niet-levensverzekeringen; en het niet-technisch resultaat – werd de grootste verslechtering opgetekend in het nettoresultaat van de levensverzekeringsverrichtingen, hoofdzakelijk als gevolg van het beduidend lagere netto-inkomen uit beleggingen. Dit inkomen bedroeg nauwelijks € 2,4 miljard in de eerste negen maanden van 2011, in vergelijking met € 5,9 miljard in de eerste negen maanden van 2010. Die sterke afname werd echter in ruime mate gecompenseerd door de overeenkomstige inkrimping van de schadelast en de bedrijfskosten. In dit verband dient eraan te worden herinnerd dat het technisch resultaat levensverzekeringen traditioneel wordt gekenmerkt door de combinatie van een negatief resultaat voor de levensverzekeringsactiviteiten, dat wordt gecompenseerd door een positief resultaat voor

GRAFIEK 22 NETTORESULTATEN VAN BELGISCHE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN
(niet-geconsolideerde gegevens, in € miljard)

Bron: NBB.
(1) Op basis van prudentiële kwartaalgegevens.

de beleggingsactiviteiten. Deze laatste component komt voort uit het beleggen van de geïnde premies teneinde een financieel inkomen te genereren. De schommelingen van de technische voorzieningen die voortvloeien uit deze bijkomende verplichtingen vormen samen met de

TABEL 6 BELANGRIJKSTE COMPONENTEN VAN DE RESULTATENREKENING VAN DE BELGISCHE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN
(niet-geconsolideerde gegevens, in € miljard)

	2008	2009	2010	Eerste negen maanden ⁽¹⁾	
				2010	2011
Technisch resultaat levensverzekeringen	-3,7	0,7	0,8	0,8	0,0
Resultaat van de verzekeringsactiviteiten	-0,3	-8,0	-7,1	-5,1	-2,4
Netto-inkomen uit beleggingen	-3,4	8,8	7,8	5,9	2,4
Technisch resultaat niet-levensverzekeringen	0,2	0,7	0,7	0,6	0,6
Resultaat van de verzekeringsactiviteiten	0,0	-0,4	-0,4	-0,3	-0,1
Netto-inkomen uit beleggingen	0,2	1,0	1,2	1,0	0,7
Niet-technisch resultaat ⁽²⁾	-0,4	-0,5	-0,1	-0,3	-0,6
Netto-inkomen uit beleggingen	0,3	-0,7	0,2	-0,1	-0,3
Overige resultaten	-0,6	0,2	-0,3	-0,2	-0,3
Nettoresultaat van het boekjaar	-3,9	0,9	1,4	1,2	0,0

Bron: NBB.
(1) Cijfers op basis van de prudentiële kwartaalgegevens.
(2) Het niet-technisch resultaat omvat de niet aan levens- en niet-levensverzekeringsactiviteiten toegerekende inkomens uit beleggingen, alsook de uitzonderlijke resultaten en de belastingen.

tijdens het jaar ontvangen premies het resultaat van de levensverzekeringsactiviteiten. Tijdens de eerste negen maanden van 2011 was dit resultaat van de levensverzekeringsactiviteiten minder negatief (€ -2,4 miljard) dan in dezelfde periode van 2010 (€ -5,1 miljard), en werd het volledig gecompenseerd door een positief netto-inkomen uit beleggingen, zij het op een lager niveau dan tijdens de voorgaande periode. Ter vergelijking: de situatie in 2008 werd gekenmerkt door een aanzienlijk nettoverlies op de beleggingen (€ -3,4 miljard) en een sterk negatief technisch resultaat van € -3,7 miljard.

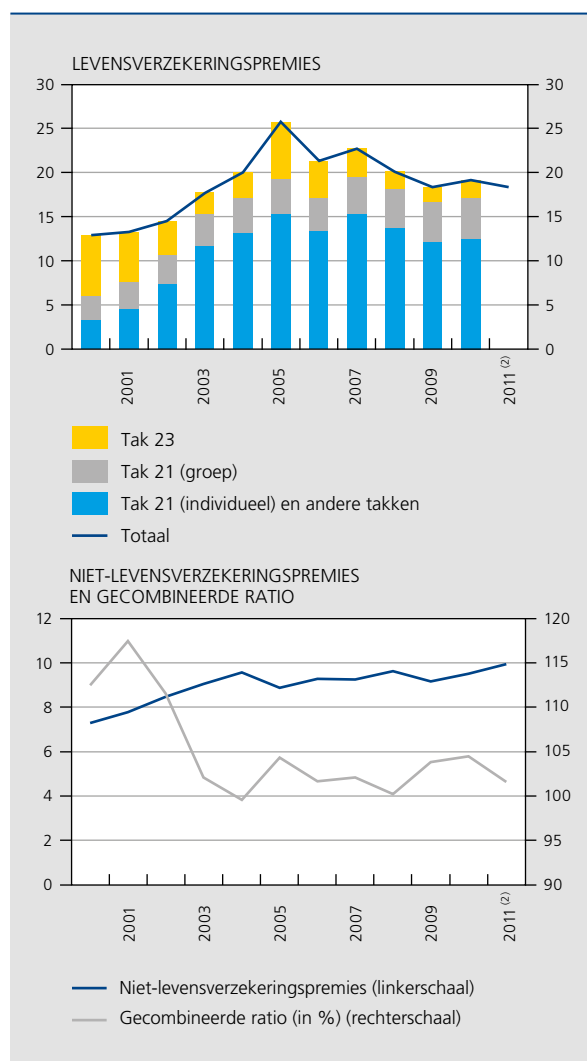
De niet-levensverzekeringen werden eveneens geconfronteerd met een daling van het inkomen uit beleggingen van € 1 miljard in 2010 naar € 0,7 miljard in 2011. Deze afname werd gecompenseerd door een verbetering van het resultaat van de verzekeringsactiviteiten als dusdanig, waardoor het globaal technisch resultaat van de niet-levensverzekeringen stabiel bleef op € 0,6 miljard.

In de niet-technische rekening was er een lichte verslechtering van het inkomen uit beleggingen die niet zijn toe te rekenen aan activa ter dekking van levens- en niet-levensverzekeringsactiviteiten en van de overige resultaten verbonden aan de uitzonderlijke posten en de belastingen. Het totale inkomen uit beleggingen (in de rekeningen voor levensverzekeringen en niet-levensverzekeringen, en in de niet-technische rekening) liep terug van € 6,8 miljard tijdens de eerste negen maanden van 2010 tot € 2,8 miljard tijdens dezelfde periode van 2011.

Het bedrag van de levensverzekeringspremies dat door de sector werd geïnd tijdens de eerste negen maanden van 2011, geeft een lichte achteruitgang te zien in vergelijking met 2010. De afgelopen jaren heeft de sterkere voorkeur van de huishoudens voor liquide beleggingen, tegen de achtergrond van de aanhoudende onzekerheid omtrent de economische groei en op de financiële markten, geleidelijk geknaagd aan de vraag naar levensverzekeringsproducten. Die afkerigheid werd mogelijk nog versterkt door het overwicht van het bankverzekeringsbedrijfsmodel in België, dat de banken met belangrijke liquiditeitsbehoeften er mogelijk heeft toe aangezet het spaargeld van de huishoudens te heroriënteren naar bankproducten veeleer dan naar levensverzekeringsovereenkomsten. Als gevolg hiervan zijn de levensverzekeringspremies sinds 2009 teruggelopen tot onder een jaarlijks niveau van € 20 miljard, hun laagste niveau sinds 2003. De grote meerderheid van de levensverzekeringspremies – voor zowel individuele als groepsolissen – wordt geïnd op overeenkomsten waarbij de verzekeraar

minstens voor een deel de risico's op zich neemt die verband houden met de ontwikkelingen op de financiële markten. De premies voor overeenkomsten van tak 23, waarbij de verzekeringnemers zelf de financiële risico's op de beleggingen dragen, waren gemiddeld genomen slechts goed voor circa 15% van de totale levensverzekeringspremies in de periode 2004-2010. Bij de individuele polissen nemen de overeenkomsten van tak 21, die een gewaarborgd rendement bieden, nog steeds het leeuwendeel voor hun rekening.

GRAFIEK 23 PREMIE-INKOMEN EN GECOMBINEERDE RATIO⁽¹⁾
(niet-geconsolideerde gegevens, in € miljard, tenzij anders vermeld)

Bron: NBB.

- (1) De gecombineerde ratio vergelijkt de totale kosten van de schadegevallen en operationele kosten met het nettopremie-inkomen.
- (2) Vooruitzichten op basis van de gegevens over de eerste negen maanden. Voor de levensverzekeringen is de verdeling van premies naar activiteitscategorie niet beschikbaar op kwartaalbasis.

Voor de niet-levensverzekeringsactiviteit werd in 2011 een lichte verbetering van de nettopremie-inkomsten na aftrek van de betaalde herverzekeringspremies opgetekend. Als gevolg hiervan verbeterde de gecombineerde ratio, die de verhouding weergeeft tussen de som van de kosten van de schadegevallen en de operationele kosten, enerzijds, en de netto geïnde premies, anderzijds, dienovereenkomstig van 105 % in 2010 tot bijna 102 % in 2011. In 2009 en 2010 bereikte deze omgekeerde maatstaf van de onderliggende rentabiliteit van de niet-levensverzekeringsverrichtingen zijn hoogste peil sinds 2005. Deze ratio bleef echter ruimschoots onder de piekniveaus van 2000-2002, toen niveaus van meer dan 110% werden genoteerd. Na 2002 bereikten de verzekeringsondernemingen opnieuw een beter evenwicht tussen de verzekeringskosten en het premie-inkomen, dankzij een verhoging van de premies, een betere kostenbeheersing en striktere verzekeringsvoorwaarden voor sommige deficitaire verzekeringsproducten en -takken. Als reactie op de toename van de gecombineerde ratio die in 2009 en 2010 opnieuw werd opgetekend, werden de premies in een aantal niet-levensverzekeringstakken opwaarts herzien, hetgeen heeft bijgedragen tot een stijging van de in 2011 geïnde niet-levensverzekeringspremies met 5 % in vergelijking met 2010.

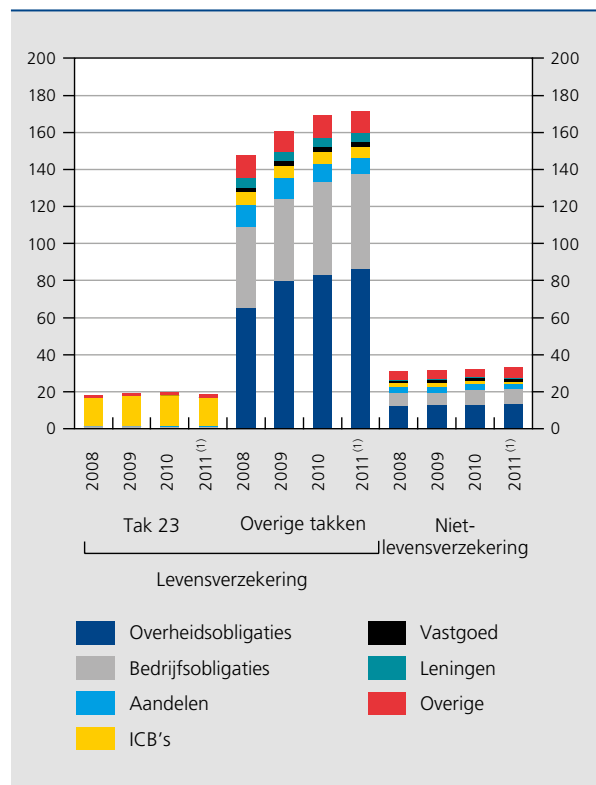
In tegenstelling tot de meeste niet-levensverzekeringspremies, die worden geïnd in het kader van een dekking die elk jaar wordt vernieuwd, worden levensverzekeringspremies doorgaans geïnd in het kader van langetermijnovereenkomsten, waarbij de mogelijke te vervullen uitkeringen aan de verzekeringnemers in de verre toekomst liggen. Het feit dat de tijdens deze periode geïnde premies worden belegd, verklaart waarom de omvang van de beleggingsportefeuilles, die worden aangelegd om de toekomstige verplichtingen te kunnen nakomen, verhoudingsgewijs veel groter is bij levensverzekeringen dan bij niet-levensverzekeringen. Dit verklaart tevens waarom de levensverzekeringsbranche veel gevoeliger is voor de ontwikkelingen op de financiële markten dan de niet-levensverzekeringsbranche, zoals de recente ontwikkelingen eens te meer hebben aangetoond.

De financiële activa ter dekking van de verzekeringspolissen van tak 23 zijn heel wat minder omvangrijk dan de financiële activa die worden aangehouden voor rekening van de verzekeringnemers van de andere takken en zijn, uitgedrukt in uitstaande bedragen, slechts goed voor circa 10 % van de totale activa ter dekking van levensverzekeringsverplichtingen.

In het kader van hun actief-passiefbeheer zorgen de verzekeringsondernemingen doorgaans voor een activatoewijzing die is aangepast aan de structuur en de

GRAFIEK 24 SAMENSTELLING VAN DE DEKKINGSWAARDEN PER VERZEKERINGSACTIVITEIT

(niet-geconsolideerde eindeperiodegegevens, in € miljard)

Bron: NBB.

(1) Situatie per einde september 2011.

kenmerken van de bijbehorende passiva, en die bovendien een gepast evenwicht creëert tussen de risico's verbonden aan de beleggingsportefeuille en de verwachte opbrengsten. In het geval van levensverzekeringspolissen waarbij de verzekeringsonderneming het beleggingsrisico draagt, bestaan de dekkingswaarden vooral uit overheids- en bedrijfsobligaties die respectievelijk 50 % en 30 % van de beleggingsportefeuille uitmaken per eind september 2011. De dekkingswaarden met betrekking tot de niet-levensverzekeringsactiviteiten worden iets minder sterk gedomineerd door de overheids- (40 %) en bedrijfsobligaties (24 %), ten gunste van een iets hogere toewijzing van activa aan aandeleninstrumenten en andere soorten van activa, waaronder kortlopende instrumenten en bankdeposito's. Het percentage van de beleggingsportefeuille van de diverse verzekeringsactiviteiten dat bestaat uit aandelen, inclusief deelnemingen in verbonden of niet-verbonden ondernemingen, liep terug van 10 % van de totale dekkingswaarden eind 2007 tot 5 % eind september 2011. De blootstelling van de verzekeringssector aan het marktrisico is derhalve grotendeels toegespitst op

vastrentende instrumenten, wat de sector uitermate kwetsbaar maakt voor renteschommelingen en voor plotse veranderingen in de kredietecarts en in de aan liquiditeitsrisico's verbonden ecarts. In dit verband had de marktwaarde van de beleggingsportefeuille van de Belgische verzekeringsondernemingen te lijden onder de scherpe stijging van de risicopremies in een aantal overheidsobligatiemarkten van het eurogebied, waardoor de verzekeringsondernemingen rechtstreeks werden getroffen, maar ook onrechtstreeks doordat ze waarden aanhouden die zijn uitgegeven door banken die eveneens zijn blootgesteld aan de soevereine risico's.

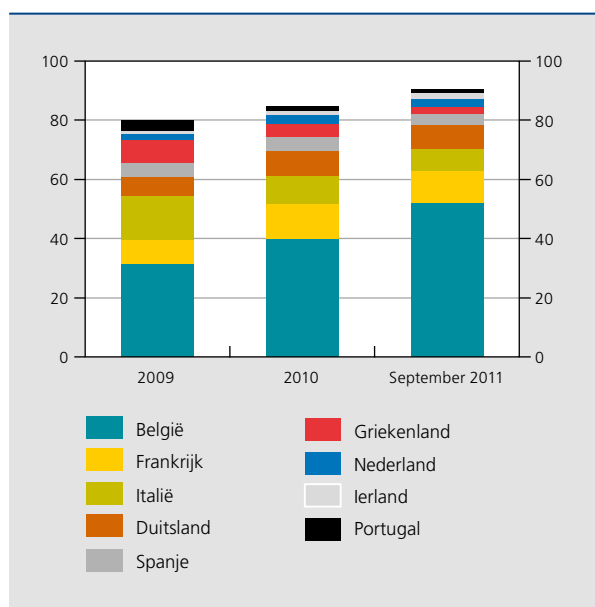
Het dient opgemerkt dat, vanuit een boekhoudkundig *Belgian GAAP*-perspectief, alle beleggingsactiva op de balans worden gewaardeerd tegen boekwaarde, namelijk de aanschaffingskost na aftrek van de afschrijvingen en minwaarden. Daarnaast kan, na goedkeuring van de Bank, een deel van de op de activa niet-gerealiseerde brutomeerwaarden worden opgenomen in de reglementaire solvabiliteitspositie. Bovendien worden in het kader van de prudentiële analyse deze activa gewaardeerd tegen marktprijzen, net zoals de activa ter dekking van de technische voorzieningen, weliswaar met uitzondering van de overheidsobligaties die tegen boekwaarde gewaardeerd blijven wegens de onderliggende

veronderstelling dat deze activa tot einde looptijd worden aangehouden. Op dezelfde manier worden voor de berekening van de gecorrigeerde reglementaire solvabiliteit, de boekhoudkundige gegevens gecorrigeerd voor latente meer- en minwaarden.

Uit een opsplitsing van de belangrijkste posities van de Belgische verzekeringssector in overheidsobligaties die zijn uitgegeven door een aantal eurolanden, van eind 2009 tot eind september 2011, blijkt dat, met een bedrag van meer dan € 52 miljard, de beleggingen in Belgische overheidsobligaties goed waren voor meer dan de helft van die posities per eind september 2011. De beleggingen in overheidsobligaties van Frankrijk (€ 11 miljard) en Duitsland (€ 8 miljard) vertegenwoordigen eveneens een aanzienlijk percentage van de totale portefeuille aan overheidsobligaties. De blootstelling aan een aantal perifere landen van het eurogebied (Griekenland, Ierland, Portugal, Spanje en Italië) belopen alles samen € 17 miljard, met respectievelijk € 8 miljard voor Italië, € 4 miljard voor Spanje en € 2 miljard voor Griekenland. In het licht van de aanhoudende spanningen op de markten van overheidsleningen, werd de gecombineerde blootstelling aan deze perifere landen teruggedrongen met meer dan € 5 miljard in 2010 en nogmaals met € 2,2 miljard tijdens de eerste negen maanden van 2011. Al deze posities zijn brutoposities tegen boekwaarde, niet gecorrigeerd voor eventuele overeenstemmende afdekkingsoperaties.

GRAFIEK 25 OPSPLISING VAN DE BELANGRIJKSTE POSITIES IN OVERHEIDSOBLIGATIES VAN HET EUROGEBIED

(niet-geconsolideerde eindeperiodegegevens tegen boekwaarde, in € miljard)

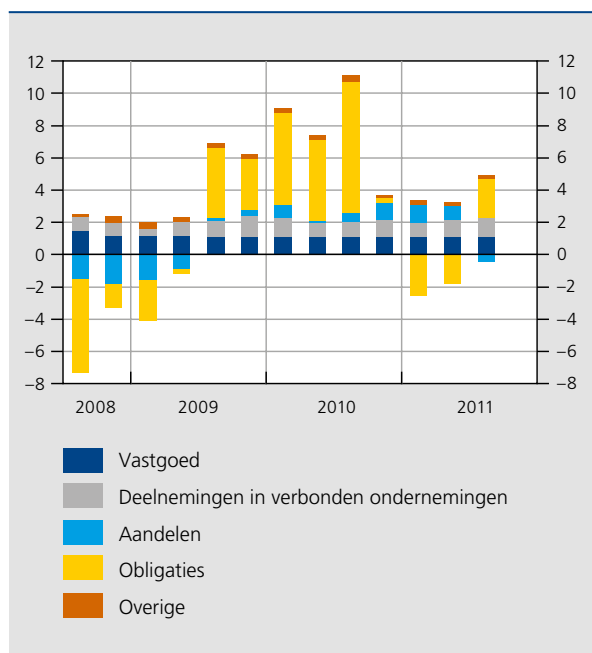

Bron: NBB.

Als gevolg van de aanmerkelijke verruiming van de rendementsecarts op de staatsleningen van bepaalde landen van het eurogebied ten opzichte van de Duitse Bund in 2011, die ook gevolgen had voor de Belgische overheidsschuldinstrumenten, is het bedrag van de niet-gerealiseerde meerwaarden op de obligatieportefeuilles van de verzekeringsondernemingen teruggelopen van € 0,3 miljard eind december 2010 tot een niet-gerealiseerd verlies van € 1,8 miljard eind juni 2011. In het derde kwartaal hebben de verzekeringsondernemingen echter een aanzienlijk bedrag aan verliezen op hun obligatiebeleggingen gerealiseerd, hetzij door waardeverminderingen te boeken, hetzij door waardepapieren te verkopen, waardoor het bedrag van de niet-gerealiseerde verliezen in belangrijke mate terugliep. Over de eerste negen maanden van 2011 werd een boekhoudkundige waardevermindering van € 3,3 miljard op de beleggingsportefeuille verwerkt, bovenop een brutoverlies van € 1,2 miljard op de realisatie van activa, grotendeels overheidsschulden van een aantal perifere landen. Dergelijke grote verliezen verklaren waarom op de resterende obligatieportefeuille – na bijzondere waardeverminderingen en verliezen als gevolg van verkopen – een niet-gerealiseerde netto meerwaarde van € 2,4 miljard werd opgetekend per eind september 2011.

GRAFIEK 26 VERSCHIL TUSSEN DE MARKTWAARDE EN BOEKWAARDE VAN DE BELEGGINGSPORTEFEUILLE VAN DE BELGISCHE VERZEKERINGSOndernEMINGEN
(niet-geconsolideerde eidekwartaalgegevens, in € miljard)

Bron: NBB.

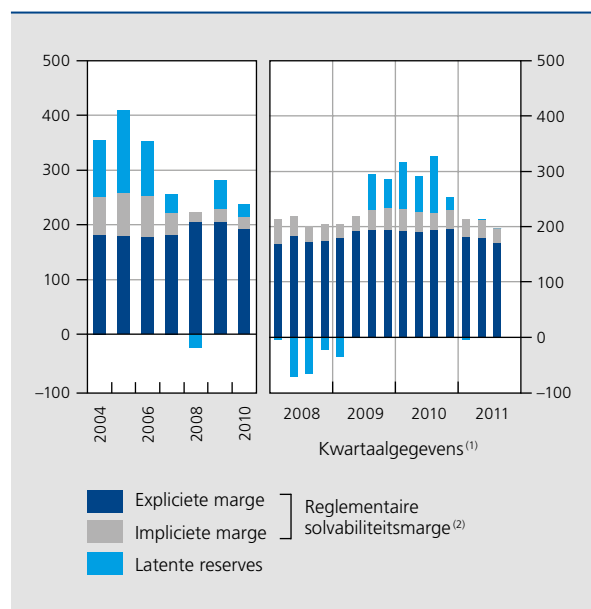
De aandelenportefeuille daalde eveneens in waarde tijdens de eerste negen maanden van 2011, wat leidde tot een inkrimping van de netto niet-gerealiseerde meerwaarden, die € 1 miljard bedroegen aan het eind van 2010, tot een niet-gerealiseerd verlies van € 500 miljoen aan het eind van september 2011.

Al met al is – op de globale beleggingsportefeuille – het bedrag van de niet-gerealiseerde meerwaarden gestegen van € 3,7 miljard eind 2010 tot € 4,4 miljard eind september 2011. Dit niveau blijft echter nog steeds achter bij het hoge niveau dat werd opgetekend in de tweede helft van 2009 en tijdens de eerste drie kwartalen van 2010. Er weze aan herinnerd dat de verzekeringsondernemingen tijdens het derde kwartaal van 2008 niet-gerealiseerde verliezen ten belope van € 5,8 miljard hadden gerapporteerd op hun totale obligatietegoeden, en van € 4,8 miljard op hun totale beleggingsportefeuille. Deze sterke schommelingen getuigen van de kwetsbaarheid van de beleggingsportefeuille van de verzekeringsondernemingen voor de schommelingen van de marktwaarde. In dit verband is voorzichtigheid geboden ten aanzien van de voorwaarden van de winstverdeling met de verzekeringsnemers, gelet op de huidige onzekerheid over het conjunctuurverloop en de toestand op de financiële

markten. Buitensporige niveaus van winstverdeling dienen te worden vermeden om de solvabiliteitsmarge te vrijwaren. Omzichtigheid is tevens geboden voor wat het opnemen van de niet-gerealiseerde meerwaarden in die marge betreft, omdat dergelijke meerwaarden van het ene kwartaal op het andere makkelijk kunnen verdwijnen of omslaan in niet-gerealiseerde verliezen, wat zou leiden tot een sterke volatiliteit van de solvabiliteitspositie.

De solvabiliteitsmarge van de verzekeringsondernemingen bestaat momenteel uit een expliciete marge die het eigen vermogen, de achtergestelde schulden en sommige andere balansposten omvat, en een impliciete marge die, afhankelijk van de goedkeuring door de Bank, in hoofdzaak bestaat uit een gedeelte van de niet-gerealiseerde brutowinsten op de beleggingsportefeuilles. De expliciete marge werd versterkt in 2008 en in de eerste helft van 2009 door middel van de kapitaalverhogingen waartoe een aantal verzekeraars zijn overgegaan om de in 2008 geleden verliezen op investeringen te compenseren. Die kapitaalverhogingen, in combinatie met de reservering van de winsten die in 2009 en 2010 werden gemaakt, stelden de sector in staat een expliciete solvabiliteitsmarge te behouden die minstens

GRAFIEK 27 SOLVABILITEITSMARGE VAN DE BELGISCHE VERZEKERINGSOndernEMINGEN
(niet-geconsolideerde gegevens, in % van de gereglementeerde minimummarge)

Bron: NBB.

- (1) De cijfers die elk kwartaal worden gerapporteerd, zijn niet volledig te vergelijken met de definitieve jaarcijfers. Ze houden niet name geen rekening met een eventuele herverdeling van de winsten aan de aandeelhouders en verzekeringnemers.
- (2) Deze marge bestaat uit een expliciete marge – die het eigen vermogen, de achtergestelde schulden en sommige andere balansposten omvat – en een impliciete marge die, afhankelijk van de goedkeuring door de Bank, een aantal andere specifieke elementen omvat, waarvan het belangrijkste bestaat uit een gedeelte van de niet-gerealiseerde meerwaarden op de beleggingsportefeuilles.

gelijk was aan 165 % van het reglementaire minimum tijdens elk kwartaal sinds 2009, waarbij een niveau van meer dan 190 % werd bereikt in de tweede helft van 2009 en in 2010, waarna de marge terugviel tot 170 % in 2011. In de pas met het algemene verloop van de niet-gerealiseerde winsten, nam de relatieve omvang van de impliciete marge in de reglementaire solvabiliteitsmarge af in de loop van 2008, waarna deze marge opnieuw opliep tot een hoger niveau in 2009 en 2010, en terugliep in alle kwartalen van 2011. De totale solvabiliteitsmarge, die de expliciete en impliciete componenten omvat, is hoger gebleven dan 195 % van het minimum in elk kwartaal sinds eind 2007, waarbij een niveau van 196 % werd bereikt eind september 2011. Als rekening wordt gehouden met alle niet-gerealiseerde winsten of verliezen – inclusief die welke geen deel uitmaken van de impliciete marge, in welk geval ze een latente reserve of een tekort vormen – is de gecorrigeerde solvabiliteitsmarge de afgelopen jaren vrij volatiel geweest. Een dergelijke volatiliteit van de gecorrigeerde solvabiliteitsmarge toont aan dat de verzekeringsondernemingen niet altijd kunnen terugvallen op hun latente reserves om aanzienlijke marktverliezen op hun beleggingsportefeuilles te compenseren. In het toekomstige prudentiële kader van Solvency II zal een dergelijke volatiliteit van het eigen vermogen de regel worden, aangezien zowel de activa als de passiva zullen worden gewaardeerd tegen marktwaarde.

In overeenstemming met het prudentiële kader van Solvency I, wordt bij de waardering van de balans geen rekening gehouden met het effect van de renteverlagingen

op de geactualiseerde waarde van de verplichtingen van de verzekeringsondernemingen ten aanzien van de verzekeringnemers. Wat de verzekeringsovereenkomsten op lange termijn betreft, bijvoorbeeld de levensverzekeringen of invaliditeitsverzekeringen, kunnen rentewijzigingen een belangrijke weerslag hebben op de economische waarde van de balans, aangezien de looptijden van de eventuele langetermijnverplichtingen niet samenvallen met die van de desbetreffende financiële beleggingen. Hoewel onder Solvency I de voorzichtige waarderingsregels en de restrictieve beperkingen op de concentratie van bepaalde types van activa een compensatie vormen voor het feit dat de verplichtingen niet worden gewaardeerd tegen marktprijzen, vormen de huidige solvabiliteitsvereisten – door gedeeltelijk rekening te houden met de niet-gerealiseerde kapitaalwinsten op financiële beleggingen maar niet met de waardering van de verplichtingen tegen marktprijzen – nog steeds geen getrouwe weergave van de uitdagingen die de lage rentestand voor de verzekeringsondernemingen met zich brengt. Door een vollediger benadering op basis van de economische waarde te hanteren voor het beoordelen van de kapitaaltoereikendheid van de verzekeringsondernemingen, zal het Solvency II-kader de problemen in verband met de waardering van de activa en passiva en de mogelijke gevolgen voor de volatiliteit van het eigen vermogen, beter weerspiegelen. Kader 3 verschaft een nader inzicht in de mogelijke impact van Solvency II op de Belgische verzekeringsondernemingen, gebaseerd op de resultaten van de laatste kwantitatieve impactstudie die door de Europese autoriteiten werd uitgevoerd.

Kader 3 – Belgische resultaten van de jongste kwantitatieve impactstudie (QIS5), uitgevoerd in het kader van Solvency II

Om een regelgevingskader in te voeren waarmee de kapitaaltoereikendheid van de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen kan worden geëvalueerd op basis van een meer omvattende dekking van de risico's, gaat het Solvency II-kader uit van een gedetailleerde benadering van de diverse types van (zowel kwantificeerbare als niet-kwantificeerbare) risico's waaraan de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen het hoofd moeten bieden. Het luidt een fundamentele regimewijziging in ten opzichte van de vereenvoudigde benadering van Solvency I en het algemene voorzichtigheidsbeginsel dat daarbij als referentie fungeert bij het bepalen van de technische voorzieningen. Het gevolg hiervan is dat de invoering van Solvency II niet alleen het vastleggen van de solvabiliteitsvereisten van de verzekeringsondernemingen zal veranderen, maar ook een belangrijke weerslag zal hebben in domeinen zoals de reglementaire waarderingsregels voor activa en passiva, de berekeningswijze voor de technische voorzieningen, alsook de criteria die worden gehanteerd om de elementen van het eigen vermogen te bepalen en in te delen. Solvency II introduceert een zogenaamde interventieladder voor het toezicht, door twee streefniveaus voor het kapitaal in te stellen: de minimumkapitaalvereiste (*minimum capital requirement* – MCR) en de solvabiliteitskapitaalvereiste (*solvency capital requirement* – SCR). De SCR wordt vastgelegd op een hoger niveau dan de MCR, met de bedoeling om progressieve toezichtreacties op gang te brengen wanneer een onderneming onder de SCR zakt maar toch boven de MCR blijft. Als de MCR evenmin wordt gerespecteerd zal de vergunning

van deze ondernemingen om verzekerings- of herverzekeringsactiviteiten uit te voeren, worden ingetrokken indien zij er niet in slagen om hun eigen vermogen op te trekken tot op het niveau van de minimumkapitaalvereiste.

In het kader van het Solvency II-project hebben de Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen (*European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA*) en de EC een vijfde kwantitatieve impactstudie (*quantitative impact study – QIS5*) uitgevoerd naar de toekomstige berekening van de solvabiliteitsmarge. Het is de bedoeling van QIS5 een beter inzicht te verwerven in de weerslag van de voorgestelde methodologie op basis van de financiële positie van de verzekeringsondernemingen eind 2009, en de standaardformules voor de berekening van de kapitaalvereisten uit te testen. De oefening beoogt tevens eventuele resterende methodologische en praktische problemen op te sporen bij het toepassen van de standaardformule, teneinde eventuele aanpassingen of vereenvoudigingen voor te stellen. De resultaten van QIS5 geven daarom slechts een gedeeltelijke inschatting voor de finale impact die Solvency II zal hebben.

Voor de Belgische markt namen 58 verzekeringsondernemingen aan de QIS5-oefening deel op solobasis, en 4 op groepsbasis. Een gedetailleerd overzicht van de belangrijkste resultaten voor de Belgische markt is beschikbaar op de website van de Bank. De steekproef van ondernemingen is goed voor een ruime binnenlandse marktdekking, voor zowel de levens- (92 % van de marktpremies) als niet-levensverzekeringsactiviteiten (64 % van de marktpremies).

Uit de algemene resultaten van QIS5 voor de steekproef van de Belgische verzekeringsondernemingen die deelnamen aan de oefening, blijkt dat het beschikbaar eigen vermogen zou verhogen van € 19 miljard tot € 25 miljard in vergelijking met de huidige niet-geconsolideerde balans. Deze toename van het beschikbaar eigen vermogen om de verliezen op te vangen, weerspiegelt vooral de overgang naar een waardering van de activa en passiva tegen marktprijzen, waardoor het verschil tussen die twee componenten van de balans toeneemt. De € 6 miljard die naar het eigen vermogen worden overgedragen als gevolg van deze waardering van de activa en passiva tegen marktprijzen, vloeien vooral voort uit de niet-gerealiseerde kapitaalwinsten op beleggingen en uit de verlaging van het niveau van de technische voorzieningen als gevolg van de inachtneming van de marktwaarde van de passiva.

Deze toename van het beschikbaar eigen vermogen onder Solvency II met € 6 miljard wordt echter gecompenseerd door een evenwaardige verhoging van de kapitaalvereisten onder SCR. De kapitaalvereiste volgens de standaardformule zou immers € 14 miljard hebben bedragen eind 2009, in plaats van de € 8 miljard volgens de kapitaalvereiste van Solvency I. Deze aanzienlijke toename in vergelijking met Solvency I is voornamelijk het gevolg van een ruimere kwantificering van de onderliggende risico's, alsook van het feit dat het risicotolerantieniveau is vastgelegd op een *Value-at-Risk*-drempel van 99,5 % over een periode van een jaar.

SAMENVATTENDE RESULTATEN VAN QIS5 VOOR DE STEEKPROEF VAN BELGISCHE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN

(in € miljard, tenzij anders vermeld)

	Beschikbaar eigen vermogen ⁽¹⁾	Kapitaalvereiste	Eigenvermogens- overschot	Solvabiliteitsratio Belgische steekproef (in %)	Solvabiliteitsratio EU-steekproef (in %)
SCR	25	14	11	179	165
MCR	24	9	15	271	466
Solvency I	19	8	11	230	310

Bronnen: EIOPA, NBB.

(1) Het beschikbaar eigen vermogen onder MCR bevat enkel de Tier 1-kapitaalelementen, met uitzondering van de Tier 2- en Tier 3-kapitaalelementen, die deel uitmaken van het beschikbaar eigen vermogen onder SCR.

Het bepalen van de SCR gebeurt in verschillende fasen. De eerste is de berekening en samentelling van de SCR's voor de risicomodules (€ 30 miljard). Vervolgens worden een aantal belangrijke correctiefactoren toegepast om rekening te houden met de diversificatievoordelen tussen de verschillende soorten risico's (€ 11 miljard), de verliesabsorptiemechanismen als gevolg van winstdelingsystemen met de verzekeringnemers en uitgestelde belastingen (€ 8 miljard), alsook, in omgekeerde zin, met elementen zoals de dekking van de operationele risico's (€ 3 miljard). Als men de componenten van de SCR's onderzoekt volgens individuele risicomodules, blijkt uit de resultaten van QIS5 voor de Belgische verzekeringsondernemingen dat 59 % van de kapitaalvereisten kan worden toegerekend aan het dekken van markt-risico's. Dit percentage is in overeenstemming met dat van het gemiddelde van de EU-steekproef (57 %). De SCR's voor het verzekeringsrisico in de levens- (13 %) en niet-levensverzekeringsactiviteiten, met uitzondering van de ziekteverzekeringen (17 %) zijn samen goed voor 30 % van de totale SCR-vereisten, vooraleer de risicodiversificatie- en de verliesabsorptie-effecten in aanmerking worden genomen. Eens te meer sluiten de percentages aan bij de vaststellingen voor de EU-steekproef (resp. 16 % en 13 %). Dit is ook grotendeels het geval voor de SCR's van de Belgische verzekeringsondernemingen met betrekking tot de tegenpartijrisico's (4 %) en het verzekeringstechnisch risico in de ziektekostenverzekering (8 %). Het dient opgemerkt dat bij het kalibreren van de parameters in de standaardformule rekening wordt gehouden met de situatie op de financiële markten in 2008 en 2009, en dat de methodologie voor het kwantificeren van de individuele risico's complex blijft voor een standaardformule.

Al met al blijkt uit de resultaten van QIS5 dat de SCR's voor 179 % zouden gedekt zijn door in aanmerking komend eigen vermogen, terwijl de huidige solvabiliteitsratio voor de steekproef van ondernemingen 230 % bedraagt. De minimumkapitaalvereiste zou voor 271 % gedekt zijn door in aanmerking komend eigen vermogen. Uit een vergelijking van het SCR-niveau volgens Solvency II met de situatie volgens Solvency I blijkt dat het overschot aan eigen vermogen vergelijkbaar is met dat van Solvency I (€ 11 miljard). Het hoeft niet te verbazen dat ook belangrijke verschillen worden vastgesteld tussen de resultaten van QIS5 voor de deelnemende ondernemingen, afhankelijk van het risicoprofiel van de beleggingen, het soort gesloten verzekeringsovereenkomsten, de omvang van de onderneming, het beroep op benaderingen en vereenvoudigingen in de standaardformule, alsook verschillen in interpretatie van bepaalde technische specificaties van QIS5.

Om de weerbaarheid van de Europese verzekeringssector ten aanzien van crisissituaties uit te testen in een Solvency II-omgeving, voerde de EIOPA in het tweede kwartaal van 2011 haar tweede Europese stresstest uit. Uit België namen één groep en twee ondernemingen met systeemrelevant karakter deel, wat een marktdekking van meer dan 50% van de premies vertegenwoordigt, als rekening wordt gehouden met de Belgische dochterondernemingen van buitenlandse groepen die deelnemen aan de stresstest op geconsolideerde basis. Ondanks de behoorlijke vertegenwoordiging van de sector in deze test, lag deze toch lager dan in de QIS5 waardoor vergelijkingen tussen de twee tests moeilijk zijn. Deze stresstests meten de impact van verschillende scenario's op de balansen van eind 2010, opgesteld overeenkomstig de normen van Solvency II en met behulp van de standaardformules voor de berekening van de SCR en de MCR, die worden gebruikt in de technische specificaties van de QIS5-oefening (zie Kader 3). Drie grote scenario's (basis, ongunstig en inflatie) simuleren verschillende macro-economische omgevingen. Het basisscenario stemt overeen met een gematigde

stresssituatie en is gebaseerd op een realistische raming van de macro-economische variabelen voor 2011. Het ongunstige scenario introduceert een ernstige stress op de variabelen van het basisscenario, terwijl het inflatiescenario een omgekeerde beweging van de rente veroorzaakt in vergelijking met het ongunstige scenario, namelijk een forse rentestijging, terwijl alle andere markt- en kredietrisico's ongewijzigd blijven. Elk scenario vertaalt zich in een reeks hypothesen met betrekking tot de onafhankelijke risicofactoren (rente, aandelen, vastgoed, kredietecarts, natuurramp, explosie van schadegevallen, schokken inzake sterftcijfer en levensduur). Een apart scenario over soevereine risico's was gebaseerd op landgebonden toenames van de ecarts op overheids-papier. Na afloop van de test werden de resultaten van de afzonderlijke risicofactoren verzameld aan de hand van correlaties die vergelijkbaar waren met die van QIS5, maar met een beperking van de diversificatie-effecten tot de grote risicocategorieën. De resultaten van elk scenario vergelijken de vermindering van het eigen vermogen met de situatie voorafgaand aan de inachtneming van de in de test gedefinieerde schokken, alsook met

TABEL 7 SAMENVATTENDE RESULTATEN VAN DE EIOPA-STRESSTEST VOOR DE STEEKPROEF VAN BELGISCHE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN

(in € miljard, tenzij anders vermeld)

	Beschikbaar eigen vermogen	Eigenvermogen-overschot	SCR-dekkingsratio ⁽¹⁾	MCR-dekkingsratio ⁽¹⁾
Pre-stresstest	10,7	4,4	170	379
Na basisscenario	9,1	2,8	145	322
Na ongunstig scenario	7,7	1,4	122	272
Na inflatiescenario	9,9	3,6	157	349
Na overheidsscenario	9,2	2,9	146	325
Na scenario 1 laag rendement	8,6	2,3	136	303
Na scenario 2 laag rendement	9,5	3,2	150	334

Bron: NBB.

(1) Beschikbaar eigen vermogen in % van de kapitaalvereisten.

de MCR- en SCR-dekkingsratio's, zowel vóór als na de inachtneming van die schokken.

Globaal genomen voor de steekproef van Belgische ondernemingen, zou de eigenvermogenssituatie van € 10,7 miljard in het ongunstige scenario eind 2010 zijn verslechterd met circa € 3 miljard, met als gevolg een daling van de gemiddelde solvabiliteitsratio (SCR-dekkingsratio) van 170 % naar 122 % op basis van Solvency II. De MCR-dekkingsratio zou zakken van 379% naar 272% gemiddeld voor het ongunstige scenario. De resultaten lopen echter sterk uiteen van de ene onderneming tot de andere, en variëren van solvabiliteitsratio's boven het steekproefgemiddelde tot ratio's ver onder dat gemiddelde.

De belangrijkste risicodeterminanten die volgens de stressscenario's bijdragen tot de algemene inkrimping van het eigen vermogen, houden verband met een neerwaarts verloop van de rente, een verlaging van de prijzen voor aandelen en commercieel vastgoed en een toename van de ecarts op overheidsschuld in een apart overheidsschuldscenario. In relatieve termen, zoals afgemeten aan de verandering van het eigen vermogen in vergelijking met het oorspronkelijk eigen vermogen, vormen het rente- en aandelenrisico de belangrijkste risicodeterminanten in het ongunstige scenario, en de verzekeringsgebonden risico's (natuurrampen, pandemieën) in de basis- en inflatiescenario's. Over alle scenario's heen zijn het de spanningen op de kredietecarts van de overheidsschulden die veruit de meest beduidende risicodeterminant vormen (een inkrimping van het eigen vermogen met gemiddeld 14%).

Als afzonderlijk scenario voerde de EIOPA in de tweede helft van 2011 tevens een test uit op het

weerstandsvermogen van de verzekeringsondernemingen ten aanzien van een situatie van lage rente. Een dergelijk scenario van lage rente gedurende een lange periode wordt als meer relevant beschouwd voor de verzekeringssector dan de gelijklopende beweging van de rente die werd gehanteerd in de primaire stresstest. Een dergelijk scenario van een daling van de rendementscurve is bijzonder veeleisend voor verzekeringsportefeuilles met een gewaarborgd rendement ten gunste van de verzekeringnemers, dat moeilijk is te evenaren door een beleggingsportefeuille die een lager rendement genereert. Twee rendementscurven werden gebruikt voor de herwaardering van de activa en voor de actualisering van de cashflows van passiva; de rendementscurve voor scenario 1 vertoont een duidelijk neerwaarts verloop en heeft een u-vorm, waarna de curve afvlakt na de looptijd van 10 jaar; de curve voor scenario 2 is gebaseerd op de laagste niveaus die werden opgetekend voor de rendementscurve in euro tot eind augustus 2010. Uit de resultaten blijkt dat, gemiddeld genomen voor de steekproef, de toename van de technische voorzieningen 'leven' de stijging van de activaherwaarderingen ruimschoots compenseert, vooral in het ongunstiger scenario 1. Al met al zou het eigen vermogen met 20 % dalen in scenario 1 en 12 % in scenario 2, waardoor de SCR-ratio wordt teruggedrongen tot 136 % in scenario 1 en tot 150 % in scenario 2, vergeleken met 170 % vóór de toepassing van de hypothesen van de stresstest.

Het uitstaande bedrag en het niveau van de op levensverzekeringsspolissen met gewaarborgd rendement geboden rentetarieven vormen zeer belangrijke risicoparameters voor de verzekeringsondernemingen wanneer de marktrente voor risicoloze beleggingen zakt tot een zeer laag

niveau, zoals tijdens het verslagjaar opnieuw het geval was. Tijdens de jaren negentig boden de verzekeringsondernemingen hun klanten vaak een gewaarborgd rendement van 4,75 % aan, het wettelijke plafond voor deze types van overeenkomst, dat van kracht is gebleven tot eind juni 1999. In juni 1999 werd dat plafond verlaagd tot 3,75 %. Bij uittreding uit een aanvullend pensioenplan zijn deze plannen krachtens de huidige wetgeving betreffende de aanvullende pensioenen verplicht een minimumrendement van 3,25 % te waarborgen op de werkgeversbijdragen en van 3,75 % op de werknemersbijdragen. Om concurrentiële redenen boden de verzekeringsondernemingen doorgaans dezelfde voorwaarden inzake minimumrendement aan op groepsverzekeringsovereenkomsten.

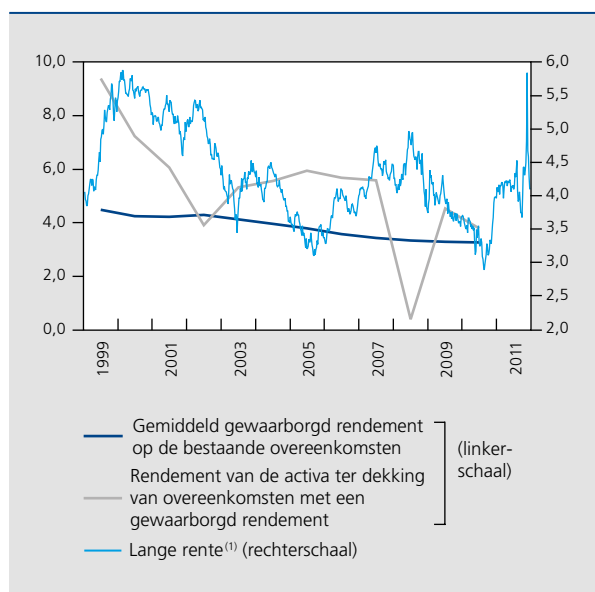
De rentabiliteit van de verzekeringsovereenkomsten die dergelijke rendementen waarborgden, werd uitgehold toen de langetermijnrente onder die niveaus begon te dalen. De sector corrigeerde geleidelijk deze ongunstige structuur door polissen op de markt te brengen die gewaarborgde rendementen bieden die beter aansluiten bij het niveau van de risicoloze rentevoeten. Deze rendementen zijn daarbij niet gewaarborgd voor toekomstige premiebetalingen waarvoor het gewaarborgde rendement zal overeenstemmen met het risicoloze marktrendement op het ogenblik van de premiebetaling. Bovendien bepalen sommige polissen dat de waarborg in de tijd beperkt is en dat tijdens die beperkte periode de

voorzieningen van die overeenkomst (namelijk het reeds gerealiseerde spaarvolume) technisch worden beschouwd als een nieuwe premie met een nieuw gewaarborgd rendement dat aansluit bij de marktvoorwaarden op dat ogenblik. Deze maatregelen hebben mede geleid tot de daling van het gemiddeld gewaarborgd rendement op de polissen van tak 21, dat daalde van 4,5 % eind 1999 tot 3,2 % eind 2010. Het dient tevens opgemerkt dat de effectieve rendementen op de beleggingen ter dekking van overeenkomsten van tak 21 zich slechts gedeeltelijk hebben hersteld sinds de inzinking van 2008 als gevolg van de koersdalingen die volgden op de faling van Lehman Brothers. Deze nettorendementen beliepen nauwelijks 4,5 % in 2009 en 3,8 % in 2010.

De daling van het gemiddeld gewaarborgd rendement op individuele levensverzekeringsovereenkomsten was een algemeen verschijnsel in de hele sector, aangezien het percentage van de technische voorzieningen van tak 21 aangehouden door ondernemingen die een gemiddeld rendement van 4 % of meer garandeerden, terugliep van 75 % eind 2000 tot minder dan 1,4 % in 2010. Eind 2010 was ongeveer 85 % van de technische voorzieningen van de sector in handen van verzekeringsondernemingen die een gemiddeld gewaarborgd rendement van 3,5 % of minder aanboden.

Met de oude overeenkomsten die hoge gewaarborgde rendementen aanboden, is evenwel nog steeds een aanzienlijk bedrag aan verplichtingen gemoeid. De levensverzekeringsreserves met gewaarborgde rendementen van 4,75, 4,5 en 3,75 % beliepen eind 2010 € 28 miljard. Die rendementen hebben meestal betrekking op overeenkomsten die lang geleden werden gesloten en waarop, in voorkomend geval, deze rendementen worden gewaarborgd voor toekomstige premiebetalingen. De huidige toename van de levensverzekeringsreserves heeft voornamelijk betrekking op polissen die een lager gewaarborgd rendement bieden, waaronder heel wat polissen die enkel een kapitaalgarantie bieden, maar die ook een bredere waaier van mechanismen inzake graad en vorm van winstdeling bieden. De daling van het renterisico voor de verzekeringsondernemingen werd echter vooral teweeggebracht door de invoering van meer flexibiliteit in het vaststellen van het gewaarborgd rendement. Terwijl in de jaren negentig dit gewaarborgd rendement op het ogenblik van het sluiten van de overeenkomst meestal hetzelfde bleef voor alle toekomstige premies, bieden de meeste overeenkomsten die werden gesloten in de afgelopen tien jaar enkel nog het gewaarborgd rendement dat van kracht is op het ogenblik van inning van de periodieke premie, waardoor het rendement kan worden aangepast aan de veranderende marktomstandigheden. Voor sommige van deze overeenkomsten wordt echter ook meer soepelheid geboden aan de verzekeringnemers, door

GRAFIEK 28 GEWAARBORGD RENDEMENT OP OVEREENKOMSTEN VAN TAK 21

Bronnen: Thomson Reuters Datastream, NBB.

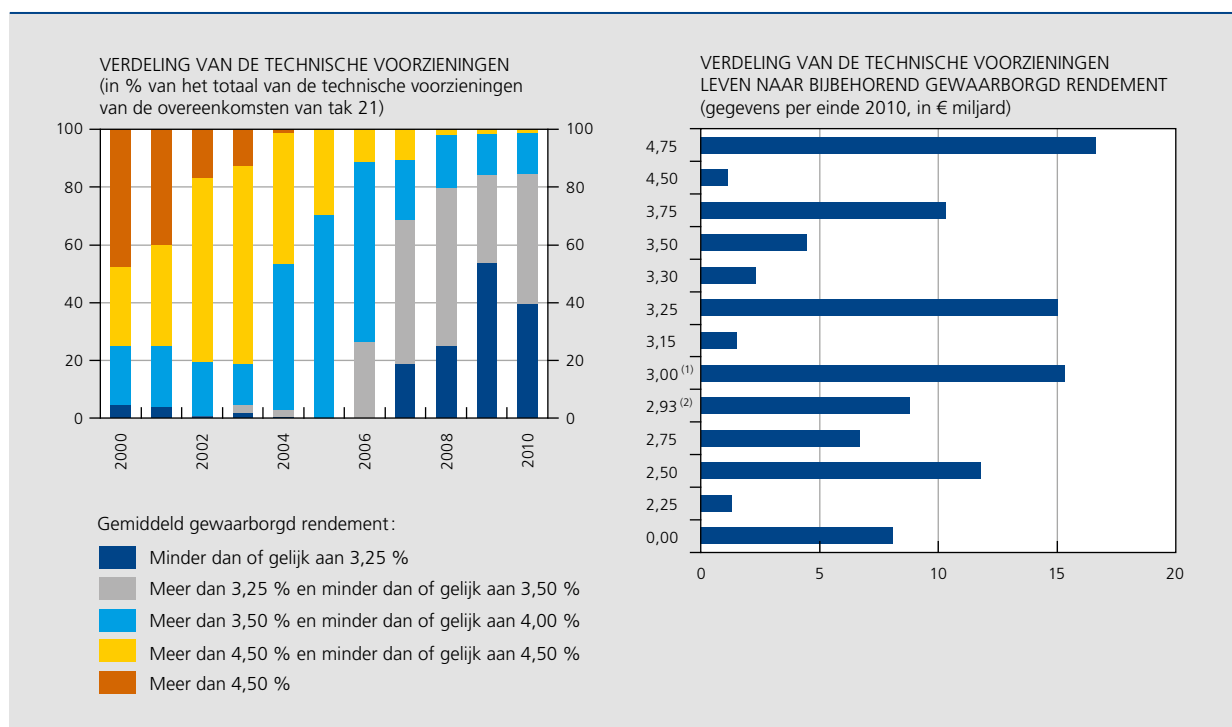
(1) Rendement op Belgische tienjarige overheidsleningen (OLO's) op de secundaire markt (weekgegevens).

hen de mogelijkheid te bieden hun polis makkelijker te beëindigen of te reduceren zonder groot verlies. Hierdoor lopen sommige verzekeringsondernemingen een groter risico op afkoop, vooral als de rente scherp zou gaan stijgen. In een dergelijke hypothese zouden de verzekeringsondernemingen moeten kiezen tussen een verhoging van het rendement op hun polissen en een beperking van hun activiteitsvolume, wat nadelig zou zijn voor de rentabiliteit van tak 21.

Om zich te wapenen tegen de gevolgen van een lage rente op de rentabiliteit van de overeenkomsten met een

gewaarborgd rendement, dienen de verzekeringsondernemingen een aanvullende voorziening aan te leggen voor die overeenkomsten waarvan het gewaarborgd rendement hoger is dan een drempelwaarde (bepaald als zijnde 10 basispunten boven 80% van het gemiddeld rendement op tienjarige overheidsleningen op de secundaire markt tijdens de afgelopen vijf jaar). De verzekeringsondernemingen mogen de bedragen die aan deze voorziening worden toegewezen, spreiden over een periode van maximum tien jaar. Het drempelpercentage voor de vaststelling van deze aanvullende voorzieningen bedroeg in 2011 3,26%.

GRAFIEK 29 VERDELING VAN DE VERPLICHTINGEN VAN TAK 21

Bron: NBB.

(1) Uitstaand bedrag van de levensverzekeringsreserves die een rendement van 3% garanderen.

(2) Uitstaand bedrag van de levensverzekeringsreserves die een rendement garanderen dat verschilt van dat in de grafiek, maar met een gemiddeld gewaarborgd rendement van 2,93%.

2. Prudentiële regelgeving

2.1 Architectuur van het toezicht

2.1.1 Het Europese institutionele kader

Als gevolg van de in 2007 ingezette financiële crisis is de behoefte ontstaan om op Europees niveau naar een meer geïntegreerd prudentieel toezicht te evolueren, om rekening te houden met de toenemende integratie van de financiële markten en om een meer uniforme toepassing van de prudentiële regelgeving in de Europese Unie (EU) mogelijk te maken. Naar aanleiding van de aanbevelingen die in februari 2009 werden uitgebracht door het Comité der Wijzen voorgezeten door J. de Larosière, heeft de Europese Commissie (EC) in september 2009 een pakket wetgevingsvoorstellen gepresenteerd om het prudentiële toezichtkader te versterken en om in de toekomst de kans op en de ernst van financiële crises te verminderen, door op Europees niveau het Europees Systeem van Financiële Toezichthouders (ESFT) op te zetten. Deze wetgevingsvoorstellen werden in november 2010 goedgekeurd door het Europees Parlement en de Raad van de EU en het ESFT werd op 1 januari 2011 opgericht.

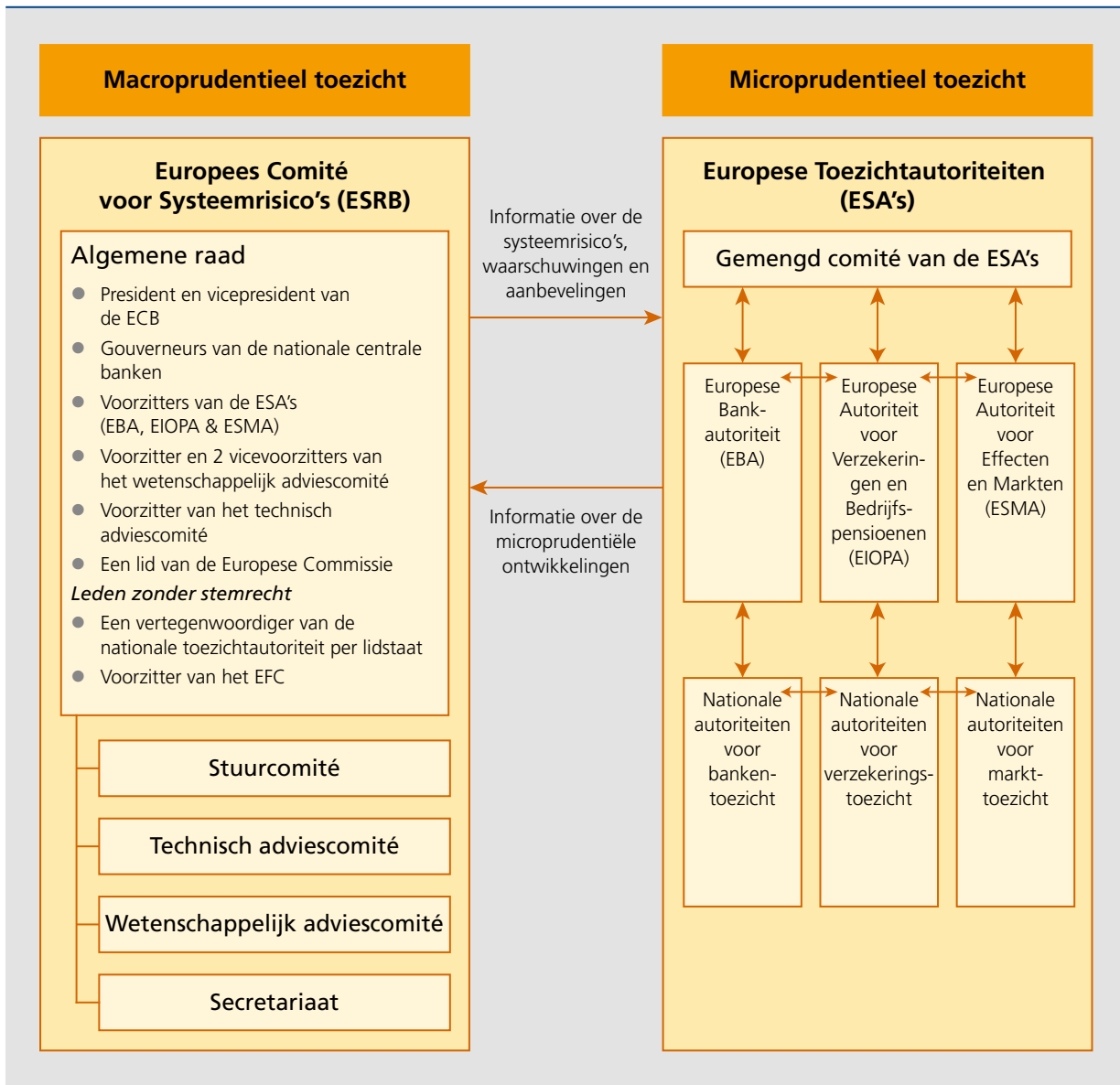
Het ESFT bestaat uit het Europees Comité voor Systeemrisico's (*European Systemic Risk Board* – ESRB), een Europees orgaan voor macroprudentieel toezicht, en de Europese toezichthoudende autoriteiten (ESA's), die belast zijn met het versterken van het microprudentiële toezicht in Europa, in het bijzonder voor de grensoverschrijdende aspecten, in de bank- en de verzekeringssector evenals in de sector van de effectenmarkten. Het ESFT moet niet alleen zorgen voor een betere voorkoming van systeemrisico's, maar ook voor de nodige harmonisatie van de prudentiële regels en praktijken op Europees niveau, evenals voor de versterking van de samenwerking tussen nationale autoriteiten.

De ESRB⁽¹⁾ is verantwoordelijk voor het macroprudentiële toezicht op het financiële stelsel in de Unie. Het heeft tot taak bij te dragen tot het voorkomen van systeemrisico's voor de financiële stabiliteit in de Unie, die zich kunnen voordoen als gevolg van ontwikkelingen binnen het financiële stelsel en van macro-economische ontwikkelingen, zodat periodes van algemene financiële crises worden voorkomen.

Bij de uitoefening van deze taak moet de ESRB alle informatie verzamelen en analyseren die van belang en nodig is om systeemrisico's op te sporen. Zodra de systeemrisico's geïdentificeerd zijn, en indien ze voldoende belangrijk worden geacht, kan de ESRB waarschuwingen richten aan de Europese instellingen, de lidstaten en de Europese en nationale toezichthoudende autoriteiten, en aanbevelingen formuleren met betrekking tot de corrigerende maatregelen die moeten genomen worden om deze geïdentificeerde risico's aan te pakken. Indien nodig, en om er meer kracht aan te geven, kan de ESRB deze waarschuwingen en aanbevelingen openbaar maken. Indien de ESRB vaststelt dat een noodsituatie zou kunnen ontstaan, kan het een vertrouwelijke waarschuwing uitbrengen aan de Raad van de EU en een inschatting van de situatie voorleggen aan de Raad, zodat deze kan beoordelen of er een tot de ESA's gericht besluit moet worden genomen waarin wordt vastgesteld dat er sprake is van een noodsituatie. De ESRB zorgt ook voor de opvolging van de uitgebrachte waarschuwingen en aanbevelingen. Ten slotte werkt de ESRB nauw samen met de ESA's en bezorgt het hen de informatie over systeemrisico's die zij nodig hebben voor het uitvoeren van hun taken. Zo zijn de ESRB en de ESA's er mee belast om op basis van een gemeenschappelijk stel kwantitatieve en kwalitatieve indicatoren een gemeenschappelijk scorebord op te maken voor het meten van systeemrisico's.

(1) Verordening (EU) nr. 1092/2010 van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 betreffende macroprudentieel toezicht van de Europese Unie op het financiële stelsel en tot oprichting van een Europees Comité voor systeemrisico's, Publicatieblad van de Europese Unie, L 331, 15/12/2010, p.1.

De ESRB bestaat uit verschillende organen: de algemene raad, het stuurcomité, het secretariaat, het wetenschappelijk adviescomité en het technisch adviescomité.

De algemene raad neemt de besluiten die nodig zijn om te garanderen dat de aan de ESRB toevertrouwde taken worden vervuld. Het stuurcomité ondersteunt het besluitvormingsproces van de ESRB door de vergaderingen van de algemene raad voor te bereiden en de voortgang van de lopende werkzaamheden op te volgen. Het secretariaat is verantwoordelijk voor de dagelijkse werkzaamheden van de ESRB. Het wetenschappelijk adviescomité en het technisch adviescomité verlenen advies en bijstand aan de algemene raad over aangelegenheden die van belang zijn voor de werkzaamheden van de ESRB, zij spelen een sleutelrol bij de voorbereiding van zijn besluiten.

In oktober 2011 heeft de ESRB zijn eerste aanbevelingen aangenomen over kredieten in vreemde valuta's. Deze aanbevelingen waren bestemd voor de lidstaten, de nationale toezichthoudende autoriteiten en de Europese Bankautoriteit (*European Banking Authority – EBA*). Het doel van deze aanbevelingen is het voorkomen van risico's voor de financiële stabiliteit van een aantal lidstaten van de Europese Unie, die veroorzaakt worden door kredieten in vreemde valuta's die worden verleend aan niet-financiële ondernemingen en aan particulieren. Concreet strekken deze aanbevelingen ertoe de weerstand van het financiële systeem te verhogen door maatregelen te nemen die de solvabiliteit van de debiteurs doen toenemen en hen beter informeren over de risico's die zij lopen wanneer zij kredieten aangaan in vreemde valuta's, het risicobeheer te verbeteren en te komen tot een duurzame financiering van de financiële instellingen zelf. En ten slotte, om een

buitensporige toename van kredieten in vreemde valuta's tegen te gaan, worden de autoriteiten verzocht om in voorkomend geval stringenter maatregelen te treffen om deze kredietverstrekking te beperken.

De Bank is lid van de ESRB als nationale centrale bank en ook als nationale autoriteit belast met het prudentiële toezicht op de kredietinstellingen en de verzekeringsondernemingen. De Bank is ook vertegenwoordigd in het technisch adviescomité en neemt actief deel aan de activiteiten van verschillende werkgroepen die door dit comité zijn opgericht. Bovendien is de Belgische Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (*Financial Services and Markets Authority* – FSMA) lid van de ESRB, als autoriteit die belast is met het toezicht op de financiële markten.

Er zijn drie ESA's: de EBA, de Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen (*European Insurance and Occupational Pensions Authority* – EIOPA) en de Europese Autoriteit voor Effecten en Markten (*European Securities and Markets Authority* – ESMA). De Europese wetgever heeft hen uitgebreide bevoegdheden toegekend.

De ESA's hebben als opdracht de efficiëntie van de regulering van en het toezicht op de financiële instellingen te helpen verbeteren en verstrekken daartoe advies aan de instellingen van de Unie. Daarnaast ontwikkelen ze richtsnoeren, aanbevelingen en ontwerpen van technische normen op basis van de Europese wetgeving die van toepassing is in hun respectieve bevoegdheidsgebieden. Dit is wellicht de belangrijkste nieuwigheid, rekening houdend met het dwingende karakter dat deze technische normen zullen krijgen zodra ze zijn goedgekeurd door de EC. De ESA's kunnen ook collegiale toetsingen (*peer reviews*) verrichten van de bevoegde autoriteiten, met het oog op het uitbrengen van richtsnoeren en aanbevelingen en het vaststellen van *best practices*, om de coherentie van de toezichtpraktijken te verhogen.

Verder waken zij erover dat de Europese wetgeving op een correcte manier wordt toegepast door de bevoegde nationale autoriteiten, door te zorgen voor een behoorlijke regulering en toezicht met betrekking tot het aangaan van risico's, door reguleringsarbitrage te voorkomen en door gelijke concurrentievoorwaarden te bevorderen. Bij meningsverschillen tussen de bevoegde autoriteiten bemiddelen zij en treffen zij een schikking, om een doeltreffend toezicht op de financiële instellingen te waarborgen. Zij zijn ook gemachtigd om maatregelen te nemen in noodsituaties.

De ESA's moeten ook de coördinatie en de samenwerking tussen de nationale toezichthoudende autoriteiten versterken, hetzij door de delegatie van taken en bevoegdheden

tussen de bevoegde autoriteiten te stimuleren en te vergemakkelijken, hetzij door te waken over de coherente werking van de colleges van toezichthouders, of nog, door deel te nemen aan de ontwikkeling en coördinatie van herstel- en resolutieplannen en van methodes voor de afwikkeling van falende financiële instellingen.

Tot hun taken behoort ook het volgen en beoordelen van marktontwikkelingen op hun respectieve bevoegdheidsgebieden en het bijdragen tot de monitoring, beoordeling en meting van het systeemrisico. Daartoe kunnen ze gegevens verzamelen bij de nationale toezichthoudende autoriteiten en, onder bepaalde voorwaarden, bij de financiële instellingen. De ESA's werken nauw samen met de ESRB, met name door het de nodige informatie te verstrekken voor het uitvoeren van zijn taken en door een behoorlijke opvolging te geven aan de waarschuwingen en aanbevelingen van de ESRB.

Ten slotte waken de ESA's over de integriteit, de transparantie en de goede werking van de financiële markten en de bescherming van de consumenten.

De ESA's zijn samengesteld uit een raad van de nationale toezichthoudende autoriteiten, een raad van bestuur, een voorzitter, een uitvoerend directeur en een bezwaarcommissie.

De raad van de nationale toezichthoudende autoriteiten neemt besluiten en legt de nodige richtsnoeren vast voor de uitvoering van de taken en werkzaamheden van de ESA terwijl de raad van bestuur erop toeziet dat hij zijn opdracht vervult overeenkomstig de regels die zijn werking bepalen. De ESA wordt vertegenwoordigd door zijn voorzitter die verantwoordelijk is voor het voorbereiden van de werkzaamheden van de raad van toezichthouders, terwijl de uitvoerende directeur instaat voor het dagelijks bestuur en voor de voorbereiding van de werkzaamheden van de raad van bestuur. De bezwaarcommissie is een gemeenschappelijk orgaan van de ESA's en is bevoegd om uitspraken te doen in beroepen tegen beslissingen van de ESA's.

Er werd ook een gemengd comité opgericht dat dient als forum waarbinnen de ESA's regelmatig en nauw samenwerken voor onderwerpen van gemeenschappelijk belang, om de intersectorale samenhang van hun werkzaamheden te garanderen.

Tijdens het afgelopen jaar hebben de EBA en de EIOPA Europese stresstests uitgevoerd en gecoördineerd in de bank- en verzekeringssector. De stresstests van deze twee ESA's worden nader toegelicht in hoofdstuk 1.1 en sectie 1.2.2 van dit verslag.

In haar hoedanigheid van autoriteit belast met het toezicht op de kredietinstellingen, de financiële conglomeraten, de beleggingsondernemingen, de betalingsinstellingen en de instellingen voor elektronisch geld en de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen, is de Bank lid van de EBA en van de EIOPA. Bovendien is de FSMA lid van de ESMA als toezichtautoriteit voor de financiële markten, evenals van de EIOPA als autoriteit die is belast met het toezicht op de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening.

2.1.2 De nieuwe toezichtarchitectuur voor de Belgische financiële sector – Invoering van het ‘twin peaks’-model

Als gevolg van de denkoefening over het toezicht op de financiële sector in Europa is ook in België een denkproces op gang gekomen met betrekking tot de ontwikkeling van de architectuur van het prudentiële toezicht.

Voortbouwend op de aanbevelingen van de Bijzondere Commissie⁽¹⁾ en het Lamfalussy-Comité⁽²⁾ en zich inspirerend op de ontwikkeling in andere landen van de Europese Unie, besloot de Belgische overheid het financiële toezichtapparaat, en meer specifiek de wisselwerking tussen de Bank en de voormalige Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezenen (CBFA) te laten evolueren naar een bipolair ‘twin peaks’-model. De basis voor de nieuwe architectuur werd vastgelegd bij wet van 2 juli 2010⁽³⁾, de zogenaamde ‘twin peaks’-wet.

Gelet op de ingrijpende gevolgen van de herstructurering, en niet in het minst de noodzaak om meer dan vijftienvintig vigerende wetten te wijzigen, werd besloten de invoering in twee fasen te laten geschieden.

Bij wijze van overgangsfase werd een Comité voor Systeemrisico’s en Systeemrelevante Financiële Instellingen (CSRSFI) opgericht dat, onder voorzitterschap van de Gouverneur van de Bank, was samengesteld uit de leden van de directiecomités van de Bank en de CBFA. Het CSRSFI was actief van 21 oktober 2010 tot en met 31 maart 2011 en had als taak te zorgen voor het toezicht op de systeemrisico’s en voor het prudentiële toezicht op de zogenaamde systeemrelevante financiële instellingen (SFI).

(1) Eindrapport van het Hoog Comité voor een nieuwe Financiële Architectuur, 16 juni 2009.

(2) Verslag namens de Bijzondere Commissie belast met het onderzoek naar de Financiële en Bankcrisis, Parl. St. Kamer 2008-09, doc.52, nr.1643/002.

(3) Wet van 2 juli 2010 tot wijziging van de wet van 2 augustus 2002 betreffende het toezicht op de financiële sector en de financiële diensten en van de wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het organiek statuut van de Nationale Bank van België, en houdende diverse bepalingen (B.S. 28 september 2010). Zie in het bijzonder artikel 26, § 1, van deze wet.

(4) Koninklijk besluit van 3 maart 2011 betreffende de evolutie van de toezichtarchitectuur voor de financiële sector (B.S. 9 maart 2011).

(5) Zie artikel 36/2 van de wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het organiek statuut van de Nationale Bank van België.

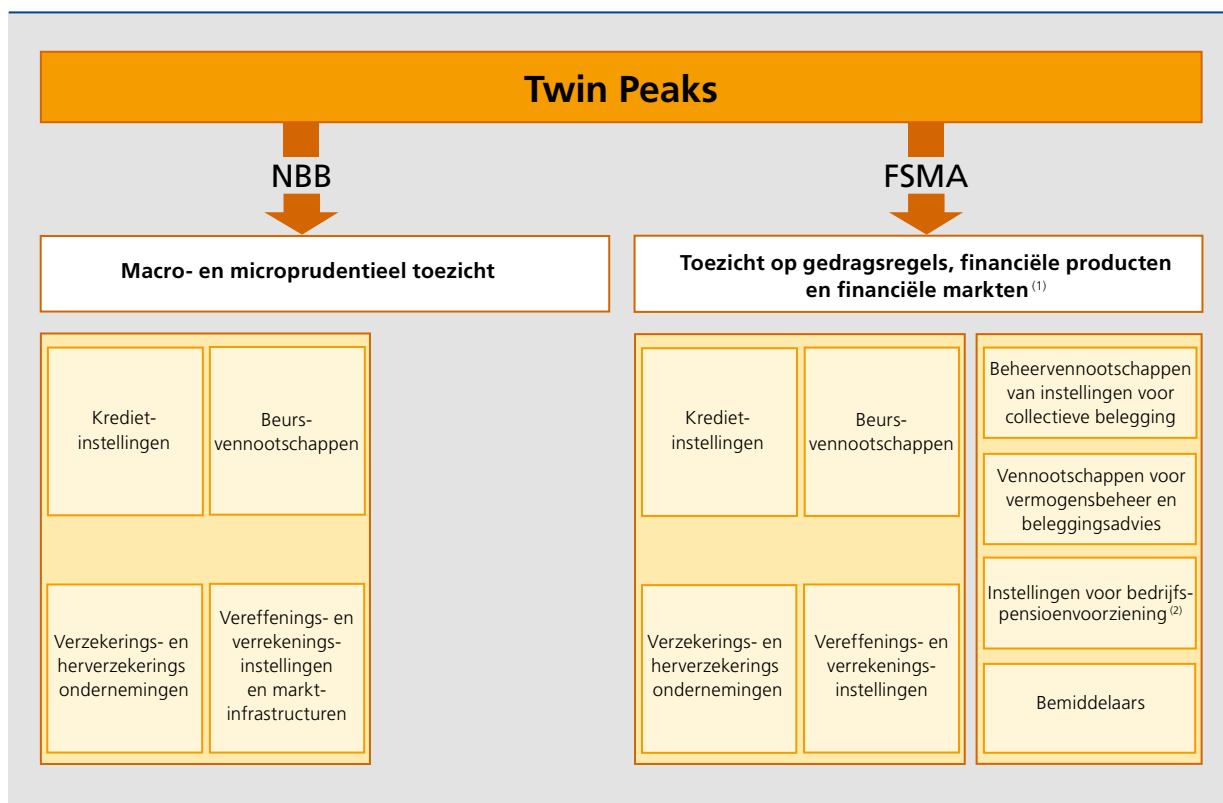
De eigenlijke vormgeving van het nieuwe toezichtmodel kwam tot stand met de uitvaardiging van het koninklijk besluit van 31 maart 2011⁽⁴⁾. Dit veelomvattende volmachtenbesluit trad in werking op 1 april 2011.

Het financiële toezicht steunt sinds die datum op twee pijlers. Enerzijds, de Bank, die voortaan instaat voor het prudentiële toezicht op zowel macro- als microniveau en, anderzijds, de ‘nieuwe CBFA’, omgedoopt tot FSMA en bevoegd voor het toezicht op de financiële markten en beleggingsinstrumenten, de commercialisatie van financiële producten, de gedragsregels van financiële spelers en de consumentenbescherming bij financiële diensten.

De bevoegdheidsverdeling tussen de Bank en de FSMA wordt gekarakteriseerd door een strakke scheiding tussen het toezicht op de prudentiële voorschriften en dat op de gedragsregels. Prudentieel toezicht strekt ertoe na te gaan of financiële ondernemingen in staat zijn hun verbintenissen na te komen en is zodoende gericht op het waarborgen van hun passende organisatie en soliditeit. De controle op voorschriften inzake organisatie, solvabiliteit, rendabiliteit en liquiditeit hoort thuis onder deze noemer. Daar waar microprudentieel toezicht gericht is op de individuele financiële instellingen, is het macroniveau gefocust op het financiële stelsel als geheel, met inbegrip van de onderlinge verbanden tussen de financiële instellingen. Macroprudentieel toezicht strekt ertoe spanningen in het globale systeem te vermijden door – onder meer – toe te zien op de financiële stabiliteit en de SFI’s. Gedragsregels beogen op hun beurt de eerlijke, rechtvaardige en professionele behandeling van beleggers, cliënten en andere betrokken partijen. Gedragstoezicht streeft ernaar deze personen te beschermen door toe te zien op vereisten inzake hun zorgvuldige behandeling en de integriteit en deskundigheid van de financiële onderneming.

De nieuwe bevoegdheidsverdeling inzake financieel toezicht leidt er concreet toe dat de Bank sinds 1 april 2011, naast haar bestaande taken, eveneens belast wordt met het individuele prudentiële toezicht op de volgende actoren van het financiële bestel⁽⁵⁾:

- de kredietinstellingen;
- de beleggingsondernemingen met het statuut van beursvennootschap;
- de verzekeringsondernemingen;
- de herverzekeringsondernemingen,
- de verrekeningsinstellingen;
- de vereffeninginstellingen en de daarmee gelijkgestelde instellingen;
- de betalingsinstellingen;
- de instellingen voor elektronisch geld;
- de maatschappijen voor onderlinge borgstelling.

- (1) De FSMA is eveneens bevoegd voor het prudentiële toezicht op: (i) de beheervenootschappen voor ICB's, (ii) de vennootschappen voor vermogensbeheer en beleggingsadvies en (iii) de instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening.
- (2) De Bank en de FSMA dienen uiterlijk op 31 december 2013 een rapport op te stellen op basis waarvan de beslissing tot overdracht aan de Bank van het prudentiële toezicht op deze instellingen zal worden genomen.

Ten aanzien van bovenvermelde instellingen heeft de Bank de bevoegdheden inzake prudentieel toezicht overgenomen van de voormalige CBFA en het CSRSFI, dat ophield te bestaan op 1 april 2011. De Bank is bevoegd voor het verlenen van vergunningen aan deze instellingen en ziet, eenmaal vergund, toe op de naleving ervan. Ze kan desgevallend herstelmaatregelen opleggen, vergunningen herroepen en procedures inzake vereffening en sanering instellen. De Bank vervult eveneens de rol van toezichthouder zoals bedoeld in de antiwitwasregelgeving⁽¹⁾.

De door de 'twin peaks'-wet ingevoerde categorie van SFI's, waarvoor het CSRSFI bevoegd was, blijft ook in de definitieve architectuur van toepassing. De specifieke bevoegdheden waarover het CSRSFI beschikte ten aanzien van deze instellingen, werden immers overgedragen aan de Bank⁽²⁾. SFI's dienen bijvoorbeeld het ontwerp van hun strategische beslissingen aan de Bank mee te

delen, die zich hiertegen kan verzetten indien zij meent dat de beslissingen in strijd zouden zijn met een gezond en voorzichtig beleid van de instelling of indien zij de stabiliteit van het financiële stelsel ernstig zouden kunnen aantasten. Daarnaast kan de Bank specifieke maatregelen opleggen wanneer zij van oordeel is dat een instelling een onaangepast risicoprofiel heeft of wanneer het gevoerde beleid een negatieve weerslag kan hebben op de stabiliteit van het financiële stelsel. Deze maatregelen kunnen onder meer de vorm aannemen van bijzondere vereisten inzake solvabiliteit, liquiditeit, risicoconcentratie en risicoposities.

Om deze bevoegdheden uit te oefenen, zijn SFI's ertoe gehouden de Bank een verslag te bezorgen aangaande de ontwikkelingen in hun bedrijfsactiviteiten, risicoprofiel en financiële positie, in het kader van een specifieke rapportering die aan deze instellingen wordt opgelegd.

In de toezichtsdomeinen waarvoor zij bevoegd is, kan de Bank reglementen vaststellen ter aanvulling van de betrokken wettelijke of reglementaire bepalingen betreffende technische punten⁽³⁾. Deze reglementen hebben slechts uitwerking na bekrachtiging bij koninklijk besluit

- (1) Wet van 11 januari 1993 tot voorkoming van het gebruik van het financiële stelsel voor het witwassen van geld en de financiering van terrorisme.
- (2) Zie artikel 36/3 van de wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het organiek statuut van de Nationale Bank van België.
- (3) Zie artikel 12bis, § 2, van de wet van 22 februari 1998 tot vaststelling van het organiek statuut van de Nationale Bank van België.

en bekendmaking ervan in het Belgisch Staatsblad. Los van deze reglementaire bevoegdheid kan de Bank aan de instellingen onder toezicht steeds nadere toelichting aangaande regels of praktijken verschaffen onder de vorm van circulaire.

Hoger werd reeds aangegeven dat de CBFA op 1 april 2011 werd hervormd tot FSMA. Deze benaming sluit beter aan bij haar gewijzigde takenpakket dat er voortaan als volgt uitziet: toezicht op de financiële markten, toezicht op de financiële producten, toezicht op bepaalde financiële actoren, waarvan een aantal ook is onderworpen aan prudentieel toezicht (instellingen voor bedrijfspensioenvoorziening, beheervennootschappen van instellingen voor collectieve belegging, vennootschappen voor vermogensbeheer en beleggingsadvies), toezicht op de gedragsregels, en bijdragen tot de financiële vorming van spaarders en beleggers. Het spreekt voor zich dat de Bank en de FSMA nauw blijven samenwerken en informatie uitwisselen om de bewaking van en het prudentiële toezicht op het financiële stelsel te verzekeren.

2.2 Internationale en Europese ontwikkelingen

2.2.1 Internationale ontwikkelingen

De financiële crisis zonder weerga die is losgebarsten in 2007, heeft niet alleen geleid tot een hervorming van de architectuur van het toezicht op de financiële sector in Europa en België, maar heeft tevens de zwakheden van de reglementering en van het toezicht op de financiële sector en, in het algemeen, de tekortkomingen van het internationale financiële en monetaire stelsel in de kijker gezet. Gezien de onderlinge afhankelijkheid van de financiële markten en de wereldeconomie, was het van essentieel belang dat de hervormingen van de financiële sector op internationaal niveau werden aangestuurd. Deze coördinatie op internationaal niveau is bovendien onontbeerlijk om de mogelijkheden tot regelgevingsarbitrage te beperken en om een *level playing field* te garanderen.

In deze context zijn de staats- en regeringsleiders van de G20 sinds de eerste top in Washington in november 2008, herhaaldelijk bijeengekomen om de strategische lijnen van de internationale financiële infrastructuur te hertekenen en om een duurzame, meer evenwichtige en werkgelegenheidscheppende wereldwijde groei te verzekeren. Het Comité voor Financiële Stabiliteit (*Financial Stability Board* – FSB) werd belast met het uitwerken en het bevorderen van de implementatie van een doeltreffende financiële reglementering en een doeltreffend

financieel toezicht. Daarnaast kreeg de FSB ook de opdracht om op internationaal niveau de werkzaamheden te coördineren van de nationale overheden en van de verschillende internationale instanties voor financiële reglementering en financieel toezicht, zoals het Bazels Comité voor Bankentoezicht. De verantwoordelijkheden van het Internationaal Monetair Fonds (IMF) werden uitgebreid, met name tot het multilaterale toezicht op de externe onevenwichten.

In 2010 werd grote vooruitgang geboekt op het gebied van de financiële regelgeving. Op 20 november 2010 werd door de staats- en regeringsleiders van de G20 een belangrijk akkoord gesloten met betrekking tot de versterking van de prudentiële solvabiliteits- en liquiditeitsnormen, op basis van de werkzaamheden van het Bazel-Comité. Deze nieuwe regels – de zogenaamde Bazel III-regels – moeten leiden tot een verbetering van de capaciteit van de banksector om schokken op te vangen in crisissituaties, zodat de sector zijn rol van financiële tussenpersoon kan blijven vervullen en overheidstussenkomsten beperkt kunnen worden. De nieuwe maatregelen op het vlak van de solvabiliteit beogen de kwaliteit en de omvang van het vereiste eigen vermogen te verbeteren, de harmonisatie op internationaal niveau op te drijven en een betere dekking van de risico's te verzekeren. Op het vlak van de liquiditeit heeft het Bazel-Comité twee minimumregels ingevoerd. Met de eerste regel wordt beoordeeld of een kredietinstelling gedurende een maand een stressperiode kan overleven zonder een beroep te moeten doen op buitengewone steunmaatregelen. Met de tweede regel beoogt men te verzekeren dat de activa van de kredietinstellingen worden gefinancierd met stabiele middelen (zie de secties 2.2.2 en 3.2.2). De staats- en regeringsleiders van de G20 hebben zich verbonden om deze maatregelen te implementeren volgens de kalender die door het Bazel-Comité werd opgesteld.

In 2011 werd de vooruitgang op het vlak van hervormingen enigszins overschaduwd door de Europese soevereine crisis en is het niet mogelijk gebleken om tot concrete en precieze beslissingen te komen in alle domeinen die door de G20 als prioritair werden aangemerkt. Toch werd tijdens het afgelopen jaar, onder meer tijdens de top van staats- en regeringsleiders van 3 en 4 november in Cannes, een aantal elementen beslist.

Ten eerste heeft de recente ervaring aangetoond dat talrijke financiële instellingen, en met name de zogenaamde SFI's, over te weinig eigen vermogen beschikken om het hoofd te bieden aan crisisperiodes. In geval van financiële problemen moeten deze grote, zogenaamde *too big to fail*-instellingen overheidstussenkomst vragen, om de financiële stabiliteit niet in gevaar te brengen. Om

het risico van een financiële crisis en het risico op *moral hazard* van deze entiteiten te beperken, heeft de G20 eensgezindheid bereikt over een pakket maatregelen ter versterking van het toezicht op en de regulering van de mondiaal systeemrelevante financiële instellingen (*global systemically important financial institutions* – G-SIFI's), overeenkomstig de aanbevelingen van de FSB⁽¹⁾. Deze nieuwe algemene regeling voorziet in strengere kapitaalvereisten vanaf 2016, variërend van 1 tot 2,5% (in procent van de risicogewogen activa), naargelang van het systeemrelevante karakter van de betrokken instelling en zal geleidelijk worden geïntroduceerd vanaf 1 januari 2016, en volledig van kracht worden vanaf 1 januari 2019. Een aanvullend bedrag van 1% zal overigens kunnen worden opgelegd aan instellingen die hun systemisch belang verhogen. Deze bijkomende normen moeten de verliezen absorberen en op die manier het kostenplaatje van de overheidstussenkomsten reduceren. Deze nieuwe regeling voorziet eveneens in een versterkt en efficiënter toezicht, evenals in vereisten op het vlak van grensoverschrijdende samenwerking en de uitwerking van herstel- en resolutieplannen. De FSB heeft in november 2011 de lijst bekendgemaakt van de 29 G-SIFI's die de nieuwe regeling zullen moeten nakomen. Deze lijst zal elk jaar in november worden aangepast. Voor België is Dexia de enige instelling die op de lijst voorkomt. Deze lijst werd echter opgesteld op basis van gegevens van 2009, dus vóór de ontmanteling van de Frans-Belgische groep. Dexia zal daarom van de lijst worden geschrapt. Een eerste algemene evaluatie van de implementatie van deze maatregelen op nationaal niveau is gepland voor eind 2012. De Bank heeft ook, overeenkomstig artikel 36/3, §2 van de organieke wet van de Bank, een methodologie ontwikkeld die aansluit bij deze die op internationaal vlak werd uitgewerkt, om te bepalen welke financiële instellingen als binnenlandse systeemrelevante instellingen kunnen worden beschouwd (zie sectie 3.1.3).

Vervolgens kunnen de *over-the-counter* (OTC-) derivatenmarkten belangrijke risico's inhouden voor de stabiliteit van het mondiale financiële stelsel, gezien hun omvang en hun gebrek aan transparantie. Deze tekortkomingen zijn onder meer tot uiting gekomen met de faling van Lehman Brothers. Het is in deze context dat de G20 zich in 2009 ertoe heeft verbonden om deze markten te reguleren. Op de G20-top in Cannes hebben de staats- en regeringsleiders van de G20 er nogmaals met nadruk op

gewezen dat alle OTC-derivatencontracten op beurzen of op elektronische handelsplatforms moeten worden verhandeld en uiterlijk tegen eind 2012 via centrale tegenpartijen moeten worden verrekend. Deze contracten moeten ook worden geregistreerd in centrale gegevensbanken om de transparantie en het toezicht te vergemakkelijken (zie sectie 2.2.5). Om de bankinstellingen ertoe aan te zetten via centrale tegenpartijen te werken, zullen er voor niet-centraal vereffende contracten strengere eigenvermogensvereisten gelden. Uitgaande van de vooruitgang die de FSB heeft vastgesteld⁽²⁾, zullen op wetgevend vlak snel belangrijke maatregelen moeten getroffen worden om de door de G20 vastgelegde doelstellingen te bereiken. De werkgroep *OTC Derivatives* van de FSB zal de opdracht krijgen om de coherentie van de implementatie van deze hervormingen nauwgezet op te volgen.

Ten derde zouden de hervormingen van de reglementering van de kredietinstellingen zinloos zijn indien het parallelle banksysteem (*shadow banking*) niet gereguleerd werd. De niet-regulering van deze entiteiten zou kunnen leiden tot belangrijke regelgevingsarbitrage en zou de geregleerde financiële instellingen ertoe kunnen aanzetten om de regels die op hen van toepassing zijn te omzeilen door hun activiteiten via het parallelle banksysteem te ontwikkelen. Volgens de gegevens verzameld door de FSB, vertegenwoordigen deze entiteiten ongeveer \$ 60 000 miljard, d.i. ongeveer 50% van de bankactiva. Gezien hun omvang en hun hechte band met het geregleerde bankstelsel, kunnen deze instellingen een belangrijke bron van systeemrisico's betekenen. Om deze negatieve effecten te vermijden, hebben de staats- en regeringsleiders van de G20 besloten om de regulering van en het toezicht op het parallelle banksysteem te versterken, overeenkomstig de aanbevelingen van de FSB⁽³⁾. In deze context heeft de FSB vijf domeinen geïdentificeerd: (i) de banken die interageren met instellingen van het parallelle banksysteem, (ii) de geldmarktfondsen (*money market funds*), (iii) de andere entiteiten van het parallelle banksysteem, (iv) de effectisering en (v) de activiteiten die verband houden met effectenleningen. De technische details moeten echter nog worden vastgelegd en de FSB zal zijn werkzaamheden op dat vlak moeten voortzetten.

Ten vierde heeft hun beloningsbeleid de financiële instellingen er mede toe aangezet om soms buitensporige risico's te nemen en op die manier de crisis nog verergerd. In deze context heeft de FSB⁽⁴⁾ reeds in 2009 normen uitgevaardigd om de governance en de transparantie van de beloningen te versterken en om het beloningsbeleid en het risicobeheer beter op elkaar af te stemmen. Eind 2009 heeft de ex-CBFA deze principes in een circulaire opgenomen⁽⁵⁾. In Europa is het beloningsbeleid sinds 1 januari

(1) Zie het document van de FSB *Policy Measures to Address Systemically Important Financial Institutions*, 4 november 2011.

(2) *Second progress report on OTC derivatives market reforms implementation*, 11 oktober 2011.

(3) *Shadow Banking: Strengthening Oversight and Regulation, Recommendations of the Financial Stability Board*, 27 oktober 2011.

(4) *Principles of Sound Compensation Practices*, 2 april 2009.

(5) Circulaire 2009_34 van 26 november 2009.

2011 aan striktere regels onderworpen⁽¹⁾. Ook al heeft de FSB in het kader van de opvolging van de collegiale toetsingen⁽²⁾ vorderingen vastgesteld in de implementatie van de principes en de normen met betrekking tot het bezoldigingsbeleid, leven nog altijd meer dan 40% van de rechtsgebieden die lid zijn van de FSB deze nieuwe regels niet na. Daarom heeft de G20 er nogmaals op gewezen dat de normen die door de FSB zijn vastgelegd, zo snel mogelijk geïmplementeerd moeten worden. Daarentegen is de G20 tot een overeenkomst gekomen betreffende de noodzaak om bijkomende richtlijnen te overwegen voor de definitie van 'nemers van aanzienlijke risico's' en voor het toepassingsgebied ervan (zie sectie 2.2.7).

Ook op het gebied van de bestrijding van witwassen en financiering van terrorisme werd belangrijke vooruitgang geboekt. Steeds meer lidstaten sluiten zich immers aan bij de door de FSB uitgevaardigde principes (zie sectie 2.2.6). De staats- en regeringsleiders van de G20 hebben overigens opnieuw het belang benadrukt van de werkzaamheden met betrekking tot, ten eerste, de vermindering van de afhankelijkheid van de overheden en de financiële instellingen van externe kredietratings, vervolgens de internationale boekhoudnormen (zie sectie 2.2.9) en, ten slotte, de gecoördineerde implementatie van een kader voor macroprudentiële acties en instrumenten om de opeenstapeling van risico's in de financiële sector te beperken.

Als gevolg van de beslissingen van de staats- en regeringsleiders van de G20 zullen het toezicht op en de opvolging van de implementatie van de hervormingen van de financiële reglementering worden opgevoerd. De FSB wordt, in samenwerking met andere internationale instanties, belast met de coördinatie en de opvolging van de implementatie van de verschillende hervormingen. De opvolging zal gebeuren aan de hand van een scorebord dat jaarlijks wordt voorgelegd aan de staats- en regeringsleiders van de G20 en dat de waargenomen vorderingen en tekortkomingen weergeeft.

Het bestuur van de FSB zal ook worden herzien. De FSB zal voorzien worden van een aangepaste institutionele onderbouw en zal rechtspersoonlijkheid hebben. De samenstelling van de stuurgroep zal herbekeken worden om er plaats te maken voor vertegenwoordigers van het voorzitterschap van de G20 en voor leden van de belangrijkste financiële stelsels, alsook voor de regio's en de financiële centra die momenteel niet vertegenwoordigd zijn. Zo zullen er regionale groepen in het leven worden geroepen, wat een grotere representativiteit zal toelaten. België maakt voortaan deel uit van de Europese regionale groep.

2.2.2 Eigenvermogensvereisten en het Bazel III-kader

Als eerste antwoord op de financiële crisis heeft het Bazel-Comité in juli 2009 een aantal voorstellen geformuleerd, de zogenaamde Bazel 2.5, met het oog op het versterken van het eigen vermogen dat betrekking heeft op effectiserings- en het marktrisico van de handelsportefeuille. Die voorstellen werden opgenomen in de Europese Richtlijn 2010/76/EU (*Capital Requirements Directive* of CRD III) die door de lidstaten van de EU diende omgezet te worden vóór het einde van het jaar 2011.

Wat de effectisering betreft, voert de CRD III specifieke risicogewichten in voor hereffectiseringsverrichtingen. Deze risicogewichten zijn hoger dan deze welke worden toegepast op de gewone effectiseringsverrichtingen, om rekening te houden met het grotere risico van dergelijke posities. Verder houdt de richtlijn ook in dat de instellingen in het kader van *Asset-backed Commercial Paper* (ABCP)-programma's niet langer gebruik mogen maken van de externe ratings die aan het *commercial paper* zijn toegekend wanneer deze laatste ook het ABCP-programma steunen, bijvoorbeeld door middel van een liquiditeitslijn.

Voor de handelsportefeuille hebben de wijzigingen die zijn ingevoerd door de CRD III voornamelijk een invloed op de behandeling van het specifieke positierisico en op de kwalitatieve en kwantitatieve vereisten die van toepassing zijn op de interne modellen. In deze context voert de richtlijn een verhoogde wegging in voor het wanbetalingsrisico en het migratierisico. Het specifieke risico voor posities op aandelen wordt op zijn beurt opgetrokken van 4% naar 8%. Voor het gebruik van interne modellen, zowel voor specifieke risico's als voor algemene risico's, verlangt de richtlijn van de instellingen dat zij een bijkomende eigenvermogensvereiste berekenen die gebaseerd is op de *Value-at-Risk* (VaR) in periodes van spanning op de financiële markten (*stressed VaR*).

De richtlijn bepaalt ook dat de behandeling van effectiserings- en hereffectiseringsverrichtingen van de handelsportefeuille in overeenstemming wordt gebracht met die van de bancaire portefeuille. De richtlijn voorziet hiervoor echter in een overgangperiode die loopt tot 31 december 2013 en gedurende welke de instellingen hun eigenvermogensvereisten dienen te berekenen op basis van het

(1) Richtlijn 2010/76/EU van het Europees Parlement en de Raad van 24 november 2010 tot wijziging van de Richtlijnen 2006/48/EG en 2006/49/EG wat betreft de kapitaalvereisten voor de handelsportefeuille en voor hersecuritisaties, alsook het bedrijfs-economisch toezicht op het beloningsbeleid, PB L 329 van 14 december 2010.

(2) *Follow up peer review on compensation practices*, 11 oktober 2011.

maximum van de verkregen vereisten op de lange nettoposities of de korte nettoposities. De richtlijn voert ook een specifieke behandeling in voor de handelsactiviteiten die gebaseerd zijn op *correlation trading*.

En tot slot heeft de CRD III tot eind 2011 de toepassing verlengd van de bepaling van richtlijn 2006/48/EG die inhoudt dat de eigenvermogensvereisten die berekend worden aan de hand van een intern model dat goedgekeurd werd door de toezichthouder, niet lager mogen zijn dan 80% van de vereisten berekend volgens de gestandaardiseerde methodes waarin de richtlijn voorziet. Daarnaast heeft deze richtlijn de verplichting om bijkomende waardeaanpassingen door te voeren uitgebreid tot de tegen reële waarde gewaardeerde activa in de niet-handelsportefeuille, om rekening te houden met de onzekerheden die verbonden zijn aan de waardering, zoals dat al het geval was voor de posities in de handelsportefeuille.

Deze bepalingen werden omgezet in het reglement van de Bank van 15 november 2011 met betrekking tot het eigen vermogen van kredietinstellingen en investeringsmaatschappijen, maar waren aan het einde van de verslagperiode nog niet bekrachtigd bij koninklijk besluit.

Einde 2010 heeft het Bazel-Comité aanvullende voorstellen geformuleerd om de internationale prudentiële solvabiliteitsnormen aan te scherpen en uniforme liquiditeitsvereisten in te voeren. Aan die voorstellen, die door de *Group of Governors and Heads of Supervision* en in november 2010 door de G20 werden goedgekeurd, heeft het Bazel-Comité twee documenten gewijd met als titels '*Basel III: a global regulatory framework for more resilient banks and banking systems*', dat in essentie over de solvabiliteitsnormen handelt, en '*Basel III: International framework for liquidity risk measurement, standards and monitoring*', waarin de liquiditeitsnormen aan bod komen. Die nieuwe internationale solvabiliteits- en liquiditeitsnormen vormen een belangrijke stap op weg naar de versterking van de soliditeit van de banksector na de financiële crisis. Het doel is ervoor te zorgen dat de sector beter in staat is om verliezen op te vangen bij een economische of financiële crisis en om kredieten te blijven verstrekken aan de economische actoren. Die voorstellen vormen een aanvulling op de voorstellen van het Bazel-Comité inzake deugdelijk bestuur, risicobeheer, markttransparantie en resolutiemechanismen van internationale bankgroepen. Na de publicatie van de voorstellen van het Bazel-Comité maakte de EC tevens haar voorstel bekend voor een richtlijn en een Europese verordening van 20 juli 2011 met de bedoeling de zogenoemde Bazel III-normen om te zetten binnen de EU. De onderhandelingen tussen de Commissie en de Raad over die tekst gingen in het vierde kwartaal van 2011 van start.

De door de EC voorgelegde ontwerp tekst voldoet aan twee hoofddoelstellingen.

Vooreerst beoogt de Commissie een maximale harmonisatie van de voor kredietinstellingen geldende regels inzake solvabiliteit en liquiditeit, teneinde een interne eenheidsmarkt voor financiële dienstverlening te creëren. Daartoe stelt de Commissie voor zoveel mogelijk nationale discretionaire bevoegdheden op te heffen die momenteel in de bankrichtlijn zijn vastgelegd, maar ook een deel van de richtlijn te vervangen door een Europese verordening die rechtstreeks op de kredietinstellingen van toepassing is, om een maximale harmonisatie te bereiken. De bepalingen die door de lidstaten moeten worden toegepast, met name die waarin de bevoegdheden van de autoriteiten worden omschreven, zoals sanctiemaatregelen of de bevoegdheid om in bepaalde omstandigheden aanvullende eigenvermogens- of liquiditeitsvereisten op te leggen, zullen in een richtlijn voor maximale harmonisatie worden opgenomen. De Europese verordening zal de bepalingen omvatten die rechtstreeks van toepassing zijn op de kredietinstellingen, met name de minimale eigenvermogens- en liquiditeitsnormen en de berekeningswijze van die normen. Dit betekent in de praktijk dat de lidstaten minder armslag zullen hebben om voor de hele sector strengere normen op te leggen inzake minimale kapitaal- en liquiditeitsvereisten. Ze zullen echter voor zowel het eigen vermogen als de liquiditeit aanvullende vereisten kunnen opleggen, hetzij in het kader van de zogenoemde pijler 2-benadering – dat wil zeggen voor instellingen afzonderlijk, teneinde rekening te houden met hun specifieke risicoprofiel – hetzij door een extra kapitaalbuffer op te leggen. Dat voorstel tot maximale harmonisatie is nog het onderwerp van een debat tussen de Commissie en de lidstaten van de EU. Hoewel het opnemen van de voor de kredietinstellingen geldende bepalingen in een verordening het voordeel biedt een op Europees vlak geharmoniseerd kader te creëren, beperkt het de interventiecapaciteit van de lidstaten door hen te verhinderen de eigenvermogens- of liquiditeitsvereisten in het algemeen voor de hele sector te verhogen, indien dat nodig blijkt voor de voorkoming van systeemrisico's, en indien dat wordt aanbevolen door Europese autoriteiten zoals de EBA of de ESRB. Een aantal lidstaten meent dat de eerste verantwoordelijkheid inzake voorkoming van systeemrisico's berust bij de nationale autoriteiten, omdat de kosten van een financiële crisis voornamelijk worden gedragen door de betrokken lidstaat, en dat ze bijgevolg moeten beschikken over alle nodige macroprudentiële instrumenten.

Vervolgens beoogt de Commissie met de voorgelegde ontwerp tekst de omzetting in Europees recht van de zogenoemde Bazel III-normen, rekening houdend met de

specifieke kenmerken van Europa. De inhoud van de hieronder toegelichte tekst omvat hoofdzakelijk de nieuwe definitie van reglementair kapitaal, de nieuwe kalibratie van de minimumvereisten, de invoering van aanvullende eigenvermogensbuffers, de invoering van een indicatieve dekkingsratio voor de liquiditeit (*liquidity coverage ratio* – LCR) tot 1 januari 2015 en een verplichte ratio nadien, de invoering van een schuldratio (*leverage ratio*) uit hoofde van pijler 2 met de bedoeling die ratio verplicht te maken na 2018, en de door het Bazel-Comité voorgestelde overgangsmaatregelen. De voorstellen van het Bazel-Comité aangaande de instellingen die voor de mondiale financiële stabiliteit een systeemrisico inhouden, zijn niet opgenomen in de voorgestelde tekst van de EC, maar zouden later moeten worden ingevoerd. Daarenboven werkt de Commissie nog steeds aan haar voorstel van richtlijn betreffende een kader voor crisisbeheer en -afwikkeling in Europa (zie sectie 2.2.3). De voorgestelde richtlijn zou bepaalde voorstellen van het Bazel-Comité in aanmerking moeten nemen, met name die inzake de mogelijkheid om achtergestelde schuldinstrumenten (of Tier 2) en, eventueel, bevoorrechte schulden (*bail in*) om te zetten in Tier 1-basiskapitaal (*common equity Tier 1 capital* – CET1) dat de gewone aandelen en de reserves bevat.

De nieuwe voorstellen van de Commissie inzake solvabiliteit strekken er in essentie toe de kwaliteit en de kwantiteit van het vereiste eigen vermogen te verbeteren, een betere risicodekking te garanderen via aangepaste vereisten, en in de solvabiliteitsnormen macroprudentiële elementen in te voeren om zo de systeemrisico's te beperken die voortvloeien uit de procycliciteit en de onderlinge verbondenheid tussen de financiële instellingen.

De crisis heeft eraan herinnerd dat risico's moeten worden gedekt door hoogwaardig eigen vermogen, terwijl verliezen in de eerste plaats worden opgevangen via kapitaal en reserves. Ook werd vastgesteld dat de definities van eigen vermogen in de verschillende landen uiteenliepen en dat er een gebrek aan transparantie bestond over de werkelijke kwaliteit van het eigen vermogen van de financiële instellingen.

De Commissie stelt een herziening van de definitie van eigen vermogen voor, door de nadruk te leggen op het begrip CET1 dat uitsluitend betrekking heeft op het kapitaal dat wordt vertegenwoordigd door aandelen die aan een aantal beleenbaarheidscriteria voldoen, en de reserves. Het voorstel van de EC verschilt enigszins van dat van het Bazel-Comité, doordat dat comité uitdrukkelijk voorstelt enkel de gewone aandelen in het CET1 te aanvaarden. Dit is te wijten aan het feit dat er op Europees niveau geen eenvormige definitie bestaat

voor 'gewoon aandeel', als gevolg van de verschillen in vennootschapsrecht tussen de lidstaten. De Commissie stelt tevens een harmonisering van de op het eigen vermogen te verrichten aftrekken en aanpassingen voor, bijvoorbeeld de aftrek van goodwill of van deelnemingen in andere financiële instellingen, door ze in het algemeen toe te passen op het niveau CET1. Het Europese ontwerp voorziet verder in de mogelijkheid om de verzekeringsondernemingen te consolideren in plaats van de participaties in die ondernemingen te reduceren, in overeenstemming met de voorstellen van het Bazel-Comité, teneinde rekening te houden met de structuur van de Europese financiële groepen die gezamenlijk bank- en verzekeringsactiviteiten ontwikkelen.

Om het eigen vermogen, *sensu stricto*, of Tier 1 te vormen, kunnen de instellingen, naast de CET1-bestanddelen, altijd rekening houden met de hybride schuldinstrumenten, op voorwaarde dat deze eeuwigdurend zijn, een volledige flexibiliteit inzake de betaling van de vergoeding bieden, en het, zo nodig, mogelijk maken de verliezen te dekken en zodoende het aanvullende Tier 1-kapitaal vormen. Die nieuwe definitie van het Tier 1-eigen vermogen en van het CET1 is veel strenger dan de huidige definitie, in die zin dat de van het eigen vermogen af te trekken bestanddelen werden uitgebreid, inzonderheid met de uitgestelde belastingvorderingen, dat aanpassingen van prudentiële aard, die het eigen vermogen doorgaans deden stijgen, werden geschrapt en dat de voorwaarden werden herzien waaronder instrumenten als eigen vermogen kunnen worden aangemerkt, om te garanderen dat verliezen in *going concern* en bij vereffening kunnen worden gedragen. De achtergestelde instrumenten met een minimale looptijd van 5 jaar kunnen voor de berekening van het totale eigen vermogen verder als Tier 2-kapitaal in aanmerking worden genomen.

In haar voorstel houdt de EC rekening met de voorstellen van het Bazel-Comité om strengere eigenvermogensvereisten op te leggen voor de kredietrisico's die uit de derivatenactiviteiten voortvloeien, door een kapitaallast op te leggen voor de mogelijke verliezen aan marktwaarde ingevolge de verslechterende kredietwaardigheid van de tegenpartij.

Om rekening te houden met het systeemrisico dat voortvloeit uit de onderlinge verbondenheid tussen de grote kredietinstellingen, die in hoofdzaak te wijten is aan de derivatenmarkt, zijn ook de eigenvermogensvereisten voor interbancaire posities verscherpt. Parallel daarmee worden ook stimulansen gegeven om voor de derivatenactiviteiten een beroep te doen op gecentraliseerde vereffeninginstellingen teneinde het kredietrisico te beperken.

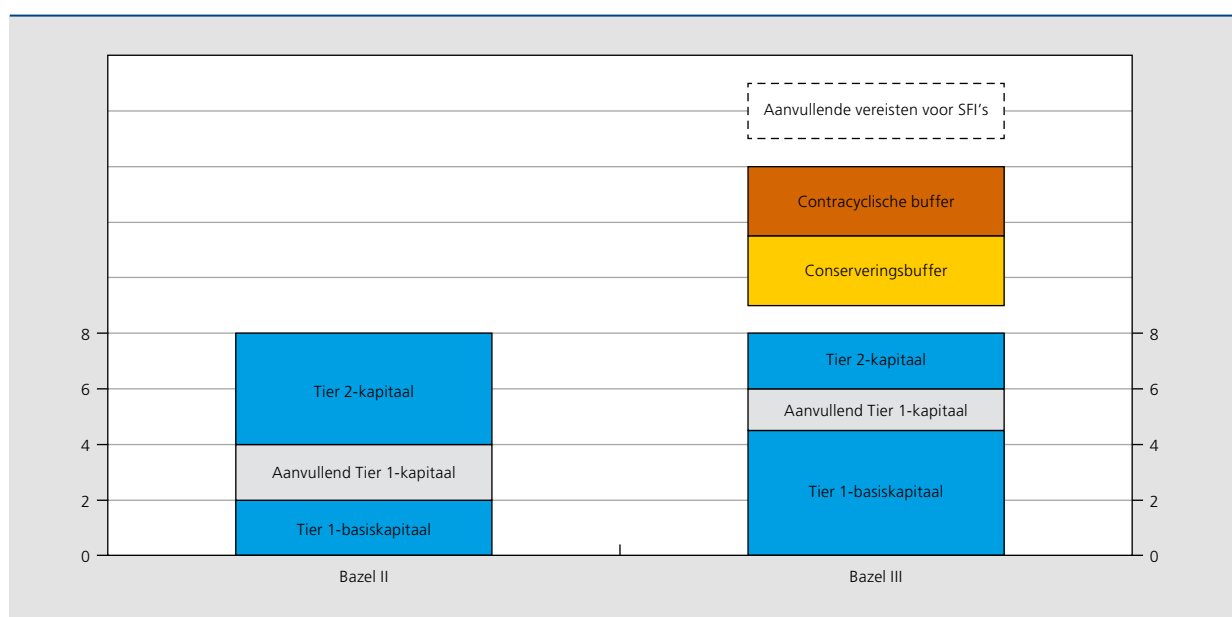
Om het procyclisch effect van de solvabiliteitsnormen te beperken, stelt de Commissie voor om de instellingen te verplichten boven het minimale eigen vermogen een kapitaalbuffer aan te leggen. Zo zouden zij meer bepaald moeten beschikken over een vaste minimumbuffer aan CET1, de zogenoemde conserveringsbuffer (*capital conservation buffer*), boven het vereiste minimum. Wanneer de toezichthouders vaststellen dat de kredietverlening binnen de economie buitensporig toeneemt, zouden zij kunnen beslissen die buffer te verhogen met een bijkomende buffer, de contracyclische kapitaalbuffer (*countercyclical capital buffer*). Als een instelling niet over voldoende eigen vermogen beschikt om het minimale eigen vermogen en de vereiste kapitaalbuffer te dekken, zal de toezichthouder de mogelijkheid om dividenden uit te keren, beperken. In een crisissituatie zal de toezichthouder ook kunnen beslissen om het vereiste bufferniveau te verlagen, zodat de banksector kredieten kan blijven verstrekken aan de economische actoren.

Tijdens de financiële crisis is ondermeer vastgesteld dat een aantal instellingen hun schuldratio buitensporig hebben opgevoerd in de groeiperiode vóór de crisis. Bij het uitbreken van de crisis hebben zij die schuldratio echter versneld moeten afbouwen. Om het risico verbonden aan de versnelde afbouw van de schuldratio (*deleveraging*) te beperken, stelt de Commissie, overeenkomstig de voorstellen van het Bazel-Comité, voor om op termijn een aanvullende schuldratio op te leggen die het totale activiteitsvolume

ten opzichte van het eigen vermogen begrenst om een buitensporige toename van het kredietvolume tijdens groeiperiodes te beperken. In een eerste fase zal die ratio niet bindend zijn, teneinde de kalibratie ervan te verfijnen. Die ratio zal een aanvulling vormen op de solvabiliteitsratio van de instelling en zal het totale volume van de activiteiten – op vereenvoudigde wijze berekend op basis van de boekhoudkundige brutogegevens – vergelijken met het eigen vermogen. In vergelijking met de solvabiliteitsratio zal de schuldratio het foutenrisico beperken dat verband houdt met de modellering van het risicovolume, door wegingen of risicoparameters zoals de kans op wanbetaling en verlies in geval van wanbetaling, op te nemen in de berekening van de solvabiliteitsratio. Het minimumpeil van de schuldratio wordt in het voorstel van de EC niet vastgelegd, terwijl het Bazel-Comité een peil van 3 % had voorgesteld. Dit wordt gerechtvaardigd door het feit dat de schuldratio ter indicatie zou moeten worden toegepast, in afwachting van de uiteindelijke kalibratie ervan, en dit tot 1 januari 2018, de dag waarop die ratio een verplichte minimumratio zou worden.

Volgens de huidige vereisten moet het totale eigen vermogen 8 % van het risicovolume dekken. Het totale eigen vermogen moet overigens voor de helft uit zogenoemd Tier 1-kapitaal bestaan, dat op zijn beurt voor de helft uit aanvullend Tier 1-kapitaal kan zijn samengesteld. In de praktijk houdt dit in dat de minimale basiskapitaalratio en de Tier 1-kapitaalratio respectievelijk 2 % en 4 % bedragen op basis van de Europese richtlijnen.

GRAFIEK 30 MINIMUMVEREISTEN INZAKE REGLEMENTAIR KAPITAAL VAN BAZEL II EN BAZEL III
(in % van de risicogewogen activa)

Bron: Bazel-Comité.

Het Bazel-Comité heeft uit de analyse van de bankencrisis geconcludeerd dat het niveau van het vereiste eigen vermogen ontoereikend was om te garanderen dat de instellingen voldoende weerstand zouden kunnen bieden in crisissituaties en heeft daarom een nieuwe kalibratie van de minimumvereisten voorgesteld, die erin bestaat het minimumpeil van het CET1 op 4,5% van de risicogewogen activa vast te stellen, terwijl Tier 1-kapitaal een minimumniveau van 6% en het totale eigen vermogen een minimumpeil van 8% zouden moeten bereiken. Bij dat vereiste minimumniveau komt nog een kapitaalconserveringsbuffer van 2,5% die door CET1 moet worden gedekt, wat in de praktijk het bedrag aan CET1 dat te allen tijde moet worden gevormd, op 7% brengt. Wanneer de kredietverlening buitensporig zou toenemen, zou een contracyclische kapitaalbuffer van maximaal 2,5% aan CET1 moeten worden gevormd. In de praktijk liggen die nieuwe minima minstens driemaal hoger dan de huidige vereisten. Zoals in sectie 2.2.1 wordt toegelicht zouden de SFI's een aanvullende

vereiste van 1 tot 2,5% aan CET1 moeten kunnen dragen. De EC dient haar voorstel daaromtrent nog te vervolledigen. Het Bazel-Comité heeft in 2010 een studie uitgevoerd naar de impact van deze nieuwe normen (zie Kader 4).

De door de Commissie voorgestelde tekst weerspiegelt getrouw het voorstel van het Bazel-Comité inzake de kalibratie van de eigenvermogensvereisten. Het voorstel van de EC staat de lidstaten bovendien toe een contracyclische kapitaalbuffer van meer dan 2,5% op te leggen. Het verschil boven de drempel van 2,5% is echter enkel van toepassing op de instellingen naar plaatselijk recht in de desbetreffende lidstaat – weliswaar met de mogelijkheid voor de andere lidstaten om op vrijwillige basis dezelfde vereiste op te leggen aan hun eigen financiële instellingen. Om hun impact op de economische groei te beperken, stelt de Commissie voor om de nieuwe vereisten vanaf 1 januari 2013 progressief in te voeren, zodat ze op 1 januari 2019 integraal kunnen worden toegepast.

Kader 4 – Resultaten van de kwantitatieve impactstudies

In het kader van de uitvoering van Bazel III heeft het Bazel-Comité in december 2010 een kwantitatieve studie (*Quantitative Impact Study – QIS*) gepubliceerd om de impact voor het mondiale bankstelsel te beoordelen van de nieuwe regels inzake kwaliteit en kapitaalniveau, verbetering van de risicobeoordeling, beperking van een buitensporig hefboomeffect en liquiditeit. Deze oefening, die werd uitgevoerd door 263 banken in 23 landen, waarvan er 94 een Tier 1-kapitaal van meer dan €3 miljard hadden, die internationaal actief waren en gediversifieerde activiteiten hadden (banken van Groep 1), was gebaseerd op cijfers van eind december 2009. Een soortgelijke oefening vond plaats op Europees niveau.

De oefening hield geen rekening met de overgangsmaatregelen, zoals de geleidelijke invoering van de aftrekken en de nieuwe kapitaalnormen, maar ging uit van de veronderstelling dat de nieuwe Bazel III-regels eind 2009 volledig en onmiddellijk zouden worden toegepast, en liet elk mogelijk optreden van de banken buiten beschouwing, met name door het aantrekken van kapitaal, wijzigingen in de portefeuille of reservering van de gegenereerde winsten.

Op grond van die zeer strikte hypothesen bedroeg de gemiddelde CET1-ratio 5,7% voor de banken van Groep 1 en 7,8% voor die van Groep 2 (samengesteld uit de banken die niet behoren tot Groep 1).

Ten opzichte van het minimum van 7% aan CET1 per instelling, bestaande uit de minimumvereiste van 4,5% en de kapitaalconserveringsbuffer van 2,5%, bedroeg het totale tekort aan kapitaal eind 2009 €577 miljard voor de banken van Groep 1 en €25 miljard voor de banken van Groep 2.

De CET1-ratio, uit het Bazel III-stelsel, wordt in vergelijking met de huidige Tier 1-ratio sterk beïnvloed door de wijzigingen in, enerzijds, de definitie van het in aanmerking komende kapitaal en, anderzijds, in mindere mate, door de berekening van het gewogen risicovolume. De verhoging van de risicogewogen activa heeft een grotere invloed op de instellingen van Groep 1 (+23% gemiddeld) dan op de banken van Groep 2 (+4% gemiddeld).

De schuldratio bedroeg gemiddeld 2,8% voor de banken van Groep 1 en 3,8% voor de banken van Groep 2. Die ratio's zijn te vergelijken met het momenteel op 3% vastgestelde minimum.

Na die oefening bleven de banken kapitaal aantrekken via de uitgifte van aandelen of inhouding van winst. Ze wijzigden ook de samenstelling van hun portefeuille. De huidige conjunctuursituatie maakt het er echter niet gemakkelijker op snel te voldoen aan de nieuwe Bazel III-vereisten. Het is dus belangrijk dat de banken de nodige maatregelen nemen om zo spoedig mogelijk aan de nieuwe Bazel III-vereisten inzake solvabiliteit en hefboomeffect te kunnen voldoen.

De kwantitatieve impactstudies die het Bazel-Comité organiseerde, peilden ook naar de posities van de deelnemende banken met betrekking tot de twee geharmoniseerde liquiditeitsnormen die het Bazel-Comité ontwikkelde. Het betreft hier de dekkingsratio voor de liquiditeit (*liquidity coverage ratio* – LCR) en de netto stabielefinancieringsratio (*net stable funding ratio* – NSFR) die respectievelijk willen bewerkstelligen dat zowel de korte termijn als de meer structurele liquiditeitspositie van kredietinstellingen voldoende robuust zijn (zie sectie 3.2.2).

Uit de resultaten met betrekking tot de LCR blijkt dat het deelnemende staal aan banken eind december 2009 buffers aanhield om gemiddeld aan respectievelijk 83 % (Groep 1-banken) en 98 % (Groep 2-banken) van hun financieringsnoden te voldoen als het door deze ratio gesimuleerde stress-scenario zich zou voordoen. Nagenoeg de helft van de deelnemende banken (46 %) beschikte reeds over de beschikbare liquiditeitsbuffers om aan de LCR te voldoen. Deze liquiditeitsbuffers bleken voor het grootste deel te zijn samengesteld uit cash (5 %), reserves bij de centrale bank (19 %) en overheidsobligaties met een 0 % weging in de gestandaardiseerde Bazel II-benadering voor kredietrisico. Voor de deelnemende Belgische banken lijkt deze ratio over het algemeen strenger dan de Belgische reglementaire stresstestnorm. Alhoewel beide normen dezelfde methodologie gebruiken en beogen dat een bank over een voldoende liquiditeitsbuffer beschikt om een stress-scenario van één maand te overleven, verschillen bepaalde parameters die de omvang van de liquiditeitsbuffer en het stress-scenario definiëren tussen beide ratio's. Het is een feit dat de Bazel III-ratio niet alle activa, die door banken als onderpand in transacties met centrale banken kunnen worden aangewend, aanvaardt als deel van de liquiditeitsbuffer. Dit maakt dat bepaalde kredietinstellingen nog inspanningen zullen moeten leveren om aan de LCR te voldoen tegen de voorziene invoeringsdatum begin 2015. Banken kunnen daartoe onder meer de samenstelling van hun liquiditeitsbuffer aanpassen, de aangetrokken kortetermijnmarktfinanciering of de potentiële liquiditeitsbehoeften verbonden aan buitenbalansactiviteiten afbouwen etc. Al met al lijkt de invoering van de Belgische stresstestratio reeds te hebben geleid tot het leveren van inspanningen ter verbetering van de liquiditeitspositie van Belgische instellingen die ook de overgang naar de LCR zullen vergemakkelijken. De soevereine crisis hindert echter het nemen van bijkomende maatregelen ter verbetering van de kortetermijnliquiditeitspositie.

De resultaten van de impactstudie wijzen er daarnaast op dat deelnemende banken die in belangrijke mate een beroep doen op deposito's van particuliere klanten, reeds voldoen aan de tweede Bazel III-ratio, de NSFR. De ratio bedroeg einde december 2009 respectievelijk gemiddeld 93 % en 103 % voor het internationale staal aan deelnemende banken van Groep 1 en Groep 2. De geplande invoeringsdatum van deze ratio is pas voorzien begin 2018 en biedt instellingen die niet aan deze ratio voldoen, ruimschoots de tijd om maatregelen door te voeren om de structurele liquiditeitspositie te versterken.

2.2.3 Ontwikkeling van het kader voor crisisbeheer

België heeft in 2010, bij wet van 2 juni tot uitbreiding van de herstelmaatregelen voor de ondernemingen uit de bank- en financiële sector, zijn kader voor het crisisbeheer toepasselijk op kredietinstellingen, verzekeringsondernemingen en vereffeninginstellingen aangepast. De mate waarin deze wet in de loop van de volgende maanden zal moeten worden herzien, hangt gedeeltelijk af van de Europese ontwikkelingen ter zake.

De ontwerprichtlijn van de EC betreffende het crisisbeheer, die grotendeels slaat op de banksector en nog niet werd gepubliceerd, zou een sleutelement moeten vormen in deze discussies en de aanpak van de nationale autoriteiten moeten harmoniseren op verschillende vlakken en zodoende een invloed hebben op de volledige cyclus van het crisisbeheer, gaande van de voorbereiding van de tijdige interventie tot de resolutie en financiering ervan. Zo zou de ontwerprichtlijn een essentieel element van de voorbereiding aanpakken, namelijk de herstel- en resolutieplannen.

Die plannen zouden zowel de kredietinstellingen als hun autoriteiten in staat moeten stellen zich beter voor te bereiden op een crisissituatie, door vooraf de verschillende mogelijke opties te onderzoeken die beschikbaar zijn om de situatie te beheersen. Dankzij deze voorbereiding kunnen, in normale tijden, de belemmeringen voor een geordende oplossing van de crisis worden opgespoord, en kunnen ze in omvang worden gereduceerd. Vervolgens beoogt de ontwerprichtlijn de bevoegdheden van de toezicht- en resolutieautoriteiten te harmoniseren, zowel in een precrisiscontext – wanneer preventieve maatregelen noodzakelijk kunnen blijken – als in een crisissituatie, wanneer corrigerende en resolutie maatregelen geboden zijn. Als het voorstel van de Commissie zou worden goedgekeurd door de staten, zou het de bevoegdheden van de meeste nationale resolutieautoriteiten aanzienlijk verhogen, aangezien het in laatste instantie zou kunnen voorzien in de mogelijkheid om de schuldeisers te laten deelnemen in geval van crisis (*bail in*), in plaats van de nationale autoriteiten (*bail out*). Bovendien voorziet het in coördinatiemechanismen tussen de nationale autoriteiten bij de uitvoering van grensoverschrijdende maatregelen, en in een bemiddelingsrol voor de EBA in geval van onenigheid tussen de nationale autoriteiten. Deze voorstellen omvatten tevens een component die verband houdt met de financiering van de crises, door het opzetten van resolutiefondsen om een systematisch beheer van de faillissementen mogelijk te maken zonder het financiële stelsel te destabiliseren, en die een aanvulling vormt op de depositogarantiefondsen.

Daarnaast dient ook te worden gewezen op de Europese initiatieven om de werking van de depositogarantiefondsen beter te harmoniseren en hun interventiecapaciteit te versterken. De door de EC voorgestelde ontwerprichtlijn wil ook aan alle depositanten in heel Europa dezelfde bescherming bieden. Ze voorziet tevens in de totstandbrenging van grensoverschrijdende samenwerkingsmechanismen tussen de nationale beschermingsfondsen.

2.2.4 Verzekeringen

Ontwikkelingen in de EU: Solvency II

De laatste jaren is de verzekeringssector in Europa onderhevig geweest aan een aantal fundamentele veranderingen. De moeilijke omstandigheden voor de sector bij de aanvang van het vorige decennium en de tekortkomingen van het huidige regulerings- en toezichtraamwerk (Solvency I) hebben regelgevers ertoe aangezet veranderingen aan te brengen in de wijze waarop de solvabiliteitspositie van verzekeringsondernemingen wordt gereguleerd. In tegenstelling tot de regels die de kapitaalvereisten voor banken voorschrijven, welke

gebaseerd zijn op het Bazel-raamwerk, is het solvabiliteitsraamwerk voor verzekerings- en herverzekeringsondernemingen een pure Europese aangelegenheid.

Het Europees Parlement en de Europese Raad hebben de Solvency II-kaderrichtlijn goedgekeurd op 25 november 2009, waardoor rekening kon worden gehouden met de impact van de financiële crisis. Deze tekst, die door de EC officieel werd voorgesteld op 10 juli 2007, bevat de basisprincipes voor een nieuw solvabiliteitsregime dat zich volledig richt op het risicoprofiel van de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen en dat de huidige Solvency I-vereisten vervangt. Tegelijkertijd omvat deze richtlijn een herziening van de belangrijkste bestaande richtlijnen voor de verzekeringssector. Solvency II zal van toepassing zijn op alle verzekerings- en herverzekeringsondernemingen in de EU (ongeveer 5 000 ondernemingen en onderlinge verzekeringsverenigingen).

Met het Solvency II-regime beoogt de EC een betere regelgeving, een diepere integratie van de EU verzekeringsmarkt, een nog betere consumentenbescherming en een verhoogde competitiviteit van de sector. De bestaande regelgeving wordt immers als gedateerd beschouwd omdat ze niet prospectief is, niet alle risico's omvat en de ondernemingen niet echt aanzet tot een beter beheer van de risico's. Bovendien heeft de bestaande regelgeving niet gezorgd voor een uniformisering van de wijze waarop de technische voorzieningen worden berekend, zijn de kapitaalvereisten niet risicogevoelig en bovendien tegenstrijdig in de zin dat technische voorzieningen leiden tot hogere kapitaalvereisten. Ten slotte zijn de vereisten inzake goed beheer en organisatie van de onderneming niet precies genoeg.

De Solvency II-richtlijn is uitgewerkt op basis van een aantal krachtlijnen:

- consistentie met de economische realiteit wat een marktconsistente waardering van actief en passief inhoudt;
- risicogevoeligheid wat impliceert dat de kapitaalvereiste stijgt naarmate de onderneming is blootgesteld aan meer risico's;
- een 3-pijler architectuur met kwantitatieve, kwalitatieve en *disclosure* vereisten die een beter beheer van de risico's stimuleert;
- compatibiliteit met andere internationale werkstromen zoals de ontwikkelingen van de *International Accounting Standards Board* (IASB), de bankenreglementering en de internationale standaarden voor het verzekeringstoezicht.

De Solvency II-richtlijn is een kaderrichtlijn en geeft dus enkel de grote principes aan die verdere uitwerking krijgen in de uitvoeringsmaatregelen en aanbevelingen van

de EIOPA. In juni 2011 heeft de EC haar informele consultatie van de lidstaten over de uitvoeringsmaatregelen van de Solvency II-richtlijn beëindigd en in het najaar van 2011 is een ontwerp tekst van deze uitvoeringsmaatregelen aan de lidstaten ter informatie voorgelegd. De voorgestelde uitvoeringsmaatregelen blijven echter aan veranderingen onderhevig aangezien de goedgekeurde versie van de richtlijn geen definitieve tekst is. De Omnibus II-richtlijn amendeert immers de Solvency II-richtlijn en wijzigt de inhoud ervan door, onder meer, de invoering van een aantal overgangsbepalingen. De besprekingen tussen de EC, de Raad en het Europees Parlement, de zogenaamde dialoog, met het oog op het aannemen van de Omnibus II-richtlijn, zullen in april 2012 van start gaan om de richtlijn einde 2012 van kracht te laten worden. De krachtlijnen van Omnibus II zijn dat;

- de Solvency II-richtlijn moet worden omgezet voor 1 januari 2013 (of voor 31 maart 2013);
- het nieuwe prudentiële regime gradueel wordt ingevoerd in de loop van 2013;
- voor een aantal zaken die de goedkeuring van de toezichthouder vereisen, zoals het gebruik van een intern model, ondernemingseigen parameters, enz., het goedkeuringsproces vanaf juni 2013 start;
- per 1 januari 2014 het regime volledig van kracht wordt.

De EIOPA heeft in de loop van 2011 verder werk gemaakt van technische standaarden en adviezen die uitwerking geven aan bepaalde uitvoeringsmaatregelen. De belangrijkste technische standaarden en adviezen zouden tegen eind 2012 rond moeten zijn. In dat perspectief is het de bedoeling om deze standaarden aan de Commissie te bezorgen in september 2012 na een consultatieperiode. Dit betekent dat de technische standaarden ter ondersteuning van de uitvoeringsmaatregelen van de Solvency II-richtlijn pas ten vroegste in februari 2013 zullen worden gepubliceerd.

De structuur van Solvency II is een kopie van Bazel II en vrij gelijklopend voor wat pijlers 2 en 3 betreft. De kwantitatieve vereisten van pijler 1 zijn uiteraard specifiek voor verzekeringen.

Binnen de eerste pijler schrijft de richtlijn voor dat de technische voorzieningen op een marktconsistente manier worden bepaald en dat zij worden gewaardeerd tegen de waarde waarvoor ze kunnen worden overgedragen aan een andere onderneming. Voor sommige verzekeringsverplichtingen kunnen op de financiële markten instrumenten worden gevonden die de kasstromen van de verzekeringsverplichtingen repliceren (*replicating portfolio*). De waardebepaling van

dergelijke verzekeringsverplichtingen is gelijk aan de marktwaarde van bedoelde financiële instrumenten. Voor het grootste deel van de verzekeringsverplichtingen zal een dergelijke waardebeoordeling niet kunnen wegens het ontbreken van replicerende financiële instrumenten. De marktconsistente waardering van deze verplichtingen is de som van de beste schatting (*best estimate*) en een risicomarge. De beste schatting stemt overeen met de gewogen gemiddelde actuele waarde van de toekomstige kasstromen. Dit betekent dat de mogelijke toekomstige kasstromen gewogen worden met de waarschijnlijkheid van de kasstroom en dat kasstromen eveneens worden geactualiseerd. Aangezien de waarde van de verplichtingen overeenstemt met de waarde waartegen de verplichtingen kunnen worden overgedragen en de beste schatting een gemiddelde is, is het onwaarschijnlijk dat een andere verzekeraar de verplichtingen zou overnemen wanneer enkel deze schatting wordt getransfereerd. Vandaar dat voor de bepaling van de technische voorzieningen de beste schatting moet worden verhoogd met een marge, de zogenaamde risicomarge. Die is gelijk aan de kapitaalkost van de onderneming om de verzekeringsverplichtingen op de balans aan te houden (*cost of capital*). De berekening ervan is geen eenvoudige oefening vermits de toekomstige kapitaalvereisten onder welbepaalde hypothesen moeten worden berekend voor de duurtijd van de verplichtingen.

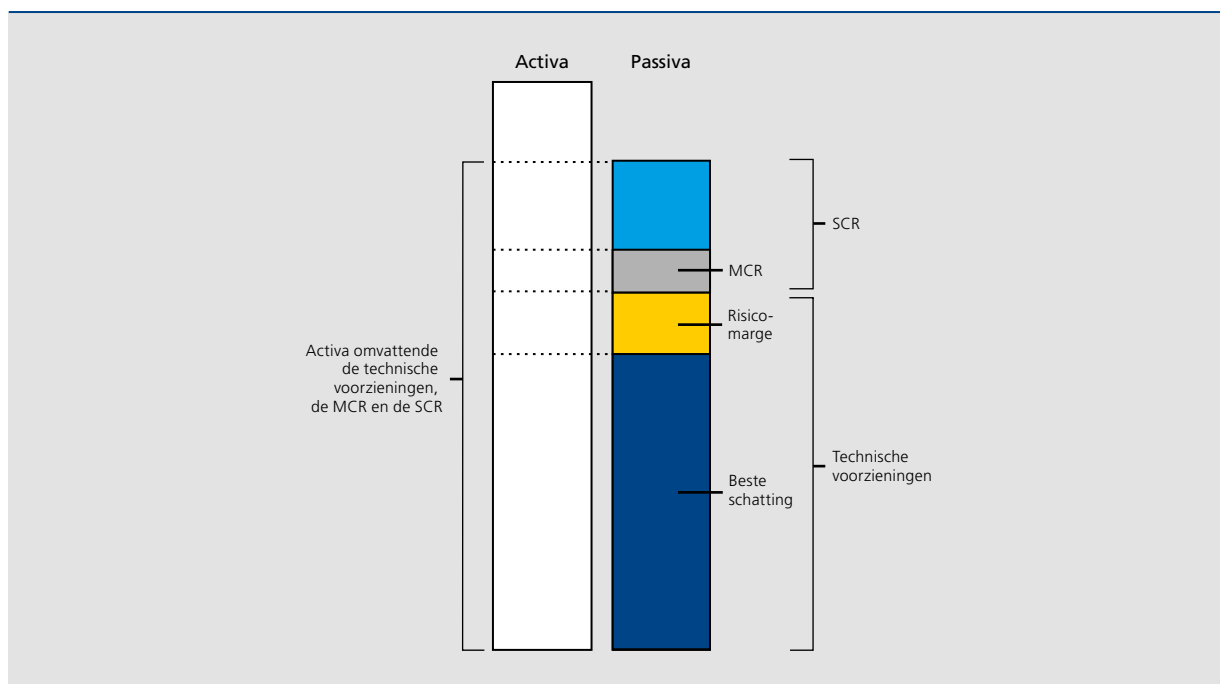
De actualisering van de toekomstige kasstromen gebeurt middels een risicovrije rentecurve. Bij de berekening van de voorzieningen en in het bijzonder bij de modellering van de kasstromen moet rekening worden gehouden met alle voorzienbare elementen die een invloed kunnen hebben op de kasstroom. Om dit te kunnen doen moeten de verplichtingen worden opgedeeld in homogene risicogroepen. Vervolgens moet er gekeken worden naar de factoren die de kasstroom in de risicogroep kunnen beïnvloeden. Aldus moet bijvoorbeeld het voorgezette verloop van de mortaliteit, invaliditeit, opties in de contracten en ingrepen van het management worden meegenomen in de modellering van de kasstromen.

De richtlijn bevat twee kapitaalvereisten, de solvabiliteitskapitaalvereiste (*solvency capital requirement* – SCR) en de minimumkapitaalvereiste (*minimum capital requirement* – MCR). De SCR wordt gedefinieerd als het kapitaal dat nodig is om, met een zekerheid van 99,5 %, de verliezen die zich het komende jaar kunnen voordoen op te vangen. De vereiste kan worden bepaald via een standaardformule, via een intern model of via een partieel intern model. De standaardformule voor de berekening van deze kapitaalvereiste is modulair opgebouwd. Voor ieder van de risico's waaraan de onderneming is

blootgesteld gebeurt een kwantificatie van het kapitaal dat vereist is om de vereiste zekerheid van 99,5 % te halen. Voor ieder van de deelmodules wordt aldus een kapitaalvereiste bepaald en die vereisten worden vervolgens geaggregeerd middels correlatiematrixes om te komen tot de totale kapitaalvereiste. De waarschijnlijkheid dat al deze risico's zich gelijktijdig voordoen is zeer klein. Daardoor is de globale vereiste veel kleiner dan de som van de vereisten van de verschillende modules. Via optelling van de kapitaalvereisten door middel van van correlatiematrixes wordt ervoor gezorgd dat de globale kapitaalvereiste ook beantwoordt aan de gevraagde 99,5 % zekerheid. Voor interne modellen schrijft de richtlijn voor welke de criteria zijn waaraan die modellen moeten voldoen. De MCR is het bedrag aan eigen vermogen beneden hetwelk het risico van de onderneming onaanvaardbaar wordt. Deze vereiste wordt formulematig berekend en is een functie van de premies en de technische voorzieningen met een onder- en bovengrens uitgedrukt als percentage van de SCR. De MCR is te vergelijken met een minimumkapitaalvereiste die – als ze niet wordt nageleefd – aanleiding geeft tot een onmiddellijke tussenkomst van de toezichthoudende autoriteit teneinde de situatie zo spoedig mogelijk recht te zetten. Onder het Solvency II-regime moet de SCR worden gehaald. Indien dit niet het geval is zal de toezichthouder tussenbeide komen en een financieel plan van de onderneming vragen om de situatie te verhelpen. Haalt de onderneming de MCR niet langer dan treedt de toezichthouder strikter op en zal hij op korte termijn een herfinanciering van de onderneming eisen. Indien dit plan de situatie niet herstelt, zal de toezichthouder overgaan tot de intrekking van de toelating van de onderneming om nog langer verzekeringsactiviteiten uit te oefenen.

Inzake het eigen vermogen bepaalt de richtlijn dat dit uit twee delen bestaat. Enerzijds, is er het basis eigen vermogen (*basic own funds*) dat wordt gedefinieerd als het verschil tussen de marktconsistente waardering van de activa en de verplichtingen en, anderzijds, is er het bijkomend eigen vermogen (*ancillary own funds*) dat bestaat uit buitenbalansvermogensbestanddelen die, na aanvaarding door de toezichthouder, deel uitmaken van het eigen vermogen, zoals bijvoorbeeld niet opgevraagd onderschreven kapitaal. De vermogensbestanddelen worden volgens hun verliesabsorberend vermogen ondergebracht in klassen.

De tweede pijler bevat vereisten inzake de manier waarop de onderneming moet zijn georganiseerd en geeft toelichting bij verschillende aspecten van het governance-systeem: interne controle, audit, actuariële functie, risicomanagement, *fit & proper* regels en uitbesteding van activiteiten. Deze regels zijn al grotendeels bekend.

Bron : NBB.

Via een interne beoordeling van het risico en de solvabiliteit (*own risk and solvency assessment*) wordt van de onderneming ook verwacht dat ze een inschatting maakt van haar risico's en dat ze beoordeelt of ze over voldoende eigen vermogen beschikt om aan die risico's het hoofd te bieden. Daarnaast bevat de richtlijn een aantal bepalingen inzake de manier waarop de toezichthouder zijn bevoegdheden zal uitoefenen (*supervisory review process*).

De derde pijler, ten slotte, geeft aan wat aan het publiek en de toezichthouder moet worden bekendgemaakt en hoe dit moet gebeuren. In haar rapportering aan de toezichthouder zal de onderneming een *Solvency and Financial Condition Report* opmaken waarvan de inhoud is gepreciseerd in de regelgeving.

Ontwikkelingen op het vlak van de IAIS

Naast de werkzaamheden inzake Solvency II volgt de Bank op het internationale niveau de werkzaamheden van de *International Association of Insurance Supervisors* (IAIS) op. Bijzondere aandacht gaat naar de ontwikkeling van een raamwerk om het toezicht op verzekeringsgroepen die internationaal actief zijn te verbeteren, het zogenaamde *Common Framework for the Supervision of Internationally Active Insurance Groups* of ComFrame.

Op 1 juli 2010 is de IAIS gestart met de ontwikkeling van ComFrame dat toezichthouders moet toelaten om het grensoverschrijdende groepstoezicht meer effectief te maken en op één lijn te brengen met de huidige ontwikkelingen binnen internationale verzekerings- en herverzekeringsgroepen. ComFrame dient de basis te vormen voor een betere samenwerking tussen toezichthouders uit verschillende jurisdicties waarbij wordt gestreefd naar een geïntegreerde, internationale en convergente aanpak van het groepstoezicht. Tijdens drie fasen van telkens een jaar bereidt de ComFrame-werkgroep in samenwerking met relevante stakeholders technische werkstukken over de elementen van het raamwerk voor. Op 1 juli 2011 werd de eerste fase afgerond waarbij een conceptueel werkstuk over de doelstellingen en componenten van ComFrame werd voorgesteld ter consultatie. Op basis van de ontvangen reacties van de leden en de waarnemers werd in november 2011 een strategische reflectie gestart over de verdere uitwerking van het raamwerk.

Op 12 december 2011 is de Bank toegetreden tot de multilaterale MoU, binnen het kader van IAIS, die een formele basis wil vestigen voor de samenwerking en de uitwisseling van informatie tussen toezichthouders die geconfronteerd worden met grensoverschrijdende aspecten bij het toezicht op verzekeringsondernemingen. Aan het einde van 2011 ondertekenden al 21 verzekeringstoezichthouders deze multilaterale samenwerkingsovereenkomst.

2.2.5 Internationale en EU-ontwikkelingen inzake verrekening en vereffening

Begin 2010 vatten het *Committee on Payment and Settlement Systems* (CPSS) en de *International Organization of Securities Commissions* (IOSCO) de taak aan om de standaarden die zij uitvaardigden voor post-trade marktinfrastructuren te herzien. Het is van groot belang dat dergelijke marktinfrastructuren robuust zijn en financiële schokken kunnen doorstaan, aangezien zij fungeren als knooppunten waar vorderingen of betalingen van financiële marktdeelnemers samenkomen. De infrastructuren hebben de recente tumultueuze periode goed doorstaan maar de lessen van de crisis leidden tot voorstellen om ze nog meer robuust en schokbestendig te maken.

In maart 2011 publiceerden het CPSS en de IOSCO een consultatiedocument met een voorstel van herziene standaarden. De nieuwe versie van de standaarden integreert de voorheen aparte sets van standaarden voor de onderscheiden types van infrastructuren: namelijk betaalsystemen, centrale tegenpartijen en effectenvereffeningssystemen. Als bijlage van het consultatiedocument werden ook de verwachtingen van de overseers (*high level expectations*) met betrekking tot de kritischdienstleveranciers, zoals de *Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication* (SWIFT), opgenomen (zie sectie 3.4.1). In vergelijking met de huidige standaarden worden nieuwe domeinen behandeld (*general business risk*), met ook een verstrakking van de vereisten inzake technieken om het in gebreke blijven van een deelnemer aan de marktinfrastructuur te voorkomen en te beheren, inzake de opvolging van operationeel, krediet- en liquiditeitsrisico, en inzake het beheer van risico's ontstaan door het voorkomen van interdependenties tussen de financiële marktinfrastructuren onderling. De consultatieperiode werd afgesloten eind juli. Een eindversie van de standaarden wordt verwacht aan het begin van 2012.

In 2009 nam de G20 de beslissing om de OTC-derivatenmarkten wereldwijd veiliger en meer transparant te maken. Dit moet voornamelijk gebeuren via het verplicht centraal verrekenen van OTC-derivatencontracten via centrale tegenpartijen (*central counterparties* – CCP), en door de rapportering van transacties en posities via handelsbewaarinstellingen (*trade repositories* – TR). De afgesproken deadline voor volledige implementatie is einde 2012. De Verenigde Staten keurden in juli vorig jaar de Dodd Frank-wet goed die ook een luik inzake centrale verrekening en rapportering van derivatencontracten bevat. Zijn implementatie is nog aan de gang. EMIR (*European Market Infrastructure Regulation*) is het Europese initiatief, onder de vorm van een ontwerpverordening van de Commissie⁽¹⁾. De Raad en het Europees

Parlement dienen hierover gezamenlijk te beslissen en onderhandelen nog over een definitieve tekst. De EMIR ontwerpverordening regelt onder meer het verplicht gebruik van CCP voor OTC-derivatencontracten. De verplichting van centrale verrekening zal gelden voor nog te bepalen categorieën van gestandaardiseerde derivatencontracten zoals *interest rate swaps* of *credit default swaps*.

Een CCP stelt zich tussen de partijen van een contract op als tegenpartij; ze wordt koper voor de verkoper en verkoper voor de koper. Dit laat toe het tegenpartijrisico van de oorspronkelijke partijen te standaardiseren en centraal te beheren. De ontwerpverordening EMIR legt ook gedrags- en prudentiële regels vast voor CCP en TR, en regelt daarbij het opstellen van standaarden en het toezicht op CCP en TR. Voor de secundaire regelgeving zal worden uitgegaan van de standaarden die nu worden opgesteld door het CPSS en de IOSCO.

De ontwerpverordening EMIR zal een beduidende impact hebben op het functioneren van de post-trade verwerking van derivatencontracten. Eén van de bekommernissen bij het opstellen van de ontwerpverordening EMIR is het bewerkstelligen van een globaal *level playing field*. De regelgeving en haar uitwerking hebben ook macrofinanciële implicaties, bv. in de mate dat zij het globale niveau van onderpandvereisten kunnen beïnvloeden.

De EC kondigde aan ook in het domein van de effectenvereffening regelgevend te zullen optreden. De Commissie hield daarover een marktconsultatie begin 2011 en hield werkgroepvergaderingen met de lidstaten. De bedoeling is om de verdere integratie van de post-trade verwerking in de EU te bewerkstelligen. Als onderdeel daarvan zou de Commissie mogelijk een voorstel van Europese wetgeving voor centrale depositarissen (CSD) uitbrengen. Het voorstel zou beogen de diversiteit van vereffeningmodaliteiten in de EU aan te pakken om tot een meer geïntegreerde Europese markt te komen. De Commissie plant daartoe een geharmoniseerd regelgevend kader voor de CSD op te stellen dat de CSD-diensten definieert, regels voor de erkenning en het toezicht op de CSD vastlegt, alsook regels voor toegang tot de CSD door deelnemers, uitgevers van effecten en andere CSD. De consultatie peilde ook naar de mogelijkheid van het opleggen van sancties om de vereffeningdiscipline te versterken teneinde te garanderen dat de vereffening daadwerkelijk plaatsvindt op het voorziene tijdstip. Dit kan de werking van het vereffeningssysteem ten goede komen en kan *short selling* via een oneigenlijk gebruik van het

(1) *Proposal for a regulation of the European Parliament and of the Council on [OTC] derivatives, central counterparties and trade repositories* van 15 september 2010.

vereffeningsproces tegengaan. De Commissie onderzocht ook de wenselijkheid om de vereffeningperiode, dit is het tijdsverloop tussen het sluiten van een transactie en haar vereffening, te harmoniseren.

2.2.6 Witwasregelgeving

Sinds oktober 2008 heronderzoekt de *Financial Action Task Force* (FATF), een intergouvernementele instelling die tot doel heeft beleidslijnen uit te werken en te bevorderen om het witwassen van geld en de financiering van het terrorisme te bestrijden zowel op nationaal als op internationaal niveau, de 49 aanbevelingen die hij eerder uitbracht, om eventuele lacunes ten gevolge van recente ontwikkelingen aan te vullen. Dit zou moeten leiden tot een nieuwe set van aanbevelingen en interpretatieve nota's die op de plenaire vergadering van februari 2012 zouden moeten worden goedgekeurd en die daarna in de relevante Europese en nationale regelgevingen dienen te worden opgenomen.

Aangezien talrijke aanbevelingen van de FATF belangrijke implicaties hebben voor de financiële instellingen en voor hun regulerings- en controleautoriteit, heeft de Belgische prudentiële autoriteit volop haar schouders gezet onder deze werkzaamheden.

De belangrijkste nieuwigheden voor de financiële instellingen en voor hun regulerings- en toezichtautoriteit, hebben betrekking op de risicobeoordeling. Een nieuwe interpretatieve nota eist van zowel de overheid als de financiële instellingen dat ze beide uitgaan van een objectieve en geactualiseerde risicobeoordeling. De overheid moet de risico's beoordelen die zich op nationaal niveau voordoen en de financiële instellingen hiervan op de hoogte brengen zodat deze de informatie kunnen opnemen in hun eigen beoordeling van de risico's die verbonden zijn aan hun activiteiten, teneinde passende procedures voor het beheer en de afzwakking van de risico's uit te werken en toe te passen. Zodoende kunnen de financiële instellingen hun waakzaamheid afzwakken wanneer de risico's gering zijn maar worden ze verplicht die waakzaamheid te verhogen wanneer de risico's groter zijn. Deze explicitering van de toepassing van een risicogeoriënteerde benadering komt ook terug in andere interpretatieve nota's, zoals die over de aanbeveling inzake waakzaamheidsplichten die stelt dat de financiële instellingen hun analyse van de risico's baseren op relevante criteria over de kenmerken van de cliënt, het aangeboden product of de verleende dienst, het gebruikte distributiekanaal en het land of geografisch gebied waar de cliënt gevestigd is.

(1) *Enhancing Corporate Governance for Banking Organisations*, oktober 2010.

Een nieuwe interpretatieve nota handelt over de aanbeveling betreffende het uitoefenen van het toezicht door de autoriteiten, teneinde de verwachtingen van de FATF te formuleren, enerzijds, ten aanzien van het beroep op de risicogeoriënteerde benadering bij het organiseren en uitoefenen van het toezicht, en anderzijds, inzake de controle van de risicogeoriënteerde benadering die de financiële instellingen toepassen. Vanuit de invalshoek van de uitoefening van het risicogeoriënteerde toezicht eist de FATF van de bevoegde autoriteiten dat ze voor dat toezicht steunen op een helder en bijgewerkt inzicht van zowel de in het land bestaande risico's als de bijzondere risico's die iedere instelling loopt. De interpretatieve nota zal eisen dat het toezicht op de financiële instellingen die gebruik maken van de risicogeoriënteerde benadering, een herziene risicobeoordeling van de gecontroleerde financiële instelling omvat, alsook een onderlinge afstemming van de beleidsmaatregelen, de procedures en het interne toezicht die op deze analyse van de risico's berusten.

Verder zal de FATF aanbevelen dat alle elektronische geldovermakingen eveneens de gegevens over de begunstigden van die transactie zouden bevatten. Ook zullen de verantwoordelijkheden van de verschillende financiële instellingen die bij dergelijke overdrachten betrokken kunnen zijn, nader worden omschreven.

Met het oog op de ontwikkeling van de internationale verdragen betreffende de bestrijding van corruptie, zullen tevens nieuwe verscherpte klantenonderzoekverplichtingen worden uitgevaardigd voor de zakelijke relaties met politiek prominente personen in elk land. De verplichting om de cliënten en de uiteindelijke begunstigden te identificeren zal het voorwerp uitmaken van preciseringen en verduidelijkingen, evenals de mogelijkheid om een beroep te doen op een derde initiatiefnemer, de verplichting voor de financiële groepen om een groepsbeleid te voeren, de verplichting om aan innovaties verbonden risico's te onderzoeken, de draagwijdte van de tegenmaatregelen die kunnen noodzakelijk zijn tegen landen die de FATF-aanbevelingen niet correct toepassen en de verplichte internationale samenwerking tussen bevoegde autoriteiten.

2.2.7 Recente ontwikkelingen inzake deugdelijk bestuur en beloningsbeleid

Deugdelijk bestuur

Naar aanleiding van de financiële crisis van 2007-2008 werden een aantal zwakheden vastgesteld in het interne bestuur van financiële instellingen. Diverse internationale instanties, zoals de Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling (OESO) en het Bazel-Comité⁽¹⁾ hebben

het nodig geacht om de bestaande principes rond intern deugdelijk bestuur (of *internal governance*, soms ook gewoon *corporate governance*) aan te scherpen. Tijdens de verslagperiode werden deze internationale initiatieven opgepikt in twee Europeesrechtelijke instrumenten, de EBA-richtlijnen over deugdelijk bestuur (*EBA Guidelines on Internal Governance*) en het luik deugdelijk bestuur uit het CRD IV-voorstel.

De EBA-richtlijnen over deugdelijk bestuur werden gepubliceerd op 27 september 2011. De bedoeling van dit document was vooreerst om alle bestaande richtlijnen inzake deugdelijk bestuur van de voorganger van de EBA, namelijk het Comité van Europese Banktoezichthouders (*Committee of European Banking Supervisors* – CEBS), te consolideren en te actualiseren in functie van onder andere het bovenvermelde document van het Bazel-Comité, daarnaast een aantal nieuwe luiken toe te voegen en, ten slotte, een aantal lessen uit de crisis te vertalen in concrete nieuwe vereisten inzake deugdelijk bestuur.

De voornaamste vernieuwingen van de EBA-richtlijnen over deugdelijk bestuur zijn:

- de rol en het functioneren van de raad van bestuur wordt zeer uitvoerig uitgewerkt. De raad van bestuur moet opnieuw zijn verantwoordelijkheid kunnen nemen inzake het vastleggen van en het toezicht op de algemene bedrijfsstrategie en in het bijzonder de strategie op het vlak van risicoappetijt. Er werden ook richtlijnen ingevoegd over benoemingen, opvolgingskwesities en over de vereiste kwalificaties van de leden. De richtlijnen gaan ook dieper in op het gebruik van comités en op het behandelen van belangenconflicten;
- binnen het internecontrolesysteem staat risicobeheer centraal – de *Chief Risk Officer* krijgt een sleutelfunctie en de *High Level Principles for Risk Management* van februari 2010 werden geïntegreerd;
- belangrijke principes als *know your structure* en *understand your structure* worden verder ontwikkeld om in de toekomst al te complexe ondernemingsstructuren beheersbaar te houden;
- de groepsdimensie van deugdelijk bestuur wordt uitvoeriger behandeld waarbij naar een evenwicht werd gezocht tussen de groepsbelangen en de lokale belanghebbenden, zoals depositohouders of beleggers, van de dochterondernemingen;
- wat beloning betreft wordt verwezen naar de CEBS-richtlijnen over beloningsbeleid en –praktijken (*CEBS Guidelines on Remuneration Policies and Practices*) van 10 december 2010;
- de transparantievereisten rond de implementatie van de principes van deugdelijk bestuur worden verhoogd;
- er werd een luik *business continuity* toegevoegd.

Momenteel werkt de EBA ook aan het opstellen van specifieke richtlijnen omtrent *fit & proper-vereisten* voor personen die belast zijn met de effectieve leiding van een instelling. Het mandaat hiervoor werd expliciet door CRD III ingevoegd in artikel 11 van de CRD.

De EBA-richtlijnen over deugdelijk bestuur zullen binnen de Bank leiden tot een herziening van de Circulaire van 30 maart 2007 – ‘Prudentiële verwachtingen van de CBFA inzake het deugdelijk bestuur van financiële instellingen’. Deze herziening wordt in de loop van het eerste kwartaal van 2012 opgestart. Eén van de uitgangspunten van deze circulaire, namelijk het verzekeren van sectoroverschrijdende consistentie tussen de bank- en verzekeringssector, zal behouden blijven, gesteund op de overtuiging dat deugdelijk bestuur aan dezelfde hoge standaarden moet beantwoorden in beide sectoren. Het aanhouden van dit uitgangspunt is des te belangrijker voor een geïntegreerde toezichthouder als de Bank, die vanuit dat oogpunt dient te waken over het *level playing field* tussen de verschillende instellingen onder haar toezicht.

Het luik deugdelijk bestuur uit het CRD IV-voorstel, dat dateert van 20 juli 2011, is het gevolg van de *Green paper on Corporate Governance in Financial Institutions* die de EC in juni 2010 had gepubliceerd. In de aanloop naar EBA-richtlijnen over deugdelijk bestuur werd reeds rekening gehouden met de verwachtingen rond het CRD IV-voorstel op het vlak van deugdelijk bestuur. Het responsabiliseren van de raad van bestuur en het uitwerken van een risicobeheerfunctie zijn ook in de CRD IV cruciale onderdelen. Het voorstel onderscheidt zich op enkele vlakken niettemin van de EBA-richtlijnen. Vooreerst besteedt het voorstel van richtlijn specifieke aandacht aan het oprichten van een risicocomité en een benoemingscomité, zowel qua samenstelling, de vereiste kwalificaties van de leden, hun tijdsbesteding aan de activiteiten van het comité enz. Daarnaast worden de transparantievereisten op het vlak van deugdelijk bestuur in het algemeen, en risicobeheer in het bijzonder, uitgewerkt. Zo zouden instellingen een verklaring over risicobeheer openbaar dienen te maken, goedgekeurd door de raad van bestuur, waarin de samenhang tussen het werkelijke risicoprofiel, de door de raad van bestuur vooropgezette risicoappetijt en de ondernemingsstrategie van de instelling worden beschreven. Er zou ook een beschrijving moeten gepubliceerd worden over hoe informatie-uitwisseling over risicobeheer gebeurt tussen het directiecomité en de raad van bestuur. Ten slotte worden in het CRD IV-voorstel gedetailleerde vereisten rond diversiteit van de samenstelling van de raad van bestuur opgenomen.

Op Belgisch niveau zal dit betekenen dat deugdelijk bestuur in de toekomst gedetailleerder en bindend wordt gereguleerd, al kan er op gewezen worden dat met de typisch Belgische wettelijke vereiste omtrent de verslaggeving effectieve leiding, reeds een belangrijke stap in die richting werd gezet. In deze verslaggeving komt de interne organisatie van de instelling reeds aan bod. Indien de eerder vermelde verklaring omtrent risicobeheer als dusdanig wordt opgenomen in de finale CRD IV, zal dit op Belgisch niveau tot een denkoefening leiden over hoe de verslaggeving hierop kan worden afgestemd. Alleszins zou het de bedoeling zijn om zowel de effectieve leiding (waar toepasselijk het directiecomité) als de raad van bestuur uitdrukkelijk te responsabiliseren, elk voor hun eigen rol, op het vlak van deugdelijk bestuur in het algemeen en risicobeheer in het bijzonder.

Beloningsbeleid

In de loop van 2011 heeft de EBA richtlijnen uitgewerkt rond het verzamelen van beloningsgegevens door nationale toezichthouders en door de EBA zelf. De CRD III heeft niet alleen materiële vereisten ingevoerd omtrent het passende karakter van het eigenlijke beloningsbeleid, maar heeft ook twee vormen van gegevensverzameling rond beloning voorzien. De eerste heeft betrekking op kwantitatieve gegevens omtrent de beloning van de medewerkers die een materiële impact hebben op het risicoprofiel van de instelling; de tweede slaat op kwantitatieve gegevens omtrent grootverdieners (dit zijn medewerkers die meer dan € 1 miljoen verdienen). De gegevensverzameling dient voor de eerste maal te gebeuren tegen eind juni 2012 en zal op dat moment slaan op de prestaties van zowel 2010 als 2011. De EBA-richtlijnen nemen de vorm aan van sjablonen die op geharmoniseerde wijze door alle Europese toezichthouders, ook de Belgische, zullen worden gebruikt.

Eind 2011 heeft de EBA ook een implementatiestudie opgezet omtrent de naleving van de CRD III-beloningsbepalingen en de CEBS *Guidelines on Remuneration Policies and Practices*. Bij de inwerkingtreding van de CRD III was grote bezorgdheid gerezen over het *level playing field*, niet alleen tussen de EU en derde landen⁽¹⁾, maar ook tussen de verschillende lidstaten onderling. Onder meer wat betreft deze laatste kwestie zal een gedetailleerde status worden opgemaakt in de implementatiestudie, waarvan de publicatie verwacht wordt in het voorjaar 2012. Er wordt niet alleen gepeild naar de feitelijke omzetting van de relevante

CRD III-bepalingen, ook de concrete toezichtmodaliteiten en -intensiteit in de verschillende lidstaten, net als de eventuele tekortkomingen in het huidige regelgevend kader, komen aan bod.

De naleving van de CRD III-bepalingen door de instellingen wordt door de Bank gecontroleerd via horizontale *screenings*. Tijdens het afgelopen jaar werd ook het regulerend kader vervolledigd door de omzetting van de relevante CRD III-bepalingen via wetgeving, reglementen en circulaire.

Op een ogenblik dat belangrijke inspanningen worden gevraagd van de burgers, vooral in Europa, en dat de soliditeit van de financiële instellingen broos blijft en nieuwe overheidsinterventies zou kunnen vergen, is het van essentieel belang dat de mentaliteit en de cultuur op het vlak van beloningspraktijken veranderen. Een correct beleid ter zake is uitermate belangrijk aangezien heel wat instellingen niet voldoen aan de nieuwe eigenvermogensvereisten zoals gedefinieerd door het Bazel III-akkoord. Bovendien heeft de nieuwe federale regering in haar regeerakkoord aangegeven dat, naast de vereiste dat het beloningsbeleid in de financiële sector aan de langetermijnresultaten dient te worden gelinkt, bijkomende beperkingen zullen worden opgelegd omtrent het toekennen van bonussen voor financiële instellingen die op een of andere manier gebruik maken van overheidssteun.

Begin 2011 werd een eerste uitgebreide horizontale *screening* ondernomen naar de naleving van de CRD III-regels rond beloningsbeleid door de grootbanken. Door de instellingen onderling met elkaar te vergelijken volgens eenzelfde methode wil de Bank het *level playing field* in de Belgische financiële sector bevorderen. In het kader van deze *screening* hebben onderhouden plaatsgevonden met de voorzitters van de remuneratiecomités en werden inspecties ter plaatse uitgevoerd. Uit deze toezichtcampagne is gebleken dat de grootbanken aanzienlijke vooruitgang hebben geboekt op het vlak van beloningsbeleid, maar ook dat verder moet worden gewerkt aan enkele resterende knelpunten, onder meer om te bepalen van welke medewerkers onderhevig zijn aan het beloningsbeleid, de groepswijde toepassing van het beloningsbeleid en de risicogerelateerdheid van de beloningen, in het bijzonder wat betreft de verhoudingen tussen de vaste en variabele componenten van de beloning. Het beleid dat uit deze toezichtcampagne werd afgeleid wordt uitgerold, op een proportionele manier, naar de andere instellingen. Eind 2011 werd reeds begonnen met een tweede toezichtcampagne teneinde op een nog meer proactieve manier beleidswijzigingen teweeg te brengen bij de instellingen, zodat beloningen voor prestaties over 2011 conform de vereisten van CRD III zullen plaatsvinden.

(1) De kwestie van het *level playing field* tussen de EU en derde landen komt uitgebreid aan bod in de tweede FSB *Thematic Review on Compensation, Peer Review Report*, October 2011.

De beloningsbepalingen uit de CRD III die een wettelijke basis behoeven, werden omgezet via de Wet van 28 juli 2011⁽¹⁾. Deze bepalingen zijn beperkt in aantal en zijn een erg richtlijngetrouwe omzetting. De voornaamste aanpassingen en aanvullingen uit de bankwet⁽²⁾ zijn de volgende:

- kredietinstellingen dienen, als onderdeel van hun ruimere interne organisatie, te beschikken over een beloningsbeleid en een beloningscultuur die in overeenstemming zijn met en bijdragen aan een degelijk en doeltreffend risicobeheer;
- enkele bepalingen omtrent de oprichting, de samenstelling en de taken van het remuneratiecomité werden ingevoegd waarbij een aantal parallellen wordt getrokken tussen het auditcomité en het remuneratiecomité. Zo dienen, net als voor het auditcomité, enkel significante instellingen die bepaalde numerieke drempels overschrijden een remuneratiecomité op te richten;
- de wettelijke basis voor publicatievereisten omtrent het beloningsbeleid werd voorzien;
- er werden maatregelen en sancties opgenomen voor het geval het beloningsbeleid onaangepast blijkt.

De overige beloningsbepalingen werden omgezet via reglement in combinatie met een circulaire. Het CBFA-reglement van 8 februari 2011 (goedgekeurd bij koninklijk besluit van 22 februari 2011) herneemt de technische bepalingen van de CRD III. Voor een correcte interpretatie dient het reglement samen te worden gelezen met de CBFA-beloningscirculaire van 14 februari 2011 (CBFA_2011_5). Deze laatste verwijst naar de relevante CEBS *Guidelines on Remuneration Policies and Practices*, die integraal deel uitmaken van het Belgische prudentiële kader voor beloningsbeleid. Naast deze verwijzing komen in de circulaire nog een beperkt aantal Belgische preciseringen voor. De voornaamste onderdelen van het reglement zijn de afbakening van de categorieën van medewerkers op wie het beloningsbeleid betrekking moet hebben, het vastleggen van een aantal beginselen rond het deugdelijk bestuur van het beloningsbeleid, het vastleggen van een aantal beginselen rond de risicorelateerdheid van het beloningsbeleid en de opsomming van de elementen van een beloningsbeleid die voor het publiek openbaar moeten worden gemaakt.

Het beloningsbeleid is in principe enkel van toepassing op medewerkers waarvan de beroepswerkzaamheden het risicoprofiel van de instelling betekenisvol beïnvloeden, de zogenaamde *identified staff*, zoals te selecteren door de instelling zelf. Dit zijn onder meer personen die hogere leidinggevende, risiconemende en controlefuncties waarnemen, en elke medewerker wiens totale beloning hem of haar op hetzelfde beloningsniveau plaatst als die van hogere leidinggevende medewerkers of medewerkers

in een risiconemende functie. De bovenvermelde CEBS-richtlijnen geven echter aan dat het voor sommige beloningsbeginselen aangeraden is ze een breder toepassingsgebied te geven dan louter de *identified staff* en dat andere beginselen door hun aard zelf gericht zijn op de instelling als geheel, en dus voor al haar medewerkers gelden. Naar aanleiding van de horizontale *screening* die begin 2011 werd uitgevoerd, heeft de Bank erop aangedrongen dat de grootbanken hun methodes om de *identified staff* te selecteren herzien aangezien deze tot te beperkte aantallen hebben geleid. Er werd benadrukt dat de uitbreiding vooral moet komen door meer medewerkers van marktactiviteiten en medewerkers die leidinggevende functies vervullen onder het niveau van het directiecomité te beschouwen als relevant.

In het onderdeel deugdelijk bestuur van het beloningsbeleid wordt onder meer de rol van de raad van bestuur en van de onafhankelijke controlefuncties op het vlak van beloningsbeleid nader gepreciseerd. Deze zijn erop gericht de nodige onafhankelijkheid en expertise in te brengen bij de besluitvorming rond het beloningsbeleid. De CEBS-richtlijnen geven nader aan dat de raad van bestuur niet alleen verantwoordelijk is voor het vastleggen van het beloningsbeleid, en voor het toezicht op de uitvoering ervan, maar ook voor het nemen van de individuele beloningsbeslissingen voor het hoogstgeplaatste personeel en voor de grootste verdiemers. Naar aanleiding van de horizontale *screening* van begin 2011 heeft de Bank de klemtoon gelegd op het deugdelijk bestuur binnen de groepscontext aangezien het cruciaal is dat het beloningsbeleid zonder enige lacune wordt uitgerold over de hele groep, ook naar de onderdelen van de groep die zich buiten de EU bevinden. De grootbanken hebben verschillende bijsturingen op dit vlak moeten doorvoeren.

Als algemeen principe dient een instelling te reflecteren over welk soort beloningsbeleid passend is voor haar strategie, waarden en langetermijndoelstellingen, en de daarbij horende risicotolerantie en risicobeheersing. Het beloningsbeleid mag geen prikkels creëren die aanzetten tot het nemen van een buitensporig risico en de instelling moet in staat zijn om een volledig flexibele bonuspolitiek te voeren. Indien nodig moeten de (uitgestelde) variabele vergoedingen volledig tot nul kunnen worden herleid. Gegarandeerde variabele vergoedingen zijn niet toelaatbaar. Van dit principe zijn een aantal meer specifieke regels afgeleid, waaronder het spreiden in de tijd van de betaling van variabele vergoedingen, het uitbetalen in

(1) De andere bepalingen dan deze die betrekking hebben op het verloningsluit worden omgezet in Belgisch recht via een aanpassing van het reglement eigen vermogen van de Bank. Deze bepalingen traden in werking op 31 december 2011.

(2) In de Wet van 6 april 1995 werden volledig parallele aanpassingen en aanvullingen doorgevoerd.

instrumenten van een deel van de variabele vergoeding en het vastleggen van passende verhoudingen tussen de vaste en de variabele component. De CEBS-richtlijnen verschaffen nadere toelichting bij de interactie tussen deze specifieke regels en geven ook aan hoe deze proportioneel kunnen toegepast worden naargelang van de omvang en de interne organisatie en de aard, reikwijdte en complexiteit van de activiteiten van de instellingen. Als gevolg van de horizontale *screening* van begin 2011 heeft de Bank moeten vaststellen dat de technieken die instellingen hebben ontwikkeld om risicocorrecties toe te passen op variabele beloningen nog onvoldragen zijn en niet van die aard dat ze een passende risicogerelateerdheid van deze beloningen kunnen garanderen. Er werden bijkomende inspanningen op dit vlak gevraagd en in afwachting daarvan heeft de Bank opgelegd dat gematigde verhoudingen tussen de vaste en variabele componenten van de beloning worden aangehouden en dat de variabele beloningen over langere periodes dan de strikte minima worden gespreid.

De te publiceren gegevens rond het beloningsbeleid zijn een combinatie van kwalitatieve en kwantitatieve informatie. De kwantitatieve informatie, toegespitst op de concrete betalingsmodaliteiten van variabele vergoedingen, dient enkel op geaggregeerd niveau te worden gegeven, ter bescherming van informatie uit de persoonlijke levenssfeer. De publicatie kan opgevat worden als een onderdeel van het jaarverslag of als een afzonderlijk beloningsverslag.

2.2.8 Omzetting van de CRD II-richtlijn⁽¹⁾ – Versterking van het toezicht op de grensoverschrijdende financiële groepen

De Richtlijn 2009/111/EG (CRD II-richtlijn) vormt een stap om het communautaire kader inzake het toezicht op grensoverschrijdende groepen en inzake crisisbeheer te versterken. De bestaande Richtlijn 2006/48/EG werd gewijzigd opdat een betere coördinatie kan worden gegarandeerd tussen de toezichthouders die betrokken zijn bij het toezicht op die groepen. Om die reden dient voor elke groep een college van toezichthouders te worden opgericht. Het college zal worden voorgezeten door de toezichthouder die instaat voor het toezicht op geconsolideerde basis op de groep, en zal verder zijn samengesteld uit de toezichthouders van, enerzijds, de dochtervennootschappen van de groep en, anderzijds, de belangrijke bijkantoren die in andere landen van de EU zijn gevestigd.

(1) De wet van 28 juli 2011 tot omzetting van diverse richtlijnen betreffende het toezicht op de financiële sector en houdende diverse bepalingen en het k.b. van 4 oktober 2011 tot wijziging van de k.b.'s van 12 augustus 1994 en van 20 december 1995.

De rol van het college bestaat erin om, naast de gegevensuitwisseling tussen toezichthouders, ook te zorgen voor een betere coördinatie van de prudentiële activiteiten en acties. Het college dient met name te zorgen voor een gemeenschappelijke beoordeling van de risico's en van de toereikendheid van de solvabiliteit van de betrokken groep en haar Europese dochters, en gezamenlijk te beslissen over de eigenvermogensmarges die hen, in voorkomend geval, moeten worden opgelegd. De colleges van toezichthouders moeten het lopende toezicht en de aanpak van noodsituaties vergemakkelijken. Informatielacunes tussen de bevoegde autoriteiten van de lidstaat van herkomst en van ontvangst kunnen schadelijk blijken voor de financiële stabiliteit in de lidstaat van ontvangst. Daarom worden de informatierechten van de toezichthouders van de lidstaat van ontvangst, met name bij een crisis van significante bijkantoren, versterkt. Met dat doel werd het begrip significant bijkantoor gedefinieerd. De bevoegde autoriteiten moeten informatie doorgeven die van essentieel belang is om hun taken bij financiële crises en het verminderen van systeemrisico's te kunnen uitoefenen.

De wet tot omzetting van de richtlijn bevat de verplichting om colleges van toezichthouders op te richten en regelt de deelname van de Bank aan colleges van toezichthouders opgericht door andere toezichthouders. Een gelijklopende regeling werd ingevoerd ten aanzien van beleggingsondernemingen. De wet voegt tevens de verplichting in voor de toezichthouder om bij de uitoefening van zijn taken rekening te houden met de Europese convergentie inzake prudentiële praktijken zoals in de Europese richtlijn is vastgesteld. Dit behelst o.m. dat de Bank deelneemt aan de werkzaamheden van de EBA en zich houdt aan de aanbevelingen en normen en maatregelen vastgesteld door de EBA, en als zij dat niet doet daar dan de redenen voor aanvoert.

2.2.9 Ontwikkelingen inzake boekhoudnormen en financiële rapportering

Voor wat de boekhoudnormen en de prudentiële rapportering betreft, komen de belangrijkste ontwikkelingen momenteel tot stand op internationaal niveau. De Bank draagt hieraan bij door actief deel te nemen aan verschillende Europese of internationale werkgroepen.

De IASB, die de *International Financial Reporting Standards* (IFRS) uitvaardigt, heeft in 2010 en 2011 de fundamentele hervormingen voortgezet van de normen voor financiële instrumenten en verzekeringsovereenkomsten. Gelet op de belangrijke gevolgen daarvan voor de Belgische financiële instellingen die de IFRS-normen toepassen⁽¹⁾,

volgt de Bank deze ontwikkelingen van zeer nabij. Wat de internationale norm over de financiële instrumenten (IAS 39/IFRS9) betreft, heeft de IASB in oktober 2010 de eerste fase van de hervorming afgerond, namelijk die met betrekking tot de boekhoudkundige verwerking en waardering van financiële instrumenten aan de actief- en de passiefzijde. De tweede fase, die betrekking heeft op de boekhoudkundige verwerking van afdekkingstransacties (*hedge accounting*), resulteerde eind 2010 in de publicatie van een ontwerpvoorstel, dat door twee consultatierondes zal worden gevolgd in 2012 (algemene regels en *macro-hedging*). De derde fase zal betrekking hebben op de aanleg van voorzieningen (*impairment*) voor de op de actiefzijde aangehouden leningen en schuldbewijzen. Deze fase zal een significant effect hebben op de financiële instellingen en de prudentiële toezichthouders, zoals gebleken is uit de besprekingen over de aanleg van voorzieningen voor het soevereine kredietrisico in 2011. De IASB zet zijn werkzaamheden over dit laatste onderwerp voort via een nieuwe consultatie in 2012 en wil de nieuwe norm over de financiële instrumenten tegen eind 2012 volledig afronden; de verplichte toepassing zou kunnen worden uitgesteld tot 2014 (onder voorbehoud van de bekrachtiging door de Europese instellingen in het kader van haar toepassing in Europa). De IASB heeft aanzienlijke vooruitgang geboekt bij de opstelling van de nieuwe norm IFRS4 (Fase II) over de verzekeringsovereenkomsten. De voltooiing van IFRS4 was oorspronkelijk gepland voor juni 2011, maar zal wellicht pas later in 2012 plaatsvinden. Er blijft nog een groot aantal belangrijke vragen te beantwoorden, onder meer over de verwerking en de presentatie van de resultaten inzake de verzekeringsactiviteiten. De IASB heeft in 2011 eveneens verschillende nieuwe IFRS-normen gepubliceerd op het vlak van consolidatieregels (IFRS10, 11 en 12 – ter vervanging van de bestaande normen) en de waardering van de reële waarde (IFRS13, *Fair Value Measurement*). Deze normen zijn op dit ogenblik niet bekrachtigd voor toepassing in Europa⁽²⁾.

In 2010 en 2011 vonden intensieve Europese werkzaamheden plaats – waarbij ook de Bank betrokken was – over de prudentiële rapportering van de kredietinstellingen (in de EBA) en de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen

(in de EIOPA). Voor de verzekeringssector werd vooruitgang geboekt op het vlak van de nieuwe normen inzake rapportering volgens het toekomstige Solvency II-regime. In oktober 2011 organiseerde de EIOPA de eerste openbare consultatie over het geheel van geharmoniseerde Europese vereisten, die vanaf 2014 van kracht zouden moeten zijn onder Solvency II. Wat het bankwezen betreft, heeft de EBA in 2010 eerst het *Common Reporting Framework* (COREP)-schema voor prudentiële rapportering aangepast in overeenstemming met de CRD III, waarna deze aanpassing in België werd omgezet door de Circulaire van 23 augustus 2011. Vervolgens is de EBA gestart met de wijzigingen van de COREP en het *Financial Reporting Framework* (FINREP) die nodig zullen zijn in het kader van de tenuitvoerlegging van de toekomstige CRD IV. In dat verband moet worden opgemerkt dat het de bedoeling is vanaf 2013 te beschikken over een voor alle lidstaten van de EU geharmoniseerd en verplicht kader voor prudentiële rapportering. Dit nieuwe kader zal weliswaar aanzienlijke veranderingen met zich brengen voor de Belgische kredietinstellingen, maar minder dan in andere Europese landen, waar het FINREP-kader tot op heden nog niet werd uitgevoerd.

Met betrekking tot de nationale boekhoudnormen voor de ondernemingen van de financiële sector, dient de publicatie van het koninklijk besluit van 13 maart 2011 tot wijziging van diverse koninklijke besluiten betreffende de jaarrekening en de geconsolideerde jaarrekening van bepaalde ondernemingen, te worden vermeld. Volgens dit besluit, dat de Europese Richtlijn 2006/46/EG omzette, moeten de kredietinstellingen en verzekerings- en herverzekeringsondernemingen aanvullende informatie publiceren over buitenbalanstransacties en transacties met verbonden partijen.

(1) Tot 2011 was het gebruik van de de IFRS-normen verplicht voor de geconsolideerde rekeningen van de kredietinstellingen. Vanaf 2012 moeten ook de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen hun geconsolideerde rekeningen opstellen volgens deze normen.

(2) Het dient te worden opgemerkt dat de IASB eveneens werkt aan andere projecten, zoals de boeking van leasingtransacties of de opname van opbrengsten.

3. Prudentieel toezicht

3.1 Wijze van uitvoering van het prudentiële toezicht

3.1.1 Algemene organisatie

Door de invoering van het 'twin peaks'-model en de integratie van het prudentiële toezicht in de Bank konden nieuwe accenten worden gelegd, waarbij werd gebruikgemaakt van de synergiemogelijkheden met andere diensten van de Bank. Als gevolg van de financiële crisis leek het noodzakelijk het toezichtmodel bij te sturen. De klassieke opdeling in microprudentieel toezicht op individuele financiële instellingen, enerzijds, en macroprudentieel toezicht gericht op het bewaren van de financiële stabiliteit, anderzijds, had tijdens de financiële crisis haar grenzen getoond. Dat onderscheid begint te vervagen, zowel in de opvolging als in de prudentiële reglementering. Inzake risicoanalyse zorgen de verwevenheid tussen instellingen en financiële markten en de specifieke rol van de systeembanken in de besmettingsverschijnselen voor een sterke wisselwerking tussen de micro- en macroprudentiële dimensie. Wat de regelgeving betreft, werden in het nieuwe Bazel III-raamwerk, in beginsel een instrument voor het toezicht op individuele instellingen, ook macroprudentiële instrumenten opgenomen, zoals de contra-cyclische buffer (*countercyclical capital buffer*), die de autoriteiten moeten kunnen aanwenden om de financiële stabiliteit te waarborgen. Het verlangen om het micro- en het macroprudentiële toezicht beter op elkaar af te stemmen, was dan ook één van de belangrijkste drijfveren om de organisatie van het toezicht te hervormen, zowel op Belgisch als op Europees niveau.

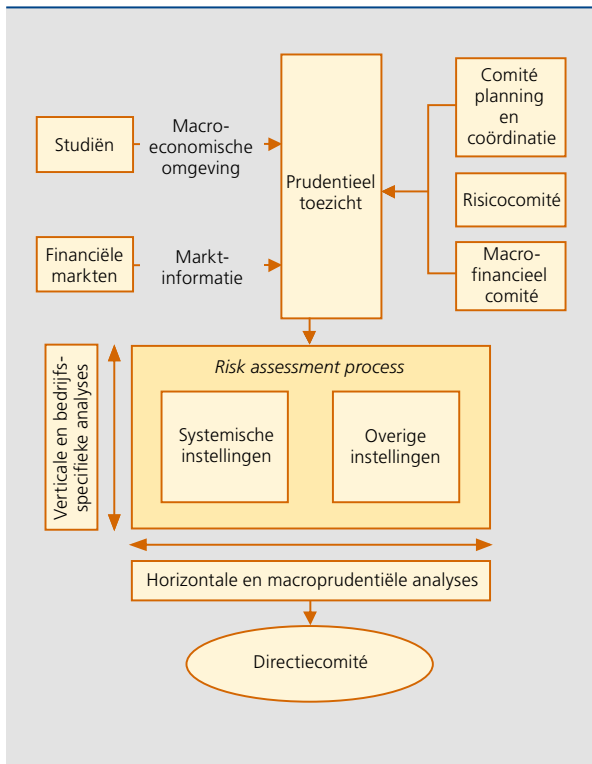
De financiële crisis heeft aanleiding gegeven tot een enorme toevloed aan nieuwe regelgevende initiatieven (die uitgebreid worden toegelicht in hoofdstuk 2.2), die op alle onderdelen van het prudentiële toezicht fundamenteel hebben ingewerkt. Vooral internationale fora moedigden sterk maatregelen aan die tot een intensiever, efficiënter en meer betrouwbaar prudentieel toezicht leiden. Een goed voorbeeld daarvan is het rapport van het Comité voor de Financiële Stabiliteit (*Financial Stability Board – FSB*) van november 2010 over de intensiteit en doeltreffendheid van het toezicht op systeemrelevante financiële instellingen (SFI's)⁽¹⁾. In oktober 2011 heeft de FSB een opvolgingsverslag gepubliceerd met bijkomende aanbevelingen inzake het toezicht op SFI's⁽²⁾.

De Bank heeft zich op die aanbevelingen gebaseerd om de organisatie van het prudentiële toezicht aan te passen. Naast de organisatorische aanpassingen ten gevolge van de overgang naar het 'twin peaks'-toezichtmodel, heeft ze gezorgd voor continuïteit in de uitoefening van het toezicht en de door haar gehanteerde jurisprudentie. De medewerkers van de voormalige Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen (CBFA) die in de Bank werden geïntegreerd, stonden hiervoor garant. Het zogenaamde 'vier-ogen'-principe lag ten grondslag aan de organisatie van het prudentiële toezicht in de Bank. Dit model steunt op de combinatie van een verticale en een horizontale benadering. De verticale analyses worden uitgevoerd door de operationele toezichtteams, die de onderneming als geheel beoordelen en het toezicht op basis van een risicoanalyse en een controleplan per instelling coördineren. Daarnaast zijn de horizontale analyses, van de gehele sector en van elke risicosoort afzonderlijk, gericht op het identificeren van risico's en kwetsbaarheden vanuit een transversaal standpunt. Op die wijze dragen deze analyses bij tot de beoordeling van het risicoprofiel van elke individuele instelling, omdat ze het mogelijk maken de complexiteit van het financiële bedrijf beter te

(1) *Intensity and Effectiveness of Systemically Important Financial Institution (SIFI) Supervision.*

(2) Zie de website www.financialstabilityboard.com.

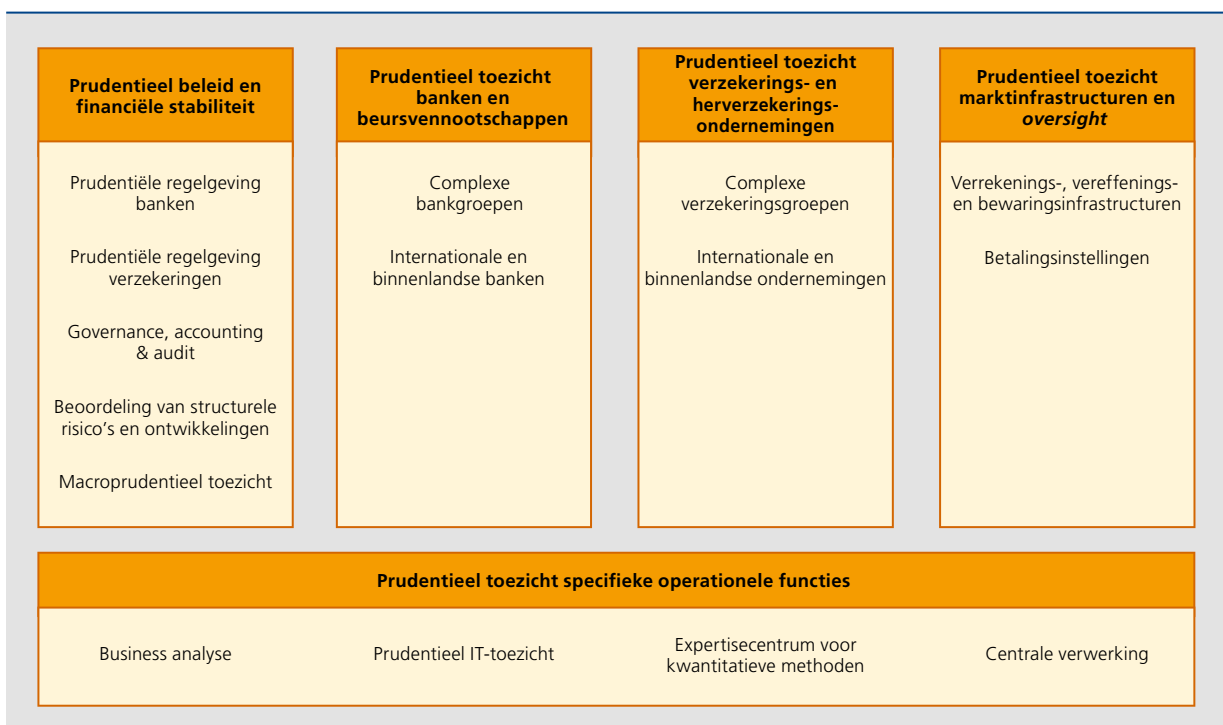

vatten. Dit geïntegreerde risicobeoordelingsproces wordt bovendien ondersteund door de andere entiteiten van de Bank die ten behoeve van het prudentiële toezicht hun expertise inzake macro-economische analyse of kennis van de financiële markten ter beschikking stellen.

De dienst Prudentieel beleid en financiële stabiliteit stipfelt het toezichtbeleid uit, brengt de kwetsbaarheden, waaronder de systeemkritische, in kaart en verricht horizontale analyses van de sector en van de verschillende risicosoorten en hun onderlinge interacties. Deze dienst is verantwoordelijk voor de horizontale dimensie van het toezicht.

Het operationele toezicht wordt uitgeoefend door de drie autonome diensten die belast zijn met het toezicht op respectievelijk de banken en beursvennootschappen, de verzekerings- en herverzekeringsondernemingen en de marktinfrastructuren. Die diensten zijn verantwoordelijk voor de verticale dimensie van het toezicht. Een vijfde dienst is belast met transversale operationele functies ten behoeve van de andere operationele diensten. Deze houdt met name toezicht op de IT-systemen van financiële instellingen en valideert de interne modellen die banken en verzekeringsondernemingen hanteren voor de berekening van de kapitaalvereisten.

Om het nieuwe toezichtmodel efficiënt te doen functioneren, werden binnen de Bank drie overlegfora opgericht. Het eerste is een comité voor de planning en coördinatie van het prudentiële toezicht, dat moet zorgen voor een goede operationele organisatie van het prudentiële toezicht, het tweede is een risicocomité, dat vooral de risicoanalyses aanstuurt, toeziet op de coherente toepassing van de regelgeving en de interactie organiseert tussen de micro- en macroprudentiële

dimensie van het toezicht en het derde, ten slotte, is een macrofinancieel comité, dat als opdracht heeft de interactie tussen de prudentiële en de andere macro-economische en financiële bevoegdheden van de Bank te regelen.

3.1.2 Toezichtmethodologie

De Bank heeft een reeks instrumenten ingevoerd om het risicoprofiel van elke instelling te identificeren en te preciseren hoe de kapitaalvereisten van de tweede pijler van het Bazelaamwerk worden bepaald. Deze instrumenten zullen in de komende periode worden aangewend voor de uitoefening van het banktoezicht. Na de aanpassing ervan aan de specifieke noden van de verzekeringssector en rekening houdend met het nieuwe Solvency II-raamwerk, zullen ze worden uitgebreid naar het toezicht op de verzekeringen.

De tweede pijler van de Bazel II-akkoorden, die opgenomen is in Titel XII van het reglement van de Bank van 15 november 2011 op het eigen vermogen van de kredietinstellingen en de beleggingsondernemingen, beschrijft het prudentiële toezichtproces dat moet worden gezien als een geïntegreerd instrumentarium dat zijn grondslag vindt in, enerzijds, de verplichting voor de betrokken instelling om een intern kapitaalbeoordelingsproces uit te werken, en om kapitaaldoelstellingen vast te leggen die aansluiten bij haar risicoprofiel en bij de kwaliteit van haar interne controles (*Internal Capital Adequacy Assessment Process – ICAAP*) en, anderzijds, de verplichting voor de betrokken toezichthouder om de toereikendheid en de kwaliteit van het eigen vermogen van de instellingen te beoordelen op grond van hun risicoprofiel, en om, waar nodig, in te grijpen via de diverse beschikbare prudentiële maatregelen (*Supervisory Review and Evaluation Process – SREP*).

De rol van de toezichthouder zal er dus in bestaan om, enerzijds, toe te zien op de kwaliteit van het risicobeheer en van de interne controle bij de instellingen en, anderzijds, na te gaan of het proces tot vaststelling en beoordeling van hun kapitaaltoereikendheid te allen tijde passend is. Beide prudentiële doelstellingen zijn nauw verbonden en moeten de dialoog tussen toezichthouders en instellingen bevorderen zodat snel een toereikende oplossing kan worden gevonden wanneer een tekortkoming wordt vastgesteld.

Om het ICAAP van een instelling te kunnen beoordelen, met inbegrip van de toereikendheid van haar eigen vermogen, moet de toezichthouder zich een oordeel kunnen vormen over de volgende elementen :

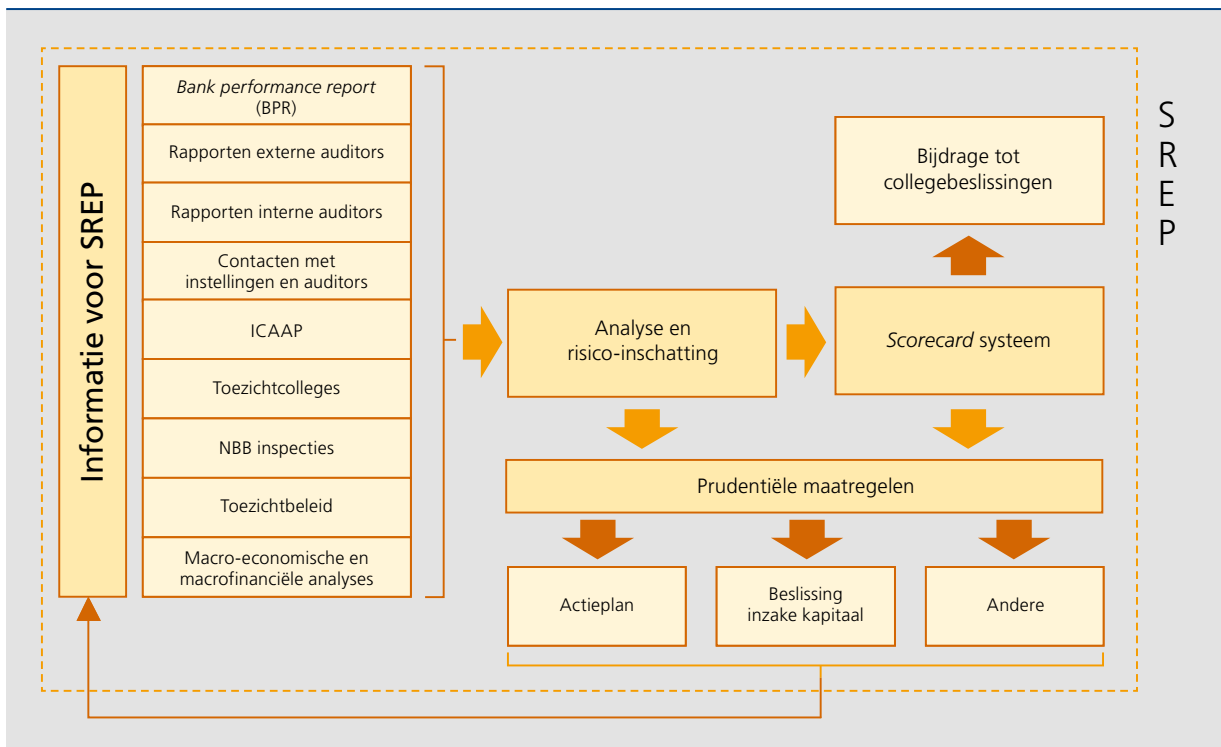
- het niveau van blootstelling van de instelling aan alle zichtbare risico's (identificatie van haar risicoprofiel);
- het passende karakter en de betrouwbaarheid van de interne controle en het ICAAP-proces van de instelling;
- de toereikendheid van het eigen vermogen van de instelling;
- de kwaliteit van het eigen vermogen van de instelling, waarbij de toezichthouder ook moet kunnen nagaan of kapitaal voor de instelling het meest aangewezen middel is om zich tegen eventuele kwetsbaarheden te beschermen.

Het SREP moet coherent worden gestructureerd voor alle instellingen, ongeacht hun profiel, strategie of beheermiddel. Het vermogen om alle relevant geachte informatie te verzamelen en te controleren alsook om de risicoanalyseprocedures te verifiëren, dat in belangrijke mate gesteund is op de bevindingen van de door de Bank *on-site* uitgevoerde inspecties, vormt de sleutel voor het behoud van de kwaliteit en van de coherentie van de prudentiële beoordeling. Dit vereist een doeltreffend risicoanalysesysteem dat kan fungeren als prudentieel instrument om de aanwending van de prudentiële middelen te organiseren, zoals de planning en de bepaling van de prioriteiten, en om de risicobeoordelingen uit te voeren, te formaliseren en te beheren. Het levert de structuur en de opeenvolgende stappen van het proces om het risicoprofiel van de instellingen te bepalen. Het prudentiële beoordelingsproces, SREP, bestaat uit vier etappes :

- verzameling van relevante informatie;
- analyse en inschatting van het risicoprofiel;
- samenvatting van de analyses en uiteindelijke bepaling van het risicoprofiel (*scorecard system*);
- vastlegging van de prudentiële maatregelen.

De ontwikkeling van het reglementaire prudentiële kader en de implementatie van de Bazel II-akkoorden, en in het bijzonder de tweede pijler daarvan, vormden een goede gelegenheid voor de herziening en modernisering van het instrument voor risicoanalyse.

Hoewel de belangrijkste doelstellingen van het vorige instrument voor risicoanalyse, namelijk de bepaling van het risicoprofiel van een instelling, de vaststelling van de prioriteiten op prudentieel vlak en de uitstippeling van het controleplan, ongewijzigd zijn gebleven, werd bijzondere nadruk gelegd op de integratie en de formalisering van de analyse- en controlewerkzaamheden. Zodoende vormt het nieuwe instrument, de zogenaamde *scorecarding*, de basis voor een gestructureerde dialoog met zowel de betrokken instellingen als hun erkende commissarissen en de andere bevoegde toezichthouders, met name in het kader van de colleges van toezichthouders.

In het nieuwe instrument voor risicoanalyse worden de prudentiële prioriteiten vastgesteld aan de hand van de volgende drie elementen: het belang van de instelling en van haar activiteiten voor het Belgische financiële stelsel, de kwaliteit van het aandeelhouderschap van de instelling en haar risicoprofiel. Aan elk van deze elementen wordt een score toegekend, respectievelijk de impactscore, de score 'aandeelhoudersondersteuning' en de risicoscore. De risicoscore van een instelling wordt bepaald uitgaande van vier basisblokken: de algemene toestand van de instelling zoals haar deugdelijk bestuur en haar financiële positie; de transversale controle- en ondersteunende functies zoals interne audit-, *compliance*- en risicobeheerfunctie; de risico's eigen aan de activiteiten van de instelling en het interne beoordelingsproces van de instelling inzake haar kapitaalbehoeften (ICAAP).

De eerste fase van de uitvoering had betrekking op de kredietinstellingen en de beleggingsondernemingen, en werd afgesloten met de ingebruikname van de toepassing in juni 2009. De *scorecarding* wordt vanaf 2012 uitgebreid voor toepassing op de verzekeringsondernemingen.

De *scorecarding* is zodanig ontworpen dat ook kan worden voldaan aan de voorschriften van de Europese Bankautoriteit (*European Banking Authority* – EBA) voor de gezamenlijke analyse van de risico's van grensoverschrijdende instellingen, zoals bepaald in artikel 129 (3) van de Europese Richtlijn 2006/48/EG betreffende de toegang tot en de uitoefening van de

werkzaamheden van kredietinstellingen. Op basis van dit artikel en van de voorschriften van de EBA heeft de Bank haar beleid en methodologie ontwikkeld voor de beoordeling van de solvabiliteit van de kredietinstellingen. In dit verband bepaalt de Europese richtlijn dat de betrokken toezichthouders gezamenlijk beslissen over de toereikendheid van de solvabiliteit van de grensoverschrijdende kredietinstellingen, zowel op het geconsolideerde niveau van de moederonderneming als op het niveau van de afzonderlijke entiteiten binnen de groep. Bij deze beoordeling moet rekening worden gehouden met het resultaat van de risicoanalyse dat voortvloeit uit de *scorecarding* en met het passende karakter van het beleid en van het interne proces van de instelling voor de beoordeling van de toereikendheid van het eigen vermogen, ICAAP. In dit verband heeft de Bank aan verschillende instellingen te kennen gegeven dat zij eigen vermogen dienen aan te houden voor een hoger bedrag dan het minimum dat vereist is op grond van de eerste pijler. Dergelijke beslissingen werden tot nu toe geformuleerd in de vorm van een zogenaamde eigenvermogensratio *sensu stricto* of Tier 1.

Om de minimumkapitaalvereiste van een kredietinstelling te bepalen, met name in het kader van artikel 129 (3), beoordeelt de Bank de volgende drie elementen. Vooreerst wordt het ICAAP-proces van de kredietinstellingen beoordeeld. Overeenkomstig de bepalingen van het eigenvermogensreglement van de kredietinstellingen en de beleggingsondernemingen wordt van elke kredietinstelling verwacht dat zij een volledige analyse

uitvoert van haar risico's, die risico's voorzichtig genoeg kwantificeert en een beleid uitstippelt met betrekking tot de toereikendheid van haar kapitaal. De Bank beoordeelt het passende karakter van dit beleid en van de risicokwantificering. Wanneer er voor de risicometing gebruik wordt gemaakt van economisch-kapitaalmodellen, gaat bijzondere aandacht uit naar de diversificatie-effecten die door de instelling in aanmerking worden genomen of naar het feit dat het kapitaalbedrag dat voor de dekking van de kredietrisico's, marktrisico's en operationele risico's wordt angewend, zoals gemeten door de instelling, niet kleiner is dan de minimumeigenvermogensvereiste voor die risico's. Wat de berekening betreft van het interne kapitaal dat gebruikt wordt in het kader van het ICAAP-proces, verwacht de Bank van de instellingen dat zij enkel de bestaande kapitaalbestanddelen in aanmerking nemen die de verliezen kunnen dragen, ervan uitgaande dat de instelling haar bedrijf zal voortzetten (*going concern*). Het tweede element dat wordt beoordeeld zijn de resultaten van de stresstests die door de kredietinstellingen zijn uitgevoerd. Eén van de doelstellingen van de stresstests bestaat erin na te gaan of de instelling in staat is om de door de Bank opgelegde minimale solvabiliteitsvereisten na te leven en haar belangrijkste activiteiten voort te zetten in periodes van recessie. De resultaten van de stresstestoefeningen die door de EBA werden uitgevoerd, dienen als referentiebasis voor de instellingen die eraan deelnemen. Ten slotte worden de resultaten van de beoordeling van de risico's die verbonden zijn aan de activiteiten van de kredietinstellingen onderzocht. In het kader van de *scorecarding* kwantificeert en beoordeelt de Bank alle risico's waaraan de instelling is blootgesteld. Bij de kwantificering van de kredietrisico's, marktrisico's en operationele risico's wordt voornamelijk uitgegaan van de minimumeigenvermogensvereisten volgens de eerste pijler. De Bank houdt ook rekening met een aanvullend kapitaalbedrag om de risico's op te vangen die niet – of niet correct – worden gedekt door de minimumeigenvermogensvereisten en in het bijzonder het concentratierisico, het aan de niet-handelsactiviteiten verbonden algemene renterisico en het strategische risico (*business risk*) van de instelling. Bij haar beoordeling houdt de Bank ook rekening met de kwaliteit van het beheer, de rentabiliteit en de mogelijke steun van de aandeelhouders van de betrokken instelling.

3.1.3 Opvolging van de binnenlandse systeemrelevante instellingen

Een van de lessen die werd getrokken uit de in 2007-2008 uitgebroken financiële crisis, was dat de toezichthouders niet over de juiste instrumenten beschikten om de

solvabiliteitsproblemen van grote financiële instellingen aan te pakken. Hierdoor zagen heel wat regeringen zich genoodzaakt in te grijpen om grote noodlijdende instellingen te redden, omdat ze een ineenstorting van het financiële stelsel wilden voorkomen.

De crisis heeft aldus het probleem van de SFI's onder de aandacht gebracht. Dat zijn instellingen waarvan het faillissement een grote weerslag zou kunnen hebben op het financiële stelsel. Financiële instellingen die op wereldschaal niet systeemrelevant zijn, kunnen dat echter wél zijn op regionaal, bijvoorbeeld Europees of Amerikaans, of nationaal vlak. Het faillissement van die instellingen zou grote kosten teweegbrengen voor zowel regionale als nationale financiële stelsels, wat de overheid ertoe zou kunnen nopen in te grijpen om het faillissement te vermijden, met het *moral hazard*-risico als resultaat. Bijgevolg proberen veel regionale en nationale autoriteiten te bepalen welke financiële instellingen lokaal systeemrelevant zijn, met behulp van methodologieën die vergelijkbaar zijn met de op wereldschaal uitgewerkte methodes.

In België heeft de Bank een methodologie ontworpen die, overeenkomstig het internationale kader, gebruik maakt van indicatoren inzake grootte, vervangbaarheid en verwevenheid, maar dan met het binnenlandse financiële stelsel als referentiepunt voor die metingen. De vervangbaarheidsindicatoren weerspiegelen de markt-aandelen van de activiteiten in verschillende sectoren van het Belgische financiële stelsel, terwijl de verwevenheidsindicatoren worden gehanteerd om te beoordelen in welke mate financiële instellingen significante verplichtingen hebben tegenover hun tegenpartijen op het Belgische grondgebied. Omdat het daarnaast moeilijk is de systeemrelevantie te meten en bepaalde gegevens ontoereikend zijn, bepaalt de methodologie om binnenlandse systeemrelevante financiële instellingen te identificeren dat die kwantitatieve indicatoren moeten worden aangevuld met een kwalitatieve beoordeling door de toezichthouder.

Krachtens de organieke wet van de Bank moet deze laatste bepalen welke financiële instellingen op binnenlands vlak systeemrelevant zijn en moet zij die instellingen daarvan op de hoogte brengen. Deze moeten de Bank dan alle geplande strategische beslissingen meedelen en als deze van oordeel is dat de financiële instelling een onaangepast risicoprofiel heeft of wanneer de strategische beslissing een negatieve weerslag kan hebben op de stabiliteit van het financiële stelsel, kan zij aan de betrokken instelling specifieke maatregelen opleggen. In sectie 2.1.2 worden de overige bevoegdheden van de Bank ten aanzien van deze binnenlandse SFI's besproken.

De FSB beveelt aan dat mondiaal systeemrelevante financiële instellingen ook een aantal maatregelen opgelegd krijgen die hen veerkrachtiger moeten maken en die bijgevolg de kans op zware problemen of een faillissement verkleinen. Deze maatregelen omvatten onder meer een versterkt toezicht, de verplichting om het vermogen tot het opvangen van verliezen te vergroten, het opstellen van herstelplannen, waarin instellingen mogelijke antwoorden formuleren en evalueren voor een aantal ernstige scenario's inzake solvabiliteits- of liquiditeitsschokken, en door de overheid opgestelde resolutieplannen met opties om de financiële instelling indien nodig op een behoorlijke manier te kunnen ontbinden, waarbij het aangewende overheidsgeld minimaal blijft en de weerslag op het financiële stelsel zo beperkt mogelijk wordt gehouden.

Het opstellen van herstel- en resolutieplannen wordt op internationaal vlak gecoördineerd. Momenteel werken de autoriteiten in verscheidene G20-landen, in het kader van de FSB, samen met hun voornaamste grensoverschrijdende kredietinstellingen herstelplannen uit. Ook de conclusies van de Europese Raad van 10 mei 2010 inzake crisispreventie, -beheer en -oplossing roepen op tot een Europese coördinatie voor de herstel- en resolutieplannen.

In België overlegt de Bank met de binnenlandse SFI's om hen te begeleiden bij de uitwerking van hun eigen herstelplan en heeft ze daartoe een proefproject opgezet met richtlijnen die nader aangeven hoe een dergelijk plan moet worden opgesteld. Het herstelplan strekt ertoe de maatregelen vast te stellen die een kredietinstelling kan nemen om het hoofd te bieden aan een belangrijke solvabiliteits- of liquiditeitsschok. Dat door de kredietinstelling zelf opgestelde plan moet de maatregelen bestuderen die de kredietinstelling kan treffen in een reeks extreme scenario's en die haar in staat zouden stellen om haar situatie recht te zetten. Dat plan, dat ervan uitgaat dat de overheid niet ingrijpt, moet ultieme maatregelen bevatten, zoals de afstand van activa of van belangrijke activiteiten. Daarnaast werden de Belgische overheden uitgenodigd om de vergaderingen bij te wonen van de *Crisis Management Group* van de instellingen waarvoor de Bank host-toezichthouder is. Op die vergaderingen werden bepaalde elementen van die plannen voorgesteld. Het resolutieplan van zijn kant, beoordeelt de mogelijkheden waarover de autoriteiten beschikken – en ook de belemmeringen voor de uitvoering ervan – om een bancaire crisis te kunnen beheren voor het geval dat het herstelplan niet in staat zou blijken de gezondheid van een kredietinstelling te herstellen. De in het resolutieplan overwogen opties zijn gericht op een ordelijke afwikkeling van een crisis. De werkzaamheden aan de resolutieplannen werden uitgesteld in afwachting van de Europese ontwikkelingen met betrekking tot het kader van de

crisisbeheersing, die een grote invloed zullen hebben op de maatregelen die de overheden kunnen nemen om een bankcrisis te beheersen.

3.1.4 Specifieke operationele functies inzake prudentieel toezicht

In het kader van de reorganisatie van het prudentiële toezicht werd een aantal transversale functies in een nieuwe dienst in de Bank samengebracht, namelijk het prudentiële IT-toezicht, de analyse van de kwantitatieve methodes, de centralisatie van de verwerking van bepaalde vergunningen en van *fit and proper* en de *business* analyse functie.

Het prudentiële IT-toezicht heeft tot doel een transversale analyse te verrichten van de IT risico's die de financiële instellingen lopen. Die controle wordt hoofdzakelijk uitgevoerd via inspecties ter plaatse, om het beheer, de continuïteit, de beveiliging, de controlevoorwaarden en, in voorkomend geval, de uitbesteding van de IT-systemen te beoordelen. De gehanteerde referentiekaders berusten onder andere op internationaal aanvaarde standaarden, zoals de ISO-normen. Als gevolg van de integratie van het prudentiële toezicht in de Bank worden die expertise en middelen ook ter beschikking gesteld voor het *oversight* van de Bank, dat belast is met het toezicht op de betalings- en effectenvereffeningsinfrastructuren. In het kader van de colleges van toezichthouders van de grote internationale groepen waarvoor de Bank home-toezichthouder is, werden in 2011 voor het eerst ook op informatietechnologie gerichte vergaderingen belegd met de IT-toezichtspecialisten van de belangrijkste buitenlandse host-toezichthouders.

Daarnaast vervult de Bank sinds begin 2011 een actieve en vooraanstaande rol binnen de werkgroep van de Europese Centrale Bank (ECB) betreffende de beveiliging van onlinebetalingen, die rapporteert aan het *SecurePay* Forum van de ECB. Die werkgroep legde zich vooral toe op de ontwikkeling van *sound practices* voor de beveiliging van banktransacties via het internet ten behoeve van de toezichthouders van het eurogebied en op de analyse van de diverse, met dergelijke transacties samenhangende bedreigingen.

Net als de vorige jaren ging in 2011 bijzondere aandacht naar het toezicht op de continuïteit en betrouwbaarheid van de IT-dienstverlening en de beveiliging van de interne IT-platformen van de bank- en verzekeringsgroepen waar diepgaande reorganisaties plaatsvonden. Na een periode van twee jaar zonder enige fraude in België, vestigde een opflakking van de *e-banking* fraudes in 2011 opnieuw

de aandacht op het toezicht op de beveiliging van de *e-banking*diensten van de Belgische financiële instellingen. In dit kader werkt de Bank nauw samen met de Belgische federatie van de financiële sector (Febelfin) en de Computer Crime Unit van de federale politie om de fraudes tegen te gaan of aan banden te leggen. Algemeen kan worden gesteld dat de Belgische *e-banking*diensten, net als de voorgaande jaren, op internationaal vlak zeer hoog scoren qua beveiliging. Gelet op de inventiviteit van de criminelen om steeds nieuwe fraudetechnieken te ontwikkelen en aan te wenden, blijft waakzaamheid aan de orde.

De analyse van de kwantitatieve methodes is erop gericht grondig de modellen voor risicobeoordeling en -meting te onderzoeken die worden gebruikt in de verschillende sectoren (verzekeringen en banken, alsook marktinfrastructuren) en voor alle risicotypes (risico's leven en niet-leven, marktrisico, kredietrisico, operationeel risico, enz.). Daartoe beoordeelt de Bank de passendheid van de kwantitatieve aspecten van het risicobeheer, hoofdzakelijk via controles ter plaatse, waarbij in deze technieken gespecialiseerde auditors samenwerken met algemene auditors, die de meer kwalitatieve aspecten beoordelen. Hoewel die controles ter plaatse inzake kwantitatieve methodes opgenomen zijn in de klassieke auditopdrachten, spitsen ze zich toe op validaties van de interne modellen die door de instellingen onder toezicht kunnen worden gebruikt om het niveau van hun reglementaire eigenvermogensvereisten te bepalen. De nieuwe wetgeving met betrekking tot het toezicht op de kredietinstellingen en de verzekeringsondernemingen voorziet immers in toenemende mogelijkheden om door de toezichthouder erkende interne modellen te gebruiken, in plaats van de meer forfaitaire standaardmethodes.

In 2011 werd, voor wat de verzekeringssector betreft, voorrang gegeven aan de voorbereiding van de inwerkingtreding van de Solvency II-regeling, die het eveneens mogelijk zal maken interne modellen te gebruiken om het niveau van de reglementaire eigenvermogensvereisten van verzekeringsondernemingen te bepalen. Daartoe heeft de Bank haar knowhow en haar methodologie voor de controle van die modellen verder ontwikkeld, onder meer via een algemeen overzicht van de modellen voor de risico's niet-leven (inclusief natuurrampen), een horizontale analyse van de techniek van de *replicating portfolios* en een grondiger onderzoek naar de *economic scenario generators*. Er werden opdrachten uitgevoerd met betrekking tot de *pre-application* van de interne modellen in het kader van Solvency II, alsook ter uitvoering van de bepalingen die vrijstelling verlenen voor een bijkomende provisie voor het renterisico op

levensverzekeringen met gewaarborgde rente en op verichtingen inzake arbeidsongevallen.

Er wordt bijzondere aandacht besteed aan het *level playing field* in Europa met behulp van de informatie die werd verkregen door deel te nemen aan een informele werkgroep van kwantitatieve experts binnen de Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen (*European Insurance and Occupational Pensions Authority – EIOPA*) en door verscheidene opdrachten uit te voeren in samenwerking met andere Europese toezichthouders.

Voor de banksector werd in 2011 een groot aantal dossiers met betrekking tot interne modellen voor kredietrisico (*internal ratings-based – IRB*) ingediend. Het gaat om nieuwe modellen, de opvolging van in het verleden opgelegde bepalingen en voorwaarden of de uitbreiding naar een Belgische dochteronderneming van op groepsniveau gehanteerde modellen.

Verscheidene opdrachten hadden ook betrekking op de marktactiviteiten, onder meer als gevolg van de nieuwe richtlijn (*Capital Requirements Directive – CRD III*), die de verplichting oplegde om tegen eind 2011 nieuwe modellen te ontwikkelen voor andere risicotypes (*stressed VaR*, *incremental risk charge* en *comprehensive risk method*). De Bank heeft zich bovendien voorbereid op de invoering van de regelgeving betreffende het tegenpartijrisico (*credit valuation adjustment*) die eind 2012 van kracht wordt. Ten slotte werden andere opdrachten uitgevoerd met betrekking tot het economische kapitaal en het operationele risico.

Sinds 1 april 2011 verwerkt de Bank op een gecentraliseerde en transversale wijze de operationele dossiers van institutionele aard van de ondernemingen waarvan het prudentiële toezicht aan haar werd overgedragen. Daarnaast maakt de totstandbrenging van de omgeving die vereist is voor de nieuwe procedures tussen de Belgische Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten (*Financial Services and Markets Authority – FSMA*) en de Bank, ook deel uit van die transversale operationele functies, 'centrale verwerking' genoemd. Die procedures vloeien voort uit het 'twin peaks'-model, waarin een bipolair toezichtmodel werd ingevoerd dat berust op twee toezichthouders die met specifieke taken belast zijn. Meer bepaald omvatten die transversale functies de verwerking van:

- de *fit and proper*-dossiers, die te maken hebben met de professionele betrouwbaarheid op basis van onder meer het niet-overtreden van de financieel relevante wetgeving, zoals vermeld in artikel 19 van de bankwet, en de passende ervaring van de bestuurders van de instellingen die aan het prudentiële toezicht

onderworpen zijn. Bij deze behandeling wordt onder meer gebruikgemaakt van een uitgebreide vragenlijst die de ondernemingen voor hun kandidaat moeten indienen. Er werd gestart met een analyse van de gevolgde procedure, met als doel de verschillende stadia ervan te verbeteren;

- de dossiers voor de kennisgeving van de uitoefening van activiteiten in vrije dienstverlening door aan het prudentiële toezicht onderworpen instellingen uit de Europese Economische Ruimte (EER) en in bepaalde gevallen niet-EER-instellingen;
- de dossiers van de erkende commissarissen en actuarissen;
- de relaties, zoals vragen om advies, communicatie of informatie tussen de FSMA en de Bank in het kader van dossiers van instellingen die aan het prudentiële toezicht onderworpen zijn.

Bovendien is die centrale verwerkingsstructuur *system owner* en informaticacorrespondent voor de informatica-toepassingen van het prudentiële toezicht, waarvoor in 2011 de nadruk lag op het waarborgen van de continuïteit na de overdracht aan de Bank. Die structuur is tot slot het eerste contactpunt, of oriëntatiepunt, van elke aan het toezicht onderworpen instelling die een vergunning aanvraagt.

De *business analyse*, ten slotte, heeft tot doel de processen binnen de verschillende diensten van het prudentiële toezicht door te lichten en desgevallend te verbeteren, door een brug te slaan naar het departement Informatica van de Bank. De focus van die analyses lag in 2011 vooral bij het in kaart brengen van de verschillende informatiestromen, het optimaliseren van het *fit and proper*-proces en het opstellen van gebruikersvereisten voor de vernieuwing van de rapporteringsinstrumenten.

3.1.5 Depositogarantiestelsel en bijdrage voor de financiële stabiliteit

Het koninklijk besluit van 14 november 2008, gewijzigd bij de programmawet van 23 december 2009, heeft een mechanisme ingevoerd van heffingen ten laste van de financiële instellingen in het kader van het depositogarantiestelsel. Het koninklijk besluit van 14 november 2008 stelde, enerzijds, de tegemoetkoming op € 100 000 per deposant en richtte, anderzijds, het Bijzonder Beschermingsfonds voor deposito's en levensverzekeringen op dat wordt gefinancierd met jaarlijkse bijdragen ten belope van 0,31 % van het bedrag van de deposito's die in aanmerking komen voor terugbetaling. Via het artikel 169 van de programmawet van 2009 werd

de jaarlijks in het Bijzonder Beschermingsfonds te storten bijdrage op 0,15 % gebracht.

De sector heeft dat mechanisme betwist en heeft geprobeerd een alternatief voorstel uit te werken. Daarnaast werd bij het Grondwettelijk Hof een beroep tot vernietiging ingesteld, dat zowel betrekking had op de jaarlijkse bijdrage als op het eenmalige toegangsrecht. Met betrekking tot de jaarlijkse bijdrage argumenteerde de eiser dat de heffing op de banken uitsluitend werd berekend op basis van deposito's die worden gedekt door de beschermingsregeling en dat hij derhalve buitensporig zou worden getroffen in vergelijking met de financiële instellingen die zich volledig of grotendeels op een andere manier financieren. Naast die schending, volgens zijn opvatting, van de artikelen 10 en 11 van de Grondwet betreffende het principe van gelijkheid en niet-discriminatie, riep de eiser ook een schending in van de artikelen 170 en 172 van de Grondwet, op grond waarvan de Koning niet gemachtigd is een essentieel element van een belasting vast te stellen. Hoewel het Grondwettelijk Hof heeft geoordeeld dat de bijdrage en het toegangsrecht geen belastingen waren maar retributies waarop artikel 172 van de Grondwet niet van toepassing is, heeft het niettemin beslist dat de wetgever het beginsel van gelijkheid en niet-discriminatie dient na te leven. Het Hof heeft in het bijzonder geoordeeld dat rekening moest worden gehouden met het risico dat de overheid effectief dient in te grijpen en dat de deposito's bij een kredietinstelling geen graadmeter voor dat risico vormen en heeft bijgevolg de bepalingen met betrekking tot de jaarlijkse heffing vernietigd. De uitwerkingen van de vernietigde bepaling werden evenwel gehandhaafd tot 31 december 2011 om de wetgever de gelegenheid te geven de bestreden bepaling te wijzigen.

In dat kader hebben de Bank en, vóór haar, het Comité voor Systeemrisico's en Systeemrelevante Financiële Instellingen (CSRSFI) verschillende verzoeken van de Minister van financiën aangaande dit dossier ingewilligd. In een eerste fase heeft het CSRSFI het alternatieve voorstel van de sector bestudeerd. Dat voorstel berustte op een geheel van vaste bijdragen onderverdeeld in drie bestanddelen, namelijk een bijdrage in het kader van het depositogarantiestelsel, een bijdrage voor financiële stabiliteit en een heffing op de financiële activiteiten. De sector stelde voor om de heffingen in het kader van de depositogarantie net als de bijdragen voor financiële stabiliteit te wegen op basis van risicofactoren.

Het CSRSFI gaf de voorkeur aan een tweeledige heffing. Het eerste deel steunt op het depositogarantiestelsel waarvan de bijdragen zouden worden gewogen aan de hand van het risico. Daartoe heeft het CSRSFI zich

uitgesproken ten voordele van een stelsel dat vergelijkbaar is met het systeem dat de Europese Commissie (EC) heeft voorgesteld in het kader van haar voorstel van richtlijn, teneinde het Belgische stelsel nu reeds af te stemmen op de Europese ontwikkelingen. Om rekening te houden met de risico's verbonden aan de financieringsstructuur van de kredietinstellingen en meer bepaald met hun potentiële afhankelijkheid van *wholesale* financieringsmarkten, drong het CSRSFI bovendien aan op de invoering van een bijdrage voor de financiële stabiliteit die op deze *wholesale* financieringen gebaseerd zou zijn en die een resolutiefonds zou moeten stijven.

De Minister van financiën heeft de Bank derhalve verzocht hem een voorstel van wettelijke en reglementaire teksten te verschaffen waarmee tegemoet kan worden gekomen aan de bezwaren van het Grondwettelijk Hof en waarbij een stelsel met twee pijlers wordt ingevoerd dat gelijkwaardige bedragen oplevert als de heffingen in 2011. De ontwerpteksten werden in september 2011 aan de Minister van financiën bezorgd en omvatten drie delen. Het eerste is een voorontwerp van wet tot invoering van een bijdrage voor de financiële stabiliteit en wijziging van de berekening van de bijdrage van de Belgische kredietinstellingen aan het depositogarantiestelsel door er een weging voor het risico aan toe te voegen. De tweede tekst is een voorontwerp van koninklijk besluit waarin de technische criteria worden ontwikkeld die de berekening van de bijdrage aan het depositogarantiestelsel mogelijk maken. De derde tekst, ten slotte, is een voorontwerp van koninklijk besluit betreffende de organisatie van het resolutiefonds dat zal worden belast met het innen van de bijdragen voor de financiële stabiliteit. Deze teksten hebben als basis gediend voor de wet van 28 december 2011 tot wijziging van het koninklijk besluit van 14 november 2008, die een resolutiefonds opricht dat wordt gefinancierd via een heffing voor de financiële stabiliteit die gelijk is aan 3,5 basispunten van de *wholesale* financiering die berekend wordt als het totaal van de passiva verminderd met de gegarandeerde deposito's en het eigen vermogen. Deze nieuwe heffing is verschuldigd door alle kredietinstellingen naar Belgisch recht waarvoor ze eveneens een risicogebaseerd systeem instelt voor de berekening van de bijdrage aan het depositogarantiestelsel⁽¹⁾. Dit in tegenstelling tot de beursvennootschappen en de bijkantoren van niet-EU-banken die een niet-*wholesale* gebaseerde bijdrage zullen moeten leveren aan het depositogarantiestelsel.

(1) Zie de website van het Bijzonder Beschermingsfonds (www.bijzonderbeschermingsfonds.be) voor een overzicht van de deposito's die onder het garantiestelsel vallen.

3.2 Prudentieel toezicht op de banken

Het toezicht op de banken stond in 2011 grotendeels in het teken van de financiële crisis, die alle instellingen in meer of mindere mate heeft getroffen. De bewaking van de liquiditeit en de solvabiliteit werd sterk opgedreven door naast de periodieke reglementaire rapportering ook ad-hocrapportering op te vragen, waarvan de inhoud, omvang en frequentie worden bepaald in functie van de onderkende of vermoede risico's. Zo moeten de systeemrelevante banken de Bank nu dagelijks inlichten over hun liquiditeitspositie (zie ook sectie 3.2.2). Andere rapportering betreft de blootstelling aan specifieke activaklassen zoals overheidsleningen of gestructureerde kredieten.

Tijdens het verslagjaar werd ook werk gemaakt van de toepassing van de nieuwe prudentiële regels met betrekking tot het beloningsbeleid. De bestaande praktijken van de banken werden tegen het licht van de nieuwe regels gehouden en meerdere banken dienden hun beleid betekenisvol bij te sturen.

Door de toepassing van de nieuwe SREP-methodologie, zoals beschreven in sectie 3.1.2, zal de toezichthouder een krachtig instrument in handen hebben om de risico's waaraan de banken zijn onderworpen, in kaart te brengen en te beoordelen en waar nodig met bijkomend kapitaal te laten afdekken. Deze minstens jaarlijkse risicobeoordeling en kapitaalbeslissing zal als basis dienen voor een permanente prudentiële dialoog met de banken om uiteindelijk tot een betere beheersing van de risico's te komen.

3.2.1 Acties ten aanzien van Dexia

Geconfronteerd met de toenemende moeilijkheid om in de markt adequate financiering aan te trekken voor zijn activiteiten, maakte Dexia op 10 oktober 2011 de beslissing bekend om een globaal herstructureringsplan door te voeren, waarin de verkoop van het merendeel van zijn operationele dochters centraal stond, alsook de verkrijging van een nieuwe staatsgarantie op zijn financiering.

Door de aanslepende financiële crisis die sedert 2008 achtereenvolgens de banken en de overheden in hun financiering treft, is op het vlak van liquiditeit op de financiële markten een geheel nieuwe situatie ontstaan die het bedrijfsmodel van Dexia zwaar op de proef stelde. Dit model ging uit van de veronderstelling dat zijn hoge kredietbeoordeling de groep blijvend toegang zou verlenen, zonder pand te moeten verstrekken, tot de toen heel liquide interbankenmarkt, wat op zijn beurt de mogelijkheid bood om langetermijnkredieten te verstrekken

aan vooral overheden, maar ook aan bedrijven en particulieren en tevens nog te beleggen in een belangrijke obligatieportefeuille. Een fundamentele herziening van de strategische keuze voor dergelijk bedrijfsmodel kan bijgevolg niet binnen een kort tijdsbestek worden afgehandeld. Daarnaast kwam een ander deel van de financiering van de retailbank in de groep, Dexia Bank België, die intragroepkrediet verstrekte aan entiteiten die geen toegang hadden tot de depositomarkt.

Omdat Dexia in het najaar van 2008 een beroep had moeten doen op staatssteun om een nijpend liquiditeitsprobleem op te lossen, werd de groep een herstructureringsplan door de EC opgelegd voor een drastische inkrimping van zijn balans en vermindering van zijn kortermijnfinanciering. De EC keurde dit plan goed op 26 februari 2010 en in 2011 ging Dexia door met de uitvoering van dit plan, zij het dat de immer aanhoudende crisis en de afwezigheid van investeerders de uitvoering van bepaalde onderdelen vertraagden (verkoop van obligatieportefeuille) of nagenoeg onmogelijk maakten (verkoop van bepaalde entiteiten).

Als consoliderend toezichthouder van Dexia hield de Bank vanaf 1 april 2011, samen met de collega-toezichthouders die deel uitmaken van het kerntoezichtcollege, namelijk de Franse en de Luxemburgse toezichthouders, en van het uitgebreide college, dat alle Europese en niet-Europese toezichthouders van dochters of bijkantoren van Dexia bevat, nauwgezet toezicht op de noodzakelijke verbetering van het risicoprofiel van Dexia, in samenhang met de herstructurering van de groep. In dit verband voerden de toezichthouders een globale risicobeoordeling uit met daaruit voortvloeiend een kapitaalbeslissing voor de financiële holding Dexia nv en voor de entiteiten die er deel van uitmaken. De risicoanalyse toonde aan dat het liquiditeitsrisico, de financiële positie van de referentie-aandeelhouders, het marktrisico, evenals het herziene bedrijfsplan in het licht van de financiële crisis de grootste risico's vormden voor de groep. Het toezichtcollege bracht Dexia formeel in kennis van deze beoordeling en kapitaalbeslissing.

De aanzwellende crisis van de overheidsschuld trof Dexia bijzonder hard als specialist van de kredietverstrekking aan de overheden. Tegelijkertijd sloten de financiële markten zich meer en meer voor de voorgenomen verkopen van activa die de financieringsbehoeften moesten drukken. Activa konden alleen nog tegen bodemprijzen en met grote verliezen worden verkocht. De dalende rentevoeten leidden bovendien tot sterk stijgende waarborgverplichtingen ten aanzien van de tegenpartijen die het renterisico van Dexia indekten (*cash collateral*). In het licht van deze elementen en om te anticiperen op een

verdere escalatie van de crisis, vroegen de toezichthouders in het tweede kwartaal van 2011 dat Dexia dringend werk zou maken van een omvattend noodplan dat, indien de omstandigheden dit zouden vereisen, mogelijke scenario's zou omvatten om de groep op te delen, de cliëntendeposito's veilig te stellen en de illiquide activa in een aparte entiteit af te zonderen.

Hoewel Dexia met de versnelde verkoop van bepaalde activa, zoals de Amerikaanse *financial products portfolio* in het begin van de zomer, alsnog uitvoering kon geven aan de voorgenomen risicoverlaging, deden een reeks van factoren de financiële markten steeds meer twifelen aan het welslagen van Dexia's herstructurering. Niet aflatende negatieve persberichten hadden het over de vertraging in de uitvoering van het herstructureringsplan van Dexia zoals goedgekeurd door de EC, de dreigende neerwaartse herziening van de kredietbeoordeling wegens onder meer de blootstelling van Dexia aan Griekenland en over de beperkte rendabiliteit van de groep, of nog, over de financiële situatie van referentie-aandeelhouder Gemeentelijke Holding. De toenemende achterdocht vertaalde zich in spectaculair dalende beurskoersen en stijgende *credit default swap*-premies, wat op zijn beurt de toegang van Dexia tot de interbancaire markt gaandeweg afsneed.

Om de verdere verslechtering van Dexia's liquiditeitspositie tegen te gaan, droeg de Bank de groep eind augustus 2011 op om op korte termijn zijn noodscenario's ten uitvoer te brengen door over te gaan tot de versnelde verkoop van de obligatieportefeuille en het opstarten van het proces voor de verkoop van een aantal belangrijke operationele entiteiten van de groep.

De beslissing van kredietbeoordelaar Moody's begin oktober 2011 om de lange- en kortetermijnratings van de groep te herzien, had opnieuw een negatieve impact op de mogelijkheid van Dexia om nog zonder pand financiering aan te trekken op de korte of middellange termijn, terwijl commerciële deposito's wegstroomden. Toen uit liquiditeitsprognoses bleek dat Dexia een beroep op de noodfinanciering van de centrale banken niet langer zou kunnen vermijden, had de groep geen andere keuze dan tot de ontmanteling van de groep over te gaan.

In het weekend van 8 en 9 oktober 2011 legde de raad van bestuur zijn globaal herstructureringsplan voor aan de Bank. Dit plan omvat een reeks strategische beslissingen waaronder de verkoop van de belangrijkste operationele entiteiten van de groep. Zo wordt Dexia Bank België en zijn dochterondernemingen – met uitzondering van Dexia Asset Management – verkocht aan de Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij (FPIM) die handelt voor rekening van de Belgische Staat. Verder voorziet

het plan in het verwerven door de residuele groep Dexia van financiële waarborgen vanwege de Belgische, Franse en Luxemburgse overheid voor een bedrag van maximaal € 90 miljard. Dexia vatte onmiddellijk besprekingen aan met internationale investeerders met belangstelling voor de verwerving van Dexia Banque Internationale à Luxembourg, waarvoor een *memorandum of understanding* (MoU) werd getekend op 20 december tussen, enerzijds, Precision Capital, een Qatarese investeringsgroep, en de Luxemburgse staat, en, anderzijds, Dexia nv. In Frankrijk werd onderhandeld met de Franse Caisse des Dépôts et Consignations en de Banque Postale met het oog op de sluiting van een overeenkomst voor de financiering van de Franse lokale besturen, wat onder meer de gedeeltelijke verkoop van Dexia Municipal Agency, een *Société de Crédit Foncier* van de groep die via de uitgifte van *covered bonds* leningen aan de lokale openbare besturen herfinanciert, zou inhouden.

Voor de andere entiteiten van de Dexia groep, namelijk Denizbank, RBC Dexia Investor Services en Dexia Asset Management, is het eveneens de bedoeling om hen op korte termijn te verkopen aan buitenlandse investeerders.

De Bank verleende haar principieel nihil obstat voor dit herstructureringsplan dat aan het einde van de verslagperiode nog door de EC moest worden goedgekeurd. Op 17 oktober 2011 besliste de EC een formele onderzoeksprocedure te starten aangaande de verkoop van Dexia Bank België aan de Belgische Staat. Ter vrijwaring van de financiële stabiliteit keurde zij deze verkoop tijdelijk, dit wil zeggen voor een periode van 6 maanden, goed.

Op 21 december keurde de EC bovendien de staatswaarborg op de herfinanciering van Dexia nv en Dexia Crédit Local voorlopig goed, hoewel het bedrag van de waarborg werd beperkt tot € 45 miljard in afwachting van een herstructurerings- of liquidatieplan van Dexia nv, dat ten laatste op 20 maart 2012 aan de EC moet worden voorgelegd. De waarborg slaat verder slechts op effecten met een looptijd van maximaal drie jaar die werden uitgegeven voor 1 juni 2012.

De Bank ziet er nu op toe dat de financiële en operationele risico's inherent aan de uitvoering van het herstructureringsplan – in het bijzonder het lichten van Dexia Bank België uit de residuele groep – worden onderkend en passend beheerd. Een transitiecomité, samengesteld uit vertegenwoordigers van de FPIM, de residuele groep Dexia en Dexia Bank België, is belast met de vrijwaring van de operationele continuïteit en een ordentelijke uitvoering van de ontrafelingswerkzaamheden tussen de residuele groep en Dexia Bank België.

3.2.2 Toezicht op de liquiditeit

De acute liquiditeitsnoden die in 2011 opnieuw opdoken bij de Dexia-groep, beklemtoonden opnieuw het primordiale belang van het liquiditeitsbeheer door de kredietinstellingen en de noodzaak van een aandachtige opvolging en omkadering ervan door de toezichthouder.

Op basis van een doorlichting van de prudentiële aanpak van het liquiditeitsrisico naar aanleiding van de financiële crisis en na internationaal overleg tussen toezichthouders besloot de Belgische prudentiële toezichthouder in 2009 het liquiditeitsbeleid verder aan te scherpen in het verlengde van eerdere initiatieven. Concreet introduceerde de toezichthouder stresstratio's om de liquiditeitspositie van financiële instellingen te observeren. Deze ratio's trachten weer te geven in welke mate de liquiditeitspositie van de betrokken instellingen bestand is tegen de impact van welbepaalde, door de toezichthouder gedefinieerde, uitzonderlijke omstandigheden. De ratio's worden berekend aan de hand van de bestaande periodieke liquiditeitsrapportering van de betrokken instellingen aan de toezichthouder. In deze rapportering dienen de instellingen hun buffer aan liquide financiële activa op de rapporteringsdatum alsook de voorziene en potentiële kasstromen voor de komende twaalf maanden op te geven. Op basis van deze standaardrapportering worden observatieratio's berekend, rekening houdend met door de toezichthouder gestelde hypothesen die identiek worden toegepast voor alle Belgische kredietinstellingen. De gehanteerde veronderstellingen zijn vergelijkbaar met de veronderstellingen van buitenlandse toezichthouders.

Daarnaast werden ook de kwalitatieve vereisten van de Belgische toezichthouder voor het beheer van liquiditeitsrisico's geactualiseerd op basis van de jongste internationale aanbevelingen ter zake. Het Bazel-Comité had in september 2008 nieuwe kwalitatieve richtlijnen voor het liquiditeitsbeheer van kredietinstellingen gepubliceerd⁽¹⁾, en concentreerde zich daarbij op de dimensies van het liquiditeitsbeheer die op de voorgrond werden geplaatst door de financiële crisis, namelijk de liquiditeitsnoodplannen van instellingen, de impact van complexe financiële instrumenten op de liquiditeitspositie, de uitwerking van stresstests voor de liquiditeitspositie van instellingen, de liquiditeitsrisico's verbonden aan buitenbalansvehikels en de andere potentiële liquiditeitsverplichtingen, de grensoverschrijdende liquiditeitsstromen en het beheer van liquiditeitsposities in verschillende valuta's, de coördinatie en communicatie tussen nationale toezichthouders en centrale banken, enz. Ten slotte werd de opvolging van

(1) *Principles for Sound Liquidity Risk Management and Supervision*, Bazel-Comité, September 2008.

de liquiditeitspositie van Belgische financiële instellingen geïntensifieerd door de frequentie van de bestaande liquiditeitsrapportering op te voeren en de rapporterings-termijnen ervan te verkorten.

De financiële crisis leidde trouwens tot een fundamentele heroriëntering van het internationale debat omtrent liquiditeitsstandaarden tussen toezichthouders. Meer bepaald namen het Bazel-Comité en het Comité van Europese Banktoezichthouders (*Committee of European Banking Supervisors – CEBS*), de voorloper van de EBA, een aantal initiatieven om het liquiditeitsbeleid van nationale toezichthouders in ruime mate te harmoniseren. Deze internationale organen publiceerden daartoe, enerzijds, de hierboven vermelde geharmoniseerde kwalitatieve richtlijnen waaraan het liquiditeitsbeheer van alle kredietinstellingen dient te voldoen en sloten, anderzijds, in december 2010 een overeenkomst om wereldwijd twee geüniformiseerde kwantitatieve liquiditeitsnormen (de zogenaamde Bazel III-normen voor liquiditeit) in te voeren om de looptijdverschillen te verkleinen tussen de bancaire activa en passiva. De eerste liquiditeitsnorm, de dekkingsgraad voor de liquiditeit (*liquidity coverage ratio – LCR*), zal de kredietinstellingen ertoe verplichten voldoende liquide activa van hoge kwaliteit aan te houden – activa die mobiliseerbaar zijn in het kader van repotransacties op de geldmarkt of bij de centrale banken – teneinde het hoofd te bieden aan een crisis die gedurende een maand de herfinancieringsmogelijkheden van deze instellingen fors zou beknotten. Die LCR is gericht op het inperken van de liquiditeitsrisico's op korte termijn en is qua methodologie analoog aan de door de Belgische toezichthouder gebruikte stresstrategie's om de liquiditeitspositie van kredietinstellingen te observeren, zij het dat andere parameters, definities en hypothesen voor het stressscenario worden gebruikt. Die ratio zal worden aangevuld met de invoering van de netstabilefinancieringsratio (*net stable funding ratio*), die moet waarborgen dat de illiquide activa en de potentiële buitenbalansverplichtingen van de bank met als stabiel beschouwde middelen worden gefinancierd. Bedoeling van de invoering van deze tweede liquiditeitsnorm is de structurele liquiditeitspositie van banken te verbeteren om te verhinderen dat illiquide activa op lange termijn buitensporig zouden worden gefinancierd met middelen op zeer korte termijn. Op Europees vlak werden reeds voorbereidselen getroffen om de door het Bazel-Comité uitgewerkte ratio's toe te passen op alle Europese kredietinstellingen. Om de kwantitatieve impact van de uitvoering van deze ratio's te analyseren, werden zogenaamde kwantitatieve impactstudies (*quantitative impact studies – QIS*) gehouden, die nader worden toegelicht in Kader 4 van sectie 2.2.2.

In het licht van die internationale ontwikkelingen en in de aanloop naar de invoering, vanaf 2015, van de LCR, besloot de Belgische toezichthouder de stresstrategie's voor de observatie van de liquiditeitspositie vanaf begin 2011 te hanteren als een bindende liquiditeitsnorm voor alle Belgische kredietinstellingen. In bepaalde gevallen kan de toezichthouder, desgevallend onder bijkomende voorwaarden zoals een verhoogde rapporteringsfrequentie of het activeren van het liquiditeitsnoodplan van de instelling, afwijkingen toestaan aan instellingen waarvan de reglementaire liquiditeitsratio's de norm zouden overschrijden. Deze mogelijkheid kan bijvoorbeeld worden aangewend voor een instelling die haar liquiditeitsbuffer zou gebruiken in extreme omstandigheden of in het licht van een specifiek bedrijfsmodel dat een structurele overschrijding van de norm zou teweegbrengen. De analyse van de ontwikkelingen van deze stresstrategie, die wordt toegelicht in sectie 1.2.1, toont aan dat de Belgische kredietinstellingen sinds 2009 geleidelijk hun liquiditeitspositie op korte termijn verbeterden in het vooruitzicht van de invoering van deze ratio's als bindende normen vanaf 2011. Deze geleidelijke verbetering werd echter onderbroken door de verheviging van de soevereine crisis die onder meer de toegankelijkheid van langetermijnfinanciering inperkte.

Het beroep op die norm heeft de Bank niet verhinderd individuele prudentiële acties te ondernemen ten aanzien van instellingen met een buitensporig liquiditeitsrisico of een inadequaat liquiditeitsbeheer en de liquiditeitspositie van bepaalde financiële instellingen van zeer nabij te blijven volgen. In het geval van Dexia was de verslechtering van de liquiditeitspositie, ondanks het feit dat de opgebouwde liquiditeitsbuffer het initieel mogelijk heeft gemaakt om de uitvoering van de herstructurering te laten verlopen binnen het oorspronkelijk voorziene tijdsbestek, een van de elementen die hebben geleid tot de eis van de Bank tot een versnelde verlaging van het risicoprofiel (zie Kader 2 in sectie 1.2.1). Daarnaast bleef de Bank nauw betrokken bij en werkte zij actief mee aan het internationale overleg inzake de invoering van de bovenvermelde geharmoniseerde kwantitatieve normen voor het liquiditeitsrisico.

3.2.3 Toezicht op grensoverschrijdende bankgroepen

Het banktoezicht voltrekt zich in toenemende mate in een internationale context, inzonderheid in het geval van grensoverschrijdende (*cross border*) bankgroepen. Omdat het toezicht op individuele banken nog steeds toekomt aan de nationale toezichthouders, krijgen de toezichtcolleges waarin de consoliderende toezichthouder

(home-toezichthouder) en de toezichthouders van de dochters of belangrijke bijkantoren (host-toezichthouder) samenkomen, niet enkel een coördinerende rol toebedeeld met de specifieke opdracht om alle relevante informatie uit te wisselen, maar ook om gezamenlijke risicobeoordelingen uit te voeren en beslissingen te treffen over de kapitaaltoereikendheid van de grensoverschrijdende groep en zijn samenstellende delen. Wanneer de Bank optreedt als home-toezichthouder, liggen de toezichtcenten als volgt:

- aansturen van het toezichtcollege overeenkomstig de Europese en internationale regelgeving en de geobserveerde *best practices*;
- uitvoeren – voor de eerste keer in 2011 – van een *joint risk assessment*, *joint ICAAP assessment* en een *joint capital decision*;
- opzetten van een infrastructuur om het crisismanagement bij een ernstige crisis voor te bereiden;
- uitbreiden van het werkkterrein van het toezichtcollege naar nieuwe thema's zoals ICT-risico's, niet-financiële risico's, enz.;
- uitvoeren van (EBA) stresstests.

Wanneer de Bank optreedt als host-toezichthouder van een belangrijke dochter (of bijkantoor), richt zij zich er vooral op dat de leden van het (kern)toezichtcollege actief bijdragen tot de werkzaamheden van het college en het bepalen van het toezichtbeleid ten aanzien van de groep, en dat zij aandacht hebben voor alle aspecten die de positie en de risico's van de host-entiteit in de groep bepalen, zoals intragroepsblootstellingen en overdrachten van activa en passiva. Onverminderd de toenemende rol van de toezichtcolleges en de coördinerende functie van de home-toezichthouder, behoudt de host-toezichthouder evenwel de finale verantwoordelijkheid voor het toezicht op dochterondernemingen van buitenlandse groepen.

Sommige Belgische bankgroepen zoals Dexia en KBC genoten een staatsinterventie, via kapitaalinjectie of garanties op activa of passiva, en moeten zich nu houden aan een door de EC opgelegd herstructureringsplan. Deze plannen, waarvan de uitvoering allerminst evident is in de aanhoudende financiële crisis, hebben een belangrijke invloed op het beleid en de financiële positie van deze instellingen. Hoewel de banktoezichthouder geen partij is in deze herstructureringsplannen, volgt de Bank de uitvoering van deze plannen nauwgezet op en dient zij in bepaalde gevallen, namelijk wanneer deze plannen gelden als strategische beslissingen, in te stemmen met de uitvoering ervan.

3.2.4 Toezichtcollege

De Bank oefent op geconsolideerde basis prudentieel toezicht uit op de grensoverschrijdende bankgroepen Dexia en KBC waarvan zij home-toezichthouder is. Dit toezicht op geconsolideerde basis heeft niet tot gevolg dat de Bank toezicht uitoefent op elke in de geconsolideerde positie opgenomen onderneming uit de betrokken bankgroep. Wat de gereguleerde ondernemingen betreft, betekent dit dat iedere toezichthouder bevoegd blijft voor het vennootschappelijke solo- en subgeconsolideerde toezicht op deze gereguleerde ondernemingen. Als home-toezichthouder staat de Bank in voor de aansturing en coördinatie van de toezichtcolleges voor Dexia en KBC. Voor de uitoefening van het toezicht op deze internationale bankgroepen werden tussen de toezichthouders zogenaamde *memoranda of understanding* (MoU) gesloten die de concrete werkwijze en modaliteiten van samenwerking vastleggen.

Het uitgebreide toezichtcollege van Dexia dat eenmaal per jaar fysiek samenkomt, telt toezichthouders van 11 Europese en 4 niet-Europese landen. De Bank vormt samen met de Franse Autorité de contrôle prudentiel (ACP) en de Luxemburgse Commission de surveillance du secteur financier (CSSF) het kerncollege (*core college*) dat elk kwartaal samenkomt. De Bank is de consoliderende toezichthouder op de Dexia-groep als geheel, terwijl de ACP en de CSSF verantwoordelijke toezichthouder zijn op respectievelijk de Franse en Luxemburgse bancaire subgroepen.

Aan het uitgebreide toezichtcollege van KBC nemen jaarlijks 10 Europese en 4 niet-Europese landen deel. Het kerncollege van KBC bestond het afgelopen jaar uit 9 Europese toezichthouders (Bulgarije, Duitsland, Hongarije, Ierland, Luxemburg, Polen, Slowakije, de Tsjechische Republiek en het Verenigd Koninkrijk). Dit aantal zal echter afnemen naarmate KBC haar desinvesteringplan, dat door de EC werd goedgekeurd, uitvoert.

De colleges dienen het toezicht op grensoverschrijdende bankgroepen te verbeteren. Het is een forum voor de toezichthouders om onderling samen te werken teneinde een beter inzicht te verwerven in het risicoprofiel van de bankgroep, het beheer en de beheersing van de risico's, en hierbij de prudentiële acties van de onderscheiden toezichthouders af te stemmen. De taken van het toezichtcollege betreffen onder meer de uitwisseling van informatie, de overeenstemming over en de toewijzing van taken en overdracht van verantwoordelijkheden en de opstelling van de activiteitenprogramma's voor toezichtonderzoek.

Overeenkomstig de nieuwe Europese regelgeving dienen de toezichtcolleges vanaf 2011 alles in het werk te stellen om een gezamenlijke risico- en kapitaaltoereikendheidsbeoordeling (*joint risk assessment & joint capital decision*) per grensoverschrijdende bankgroep uit te voeren. Dit beoordelingsproces, SREP, moet uitmonden in een gezamenlijk besluit over de kapitaaltoereikendheid in functie van het risicoprofiel van de betrokken bankgroep en in een besluit over het minimum eigen vermogen dat elke groep op geconsolideerde basis en op het niveau van zijn Europese dochters moet aanhouden boven het reglementair vereiste bedrag zoals berekend onder Pijler 1. Deze risico- en kapitaaltoereikendheidsbeoordeling dient dan de basis te vormen voor het *joint home host supervisory plan* voor 2012.

Deze nieuwe Europese regelgeving gaf de Bank de opdracht om als home-toezichthouder van Dexia en KBC binnen het betrokken toezichtcollege de risico's waaraan elke groep is onderworpen, te identificeren en te beoordelen en vervolgens na te gaan of die groep, en zijn samenstellende entiteiten, voldoende eigen vermogen heeft om die risico's te dekken. Deze gezamenlijke oefening neemt niet weg dat elke toezichthouder zijn eigen verantwoordelijkheid voor de prudentiële opvolging van de entiteiten onder zijn toezicht behoudt.

Het proces om in collegeverband tot zo een gezamenlijke risicobeoordeling en finale kapitaalbeslissing voor beide bankgroepen te komen, is een oefening die een groot deel van de collegewerkzaamheden over 2011 in beslag nam.

De Bank maakte voor beide bankgroepen ontwerpverslagen met de risicobeoordeling op geconsolideerde basis. Hiervoor werd een intern risicoanalysesysteem van de Bank gebruikt waarbij via een scoresysteem de solvabiliteit, liquiditeit en rendabiliteit van de bankgroep alsmede de aan de activiteiten van de groep inherente risico's zoals kredietrisico, marktrisico, renterisico en operationeel risico, door een kwantitatieve meting van de risico's en een kwalitatieve meting van het risicobeheer, werden beoordeeld. Verder werd ook een beoordeling gemaakt van het deugdelijk bestuur en de risico- en controlefuncties, zoals interne audit, *risk management* en *compliance* van de bankgroep. Aan de host-toezichthouders werd gevraagd dezelfde oefening te doen voor de entiteiten onder hun toezicht en zodoende hun risicobeoordeling mee in rekening te nemen bij de opmaak van het ontwerpverslag met de risicobeoordeling op geconsolideerde basis.

Dit verslag met risicobeoordeling werd uitvoerig besproken en goedgekeurd binnen het toezichtcollege van de betrokken bankgroepen. Voortbouwend op deze

risicobeoordeling en gebruik makend van het proces tot vaststelling en beoordeling van de kapitaaltoereikendheid, ICAAP, werd voor beide bankgroepen een ontwerp van kapitaalbesluit op geconsolideerd niveau besproken binnen het college. Tijdens het college werd een principiële akkoord bereikt over het te nemen kapitaalbesluit op geconsolideerde basis voor de betrokken bankgroep. Wat het te nemen kapitaalbesluit op het niveau van de lokale Europese entiteiten betreft, lichtten de host-toezichthouders hun voorstellen toe tijdens het college.

De Bank formaliseerde voor beide bankgroepen de gezamenlijke risicobeoordeling en het gezamenlijke kapitaalbesluit op geconsolideerd niveau door, na het college, aan de host-toezichthouders hierover hun formele instemming te vragen, alsmede de overmaking te vragen van de overeenkomstige ontwerpen van kapitaalbesluit opgemaakt door de host-toezichthouders voor de lokale Europese entiteiten.

De Europese regelgeving bepaalt dat de gehele procedure moet worden afgerond binnen 4 maanden (tot 31 december 2012 bedraagt deze termijn evenwel 6 maanden) na de mededeling van de risicobeoordeling aan de host-toezichthouders. Zowel voor de Dexia-groep als voor de KBC-groep werd de *joint capital decision* binnen deze termijn afgeleverd.

Eenmaal definitief werden deze gezamenlijke risicobeoordeling en kapitaalbesluit door de Bank als home-toezichthouder met een gemotiveerde beslissing meegedeeld aan de groep. Om een *due process* te verzekeren, werd de leiding van de groep reeds tijdens het besluitvormingsproces mondeling ingelicht over deze werkzaamheden, zowel wat de aanpak als de oriëntaties betreft.

Verder werden tijdens de collegewerkzaamheden voor Dexia en KBC onder meer de stresstests en de *risk assessments* van de Europese toezichthouder EBA behandeld.

TABEL 8 KREDIETINSTELLINGEN ONDER TOEZICHT VAN DE BANK

	Home	Host	Solo
Grote instellingen	DEXIA KBC	BNP Paribas ING	
Andere	5 ⁽¹⁾	20 ⁽²⁾	8

Bron: NBB.
 (1) Waarvan drie met een door de Bank georganiseerd toezichtcollege.
 (2) Waarvan vijf met een toezichtcollege waaraan de Bank als host deelneemt.

Voor KBC werd bovendien een specifiek college gewijd aan het gebruik, door de groep, van de *Advanced IRB*-aanpak voor de berekening van de kapitaalvereisten benodigd om het kredietrisico te dekken.

De Bank nam als relevante host-toezichthouder van de ING-groep en de BNP Paribas-groep actief deel aan de respectieve kerncolleges van ING en BNP Paribas. Deze werkzaamheden van de buitenlandse toezichtcolleges betroffen onder andere de *joint risk assessment & joint capital decision* van deze grensoverschrijdende bankgroepen, alsmede domeinen zoals deugdelijk bestuur en niet-financiële risico's.

3.2.5 Cross-border stability group

De CBFA en de Bank organiseerden op 1 maart 2011 de inaugurale vergadering van de *Cross-Border Stability Group* (CBSG) voor Dexia waaraan vertegenwoordigers van de banktoezichthouders, de centrale banken en het ministerie van financiën van België, Frankrijk en Luxemburg deelnamen. Op 1 april 2011 vond de inaugurale vergadering van de CBSG voor KBC plaats met vertegenwoordigers van de banktoezichthouders, de centrale banken en het ministerie van financiën van België, Bulgarije, Hongarije, Ierland, Luxemburg, Polen, Slowakije en de Tsjechische Republiek.

De organisatie van deze CBSG's beantwoordde aan de doelstelling van de Raad van de EU om tegen midden 2011 voor alle grote Europese financiële groepen een CBSG te hebben. Het institutionele kader voor deze CBSG's is neergeschreven in het MoU inzake samenwerking tussen financiële toezichthouders, centrale banken en ministeries van financiën uit de EU van 1 juni 2008 voor grensoverschrijdende financiële crisissituaties. Dit MoU voorziet in de uitwerking van procedures inzake crisisbeheer, gebaseerd op de wettelijke bevoegdheden van de individuele autoriteiten en bestaande onderlinge netwerken, waaronder de toezichtcolleges.

Op de CBSG-vergaderingen voor Dexia en KBC werd verslag uitgebracht over de Europese en internationale initiatieven inzake crisisbeheer. De betrokken banktoezichthouders lichtten de systemische relevantie toe van de bankgroep, bespraken mogelijke crisistriggers en de uitwerking van een herstelplan. De betrokken centrale bankiers en ministeries van financiën bespraken het kader voor crisisbeheer van de verscheidene landen.

3.3 Prudentieel toezicht op de verzekeringsondernemingen

Bij de aanvang van de werkzaamheden tot omzetting van de Solvency II-richtlijn, die in principe tegen 31 oktober 2012 voltooid moeten zijn zodat ze op 1 november 2012 in werking kunnen treden, werd besloten de wet voor het prudentiële toezicht op de verzekeringsondernemingen volledig te herwerken. Deze herschikking heeft de Bank ertoe gebracht de bepalingen van de huidige wetgeving opnieuw te onderzoeken. Bepaalde aspecten die van groot of essentieel belang zijn in de prudentiële wetgeving, zoals de rapportering aan de Bank van de rekeningen die volgens de Belgische boekhoudnormen (*Belgian GAAP*) zijn opgesteld, de rol van de erkende commissarissen en het behoud van een maximumrentevoet voor levensverzekeringen, worden momenteel geanalyseerd. De Bank onderzoekt de verschillende opties en zal overleg plegen over haar voorstellen. Ze bespreekt die vraagstukken ook tijdens haar driemaandelijks contacten met de sector. Bovendien heeft de Bank een Solvency II-discussieforum opgezet om de informele gedachteswisseling over onderwerpen die voor de ondernemingen van belang zijn en over de voornaamste ontwikkelingen in het kader van de Europese regelgeving omtrent Solvency II, te bevorderen. Aan dit forum, dat om de twee maanden plaatsvindt, nemen de bestuurders van de zes grootste Belgische verzekeringsondernemingen deel, met inbegrip van een verzekeringsholding.

3.3.1 Prudentiële toezichtacties

Tegen de achtergrond van ernstige spanningen op de financiële markten gingen de toezichtautoriteiten zeer nauwlettend de weerslag na van die uitzonderlijke omstandigheden op de financiële positie en de resultaten van de gecontroleerde instellingen. Een van de specifieke aandachtspunten voor de controleactiviteiten was de weerslag van de ratingverlagingen voor verscheidene landen. De Bank heeft in het bijzonder onderzocht welke door perifere staten van het eurogebied uitgegeven effecten worden aangehouden door de verzekeringsondernemingen en besteedde veel aandacht aan de risicoposities van die ondernemingen jegens financiële instellingen.

De aldus ingewonnen informatie werd gebruikt voor horizontale analyses en diende voor het sectorale overleg over de engagementen van de private sector in het tweede ondersteuningsprogramma voor Griekenland. Ze werd eveneens meegedeeld aan de EIOPA in het kader van datacollecties op Europese schaal. Aan de hand van de ontvangen gegevens zou de EIOPA in staat moeten zijn een beter beeld te krijgen van de financiële situatie van

de grote verzekeringsgroepen in Europa en strategische beleidsopties voor te bereiden om een eventuele noodsituatie op te vangen.

Die analyses en onderzoeken brachten geen onoverkomelijke situatie aan het licht die een onmiddellijke actie vereiste in de vorm van een herstel- of financieringsplan. De Bank volgt het verloop van de toestand echter van zeer dichtbij en treft de nodige voorbereidingen om snel te kunnen ingrijpen bij de instellingen waarvan de financiële situatie minder gunstig evolueert. Er werden met name scenario's uitgewerkt om te analyseren welke weerslag een stressscenario op de financiële markten heeft voor de financiële positie van verscheidene verzekeringsondernemingen. Grote verzekeringsgroepen hebben ook een bijdrage aan de EIOPA geleverd om een stresstest te ontwerpen (zie sectie 1.2.2).

In het kader van haar toezicht op de verzekeringsondernemingen heeft de Bank door verzekeraars aangevraagde vergunningen toegekend voor het beoefenen van activiteiten in nieuwe takken van verzekering en heeft ze toelatingen verleend voor het openen van bijkantoren. Ze heeft akte genomen van de intentie van sommige ondernemingen om activiteiten te starten onder het stelsel van de vrije dienstverlening, waarbij de toezichthouders van de landen waar de dienst wordt verleend, in kennis moeten worden gesteld van de intenties van de betrokken ondernemingen. Ze heeft fusies en overdrachten goedgekeurd, alsook wijzigingen in het aandeelhouderschap van ondernemingen en de benoeming van nieuwe bestuurders.

Wegens de aanhoudende spanningen op de financiële markten bleek het voor verscheidene instellingen onder toezicht problematisch de vereiste solvabiliteitsmarge na te leven en moesten prudentiële maatregelen worden genomen om deze situatie te verhelpen. Verscheidene ondernemingen ondergingen een herstructurering of reorganisatie. De Bank heeft erop toegezien dat deze operaties goed verliepen.

De nakende invoering van een nieuwe prudentiële regeling was een ander aandachtspunt. De resultaten van de ondernemingen die hebben deelgenomen aan de vijfde kwantitatieve impactoefening (QIS5), die binnen het kader van het Solvency II-project werd gerealiseerd, zijn grondig geanalyseerd (zie Kader 3 in sectie 1.2.2). De conclusies van die analyse zijn bevredigend maar de niet deelnemende ondernemingen moeten verder bewust worden gemaakt van het feit dat het nieuwe regelgevende kader op korte termijn van kracht wordt en dat het niet wenselijk is het verwerven van de nodige expertise ter zake verder uit te stellen.

Ten slotte heeft de Bank zich verdiept in de dossiers met betrekking tot de modellen en de vrijstellingen voor een bijkomende provisie voor het renterisico op levensverzekeringen aan gewaarborgde rente en op verrichtingen inzake arbeidsongevallen. Wat de modellendossiers betreft, hebben de analyses tot zeer bevredigende resultaten geleid. Alle ingediende modellen kregen een hoge tot maximale score. Voor de vrijstellingsdossiers is de toestand ook positief, aangezien de meeste ondernemingen die een dossier hebben ingediend, een hoge tot volledige vrijstelling kunnen genieten.

3.3.2 *Pre-application*procedure voor interne modellen

In de context van Pijler I van het nieuwe prudentiële kader Solvency II, mogen de verzekeringsondernemingen hun reglementaire kapitaalvereisten aan de hand van een intern model berekenen, voor zover de toezichthouder hiermee instemt. Om te kunnen beginnen met de voorbereiding van de procedure voor de goedkeuring van de aanvragen om een intern model te mogen gebruiken (*application*procedure), werd de verzekeringsondernemingen gevraagd deel te nemen aan een zogenaamde *pre-application*procedure.

De Bank startte in 2011 de werkzaamheden met betrekking tot de *pre-application*procedure voor de ondernemingen die naar aanleiding van de circulaire van 18 februari 2011 over de *pre-application*procedure een dossier hadden ingediend bij de Bank en op basis van dat dossier van de Bank de toestemming hadden verkregen om aan die procedure deel te nemen. De criteria die werden gehanteerd om te bepalen of een onderneming toegelaten was tot de *pre-application* fase, zijn gebaseerd op de criteria die worden voorgesteld in de richtsnoeren van het *Committee of European Insurance and Occupational Pension Supervisors* (CEIOPS), de voorganger van de EIOPA: 'CEIOPS Level 3 guidance document on Solvency II: Pre-application process for Internal Models' van maart 2010. Naar aanleiding van de *pre-application*circulaire werden in totaal 11 dossiers ingediend bij de Bank en hebben nog vier ondernemingen aangekondigd dat ze, waarschijnlijk in 2012, een dossier zullen indienen.

De Bank heeft ook contact opgenomen met sommige ondernemingen waarvan ze verwachtte dat deze een *pre-application*dossier zouden indienen maar die dit niet hebben gedaan. Het gaat hier meer bepaald om ondernemingen die deel uitmaken van complexe groepen, die een groot marktaandeel hebben voor een activiteit of die een specifieke activiteit uitoefenen waarvoor de standaardformule niet passend blijkt krachtens het tweede criterium

van de CEIOPS-richtsnoeren, namelijk het systeemrelevant karakter van die ondernemingen.

Op basis van de ontvangen dossiers heeft de Bank bepaald welke ondernemingen mogen deelnemen aan de *pre-application* procedure. De interne modellen van de ondernemingen voldeden niet allemaal in dezelfde mate aan de vereisten van de Solvency II-richtlijn en de ondernemingen die van de Bank geen toestemming hebben verkregen om deel te nemen aan de procedure, moeten hun dossiers later aanvullen en opnieuw indienen, wanneer ze hun intern model aan de vereisten van de richtlijn hebben aangepast.

De analyses zijn van start gegaan na de ontvangst van de dossiers op 30 april en met de meeste ondernemingen werd contact opgenomen om de ingediende dossiers te bespreken. De colleges van toezichthouders die opgericht waren om de toezichtwerkzaamheden te coördineren, hebben bovendien hun werkzaamheden voortgezet door de *pre-application* procedure erin op te nemen. In voorkomend geval werd een college van toezichthouders opgericht, en korte inspecties ter plaatse werden reeds uitgevoerd voor specifieke onderwerpen (marktrisico, *replicating portfolio*, interne modellen niet-leven, natuurrampen), of zullen weldra aanvangen. Deze werkzaamheden zullen worden voortgezet in 2012 en zullen worden uitgebreid tot alle ondernemingen die aan de *pre-application* procedure mogen deelnemen.

Naar aanleiding van die werkzaamheden heeft de Bank kunnen vaststellen dat de ondernemingen reeds grote vooruitgang hebben geboekt, maar dat er nog belangrijke uitdagingen resten. De vaststellingen die aan bod komen in verslagen aan de ondernemingen, hebben voornamelijk betrekking op de implementatieplannen, de methodologie en het gebruik van de interne modellen. Ze worden besproken op de vergaderingen van het Solvency II-forum.

3.3.3 Toezicht op verzekeringsgroepen

De organisatie van het groepstoezicht tracht te anticiperen op de vereisten van het Solvency II-stelsel door de harmonisering te verbeteren en de regels coherent toe te passen en op basis van een gemeenschappelijke set van regels (*European single rule book*) een hoogwaardig en effectief toezicht te verzekeren voor grensoverschrijdende groepen. De primaire doelstellingen zijn niet alleen de bescherming van verzekeringnemers en het behoud van de financiële stabiliteit, maar ook het voorkomen van regelgevingsarbitrage en het handhaven van uniforme concurrentievoorwaarden.

In het kader van het toezicht op verzekeringsgroepen neemt de Bank deel aan negen colleges van toezichthouders. Ze zit drie colleges voor als home-toezichthouder. Aan de overige neemt zij deel als host-toezichthouder. Voor twee andere verzekeringsgroepen wordt momenteel de oprichting onderzocht van een college van toezichthouders, met de Bank als home-toezichthouder. Voor de kleinere groepen, ten slotte, wordt voor de grensoverschrijdende coördinatie hoofdzakelijk op bilaterale basis gewerkt via coördinatiecomités.

In het afgelopen jaar heeft de Bank specifieke toezichtacties uitgevoerd voor de groepen waarvoor zij home-toezichthouder is. Ook als host-toezichthouder heeft ze op geregelde tijdstippen overleg gepleegd met andere toezichthouders van groepen waarvan een entiteit onder het Belgische prudentiële toezicht valt.

Tijdens de vergaderingen van de colleges van toezichthouders worden de verschillende toezichthoudende autoriteiten en de vertegenwoordigers van de verzekeringsgroep gevraagd informatie uit te wisselen en toe te lichten over een aantal specifieke domeinen. De voornaamste besproken aspecten zijn de uitvoering van een stresstest, de opvolging van de financiële positie, de analyse van intragroepstransacties, de behandeling van het *pre-application* dossier en de analyse van bepaalde specifieke risico's, zoals het catastroferisico.

Het actieplan voor de colleges van toezichthouders waarvoor de Bank als home-toezichthouder optreedt, omvatte

TABEL 9 VERZEKERINGSONDERNEMINGEN ONDER TOEZICHT VAN DE BANK

	Home	Host	Solo
Complexe groepen	KBC-groep Dexia-groep Ageas-groep Ethias-groep P&V-groep	AXA-groep Secura (Groep QBE)	
Internationale ondernemingen		29	
Andere	4		53

Bron: NBB.

naast de algemene doelstellingen drie specifieke doelstellingen, namelijk de uitwisseling van de QIS5-resultaten en een opvolgingsdiscussie, het vastleggen van een tijdschema voor de behandeling van het *pre-application*-dossier voor de interne modellen op groepsniveau en de uitvoering van een crisissimulatieoefening op basis van het huidige noodplan.

3.4 Oversight en prudentieel toezicht op financiëlemarktinfrastructuren

Sinds de goedkeuring van het 'twin peaks'-toezichtmodel in april 2011, is de Bank zowel belast met het *oversight* op de financiëlemarktinfrastructuren als met het prudentiële toezicht op de gereguleerde instellingen die deze infrastructuur benutten. Het *oversight* van de Bank op de betalings- en vereffeningsinfrastructuur past in het kader van haar opdracht om de veiligheid en efficiëntie van het financiële stelsel als geheel te bevorderen. Het prudentiële toezicht beoogt dan weer de robuustheid van de marktinfrastructuur op micro-economisch vlak te waarborgen en draagt ertoe bij het vertrouwen van de tegenpartijen van de instelling te handhaven en de financiële stabiliteit te bevorderen. Om de expertise te bundelen en de synergieën tussen het *oversight* en het prudentiële toezicht te versterken, worden die twee functies door hetzelfde team uitgeoefend.

Veel infrastructuur waarover de Bank het *oversight* en/of het toezicht uitoefent, hebben een internationale dimensie. Sommige zijn alleen in het eurogebied actief, andere wereldwijd. In overeenstemming met de principes van het coöperatieve *oversight* en toezicht, treedt de Bank op als *lead overseer* / hoofdtoezichthouder voor in België gevestigde internationale infrastructuur zoals de *Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication* (SWIFT) en Euroclear. In aansluiting hierop neemt de Bank, onder leiding van de centrale banken of de toezichthouders van de betrokken landen, ook deel aan het coöperatieve *oversight* en toezicht op internationale infrastructuur die buiten België gevestigd zijn maar aan België diensten verlenen.

3.4.1 Oversight

SWIFT

De Bank treedt op als *lead overseer* van SWIFT, aangezien de vennootschap in België is gevestigd. Het *oversight* op SWIFT wordt uitgevoerd in samenwerking met de centrale banken van de G10. SWIFT is geen betalingssysteem maar een cruciale leverancier van berichtendiensten voor betalings- en effectenvereffeningsinfrastructuur over de hele wereld. Het *oversight* van de Bank op SWIFT wordt gerechtvaardigd door het essentiële belang van die instelling voor de veiligheid en de efficiëntie van de betalings- en effectenvereffeningsstelsels.

TABEL 10 FINANCIËLEMARKTENINFRASTRUCTUREN ONDER TOEZICHT EN OVERSIGHT VAN DE BANK

	Internationaal toezichtcollege / coöperatieve <i>oversight</i> -regelingen		De Bank treedt op als enige autoriteit
	De Bank treedt op als hoofdautoriteit	De Bank neemt deel onder leiding van een andere hoofdautoriteit	
Prudentieel toezicht	Bank of New York Mellon NV (BNYM) ⁽¹⁾		Belgisch bijkantoor van BNYM
Prudentieel toezicht en <i>oversight</i>	Euroclear Belgium (voorheen CIK) (ESES) Euroclear SA/NV	LCH.Clearnet NV	Betalingsinstellingen en instellingen voor elektronisch geld (±15) Euroclear Bank ⁽²⁾ Atos Worldline ⁽³⁾
<i>Oversight</i>	SWIFT	Target2 Securities (T2S) ⁽³⁾ Target2 (T2) ⁽³⁾ CLS	NBB-SSS Bancontact/Mister Cash ⁽³⁾ UCV ⁽³⁾ MasterCard Europe ⁽³⁾

Bron: NBB.

(1) BNYM SA/NV is het Europese hoofdkwartier van de BNYM-groep. De Bank is hoofdautoriteit van het college van Europese toezichthouders.

(2) De Bank werkt op ad-hocbasis samen met de andere betrokken centrale banken.

(3) Collegiale toetsing in Eurosysteem/ESCB.

In 2011 bezorgde SWIFT de *overseers* een bijgewerkte versie van haar zelfbeoordelingsverslag inzake de *high level expectations* (HLE's), die het kader vormen voor het *oversight* op de activiteiten van SWIFT. De door SWIFT aangetoonde overeenstemming met de HLE's weerspiegelt niet de mening van de *overseers*, maar de eigen beoordeling van SWIFT ten aanzien van de HLE's.

Een van de belangrijkste aandachtspunten voor de *oversight*-activiteiten in 2011 was de opvolging van nieuwe projecten van SWIFT in het kader van de SWIFT 2015-strategie. Deze projecten werden door de *overseers* geanalyseerd omdat ze een invloed uitoefenen op de kritieke diensten van FIN en SWIFTNet. FIN is de *store-and-forward*-berichtendienst van SWIFT, terwijl SWIFTNet het *internet protocol based*-platform is dat FIN, maar ook een ruim gamma van andere producten en diensten van SWIFT, aanbiedt. De overige domeinen van het SWIFT-*oversight* omvatten cyberbeveiliging, IT-auditactiviteiten, beheersing van veiligheidsrisico's en beheersing van bedrijfsrisico's.

Oversight op systemen voor kaartbetalingen en systemen voor kleine betalingen

In 2010 werden de beoordelingsverslagen inzake de overeenstemming van de binnenlandse systemen voor kaartbetalingen met de geharmoniseerde normen van het Europees Stelsel van Centrale Banken (ESCB) afgerond en aan een collegiale toetsing onderworpen. Voor België heeft de Bank de conformiteit van het systeem Bancontact-MisterCash beoordeeld. De beoordeling van de internationale kaartbetalingssystemen werd tijdens dezelfde periode eveneens voortgezet. De Bank treedt op als *lead overseer* voor MasterCard Europe, waarvan de hoofdzetel in België is gevestigd.

Tegen eind 2011-begin 2012 moest het Eurosysteem een rapport voorstellen over de beoordeling van die binnenlandse en internationale systemen voor de sector als geheel in Europa. De belangrijkste resultaten ervan worden op geaggregeerde basis gepubliceerd. Zoals gebruikelijk is bij alle evaluaties, kunnen de resultaten voor elke beoordeelde entiteit aanleiding geven tot aanbevelingen die rechtstreeks worden gericht aan de autoriteit die bevoegd is voor het deugdelijk bestuur van de betrokken entiteit. Van deze laatste wordt vervolgens verwacht dat ze een actieplan opstelt om die aanbevelingen na te leven of aantoon dat een gelijkwaardige vermindering van de risico's kan worden verkregen door passende organisatorische maatregelen.

Bij de systemen voor kleine betalingen had het *oversight* betrekking op het Uitwisselingscentrum en Verrekening (UCV), dat de Belgische geautomatiseerde verrekenkamer

is. Dit systeem, dat toebehoort aan de banksector en door de Bank wordt uitgebaat, verwerkt kleine betalingen in de vorm van overschrijvingen, nationaal en *Single European Payments Area* (SEPA), krediet- en debetkaarten, domiciliëringen en uitwisselingen van cheques. De vereffening vindt eenmaal per dag plaats op multilaterale nettobasis. In de op Europees niveau gebruikte risicoclassificatie wordt het UCV beschouwd als een zeer belangrijk, maar niet systeemkritisch, systeem. De conformiteit met de normen die voor deze categorie van systemen gelden, was reeds eerder beoordeeld. De afgelopen jaren heeft de Bank, in haar rol van *overseer* van het UCV, de vereisten inzake de beheersing van het financiële risico verstrengd en het systeem aanbevolen de frequentie van de vereffeningscycli te verhogen. De doelstelling is de bedragen te beperken ingeval een deelnemer zijn verplichtingen niet zou kunnen nakomen. Over het houden van meerdere vereffeningscycli per dag in het UCV, wat voor dit systeem een fundamentele verandering betekent, werd een overeenkomst gesloten met de eigenaars ervan. De invoering van die nieuwe vereffeningvoorwaarden zou kunnen worden gekoppeld aan een ander belangrijk project dat in de nabije toekomst moet worden gerealiseerd, namelijk de migratie van het UCV naar een automatische verrekenkamer die verenigbaar is met de SEPA-normen.

Oversight op effectenvereffeningsstelsels

De Bank oefent haar *oversight*-opdrachten inzake effectenvereffeningsstelsels uit ten aanzien van vier entiteiten die in België vereffeningdiensten verlenen, namelijk de vennootschappen van de Euroclear-groep (Euroclear SA/NV – ENV, Euroclear Bank – EB en Euroclear Belgium) en NBB-SSS, het vereffeningstelsel voor Belgisch overheidspapier en andere vastrentende effecten.

ENV is het moederbedrijf van de Euroclear-groep. Het is eigenaar van de platformen voor effectenverwerking en verstrekt verschillende gemeenschappelijke diensten aan de (internationale) effectenbewaarinstanties – (I)CSD – van de groep. Hoewel elke bevoegde autoriteit het *oversight* op die (I)CSD op individuele basis blijft uitoefenen, werd een internationale samenwerkingsovereenkomst uitgewerkt om de regelgevende initiatieven te coördineren in verband met de gemeenschappelijke diensten van ENV aan de CSD van de groep. De Bank is belast met de coördinatie van dit multilaterale samenwerkingsproces.

Aangezien Euroclear heeft besloten af te stappen van zijn *Single Platform*-project en veeleer de bestaande lokale platformen te moderniseren, wilden de *overseers* van de Euroclear-groep met zekerheid nagaan of de noden van elke markt naar behoren in aanmerking worden genomen bij de opstelling van het investeringsplan.

Voor de interne *governance* van het project werden de IT-*governance* en de verschillende comités op lokaal en groepsniveau die de prioriteiten bij de projecten bepalen, passend geacht. Voor de externe *governance* werd een vragenlijst gestuurd naar de lokale CSD van Euroclear en naar een selectie van deelnemers aan de *Market Advisory Committees*, teneinde na te gaan hoe zij hun rol in het besluitvormingsproces van Euroclear beoordelen en of de beslissingen van Euroclear afdoende aan de markt worden meegedeeld en uitgelegd.

De Bank is ook belast met het toezicht op Euroclear Belgium, de CSD voor Belgische effecten en een van de nationale, in de Euroclear-groep opgenomen CSD's. Euroclear Belgium werkt op hetzelfde IT-platform ESES (*Euroclear Settlement for Euronext-zone Securities*) als Euroclear France en Euroclear Nederland. Ook de *governance*-structuur van de drie CSD's van ESES werd geharmoniseerd. De *overseers* en toezichthouders van die drie landen hebben een samenwerkingsovereenkomst gesloten voor vraagstukken in verband met de ESES-CSD. De autoriteiten hebben eveneens de ESES-regeling over crisiscommunicatie verfijnd, omdat een IT-incident op het gemeenschappelijke ESES-platform wellicht gevolgen zal hebben voor de drie CSD's.

Ten slotte is de Bank ook *overseer* van de ICSD van de groep EB, die vereffenings- en bewaarnemingsdiensten verleent inzake internationale effecten, zoals obligaties, aandelen en fondseninstrumenten. EB werd in 2011 beoordeeld op grond van de normen van ESCB-CESR, het *Committee of European Securities Regulators*, dat de voorganger is van de ESMA. Specifieke aandacht werd besteed aan het beheer van liquiditeitsrisico's.

Na een analyse van de weerslag van een langdurige IT-storing die zowel de actieve gegevenscentra als de twee back-upcentra voor de (internationale) effectenbewaarinstanties van Euroclear Group aantast, heeft de Bank EB in 2011 gevraagd een diepgaandere analyse op te stellen voor de specifieke EB-diensten, met inbegrip van de interdependentie met andere marktpelers en marktinfrastructuren. Deze analyse moet een beter inzicht verschaffen in het vermogen van EB om kritieke functies uit te oefenen, zelfs in het zeer extreme scenario dat alle datacentra gedurende een periode van vijf dagen zouden uitvallen. Ze zal vooral aandacht besteden aan het vermogen van EB om voor de systeemkritische transacties prioriteiten te bepalen, in verband met de toegankelijkheid van de historische gegevens en de interacties met de tegenpartijen (deelnemers, centrale banken, depositarissen, correspondenten).

Naast die van Euroclear, heeft de Bank in 2011 de beoordeling afgerond van het NBB-SSS-systeem aan de hand

van de ESCB-CESR-aanbevelingen voor effectenvereffeningsstelsels. Een schema voor de uitvoering van de aanbevelingen⁽¹⁾ werd afgesproken met de operator.

3.4.2 Prudentieel toezicht op instellingen die financiëlemarktinfrastructuren beheren

Zoals eerder vermeld, oefent de Bank naast het *oversight* op de platformen van de betalings- en effectenvereffeningsinfrastructuren ook het prudentiële toezicht uit op instellingen die rechtstreeks aan die infrastructuur verbonden zijn, wanneer deze de status van krediet- of betalingsinstelling hebben. In België geldt dit vooral voor de Bank of New York Mellon (BNYM), de Euroclear-groep en de betalingsinstellingen en instellingen voor elektronisch geld.

In 2009 en 2010 heeft de BNYM-groep, die voornamelijk actief is in verrekening, vereffening en bewaarneming, een strategie ten uitvoer gelegd om via haar Belgische entiteit BNYM NV haar aanwezigheid in Europa uit te bouwen, via overnames en de oprichting van bijkantoren. De groep heeft in 2011 haar strategie voortgezet door in haar Duitse bijkantoor een in 2010 overgenomen Duitse vennootschap op te nemen en een nieuw bijkantoor te openen in Frankrijk. De Bank heeft op de integratie van de overgenomen entiteiten toegezien uit het oogpunt van de drie belangrijkste risico's die samenhangen met de clearing-, vereffening- en bewaarnemingsactiviteiten, namelijk het operationele risico, het liquiditeitsrisico en het kredietrisico. Daarnaast heeft de Bank, vooruitlopend op die eerste fase waarin de aanwezigheid van de groep in Europa wordt gereorganiseerd, periodiek overlegd met de reguleringsautoriteiten die bevoegd zijn voor het rechtsgebied waar de bijkantoren van BNYM NV zich bevinden, teneinde de oprichting voor te bereiden van een college van toezichthouders, zoals voorgeschreven in de CRD III. Dat college werd officieel opgericht in de laatste maanden van 2011.

Het prudentiële toezicht op de Euroclear-groep was gedurende 2011 vooral gericht op de opvolging van de rentabiliteit van de groep, tegen de achtergrond van de stopzetting van het strategische *Single Platform*-programma in 2010 en de verandering van de bestuursploeg. Voorts werd bijzondere aandacht besteed aan de adequate omzetting van de CRD III-principes inzake bezoldigingsbeleid, die beogen een duidelijk en sterk verband tot stand te brengen tussen de vergoedingen voor de bestuurders van een groep en het nastreven van

(1) De beoordeling en de aanbevelingen inzake *oversight* kunnen worden geraadpleegd op www.nbb.be/doc/ti/AssessmentNBBSSS_CPSI_IOSCO_May2011.pdf.

Kader 5 – Synergie voor het *oversight* en het prudentiële toezicht op Euroclear

Hoewel de Bank en de voormalige CBFA reeds verscheidene jaren samenwerkten met betrekking tot de Euroclear-groep, maakte het samenbrengen van het prudentiële toezicht en het *oversight* op Euroclear binnen de Bank in één entiteit het mogelijk, meer dan vroeger, synergieën te ontwikkelen op de volgende gebieden:

- de gegevensverzameling, om de prudentiële en *oversight*-informatie volledig te delen en eventuele overlappingen weg te werken.
- de harmonisatie en afstemming van toezichtactiviteiten, zodat
  - a) dubbel werk wordt vermeden en maximaal wordt gebruik gemaakt van de beschikbare expertise, bijvoorbeeld door bepaalde prudentiële controles ter plaatse toe te spitsen op *oversight*-aandachtspunten;
  - b) teams waarin het prudentiële toezicht en het *oversight* geïntegreerd zijn, bepaalde risicoanalyses uitvoeren om beide benaderingen te kunnen combineren vanuit een algemeen perspectief;
  - c) analyses en conclusies inzake *oversight* of toezicht wederzijds worden besproken en gecontroleerd, om te komen tot analyses en conclusies die beide aspecten omvatten.
- de contacten met de instelling: teneinde met één stem te spreken voor het *oversight* en het prudentiële toezicht op grote risicoklassen, zoals liquiditeitsrisico, operationeel risico, *governance* en kredietrisico. Voor elk formele vereiste of aanbeveling aan Euroclear zal systematisch worden verwezen naar het desbetreffende statuut, namelijk prudentieel toezicht of *oversight*.
- de overgang naar een gemeenschappelijk jaarplan met een *oversight*-gedeelte en een prudentieel gedeelte, waarbij de risicoanalyse vanuit een microprudentiële invalshoek wordt getoetst aan de uit het oogpunt van het systeemrisico verrichte analyse.

de langetermijnbelangen van deze laatste. Een samenwerkingsovereenkomst die de Belgische (de Bank en de FSMA) en Franse autoriteiten (Autorité des marchés financiers en de Banque de France) op 1 juli 2011 hebben gesloten over het toezicht op de vereffeningstransacties die door Euroclear Belgium aan Euroclear France werden uitbesteed, stelde de Belgische autoriteiten bovendien in staat te blijven toezien op de naleving door Euroclear Belgium van zijn verplichtingen ten aanzien van het Belgisch recht.

Ten slotte kwam het prudentiële toezicht op de betalingsinstellingen in 2011 op kruissnelheid, aangezien de Europese Richtlijn van 13 november 2007 betreffende betalingsdiensten in de interne markt, 30 april 2011 heeft vastgesteld als uiterste datum voor de regularisatie van de

situatie van de betalingsdienstaanbieders die reeds actief waren op 25 december 2007. Een reeks ondernemingen die voldoen aan deze voorwaarden hebben dan ook na analyse van hun vergunningsdossier een erkenning gekregen als betalingsinstelling.

Daarnaast hebben diverse ondernemingen die activiteiten op het gebied van betalingsdiensten wensten te starten hun project aan de Bank voorgesteld om na te gaan of de bedoelde diensten effectief onder het toepassingsgebied van de richtlijn vielen. Verschillende van die vennootschappen hebben na deze voorafgaande analyse een formeel erkenningsdossier ingediend. Sommige ervan werden als betalingsinstelling erkend en gingen in de loop van 2011 met hun activiteiten van start.

TABEL 1 CARTOGRAFIE VAN DE INSTELLINGEN ONDERWORPEN AAN HET TOEZICHT VAN DE NATIONALE BANK VAN BELGIË⁽¹⁾
(eindeperiodegegevens)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Financiële holdings										
<i>Totaal</i>	10	8	8	9	7	7	7	6	6	6
Kredietinstellingen										
Kredietinstellingen naar Belgisch recht	65	61	59	54	51	52	51	48	48	48
Instellingen voor elektronisch geld	-	-	-	-	-	-	2	2	2	2
Bijkantoren van kredietinstellingen naar buitenlands recht uit landen niet-EER	10	10	9	9	8	9	9	9	9	9
Bijkantoren van kredietinstellingen naar buitenlands recht uit landen EER	36	38	36	41	46	49	47	47	50	52
<i>Totaal kredietinstellingen</i>	111	109	104	104	105	110	107	104	107	109
Ingeschreven betalingsinstellingen naar Belgisch recht										
<i>Totaal</i>	0	0	0	0	0	0	0	0	0	9
Vereffeningsinstellingen naar Belgisch recht en de met de vereffeninginstellingen gelijkgestelde instellingen										
<i>Totaal</i>	0	0	0	2	2	2	2	2	2	2
Verzekeringsondernemingen										
Verzekeringsondernemingen naar Belgisch recht	123	118	118	110	107	106	100	97	97	96
In België gevestigde bijkantoren van verzekeringsondernemingen die onder een andere lidstaat van de EER ressorteren	73	66	60	58	54	50	51	51	50	53
In België gevestigde bijkantoren van verzekeringsondernemingen die ressorteren onder een staat die geen lid is van de EER	6	5	3	3	0	0	0	0	0	0
Naargelang specialisatie										
Verzekeringsonderneming Leven	30	31	31	30	29	29	30	29	28	26
Verzekeringsonderneming Niet-leven	140	127	122	116	109	104	99	95	93	96
Gemengde verzekeringsonderneming	32	31	28	25	23	23	22	23	24	25
Herverzekeringsonderneming	0	0	0	0	0	0	0	1	2	2
<i>Totaal verzekeringsondernemingen</i>	202	189	181	171	161	156	151	148	147	149
Vrije dienstverlening										
Kredietinstellingen	411	433	471	489	506	522	564	571	587	641
Verzekeringsondernemingen	629	670	681	740	762	791	878	873	893	976
<i>Totaal vrije dienstverlening</i>	1 040	1 103	1 152	1 229	1 268	1 313	1 442	1 444	1 480	1 617
Beursvennootschappen met vergunning in België⁽²⁾										
<i>Totaal</i>	40	37	36	31	27	26	23	23	23	22

Bron: NBB.

(1) De nominatieve lijst van de instellingen onderworpen aan het toezicht van de Bank is te raadplegen op haar website: www.nbb.be.

(2) In het kader van de taakverdeling overeengekomen met de FSMA, ziet de Bank bovendien toe op zestien bijkantoren van beleggingsondernemingen naar buitenlands recht uit landen van de EER.

TABEL 2 STRUCTUUR VAN DE BALANS VAN DE KREDIETINSTELLINGEN NAAR BELGISCH RECHT PER PRODUCT⁽¹⁾

(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	September 2011
Activa										
Leningen en voorschotten aan kredietinstellingen	214,8	206,8	212,6	277,3	285,7	320,8	213,2	156,1	195,8	211,3
Leningen en voorschotten aan andere dan kredietinstellingen	421,3	428,8	482,9	591,8	591,0	666,2	555,6	536,5	506,6	509,9
<i>p.m. Hypotheekaire leningen</i>	93,6	117,4	132,0	154,7	189,7	208,3	132,2	158,3	178,5	185,0
Schuldinstrumenten	278,0	283,0	291,0	320,0	319,3	296,2	298,8	264,7	231,9	214,8
Eigenvermogensinstrumenten	13,0	18,0	31,0	48,0	64,4	52,8	15,9	8,8	5,8	4,8
Derivaten	-	-	-	-	51,8	120,5	223,1	135,1	133,2	168,7
Andere activa	97,5	96,4	125,7	132,2	109,7	122,0	115,6	89,3	77,7	75,4
Totaal activa	1 024,6	1 033,0	1 143,2	1 369,3	1 422,0	1 578,4	1 422,1	1 190,5	1 151,1	1 184,7
Passiva										
Schulden bij kredietinstellingen	254,9	257,3	281,6	412,6	415,3	431,7	276,2	167,6	177,2	151,8
Deposito's ⁽²⁾	406,6	416,7	456,1	502,7	556,4	582,4	557,4	541,8	511,4	543,7
<i>p.m. Gereguleerde spaardeposito's</i> ⁽²⁾	110,5	129,0	146,9	153,8	142,7	131,1	129,2	163,5	186,4	193,7
Obligaties en andere schuldbewijzen	128,8	115,2	113,9	119,5	159,3	179,1	124,4	150,0	125,3	111,0
Derivaten	-	-	-	-	72,1	122,3	232,7	147,8	148,5	184,9
Achtergestelde verplichtingen	25,8	23,9	23,7	24,3	25,7	36,0	37,0	30,2	29,4	27,0
Andere passiva	187,7	232,9	273,2	273,2	145,9	159,6	145,3	99,4	102,1	110,6
Eigen vermogen en minderheidsbelangen	30,5	32,2	35,0	37,0	47,3	67,3	49,1	53,7	57,2	55,8
Totaal passiva	1 024,6	1 033,0	1 143,2	1 369,3	1 422,0	1 578,4	1 422,1	1 190,5	1 151,1	1 184,7

Bron: NBB.

(1) Gegevens opgesteld volgens de Belgische boekhoudnormen tot 2005 (Belgian GAAP) en volgens de IAS/IFRS-normen vanaf 2006.

(2) Deposito's gewaardeerd tegen kostprijs.

TABEL 3 BASISCOMPONENTEN VAN DE RESULTATENREKENING VAN DE KREDIETINSTELLINGEN NAAR BELGISCH RECHT⁽¹⁾

(gegevens op geconsolideerde basis, in € miljard)

	Eerste negen maanden										
	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Nettorenteresultaat	12,7	12,2	12,8	12,7	12,8	13,3	14,5	14,9	13,8	10,1	10,5
Niet-renteresultaat	11,9	10,7	11,4	12,8	13,9	13,0	4,8	3,9	6,4	4,9	4,4
Netto-inkomsten uit commissies	7,2	6,5	7,2	7,9	6,7	7,4	6,8	5,7	5,2	3,9	4,1
(Niet-)gerealiseerde winsten en verliezen op financiële instrumenten	2,2	1,8	2,0	2,2	3,6	3,8	-3,8	-2,7	0,0	0,0	-0,5
Overige niet-renteopbrengsten	2,5	2,4	2,2	2,7	3,6	1,9	1,9	1,0	1,3	0,9	0,8
Bankprovenu	24,6	22,8	24,2	25,5	26,6	26,3	19,3	18,8	20,2	15,0	14,8
Bedrijfskosten	-18,4	-16,9	-17,4	-18,5	-14,8	-16,1	-16,6	-14,6	-13,3	-9,9	-10,2
Personeelsuitgaven	-8,1	-7,7	-7,8	-7,9	-9,0	-9,2	-9,2	-7,9	-7,4	-5,6	-5,6
Waardeverminderingen en voorzieningen	-2,2	-1,5	-0,5	0,4	-0,4	-3,2	-13,3	-7,4	-1,8	-1,2	-3,1
Belastinglasten (-inkomsten) en andere inkomsten	-0,9	-0,5	-1,1	-0,8	-1,7	-0,4	-10,6	1,9	0,5	0,5	-1,3
Nettowinst of -verlies	3,2	4,0	5,2	6,6	9,7	6,7	-21,2	-1,2	5,6	4,4	0,3

Bron: NBB.

(1) Gegevens opgesteld volgens de Belgische boekhoudnormen tot 2005 (Belgian GAAP) en volgens de IAS/IFRS-normen vanaf 2006.

TABEL 4 KERNCIJFERS VAN DE KREDIETINSTELLINGEN NAAR BELGISCH RECHT⁽¹⁾
(eindeperiodegegevens, op geconsolideerde basis, in € miljard, tenzij anders vermeld)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	September 2011
Grote bankgroepen										
Balanstotaal	907,5	913,2	1 010,7	1 229,2	1 348,0	1 488,8	1 326,8	1 092,0	1 003,2	1 005,2
Clïëntentegoeden	465,4	453,9	482,1	532,0	667,4	700,9	612,8	622,5	559,8	561,0
Vorderingen op cliënten	381,2	384,9	433,2	535,1	553,8	619,0	505,0	481,7	450,7	444,7
Risk asset ratio (in %)	12,8	12,4	12,6	11,1	11,2	10,8	16,2	17,0	19,2	19,0
Resultaten van het boekjaar	2,9	3,6	4,6	5,7	9,2	6,2	-20,9	-1,5	5,0	-0,2
Rendement op gemiddelde activa (in %)	0,4	0,4	0,5	0,5	0,7	0,4	-1,4	-0,1	0,5	0,0
Rendement van het gemiddelde eigen vermogen (in %)	12,6	14,2	17,3	19,9	23,1	13,7	-40,8	-3,8	11,1	-0,6
Kosten- en inkomstenverhouding (in %)	73,2	72,8	70,6	72,3	55,5	60,6	86,3	77,7	65,5	68,4
Totaal kredietinstellingen naar Belgisch recht										
Balanstotaal	1 024,6	1 033,0	1 143,2	1 369,3	1 422,0	1 578,4	1 422,1	1 190,5	1 151,1	1 184,7
Clïëntentegoeden	535,3	531,9	570,1	622,1	715,7	761,6	681,8	691,9	636,7	654,6
Vorderingen op cliënten	421,3	428,8	482,9	591,3	591,0	666,2	555,6	536,5	506,6	509,8
Risk asset ratio (in %)	13,1	12,8	13,0	11,5	11,9	11,2	16,2	17,3	19,3	19,1
Resultaten van het boekjaar	3,2	4,0	5,2	6,6	9,7	6,7	-20,6	-1,2	5,6	0,3
Rendement op gemiddelde activa (in %)	0,4	0,4	0,5	0,5	0,7	0,4	-1,3	-0,1	0,5	0,0
Rendement van het gemiddelde eigen vermogen (in %)	11,8	13,6	15,8	18,5	22,4	13,2	-36,5	-2,6	10,5	0,7
Kosten- en inkomstenverhouding (in %)	74,7	73,9	72,0	72,6	55,7	61,1	86,1	77,7	65,9	68,7

Bron: NBB.

(1) Gegevens opgesteld volgens de Belgische boekhoudnormen tot 2005 (Belgian GAAP) en volgens de IAS/IFRS-normen vanaf 2006.

TABEL 5 BELANGRIJKSTE COMPONENTEN VAN DE BALANS VAN DE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN

(eindeperiodegegevens, op vermoedenswaardige basis, in € miljard)

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	September 2011 ⁽²⁾
Activa										
Beleggingen	110,3	125,2	143,3	166,5	183,7	201,7	202,7	214,9	229,5	229,8
Totaal van de activiteiten met uitzondering van tak 23	94,6	107,9	124,4	141,7	158,3	177,2	184,6	195,8	209,9	211,5
Aandelen ⁽¹⁾	15,8	13,8	15,1	17,9	18,8	19,8	13,4	11,4	11,9	10,0
Obligaties	58,9	72,2	88,2	101,2	115,2	130,0	136,6	151,5	165,9	168,3
Vastgoed	2,4	2,4	2,6	2,6	2,5	2,6	3,1	3,1	3,0	3,1
Beleggingen in verbonden ondernemingen	7,4	8,0	8,2	9,2	11,0	14,2	15,7	16,9	16,8	15,5
Hypothecaire leningen en andere	10,1	11,5	10,3	10,8	10,7	10,6	15,9	13	12,3	14,6
Tak 23	15,8	17,3	18,9	24,8	25,5	24,6	18,1	19,1	19,5	18,3
Aandelen ⁽¹⁾	13,1	13,4	13,7	19,5	21,2	19,5	13,6	14,9	15,2	n.
Obligaties	2,1	2,6	3,2	4,1	3,8	4,6	4,2	3,9	4,1	n.
Andere	0,6	1,3	2,0	1,3	0,4	0,5	0,3	0,3	0,2	n.
Deel van de herverkeeraars in de technische voorzieningen	6,0	6,2	6,6	5,2	4,9	4,8	7,0	6,6	6,8	7,0
Vorderingen en andere activa	9,8	11,0	13,8	13,3	13,2	13,8	14,1	12,9	12,0	13,1
Totaal activa	126,1	142,4	163,7	185	201,9	220,4	223,8	234,4	248,5	250,1
Passiva										
Eigen vermogen	7,9	8,8	9,4	10,2	10,7	11,9	14,2	14,5	14,6	14,3
Technische voorzieningen	106,9	120,8	137,8	156,5	169,9	185,5	188,0	198,5	210,9	214,5
Levensverzekering (met uitzondering van tak 23)	63,8	76,2	88,9	103,7	115,2	130,6	139,4	149,2	160,4	165,4
Tak 23	16,0	17,5	19,2	25,0	25,7	24,7	18,2	19,2	19,6	18,4
Niet-levensverzekering	22,4	23,1	24,2	22,7	23,3	24,0	24,8	24,2	24,9	25,1
Andere voorzieningen	4,6	5,0	5,5	5,1	5,7	6,2	5,5	5,9	6,0	5,6
Deposito's ontvangen van herverkeeraars	2,3	2,4	2,5	2,7	2,6	2,7	4,8	4,7	4,9	5,1
Schulden	6,9	8,2	11,8	13,5	16,5	17,6	14,5	14,3	15,4	14,3
Andere passiva	2,1	2,2	2,2	2,0	2,2	2,6	2,3	2,5	2,7	1,8
Totaal passiva	126,1	142,4	163,7	185	201,9	220,4	223,8	234,4	248,5	250,1

Bron: NBB.

(1) Inclusief aandelen in instellingen voor collectieve beleggingen.

(2) Op basis van gegevens uit de kwartaalrapportering.

TABEL 6 RESULTATENREKENING VAN DE VERZEKERINGSOndernemingen

(gegevens op vennootschappelijke basis, in € miljard, tenzij anders vermeld)

	Eerste negen maanden ⁽¹⁾											
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Technische rekening levensverzekeringen												
Netto verdiende premies	12,8	13,1	14,4	17,7	20,0	25,2	20,4	21,9	19,5	18,6	18,9	13,4
Individueel tak 21, 22 and 26	3,3	4,7	7,4	11,7	13,1	14,9	12,6	14,5	13,1	12,2	12,5	n.
Groep tak 21 and 22	2,8	3,0	3,2	3,5	3,9	3,9	3,8	4,2	4,4	4,6	4,6	n.
Tak 23	6,8	5,6	3,8	2,4	2,9	6,4	4,1	3,2	1,9	1,7	2,0	n.
Betaalde schadebedragen (-)	4,8	5,4	6,9	7,9	8,5	10,2	13,0	13,0	15,3	13,5	12,7	11,0
Wijziging van de technische voorzieningen (-)	9,1	7,8	6,4	12,9	15,2	20,5	12,4	13,3	2,9	11,5	11,8	3,7
Premies na verzekeringskosten	-1,1	-0,1	1,2	-3,1	-3,7	-5,4	-5,0	-4,4	1,3	-6,5	-5,5	-1,2
Netto operationele kosten (-)	1,0	1,1	1,1	1,2	1,2	1,3	1,4	1,6	1,6	1,6	1,6	1,2
Resultaat van de verzekeringsactiviteiten	-2,2	-1,2	0,0	-4,3	-4,9	-6,8	-6,4	-6,0	-0,3	-8,0	-7,1	-2,4
Netto-inkomen uit beleggingen	3,2	2,0	-0,3	4,8	5,7	8,0	7,4	6,9	-3,4	8,8	7,8	2,4
Technisch resultaat levensverzekeringen	1,0	0,8	-0,2	0,5	0,8	1,2	1,0	1,0	-3,7	0,7	0,8	0,0
Technische rekening niet-levensverzekeringen												
Netto verdiende premies	7,3	7,8	8,5	9,1	9,6	8,9	9,3	9,3	9,7	9,2	9,5	7,4
Betaalde schadebedragen (-)	5,3	5,8	5,9	5,7	5,7	5,6	5,9	6,3	6,5	6,6	6,8	5,1
Wijziging van de technische voorzieningen (-)	0,6	0,9	0,9	0,8	1,0	1,1	0,8	0,5	0,4	0,4	0,4	0,2
Premies na verzekeringskosten	1,4	1,2	1,7	2,6	2,9	2,3	2,6	2,5	2,8	2,2	2,3	2,0
Netto operationele kosten (-)	2,3	2,5	2,7	2,8	2,9	2,7	2,8	2,7	2,8	2,6	2,7	2,2
Resultaat van de verzekeringsactiviteiten	-0,9	-1,4	-1,0	-0,2	0,0	-0,4	-0,2	-0,2	0,0	-0,4	-0,4	-0,1
Netto-inkomen uit beleggingen	1,5	1,4	0,7	1,0	1,2	1,5	1,3	1,5	0,2	1,0	1,1	0,7
Technisch resultaat niet-levensverzekeringen	0,6	0,0	-0,3	0,8	1,2	1,1	1,2	1,3	0,2	0,7	0,7	0,6
Niet-technische rekening												
Totaal technisch resultaat leven en niet-leven	1,6	0,8	-0,5	1,3	2,0	2,3	2,2	2,2	-3,5	1,4	1,5	0,6
Overig netto-inkomen uit beleggingen	0,5	0,6	0,1	-0,2	0,3	0,7	0,5	1,7	0,3	-0,7	0,2	-0,3
Overige resultaten	-0,3	-0,4	-0,4	-0,4	-0,6	-0,6	-0,5	-0,1	-0,7	0,2	-0,3	-0,3
Nettoresultaat van het boekjaar	1,7	1,0	-0,8	0,6	1,7	2,4	2,2	3,8	-3,9	0,9	1,4	0,0
<i>p.m. Rendement van het eigen vermogen (in %)</i>	21,5	12,1	-10,4	7,3	18,0	23,3	20,8	31,7	-27,3	6,3	9,9	0,2
<i>p.m. Gecombineerde ratio niet-leven (in %)</i>	112,5	117,5	111,6	102,1	99,6	104,3	101,7	102,1	100,2	103,8	104,5	101,6

Bron: NBB.

(1) Op basis van gegevens uit de kwartaalrapportering.

TABEL 7 NIVEAU EN SAMENSTELLING VAN DE BESCHIKBARE SOLVABILITEITSMARGE VAN DE VERZEKERINGSONDERNEMINGEN
(eindeperiodegegevens, op vermooitschappelijke basis, in € miljard, tenzij anders vermeld)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	September 2011 ⁽²⁾
Activiteit leven												
Expliciete solvabiliteitsmarge	4,1	4,3	4,1	4,5	5,9	6,9	7,8	8,5	11,0	12,3	12,3	10,4
<i>In % van de vereiste marge</i>	158	154	131	128	143	144	146	144	177	185	172	141
Impliciete solvabiliteitsmarge	2,4	2,9	3,3	3,1	3,3	4,2	4,3	2,4	1,1	1,5	1,4	1,9
Deel van de toekomstige winsten ⁽¹⁾	1,7	2,0	1,9	1,8	0,8	0,7	0,7	0,5	0,4	0,3	0,2	0,8
Niet-gerealiseerde meerwaarden	0,7	0,9	1,4	1,3	2,6	3,5	3,7	2,0	0,8	1,2	1,2	1,2
<i>In % van de vereiste marge</i>	93	104	106	87	81	88	81	41	18	23	20	26
Totale solvabiliteitsmarge	6,5	7,2	7,3	7,6	9,2	11,1	12,1	11,0	12,2	13,8	13,8	12,4
<i>In % van de vereiste marge</i>	251	258	237	215	223	232	227	185	195	208	192	168
Activiteit niet-leven												
Expliciete solvabiliteitsmarge	3,9	4,2	4,2	4,9	4,8	4,8	5,0	5,7	5,8	5,1	5,0	5,5
<i>In % van de vereiste marge</i>	256	273	251	285	270	280	275	302	301	284	274	288
Impliciete solvabiliteitsmarge	0,5	0,5	0,6	0,5	0,8	0,9	1,0	0,7	0,3	0,5	0,5	0,4
Niet-gerealiseerde meerwaarden	0,5	0,5	0,6	0,5	0,8	0,9	1,0	0,7	0,3	0,5	0,5	0,4
<i>In % van de vereiste marge</i>	33	35	35	31	43	54	54	37	14	27	25	20
Totale solvabiliteitsmarge	4,4	4,8	4,8	5,5	5,6	5,8	6,0	6,4	6,1	5,5	5,5	5,8
<i>In % van de vereiste marge</i>	289	308	286	316	313	334	329	340	315	312	299	308
Alle activiteiten samen												
Expliciete solvabiliteitsmarge	8,0	8,6	8,2	9,5	10,7	11,7	12,8	14,2	16,8	17,4	17,4	15,9
<i>In % van de vereiste marge</i>	194	197	173	179	181	180	179	183	206	206	193	171
Impliciete solvabiliteitsmarge	2,9	3,5	3,9	3,6	4,1	5,1	5,3	3,1	1,4	2,0	1,9	2,3
Deel van de toekomstige winsten ⁽¹⁾	1,7	2,0	1,9	1,9	0,8	0,7	0,7	0,5	0,4	0,3	0,2	0,8
Niet-gerealiseerde meerwaarden	1,2	1,5	2,0	1,8	3,3	4,4	4,6	2,7	1,0	1,7	1,2	1,5
<i>In % van de vereiste marge</i>	71	79	81	69	70	79	74	40	17	24	21	25
Totale solvabiliteitsmarge	10,8	12,0	12,1	13,1	14,8	16,9	18,0	17,3	18,2	19,4	19,2	18,2
<i>In % van de vereiste marge</i>	265	276	254	248	251	259	253	223	223	230	214	196

Bron: NBB.

(1) In levensverzekeringen.

(2) Op basis van gegevens uit de kwartaalrapportering.

Conventionele tekens

–	het gegeven bestaat niet of heeft geen zin
n.	niet beschikbaar
p.m.	pro memorie
€	euro
\$	VS-dollar

Lijst van afkortingen

Regio of land

BE	België
DE	Duitsland
IE	Ierland
EL	Griekenland
ES	Spanje
FR	Frankrijk
IT	Italië
NL	Nederland
AT	Oostenrijk
PT	Portugal
CZ	Tsjechië
HU	Hongarije
PL	Polen
VS	Verenigde Staten

Andere

ABCP	Asset-backed commercial paper
ABS	Asset-backed security
ACP	Autorité de contrôle prudentiel
BBP	Bruto binnenlands product
BIB	Bank voor Internationale Betalingen
BNYM	Bank of New York Mellon
BPR	Bank performance report
CBFA	Commissie voor het Bank-, Financie- en Assurantiewezen
CBSG	Cross-border stability group
CCP	Centrale tegenpartijen – <i>Central counterparties</i>
CDC	Caisse des Dépôts et Consignations
CDO	Collateralized debt obligation
CDS	Credit default swap

CEBS	Comité van Europese Banktoezichthouders <i>Committee of European Banking Supervisors</i>
CEIOPS	Committee of European Insurance and Occupational Pension Supervisors
CESR	Committee of European Securities Regulators
CET1	Tier 1-basiskapitaal – <i>Common equity Tier 1 capital</i>
ComFrame	Common framework for the supervision of internationally active insurance groups
COREP	Common reporting framework
CPSS	Committee on Payment and Settlement Systems
CRD	Capital requirements directive
(I)CSD	(Internationale) Centrale depositaris <i>(International) Central securities depository</i>
CSRSFI	Comité voor systeemrisico's en systeemrelevante financiële instellingen
CSSF	Commission de surveillance du secteur financier
EB	Euroclear Bank
EBA	Europese Bankautoriteit – <i>European Banking Authority</i>
EC	Europese Commissie
ECB	Europese Centrale Bank
EER	Europese Economische Ruimte
EFC	Economisch en financieel comité
EFFS	Europese faciliteit voor financiële stabiliteit
EIOPA	Europese Autoriteit voor Verzekeringen en Bedrijfspensioenen <i>European Insurance and Occupational Pensions Authority</i>
EMIR	European Market Infrastructure Regulation
ENV	Euroclear SA/NV
ESA	Europese toezichthoudende autoriteit – <i>European Supervisory Authority</i>
ESCB	Europees Stelsel van Centrale Banken
ESFT	Europees Systeem van financiële toezichthouders
ESES	Euroclear Settlement for Euronext-zone Securities
ESMA	Europese Autoriteit voor Effecten en Markten <i>European Securities and Markets Authority</i>
ESRB	Europees Comité voor Systeemrisico's <i>European Systemic Risk Board</i>
EU	Europese Unie
FATF	Financial Action Task Force
Febelfin	Belgische federatie van de financiële sector
FINREP	Financial reporting framework
FPIM	Federale Participatie- en Investeringsmaatschappij
FSB	Comité voor Financiële Stabiliteit – <i>Financial Stability Board</i>
FSMA	Autoriteit voor Financiële Diensten en Markten <i>Financial Services and Markets Authority</i>
G20	Groep van twintig
GAAP	Generally accepted accounting principles
G-SIFI	Mondiaal systeemrelevante financiële instelling <i>Globally Systemically Important Financial Institution</i>
HLE	High level expectations
IAIS	International Association of Insurance Supervisors
IAS	International Accounting Standards
IASB	International Accounting Standards Board

ICAAP	Internal capital adequacy assessment process
ICB	Instelling voor collectieve belegging
IFRS	International Financial Reporting Standards
IMF	Internationaal Monetair Fonds
IOSCO	International Organization of Securities Commissions
IRB	Internal ratings-based
ISO	International Organization for Standardization
KMO	Kleine of middelgrote onderneming
LCR	Dekkingsgraad voor de liquiditeit – <i>Liquidity coverage ratio</i>
Libor	London interbank offered rate
MCR	Minimumkapitaalvereiste – <i>Minimum capital requirement</i>
MIR	Monetary financial institutions interest rates
MoU	Memorandum of understanding
NBB	Nationale Bank van België
NSFR	Nettostabielefinancieringsratio – <i>Net stable funding ratio</i>
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling
OIS	Overnight index swap
OLO	Lineaire obligatie
OTC	Over-the-counter
QIS	Kwantitatieve impactstudie – <i>Quantitative impact study</i>
SCR	Solvabiliteitskapitaalvereiste – <i>Solvency capital requirement</i>
SEPA	Single Euro Payments Area
SFI	Systeemrelevante financiële instelling
SREP	Supervisory Review and Evaluation Process
SSS	Securities settlement system
SWIFT	Society for Worldwide Interbank Financial Telecommunication
TR	Handelsbewaarinstelling – <i>Trade repository</i>
UCV	Uitwisselingscentrum en Verrekening
VaR	Value-at-risk

Lijst van kaders, tabellen en grafieken

Kaders

Deel 1: Ontwikkelingen van het financiële systeem

Kader 1:	EBA-stresstest van Europese banken en evaluatie van de door de soevereine crisis veroorzaakte kapitaalbehoeften	16
Kader 2:	Het nieuwe herstructureringsplan van Dexia	19
Kader 3:	Belgische resultaten van de jongste kwantitatieve impactstudie (QIS5), uitgevoerd in het kader van Solvency II	38

Deel 2: Prudentiële regelgeving

Kader 4:	Resultaten van de kwantitatieve impactstudies uitgevoerd in het kader van Bazel III	56
----------	---	----

Deel 3: Prudentieel toezicht

Kader 5:	Synergie voor het <i>oversight</i> en het prudentiële toezicht op Euroclear	91
----------	---	----

Tabellen

Deel 1 : Ontwikkelingen van het financiële systeem

1 Grensoverschrijdende vorderingen van Europese banken op diverse tegenpartijen in een selectie van landen van het eurogebied	13
2 Samenstelling van de portefeuilles kredieten en schuldbewijzen van de Belgische banken	22
3 Indicatoren van de kredietkwaliteit	25
4 Liquiditeitsbuffer, financieringsstructuur en reglementaire liquiditeitsratio	29
5 Resultatenrekening van de Belgische kredietinstellingen	30
6 Belangrijkste componenten van de resultatenrekening van de Belgische verzekeringsondernemingen	33
7 Samenvattende resultaten van de EIOPA-stresstest voor de steekproef van Belgische verzekeringsondernemingen	41

Deel 3 : Prudentieel toezicht

8 Kredietinstellingen onder toezicht van de Bank	84
9 Verzekeringsondernemingen onder toezicht van de Bank	87
10 Financiëlemarkteninfrastructuren onder toezicht en <i>oversight</i> van de Bank	88

Grafieken

Deel 1: Ontwikkelingen van het financiële systeem

1	Financieringssaldo en overheidsschuld van de geavanceerde economieën	9
2	Rendementen van staatsleningen op tien jaar in het eurogebied	10
3	Indexen van <i>credit default swaps</i> voor de schulden van Europese overheden en voor de <i>senior debt</i> van Europese financiële instellingen	12
4	Rendementen op bancaire <i>senior debt</i> , swapovereenkomsten en de Duitse Bund	13
5	Rendementen van <i>covered bonds</i>	14
6	Rente-ecarts tussen de Libor en de OIS op één jaar	14
7	Aandelenmarkten	15
8	Rendementsecart van de hoogrentende obligaties in de Verenigde Staten	15
9	Marktindicatoren voor Belgische en Europese financiële instellingen	19
10	Vorderingen van de Belgische banken op de overheidssector	21
11	Geografische verdeling van de door de Belgische kredietinstellingen aangehouden activa in de vorm van leningen en schuldbewijzen	23
12	Internationale interbancaire intragroeps- en niet-intragroepsposities	24
13	Vorderingen van de Belgische banken op Centraal- en Oost-Europa	25
14	Wanbetalingsgraad van aan de Belgische huishoudens verstrekte hypotheekleningen, per vintage	26
15	Balansstructuur van de Belgische kredietinstellingen	26
16	Verloop van het balanstotaal van de Belgische banksector	27
17	Gecumuleerde mutaties van de aangetrokken deposito's en uitgegeven effecten sinds einde 2008	27
18	Klantendeposito's: uitstaande bedragen en toegepaste rentevoeten	28
19	Voorzieningen van de Belgische kredietinstellingen voor verliezen op vorderingen	30
20	Determinanten van het nettorenteresultaat	31
21	Solvabiliteit van de kredietinstellingen naar Belgisch recht	32
22	Nettoresultaten van Belgische verzekeringsondernemingen	33
23	Premie-inkomen en gecombineerde ratio	34
24	Samenstelling van de dekkingswaarden per verzekeringsactiviteit	35
25	Opsplitsing van de belangrijkste posities in overheidsobligaties van het eurogebied	36
26	Verskil tussen de marktwaarde en boekwaarde van de beleggingsportefeuille van de Belgische verzekeringsondernemingen	37
27	Solvabiliteitsmarge van de Belgische verzekeringsondernemingen	37
28	Gewaarborgd rendement op overeenkomsten van tak 21	42
29	Verdeling van de verplichtingen van tak 21	43

Deel 2: Prudentiële regelgeving

30	Minimumvereisten inzake reglementair kapitaal van Bazel II en Bazel III	55
31	Solvency II: pijler 1-vereisten	61

Statistische bijlage

1	Cartografie van de instellingen onderworpen aan het toezicht van de Nationale Bank van België	93
2	Structuur van de balans van de kredietinstellingen naar Belgisch recht per product	94
3	Basiscomponenten van de resultatenrekening van de kredietinstellingen naar Belgisch Recht	95
4	Kerncijfers van de kredietinstellingen naar Belgisch recht	96
5	Belangrijkste componenten van de balans van de verzekeringsondernemingen	97
6	Resultatenrekening van de verzekeringsondernemingen	98
7	Niveau en samenstelling van de beschikbare solvabiliteitsmarge van de verzekeringsondernemingen	99

Nationale Bank van België
Naamloze vennootschap
RPR Brussel – Ondernemingsnummer: 0203.201.340
Maatschappelijke zetel: de Berlaimontlaan 14 – BE-1000 Brussel
www.nbb.be

Verantwoordelijke uitgever

Luc Coene

Gouverneur

Nationale Bank van België
de Berlaimontlaan 14 – BE-1000 Brussel

Contactpersoon voor de publicatie

Luc Dufresne

Secretaris-generaal

Tel. +32 2 221 24 96 – Fax +32 2 221 30 91
luc.dufresne@nbb.be

© Illustraties: Nationale Bank van België

Omslag en opmaak: NBB AG – Prepress & Image

Gepubliceerd in februari 2012